

D. H. LAWRENCE

**LADY CHATTERLEY
ÉS A KEDVESE**

**FORDÍTOTTÁK
DR. BRAUN SOMA
és
GELLÉRT HUGÓ**

I. FEJEZET.

Korunk lényegében tragikus; ezért nem akarjuk tragikusan venni. A katasztrófa bekövetkezett, a romok között állunk, kezdünk új kis otthonokat építeni, új kis reményeket táplálni. A munka meglehetősen nehéz: most nincs egyenes út a jövőbe: de kerülőt teszünk vagy átmászunk az akadályokon. Élnünk adatott; mindegy, hány ég szakadt ránk.

Többé-kevésbé ez volt Constance Chatterley helyzete. A háború fejére döntötte a házat. És ráeszmélt, hogy az embernek meg kell tanulnia élni.

1917-ben ment nőül Clifford Chatterleyhez, amikor az egyhavi szabadságon otthon volt. Ez a hónap volt a mézeshetük. Clifford azután visszautazott Flandriába: hogy hat hónappal később megint behajózzák és Angliába szállítsák, többé-kevésbé darabokra tépve. Constance, a felesége, ekkor huszonhárom éves volt, ő pedig huszonkilenc.

Clifford csodálatosan ragaszkodott az élethez. Nem halt meg és darabjai mintegy újra összeforrtak. Két évig állt orvosi kezelés alatt. Aztán gyógyultnak nyilvánították és visszatérhetett az életbe, csípőtől lefelé örökre megbénult testtel.

Ez 1920-ban történt. Clifford és Constance a férfi otthonába, Wragby Hallba, a családi »kúriába« költöztek. Apja meghalt, Clifford most baronet lett, sir Clifford, és Constance lady Chatterley. Önálló háztartásukat és családi életüket a Chatterleyk meglehetősen elhanyagolt birtokán, meglehetősen szűkös jövedelem mellett kezdték meg. Cliffordnak volt egy nővére, aki azonban elköltözött hazulról. Más közeli rokonai nem voltak. Bátyja elesett a háborúban. Örök nyomorékként, aki tudta, hogy sohasem lehet gyermeke, Clifford hazatért a füstös Középagliába, hogy fenntartsa a Chatterley nevet, amíg lehet.

Nem volt ténylegesen lesújtva. Gurítani tudta magát egy kerekesszékben és volt egy kis motorral felszerelt betegszéke, úgy hogy lassan kocsikáznia is lehetett a kertben és a szép mélabús parkban, melyre alapjában véve olyan büszke volt, bárha úgy tett, mintha fitymálón beszélne csak róla.

Minthogy annyit szenvedett, bizonyos mértékben képtelenné lett a szenvedésre. Különösen kedélyes és vidám maradt, azt lehetne mondani: szinte megelégedett, piros-pozsgás, egészséges arcával és halványkék, kihívóan csillogó szemeivel. Vállai szélesek és erősek voltak, kezei hatalmasak. Drága ruhákat viselt és csinos nyakkendőket a Bond Streetről. De azért látni lehetett arcában a nyomorék éber tekintetét s valami fogyatékoság kifejezését.

Annyira közel volt ahhoz, hogy elveszítse életét, hogy ami megmaradt belőle, bámulatosan drága volt számára. Szemeinek mohó csillogása elárulta, mennyire büszke, hogy a nagy meg rázkódtatás után még életben van. De sebesülése olyan súlyos volt, hogy valami megsemmisült benne, hogy néhány érzéssel szegényebb lett. Érzelmi világában üres folt támadt.

Constance, a felesége, piros-pozsgás, vidékinek látszó nő volt, puha barna hajjal és erőteljes testtel és lassú, szokatlanul erélyes mozdulatokkal. Nagy, csodálkozó szemei voltak és lágy, szelid hangja és olyan benyomást tett, mintha csak most jött volna meg szülőfalujából. Pedig távolról sem így volt. Apja az öreg sir Malcolm Reid volt, a Királyi Akadémia egykor jól ismert tagja. Anyja a boldog preraffaelita korban a művelt Fabiánusok közé tartozott. Művészek és művelt szocialisták között Constance és nővére Hilda, hogy úgy mondjuk: esztétikailag előítéletmentes nevelést kaptak. Elvitték őket Párisba és Firenzébe és Rómába, hogy művészetet szívjanak magukba és elvitték őket más városokba is, Hágába és Berlinbe, nagy szocialista gyűlésekre, ahol a szónokok minden kulturnyelven beszéltek és egyikük sem sült bele mondókájába.

Éppen ezért a két leányt kora ifjúságuktól kezdve sem a művészet, sem az eszményi politika nem félemlítette meg. Ez volt a természetes légkörük. Világpolgárok és kisvárosiak voltak egyszerre, a művészetnek azzal a világpolgári kisvárosiasságával, amely együtt jár a tiszta szociális eszmével.

Tizenöt éves korukban Drezdába küldték őket, egyebek közt, hogy zenét tanuljanak. És itt nagyon jól töltötték idejüket. Szabadon éltek a diákok között, elvitatkoztak a férfiakkal bölcséleti, társadalomtudományi és művészeti kérdésekről, ugyanúgy megálltak helyüket, mint a férfiak: talán még jobban, mert nők voltak. És szálas fiúkkal, akik gitárt vittek a hónuk alatt, kirándulgattak az erdőkbe, pling-plang! Wandervogel-dalokat énekeltek és szabadok voltak. Szabadok! Ez volt a nagy szó. Kint a nagy világban, kint a reggeli erdőkben, vidám és pompástorkú fiatal pajtásokkal, ahol szabadon megtehették, amit akartak és - ami ennél is több - elmondhatták, amit akartak. A beszélgetés volt a legfontosabb: a szenvedélyes vélemény-kicserélés. A szerelem csak másodrendű járulékként szerepelt.

Úgy Hilda, mint Constance már tizennyolc éves korukban átestek a szerelmi tapasztalaton. A fiatalember, akikkel oly szenvedélyesen beszélgettek és oly vidáman énekeltek és oly szabadon táboroztak a fák alatt, természetesen nem ismertek el korlátokat. A lányok haboztak, de mert oly sokat beszéltek a dologról, kezdtek fontosságot tulajdonítani neki. És oly alázatosak és sóvárgók voltak a férfiak! Miért ne lehessen egy leány királynőként nagylelkű és miért ne ajándékozhatta oda magát?

Igy hát odaajándékozták magukat, mindegyik annak a fiatalembernek, akivel a legmélyrehatóbb és legbensőségesebb beszélgetéseket folytatta. A vita, az érvelés volt a fődolog: a szerelmeskedés és a többi csupán elkalandozás az ősi ösztönhöz és zuhanás a mélységbe. Utána mindegyikük kevésbé volt szerelmes a fiúba, sőt némi gyűlöletet is érzett iránta, mintha magánéletébe hatolt és megsértette volna belső szabadságát. Mert természetes, hogy egy leány számára az élet egész méltósága és jelentősége a feltétlen, a tökéletes, a tiszta és nemes szabadság elérésében áll. Mi mást jelenthetne egy leány élete? Lerázni a régi és szennyes kapcsolatokat és alárendeltségek jármát.

És bármennyit éreztettek is róla, ez a nemiség a legrégebbi szennyes kapcsolatokat és alárendeltségek egyike. A költők, akik dicsőítették, legtöbbször férfiak voltak. A nők mindig tudták, hogy van valami jobb, valami magasztosabb is. És ők most még határozottabban tudták ezt, mint valaha. Egy nő gyönyörű, tiszta szabadsága végtelenül csodálatosabb, mint bármely testi szerelem. Csak az a szerencsétlenség, hogy a férfiak oly messze a nők mögött maradtak ebben a kérdésben. Úgy ragaszkodnak a szeretkezéshez, mint a kutyák.

A nőnek pedig engednie kell. Egy férfi étvágyával olyan, mint egy gyermek. Egy nőnek engednie kell abban, amit akar, mert, mint egy gyermek, valószínűleg erőszakoskodni kezd, rugkapál és elrontja a nagyon kellemes kapcsolatot. De egy nő engedhet egy férfinak anélkül, hogy odaadná belső, szabad énjét. Amit a költők és azok, akik a nemiségről szónokolnak, látszólag nem vettek eléggé figyelembe. Egy nő magáévá tehet egy férfit anélkül, hogy tényleg odaadná magát neki. Kétségtelenül magáévá teheti, anélkül, hogy igája alá hajtana a fejét. Sőt inkább arra használhatja fel ezt a nemiséget, hogy őt hajtsa igája alá.

Mikor a háború kitört s a két nőért sietve hazahívták, már mindkettejüknek megvolt a szerelmi tapasztalata. Egyikük sem volt sohasem szerelmes anélkül, hogy az illető fiatalemberhez szavakban nagyon közel ne állt volna, hogy a vele való *csevegés* egész valóját le ne bilincselte volna. Hogy milyen bámulatos, milyen mélységes, milyen hihetetlen testi borzongást idézhet elő, ha hónapokon keresztül, napról-napra, órákon át szenvedélyesen elbeszélgetnek egy igazán okos fiatalemberrel... ezt sohasem tudták, míg valójában be nem következett! A paradicsomi ígéretet: Lesznek férfiak, hogy beszélhess velük! - sohasem ejtették ki szájukon. Beteljesedett, mielőtt tisztában lettek volna azzal, hogy mi ez az ígéret.

És ha az élénk és lélekbe világító eszmecserék fokozottabb bizalmassága után a nemi közelség többé vagy kevésbé elkerülhetetlenné vált, úgy sebj. Egy fejezet végét jelentette. Ennek is megvolt a maga megborzongató hatása: különös, vibráló borzongás a test bensejében, az önuralom végső görcsös erőfeszítése, mint az utolsó izgalmas szó s mint azok a csillagocskák, melyek szakaszvéget, vagy más tárgyra való áttérést jelölnek meg.

Amikor a lányok 1913 nyári szünetjében hazaérkeztek, amikor Hilda húszéves volt és Connie tizenhét, apjuk világosan láthatta, hogy átestek a szerelmi élményen.

L'amour avait passé par là, mint valaki mondja. De tapasztalt ember volt és szabad folyást engedett az életnek. Az anya viszont, aki élete utolsó néhány hónapjában idegbeteg roncs volt, csupán annyit kívánt, hogy lányai »szabadok« legyenek és »kiélhessék magukat«. Ő maga soha sem volt képes teljesen a saját énjé lenni: ez megtagadtatott tőle. Isten tudja, miért, mert olyan asszony volt, aki saját jövedelemmel bírt és megtehetette, amit akart. A férjét okolta érte. A tényleges ok azonban valami régi tekintély-hatás volt elméjére vagy lelkére, amitől nem tudott megszabadulni. Semmi köze sem volt ennek sir Malcolmhoz, aki hagyta, hogy idegesen ellenséges, ingerlékeny felesége uralkodjék saját tyúkóljában, mialatt ő a maga útjait járta.

Igy hát a lányok »szabadok« voltak és visszamentek Drezdába és zenéjükhöz és az egyetemre és a fiatalemberkekhöz. Mindegyikük szerette a maga fiatalemberét és mindegyik fiatalemberük szerette őket a szellemi vonzódás egész szenvedélyével. Mindazokat a csodálatos dolgokat, melyeket a fiatalemberkeik elgondoltak és kifejeztek és leírtak, a fiatal nők számára gondolták el és fejezték ki és írták le. Connie fiatalemberének zenei, Hildaé technikai tehetség volt. De mindketten egyszerűen kedveseiknek éltek, legalább is szellemben és szellemi ösztönzéseikben. Egyébként kissé korlátoltak voltak, bárha ezt nem tudták magukról.

Róluk is látni lehetett, hogy a szerelem átvonult rajtuk: helyesebben nem a szerelem, hanem a testi élmény. Különös, hogy milyen árnyalati, de mégis félreismerhetetlen változást idéz ez elő úgy a férfiak, mint a nők testében: a nő virágzóbb, teltebb, fiatalos szögletességei enyhülnek és arckifejezése vagy aggódó vagy diadalmaskodó; a férfi sokkal nyugodtabb, inkább belső életet élő, még vállainak vonala is kevésbé határozott, sokkal bizonytalanabb.

Testük mostani szexuális megborzongásában a nők csaknem áldozatul estek a különös férfierőnek. De gyorsan összeszedték magukat, úgy fogadták ezt a szexuális megborzongást, mint valami benyomást és szabadok maradtak. Míg a férfiak, hálából a nők okozta nemi élményért, a lelküket adták oda nekik. S aztán szinte olyanok voltak, mint akik elvesztettek egy shillinget és egy hatpencest találtak. Connie barátja kissé durcás, Hildaé kissé gúnyos tudott lenni. De hát ilyenek a férfiak! Hálátlanok és mindig elégedetlenek. Ha nem teszed őket a magadévá, gyűlölnék, hogy nem akarod: és ha a magadévá teszed őket, megint csak gyűlölnék, de most valami más okból. Vagy egyáltalán minden ok nélkül, csupán mert elkényeztetett gyermekek és semmivel sem érik be, bármit kapjanak is, akármit tegyen is a nő.

Azonban jött a háború, Hildát és Conniét sietve újra hazahívták, miután májusban anyjuk temetésekor már otthon voltak. 1914 karácsonya előtt mindkettejük fiatal németje halott volt: mire a nők sírtak és szenvedélyesen szerették a fiatalemberkeket, de közben el is felejtették őket. Nem léteztek többé.

A két nővér apjának, valójában anyjának kensingtoni házában élt és a fiatal cambridge-i csoporttal érintkezett, azzal a csoporttal, amely síkra szállt a »szabadságért« és a flanelnadrágért és a gombolatlan nyaku flanelingekért és a jólnevelt érzelmi anarchiáért és a suttogó, mormogó hangért és a túlérzékeny modorért. Ámde Hilda váratlanul férjhez ment egy nálánál tíz évvel idősebb férfihez, ugyanezen cambridge-i csoport egy idősebb tagjához, egy meglehetősen gazdag úrhoz, aki családi örökségként rászállt kényelmes közhivatali állásban ült és bölcséleti tanulmányokat is írt. Egy villában élt vele Westminsterben és ama

köztisztviselők jó társaságában mozgott, akik nem tartoznak a legfelsőbb tízezerhez, azonban a nemzetnek valóban értelmes erői, vagy azok szeretnének lenni: emberek, akik tudják, hogy miről beszélnek, vagy úgy beszélnek, mintha tudnák.

Connie a háborús jótékonyágban tevékenykedett és a flanelnadrágos cambridge-i intranzigensekkel tartott fenn kapcsolatot, akik szeliden gúnyolódtak mindenben. »Barátja« egy bizonyos Clifford Chatterley volt, egy huszonkétéves fiatalember, aki Bonnból sietett haza, ahol a szénbányászat technikáját tanulmányozta. Előzőleg két évet töltött Cambridgeben. Most hadnagyi rangban szolgált egy előkelő ezredben és egyenruhájában illedelmesebben gúnyolódhatott.

Clifford Chatterley előkelőbb származású volt, mint Connie. Connie a tehetős intelligenciához tartozott, Clifford azonban az arisztokráciához. Nem az arisztokrácia krémjéhez, de mégis *ahhoz*. Apja baronet volt, anyja pedig egy viscount leánya.

De Clifford, jóllehet előkelőbb születésű volt, mint Connie és inkább tartozott a »társasághoz«, mégis kisvárosibb és félszegebb volt nála. Otthonosan érezte magát a szűk »nagyvilágban«, vagyis a földbirtokos arisztokraták társaságában, de félénkké és idegessé tette az a másik nagyvilág, amely a közép- és alsóosztályok hatalmas tömegéből és a külföldiekből áll. Hogy megvalljuk az igazat, még rettegett is kissé az emberiség közép- és alsóosztályaitól, valamint a vele nem egyenrangú külföldiektől. A védtelenség megbénító érzésére eszmélt, bárha az előjogok valamennyi védfegyvere az ő rendelkezésére állt. Ami különös, de általános jelensége napjainknak.

Ezért bűvölte meg egy olyan leány sajátos, szolid biztonsága, amilyen Constance Reid volt. Ebben a kaotikus külvilágban Connie sokkal jobban helyt tudott állni magáért, mint ő.

Mindazonáltal Clifford is lázadó volt: fellázadt még saját osztálya ellen is. Vagy lázadó talán túlerős szó; határozottan túlerős. Csak belesodródott a fiatalok általános, népszerű állásfoglalásába konvenciók és mindenféle tekintélyelv ellen. Az apák nevetségesek voltak: az ő csökönyös apja főképpen. És a kormányok nevetségesek voltak: a mi várakozó álláspontra helyezkedő kormányunk kiváltképp. És a hadseregek nevetségesek voltak és az öreg ügyefogyott tábornokok ugyancsak, a vörösarcú Kitchenerral az élükön. Még a háború is nevetséges volt, jóllehet tengernyi embert pusztított el.

Valóban, többé-kevésbé minden nevetséges volt: kétségtelen, hogy bizonyos fokig nevetséges volt minden, ami akár a hadseregben, akár a kormányzatban, akár az egyetemeken a tekintélyen alapult. És amennyiben az uralkodó osztály igényt támasztott arra, hogy uralkodjék, ugyancsak nevetséges volt. Végtelenül nevetséges volt sir Geoffrey, Clifford atyja, aki kivágatta fáit és háborúba kergette a bányájából kizavart embereket, hazafiásan verve mellét a biztonságos házban s ugyanakkor több pénzt tékozolva hazájáért, mint amennyit keresett.

Amikor miss Chatterley - Emma - Középagliából Londonba utazott, hogy mint ápolónő tevékenykedjék, a maga nyugodt hangján nagyon csípősen nyilatkozott sir Geoffreyről és elszánt hazafiasságáról. Herbert, az idősebb fivér és örökös, nyíltan kacagott, jóllehet az ő fái voltak azok, amelyeket lövészárkok-gerendákul kidöntöttek. Clifford azonban csak mosolygott és mosolya is kissé kényszeredett volt. Igaz, hogy minden nevetséges. De ha túlközelről érinti az embert és nevetségessé válik maga is...? Más osztályból való emberek, mint Connie, legalább komolyan vettek valamit. Hittek valamiben.

Meglehetősen komolyan vették a Tommykat és a fenyegető sorozást és a cukor és a gyermekpiskóta fejadagjának lecsökkentését. A hatóságok természetesen mindezekben a dolgokban nevetséges hibákat követtek el. De Clifford ezt nem tudta a szívére venni. Az ő szemében a hatóságok nevetségesek voltak *ab ovo* és nem a piskóta vagy a Tommy miatt.

És a hatóságok maguk is érezték, hogy nevetségesek és meglehetősen nevetségesen viselkedtek, és egyidőre minden valami örültek házára emlékeztetett. Mígnem odaát a dolgok megérték és ideát megjelent Lloyd George, hogy a helyzetet megmentse. És ez túlment még a nevetségesség határán is, a kotnyeles fiatalság nem nevetett többé.

1916-ban Herbert Chatterley elesett s így Clifford lett az örökös. Még ez is rémületbe ejtette. Jelentősége, mint sir Geoffrey fiának és Wragby gyermekének, annyira belé gyökerezett, hogy sohasem, volt képes megszabadulni tőle. És mégis tudta, hogy a roppant, forrongó világ szemében ez is nevetséges. Most ő az örökös és ő felelős Wragbyért. Nem volt ez borzasztó? és gyönyörű is, és ugyanakkor talán tisztára lehetetlenség?

Sir Geoffrey nem akart tudni lehetetlenségekről. Sápadtan és megfeszült idegszálakkal húzódott vissza magába és konokul eltökélte, hogy megmenti hazáját és saját helyzetét, akár Lloyd George, akár valaki más van a kormányon. Annyira el volt vágva a való élettől, annyira eltávolodott attól az Angliától, mely az igazi Anglia volt és annyira együgyűn ítélte meg a tényeket, hogy még Horatio Bottomleynről is jó véleményt táplált. Sir Geoffrey síkra szállt Angliáért és Lloyd George-ért, amint ősei szálltak síkra Angliáért és Szent Györgyért: és sohasem eszmélt rá e kettő közti különbségre. Így sir Geoffrey kivágatta a fákat és síkra szállt Lloyd George-ért és Angliáért, Angliáért és Lloyd George-ért.

És azt akarta, hogy Clifford nősüljön meg és gondoskodjék örökösről. Clifford érezte, hogy apja reménytelen anachronizmus. De miben volt ő maga haladottabb nála, kivéve azt a bizonytalan érzést, hogy minden nevetséges és legnevetségesebb a saját helyzete? Mert baronetségét és Wragbyt akarva nem-akarva a legkevésbé sem vette komolyan.

A vidám háborús izgalomnak már nyoma veszett... eltűnt. Túl sok volt a halál és a borzalom. Az embernek vigaszra és támaszra volt szüksége. Az embernek horgonya kellett hogy legyen a biztos világban. Az embernek feleségre volt szüksége.

A Chatterleyk, két fivér és egy nővér, összekötötéseik ellenére sajátos elszigeteltségben, egymás társaságára korlátozva éltek Wragbyben. Az elszigeteltség érzése, helyzetük gyengeségének érzése, az az érzés, hogy rangjuk és birtokuk dacára, vagy éppen emiatt védtelenek, szorosabbra fűzte a családi köteléket. El voltak vágva attól a középangliai ipari vidéktől, melyben életüket eltöltötték. És el voltak vágva saját társadalmi osztályuktól is, apjuknak, sir Geoffreynek tépelődő, makacs, zárkózott természete miatt, akit ugyan kinevettek, de szerettek.

Mindhárman kijelentették, hogy mindig együtt akarnak élni. De Herbert most halott volt és sir Geoffrey azt akarta, hogy Clifford nősüljön meg. Sir Geoffrey csupán megemlítette ezt a kívánságát: nagyon keveset beszélt. De csendes, tépelődő állhatatossága nagyon megnehezítette Cliffordnak, hogy fellázadjon ellene.

Emma azonban nemet mondott! Tíz évvel volt idősebb, mint Clifford és úgy érezte, hogy öccse házassága cserbenhagyása és elárulása lenne annak, amiért a család fiatal tagjai síkra szálltak.

Clifford mindazonáltal nőül vette Connet és egy hónapig mézesheteket élt vele. Ez a rettenetes 1917-ben történt és a fiatal házások oly közel kerültek egymáshoz, mint két ember, aki egyedül áll egy süllyedő hajó fedélzetén. Clifford érintetlen volt, amikor megnősült és a házasság szexuális része nem volt fontos számára. Enélkül is oly közel voltak egymáshoz. És Connie ujjongva vette tudomásul ezt a meghittséget, amely túl volt a nemi vágyon és túl egy férfi »kielégülésén«. Clifford mindenesetre nem vágyódott annyira e »kielégülés« után, mint annyi férfi látszik vágyódni. Nem, a meghittség mélyebb, személyibb volt, mint ez. És a szexuális kapcsolat csak véletlen, vagy járulék volt szemében, egyike azoknak a különös, ósdi, szerves folyamatoknak, amelyek megmaradtak otrombaságukban, de valójában nem

voltak szükségesek. Jóllehet Connie kívánt gyermekeket: ha másért nem, hogy megszilárdítsa helyzetét sógornőjével, Emmával szemben.

De 1918 elején Cliffordot összeroncsolva szállították haza és gyermek nem volt. És sir Geoffrey meghalt bánatában.

II. FEJEZET.

Connie és Clifford 1920 őszén érkeztek meg Wragbybe. Miss Chatterley, aki még mindig haragudott öccse hitszegése miatt, elköltözött hazulról és Londonban egy bérelt kis lakásban élt.

Wragby hosszú, alacsony, öreg barna kőház volt, melyet a XVIII. század közepén kezdtek építeni és fokozatosan megnagyobbítottak, míg most nem sok előkelőségre valló nyulfészekhez hasonlított. Meglehetősen szép, régi tölgyfák között, egy magaslaton állt, de sajnos, közelében látni lehetett a Tevershall-bánya kéményeit, gőz- és füstfelhőivel és a domb párák, ködös távolában Tevershall-falut, elszórt házaival, falut, amely csaknem a park kapujánál kezdődött és egész reménytelen rútságában egy hosszú és borzalmas mérföldön át húzódott: házak, sorai a nyomorúságos, kormos kis téglaházaknak, fekete palatetőkkel, éles sarkokkal és szándékosan csupasz, komor falakkal.

Connie megszokta Kensingtont vagy a skót dombokat vagy Sussex dűnáit: ez volt az ő Angliája. A fiatalság stoicizmusával első pillantásra meglátta a szén és vas Középagliájának egész lelketlen rútságát és nem lázadozott ellene: annyira hihetetlen volt, hogy még gondolni sem akart rá. Wragby meglehetősen barátságtalan szobáiból hallhatta a szenes rosták csörömpölését, a gőz felvonógép puffogását, a mellékvágányra tolt vasúti kocsik ütközését és a bányamozdonyok rövid, rekedt füttyülését. Tevershall salakhegyei égtek, égtek már évek óta és ezrekbe került volna eloltásuk. Így hát égniök kellett. S amikor a szél abból az irányból fújt, ami gyakran megesett, a ház tele volt a föld gyomrából kibányászott égő kőzetek kénese bűzével. De még szélcsendes napokon is valami földalatti szaglott a levegőben: kén, vas, szén vagy sav. És a korom még a pünkösdi rózsákra is állhatatosan rátapadt, hihetetlenül, mint a végítélet égboltjának fekete mannája.

Nos, hát így volt: sorsszerű, mint minden más! Meglehetősen szörnyű, de minek rugkapálni ellene? Ugy sem lehet félre rúgni. Így volt és nem másként. Élet, mint minden más! Az alacsony, sötét felhőmennyezetén éjjelenként vörös foltok égtek és sziporkázva és megdagadva és összehúzódva remegtek, mint fájdalmas égési sebek. Ezek voltak a kohók. Eleinte a rémület bizonyos nemével lebilincseltek Conniét; olyan érzése volt, mintha a föld alatt élne. Azután megszokta őket. És reggelente esett.

Clifford kijelentette, hogy jobban szereti Wragbyt, mint Londont. Volt valami csökönyös egyéni akarat a tájékban és az emberekben. Connie megkérdezte magában, mi másuk van még: szemük és agyuk bizonyosan nincsen. Az emberek ugyanolyan fakók, alaktalanok és komorak voltak, mint a vidék, és ugyanolyan barátságtalanok is. De öblös tájszólásukban és patkolt bányászcipőik kopogásában, amint a tárnából csoportosan baktattak haza az aszfalton, volt valami iszonyatos és kissé titokzatos.

A fiatal földesurat sem istenhozott, sem ünnepek, sem küldöttség, mégcsak egy szál virág sem fogadta. Csak nyirkos autózás, fel egy sötét, sáros úton, amely komor fák között kanyarodott a park lejtőjén, ahol szürke, gőzölgő juhok legeltek, fel a csúcsra, ahol a ház sötét, barna homlokzata terpeszkedett és a házvezetőnő és férje várakoztak, mint bizonytalan lakók a föld arculatán, készen arra, hogy egy istenhozottat dadogjanak.

Wragby Hall és Tevershall falu között nem volt semmiféle kapcsolat. Nem emeltek kezét a sapkához, nem hajoltak meg. A bányászok csak mereven néztek; a boltosok, mint ismerősüket köszöntötték Conniét és zavartan biccentettek Clifford felé; ez volt minden. Áthidalhatatlan szakadék és csendes idegenkedés mindkét oldalról. Connienak kezdetben fájt az állandó ellenségeskedés, amely a faluból áradt felé. Aztán hozzáedződött, mint valami ösztökéléshez,

amely megfelelő ellenhatást váltott ki belőle. Nem mintha ő és Clifford népszerűtlenné lettek volna; csak mindketten más emberfajta-hoz tartoztak. Áthidalhatatlan szakadék, tétovázó mélység, aminő talán sehol sem létezik a Trenttől délre. De Középagyában és az ipari Északon áthidalhatatlan szakadék, amelyen keresztül nem létezhetett összeköttetés. Maradj a magad oldalán és én is a magamén maradok! Különös tagadása az emberi közösségnek.

Elvont értelemben azonban a falu rokonszenvezett Clifforddal és Connieval. A »hagyj békét!« a vérben volt mindkét részen.

A lelkész hatvan körüli, hivatásával eltelt csinos férfi volt, akit személyileg szinte a jelentéktelenségre szorított le a falu néma »hagyj békét!«-je. A bányászok feleségei csaknem valamennyien methodisták voltak. De még az a kevés hivatalos egyenruha is, amelyet a pap viselt, elég volt annak a ténynek teljes elhomályosítására, hogy ugyanolyan ember, mint akárki más. Nem, ő Ashby tiszteletes úr volt, afféle automatikusan prédikáló és imádkozó testület.

Ez a konok, ösztönszerű - Mi tartjuk magunkat annyinak mint te, ha lady Chatterley is vagy! - kezdetben rendkívül elképesztette és gondolkodóba ejtette Connet. A különös, gyanús, hamis szeretetreméltóság, amellyel a bányászok feleségei közeledéseit fogadták; a különösen sértő színezetű - C! c! Most aztán *vagyok* valaki, hogy lady Chatterley szóba ereszkedett velem! De azért ne higgye, hogy nem tartom magam annyinak, mint ő! - amit mindig kihallott orrhangú, félig hízkelő szavaikból, indokolatlan volt. Lehetetlenség volt elmenni mellette. Reménytelenül és sértőn feltolakodott.

Clifford békében hagyta az embereket és Connie megtanulta, hogy ugyanígy tegyen: egyszerűen elment mellettük anélkül, hogy rájuk nézett volna s azok úgy bámultak rá, mint egy járó viaszfigurára. Amikor Cliffordnak tárgyalnia kellett velük, meglehetősen gögősen viselkedett; nem volt képes barátságos lenni hozzájuk. Alapjában véve meglehetősen dölyfös és megvető volt mindenkiel szemben, aki nem a saját társadalmi osztályához tartozott. Ragaszkodott elveihez anélkül, hogy csak kísérletet is tett volna a kiengesztelődésre. És az emberek sem nem szerették, sem nem gyűlölték: egyszerűen része volt a dolgoknak, mint a salakhegyek és maga Wragby.

De most, hogy megrokkant, Clifford tényleg végtelenül félénk és zárkózott lett. Személyzetén kívül senkit sem kívánt látni. Mert kerekesszékekben vagy betegkocsiban kellett ülnie. Mindazonáltal drága szabói ugyanolyan gonddal öltöztették, mint valaha és a gondosan megválogatott Bond Street-i nyakkendőket ugyanugy viselte, mint régebben és felülről nézve ép olyan elegáns és hatásos volt, mint mindig. Soha sem tartozott a modern, nőies fiatal emberek közé: inkább valami paraszti volt benne, piros arcával és széles válláival. De nagyon nyugodt, vontatott hangja és merész és ugyanakkor ijedt szemei, melyek öntudatosan és mégis bizonytalanul néztek, leleplezték igazi természetét. Modora gyakran volt sértőn gögő, majd ismét szerény és tartózkodó, csaknem félszeg.

Connie és Clifford napjaink kissé hűvös módján szerették egymást. A férfit a megrokkánással járó belső megrázkódtatás sokkal jobban megsebezte, semhogy felszínes és léha tudott volna lenni. Sebzett vad volt. S mint ilyenhez, Connie szenvedélyesen ragaszkodott hozzá.

De azért Connie nem tudott megszabadulni attól az érzéstől, hogy Cliffordnak valójában milyen kevés kapcsolata van az emberekkel. A bányászok bizonyos értelemben a saját emberei voltak; de inkább tárgyaknak látta őket, mint embereknek, inkább a bánya, mint az élet részeinek, inkább nyers, ormótlan jelenségeknek, mint emberi lényeknek, akikhez valami köze van. Bizonyos mértékben félt tőlük; nem tudta elviselni, hogy most, amikor béna, nézzék. És csodálatos, durva életüket ugyanolyan természetellenesnek tartotta, mint a sündisznóké.

Távoli érdeklődést mutatott; de mint olyan ember, aki mikroszkópon le-, vagy teleszkópon feltekint. Nem volt érintkezési felülete. Nem volt valódi érintkezési felülete senkivel, kivéve,

a hagyományok révén Wragby és a családi védekezés szoros köteléke révén Emmát. Ezenkívül valójában semmi sem érintette. Connie érezte, hogy igazában még ő sem érinti; talán nem is volt benne semmi, amit meg lehetett volna nyerni; tisztára tagadása az emberi kapcsolatoknak.

Pedig tökéletes függőségben volt az asszonnyal szemben, akinek minden pillanatban szükségét érezte. Nagy és erős volt ugyan, de tehetetlen. Egy kerekesszékekben ide-oda tudott mozogni és volt egy motorral felszerelt betegkocsija, melyen lassan körülpöföghetett a parkban. De olyan volt egyedül, mint aki elveszett. Szüksége volt Conniera, hogy mellette legyen, hogy bizonytságot tegyen neki arról, hogy létezik.

De azért becsvágyó is volt. Elbeszéléseket kezdett írni: különös, nagyon személyes ízű történeteket, emberekről, akiket ismert. Írásai okosak, meglehetősen epések és mégis valami rejtélyes módon, jelentéktelenek voltak. Rendkívüli és különleges megfigyelőképességről tanuskodtak, de hiányzott belőlük az érintkezési felület, a tényleges kapcsolat. Olyan volt az egész, mintha légüres térben játszódnak volna le. S minthogy az élet mezeje manapság legnagyobbbrészt mesterségesen megvilágított színpad, az elbeszélések sajátságosan összhangban voltak a modern étellel, vagyis a modern lélektannal.

Ezeket a novellákat illetőleg Clifford csaknem betegesen érzékeny volt. Azt akarta, hogy mindenki jónak, a legjobbak közül valónak, *non plus ultra*-nak tartsa őket. A legmodernebb képes folyóiratokban jelentek meg s amint szokás, dicséretben és ócsárlásban. De az ócsárlás gyötrelme volt Cliffordnak, mint kések, melyek testébe hatoltak. Mintha egész énjé benne lett volna elbeszéléseiben.

Connie segített neki, amennyire tudott. Kezdetben el volt ragadtatva. Clifford szintelen hangon, nyomatékosan, állhatatosan megtárgyalt vele mindent és Connie szívvél-lélekkel kellett hogy részt vegyen munkájában. Mintha egész lelkének és testének és nemiségének fel kellett volna támadnia és beleolvadnia ezekbe a novellákba. Ez feldúlta bensőjét és teljesen lekötötte.

Testi életet csak nagyon keveset éltek. Connienak a háztartásra kellett felügyelnie. De a házvezetőnő sok éven keresztül szolgált sir Geoffreynél és a kiszáradt, öreges, kinosan rendes nőszemély... aligha lehetett volna komornának vagy akár nőnek is nevezni... aki az asztalnál segédkezett, negyven évig volt a háznál. Még a szobalányok sem voltak fiatalok. Rettenetes! Mi más kezdhet az ember egy ilyen házzal, mint hogy messziről elkerüli! Mindez a végtelenszoba, amiket senkisem használt, az egész középpangliai mindennapos gyakorlat, a gépies tisztaság és a gépies rend! Clifford azt kívánta, hogy új szakácsnőt vegyenek fel, egy nagy gyakorlattal bíró asszonyt, aki londoni lakásában már szolgált nála. Egyébként úgy tűnt fel, hogy a birtokot gépies anarchiával vezetik. Minden a legrendesebben ment, kínos tisztasággal és kínos pontossággal; sőt a legkínosabb becsületességgel. És Connie mégis rendszeres anarchiát látott mindenben. A dolgokat semmi meleg érzés nem fűzte szervesen össze. A ház olyan komornak látszott, mint egy kihalt utca.

Mi más lehetett volna, minthogy mindent úgy hagy, ahogy van...? Ugy is hagyott mindent. Miss Chatterley néha eljött, arisztokratikusan keskeny arcával és diadalmasan állapította meg, hogy minden a régiben maradt. Sohasem bocsátotta meg Connienak, hogy kiszorította fivérével való tudati egységéből. Ő, Emma volt az, akinek Clifforddal együtt kellett volna megírnia ezeket az elbeszéléseket, ezeket a könyveket; a Chatterley-elbeszéléseket, valami újat a világon, amit *ők*, a Chatterleyk hoztak létre. Más összehasonlító mérték nem volt. Nem volt szerves kapcsolat a korábbi gondolatokkal és kifejezési formákkal. Csak valami egészen új a világon: a teljesen egyéni Chatterley-könyvek.

Amikor Connie apja rövid látogatást tett Wragbyben, így szólt négyszemközt leányához: Ami Clifford írását illeti, ügyes dolog, de semmi sincs benne. Nem marad fenn!... Connie a természetes skót lovagra nézett, aki egész életében csak azon volt, hogy jól éljen és szemei, nagy, csendes csodálkozó szemei, álmélkodó kifejezést öltöttek. Semmi sincs benne! Mit ért azalatt, hogy »semmi sincs benne«? Ha a kritikusok dicsérték és Clifford neve csaknem híressé vált és az elbeszélések még pénzt is hoztak... mit értett atyja azalatt, hogy semmi sincs Clifford írásaiban? Mi más lehetett volna bennük még?

Mert Connie magáévá tette az ifjúság irányelvét: ami benn van a pillanatban, az minden. És a pillanatok követték egymást anélkül, hogy szükségkép egymáshoz tartoztak volna.

A Wragbyben töltött második télen történt, hogy atyja így szólt hozzá: - Remélem, Connie, hogy a körülmények kényszere alatt nem akarsz demi-vierge maradni.

- Demi-vierge! - felelte Connie bizonytalanul. - Miért? Miért ne?

- Persze, egészen más a helyzet, ha inyedre van! - mondta apja sietősen. Cliffordnak is ugyanezt mondta, amikor a két férfi egyedül volt: - Félek, hogy nem a legjobb Connienak, ha demi-vierge marad.

- Félszűz! - felelte Clifford, biztonság kedvéért lefordítva a mondatot.

Egy pillanatig gondolkozott, aztán nagyon vörös lett. Bosszankodott és sértve érezte magát.

- Mennyiben nem a legjobb? - kérdezte mereven.

- Lesoványodik... szögletes lesz. Nem neki való életmód. Connie nem szardiniavékony fiatal leány, hanem eleven skót pisztráng.

- Természetesen pettyek nélkül! - mondta Clifford.

Később beszélni akart Connieval erről a demi-vierge ügyről... életének erről a félszűz állapotról. De nem tudta rászánni magát. Túl meghitt viszonyban volt vele s ugyanakkor mégsem eléggé meghitt viszonyban. Szellemileg szinte teljesen egyek voltak, de testileg nem léteztek egymás számára és egyikük sem tudta volna elviselni a corpus delictivel való felhozakodást. A legmeghittebb viszonyban voltak és mégis minden érintkezési felület nélkül.

Connie azonban kitalálta, hogy apja mondott valamit s hogy ez a valami most Clifford fejében motoszkál. Tudta, hogy Clifford nem bánja, akár demi-vierge, akár demi-monde, hacsak feltétlenül biztosan nem tudja és rá nem kényszerítik, hogy lássa. Amit a szem nem lát és az agy nem tud, az nem létezik.

Connie és Clifford most már csaknem két éve éltek Wragbyban bizonytalan, Cliffordban és munkájában felolvadó életet. Mindkettőt ugyanaz a szüntelen érdeklődés fűtötte Clifford munkája iránt. Mindent megbeszéltek és küzdöttek az irodalmi alkotás szülési fájdalmaiban és az volt az érzésük, mintha történe, valóban történe valami, valóban a légüres téren.

És csak ennyiben volt ez élet: a légüres térben. Egyébként nemlét volt Wragby ott volt, ott volt a személyzet... de kisértetiesen, nem mint létező valóság. Connie sétálgatott a parkban és a parkkal szomszédos erdőben és élvezte a magányt és a titokzatosságot, rugdosta az ősz barna leveleit és letépte a tavasz primuláit. De mindez csak álom volt; vagy inkább a valóság képmása. A tölgylevelek olyanok voltak számára, mint amiket egy tükörben lát az ember rezdülni; ő maga olyan alak volt, akiről olvasott valaki, mikor éppen primulákat szed, melyek csak árnyékok voltak, vagy emlékek, vagy szavak. Az anyagszerűség hiányzott belőle és mindenből... semmi érintkezési felület, semmi kapcsolat. Csak ez az élet Clifforddal, végtelen szövögetése az elbeszélések szálainak, az öntudat részleteinek, ezek a történetek, melyekről sir Marcolm azt mondta, hogy semmi sincs bennük és nem fognak fenmaradni. Miért legyen

bennük valami, miért maradjanak fenn? Egy napra elég az egy napi baj. A pillanatnak elég a valóság *látszata*.

Cliffordnak egész sereg barátja vagy inkább ismerőse volt, akiket meghívott Wragbybe. Mindenféle embert meghívott, kritikusokat és írókat, embereket, akik majd segítik könyveit dicsérni. És ezeknek hízelgett a meghívás és dicsérték. Connie tökéletesen tisztában volt a dologgal. De miért ne? Ez egyike volt az elillanó képeknek a tükörben. Mi rossz volt benne?

Connie vendéglátó háziasszonya volt ezeknek az embereknek... túlnyomóan férfiaknak. Vendéglátó háziasszonya volt Clifford alkalmilag felbukkanó arisztokrata rokonainak is. Mivel puha, piros-pozsgás, vidékies, szeplőkre hajlamos nő volt, nagy kék szemekkel és göndör barna hajjal és lágy hanggal és meglehetősen erős csipővel, kissé régimódinak és »asszonyosnak« tartották. Nem »kis szardínia« volt, mint egy fiú. Túlságosan hangsúlyozott volt benne a nő, semhogy divatos lehetett volna.

A férfiak, kiváltképp a már nem egészen fiatalok, nagyon udvaroltak neki. Minthogy azonban tudta, hogy a szegény Clifford micsoda kínokat állna ki, ha észre venné nála a kacérkodás legcsekélyebb jelét, semmivel sem bátorította őket. Nyugodt volt és bizonytalan, nem volt kapcsolata velük és nem is akarta, hogy legyen. Clifford végtelen büszke volt magára.

Férje rokonai egészen szívélyesen bántak vele. Connie tudta, hogy a szívélyesség a félelem hiányára mutat s hogy ezek az emberek csak azokat tisztelik, akik egy kissé meg tudják őket ijeszteni. Megint csak nem volt velük kapcsolata. Hagyta, hogy szívélyesek és lenézők legyenek, hagyta, hogy érezzék, hogy szükségtelen készenlétben tartaniok törüket. Nem volt valóságos kapcsolata velük.

Az idő mult. Akármi történt, semmi sem történt, mert oly csodásan kívül állt minden kapcsolaton. Connie és Clifford gondolatvilágukban és Clifford könyveiben éltek. Connie vendégeket fogadott... mindig voltak vendégek a házban. Az idő haladt, mint az óra, félkilenc félnyolc helyett.

III. FEJEZET.

Connie azonban egyre fokozódó nyugtalanságra eszmélt. Minthogy semmi sem kötötte le, olyan nyugtalanság vett rajta erőt, mint valami örület. Tagjai megrándultak, amikor nem is akarta, hogy megránduljanak, háta kiegyenesedett, mikor nem is akart kiegyenesedni, hanem jobbnak látta, hogy kényelmesen pihenjen. Teste borzongott valahol, míg az az érzése nem támadt, hogy vízbe kell ugrania és usznia kell, hogy megszabaduljon a borzongástól; örült nyugtalanság. Minden ok nélkül hevesen megdobogtatta a szívét. És sóványodni kezdett.

Nem volt egyéb, mint nyugtalanság. Connie hirtelen nekiiramodott a parknak és magára hagyta Cliffordot és elnyújtózva lefeküdt a fűbe. Hogy elkerüljön otthonról... el kellett kerülnie hazulról és mindenkitől. Az erdő volt az egyetlen menedék, a szentélye.

De valójában nem volt menedék és nem volt szentély, mert Connienak nem volt kapcsolata vele. Oly hely volt csupán, ahol elkerülhetett minden mástól. Valójában sohasem találta meg az érintkezési felületet magának az erdőnek a szellemével... ha ugyan egyáltalán létezett ilyen esztelen valami.

Homályosan tudta magáról, hogy valahogy darabokra szakad. Homályosan tudta, hogy kívül áll minden kapcsolaton: hogy elvesztette az érintkezést az anyagi és élő világgal. Csak Clifford és könyvei, melyek nem léteztek... melyekben semmi sem volt! Ür az ürben. Homályosan tudta. De úgy érezte, mintha fejjel egy falnak szaladna.

Apja megint intette: - Miért nem szerzesz barátot magadnak, Connie? Ez lenne a legjobb számodra.

Ezen a télen Michaelis eljött néhány napra hozzájuk. Fiatal író férfi volt, aki szindarabjaival már nagy vagyont szerzett Amerikában. Az elegáns londoni társaság egyideig lelkesen felkapta, mert elegáns társadalmi szindarabokat írt. Aztán az elegáns társaság fokozatosan rájött, hogy egy közönséges dublini utcai patkány nevetségessé tette és elkövetkezett a visszahatás. Michaelis a legmegvetőbb szó volt mindarra, ami műveletlenséget és korlátoltságot jelentett. Felfedezték róla, hogy angolelles és ez a legpiszkosabb büntetnél is nagyobb aljasság számba ment annak az osztálynak a szemében, amely ezt a felfedezést tette. Kivégezték és hulláját a szemétdombra hajították.

Mindazonáltal Michaelisnak megvolt a maga elegáns lakása Mayfairben és mint az uriember mintaképe sétált végig a Bond Streeten, mert még a legjobb szabókat sem lehet rávenni arra, hogy kinézzék lecsúszott vevőiket, ha a vevők fizetnek.

Clifford a harmincéves fiatalembert egy olyan pillanatban hívta meg, amely nem volt ép a legkedvezőbb a fiatalembert karrierje alatt. De Clifford nem habozott. Valószínű, hogy Michaelis néhány millió embernél talált meghallgatásra; s mint reménytelen kegyvesztett, kétségkívül hálás lesz azért, hogy éppen akkor hívták meg Wragbybe, amikor az előkelő világ különben szakított vele. Hálából aztán kétség kívül »használni« fog Cliffordnak odaát Amerikában. Babér! Könnyen lehet egész babérkoszorúra szert tenni, ha az embert megfelelő megvilágításba helyezik, kiváltképp »odaát.« Clifford a jövő embere volt; és figyelemre méltó, hogy milyen egészséges ösztönrel rendelkezett az önreklám iránt. Annyira vitte, hogy Michaelis egyik darabjában is megörökítette és Cliffordból bizonyos mértékben népszerű hőst csinált. Míg bekövetkezett a visszahatás, amikor Clifford rájött, hogy nevetségessé tették.

Connie csodálkozott egy kissé Cliffordnak parancsoló ösztönén, mellyel ismertté akarta tenni a nevét: ismertté a nagy iromba világban, melyet maga sem ismert s amelytől kellemetlenül félt; ismertté, mint író, mint elsőrendű modern író. Connie jól tudta a sok sikert aratott, öreg,

kedves, szemfényvesztő sir Malcomtól, hogy a művészek tényleg hirdetik magukat és minden lehetséges módon igyekeznek túladni árujukon. Ámde atyja kitaposott utakon járt, melyeket a Királyi Akadémia valamennyi tagja használt, mikor képeit eladta. Ezzel szemben Clifford a reklámnak eddig járatlan útjait fedezte fel. Mindenféle népséget látott magánál vendégül Wragbyben anélkül, hogy ezzel csorbította volna tekintélyét. Minthogy azonban elhatározta, hogy minél előbb szobrot emel magának hírnéből, minden kezeügyébe eső törmelékkövet alkalmasnak tartott az építéshez.

Michaelis pontosan megérkezett, egy nagyon csinos kocsiban, sofförrel és inassal. Tökéletes Bond Street volt! De Clifford arisztokrata-lelke visszahőkölt láttára. Nem volt egészen... nem volt... tényleg, egyáltalában nem az volt, akinek megjelenésével mutatni akarta magát. Ez elég lehetett volna Cliffordnak, hogy ne álljon vele szóba. De azért nagyon udvarias volt hozzá, a benne megtestesülő bámulatos sikerhez. A siker ugynevezett szuka-istennője morogva és védelmezően lapult a félig alázatos, félig dacos Michaelis lábainál és tökéletesen megfélemlítette Cliffordot: mert ő is le akart aljasodni a Siker szuka-istennőhöz, ha ugyan az hajlandó volt kegyeibe fogadni.

Michaelis szemmel láthatólag nem volt angol, dacára a legelőkelőbb londoni negyed valamennyi szabójának, kalaposának, borbélyának és cipészének. Nem, nem, szemmel láthatólag nem volt angol: az ellenszenves lapos, sápadt arc és a rossz modor; és a zúgolódás helytelen módja. Gyűlölködött és zúgolódott: ezt világosan láthatta rajta minden igazi angol uriember, aki szégyenletesnek tartotta volna, hogy ilyesmi nyíltan kifejezésre juthasson viselkedésében. A szegény Michaelist sokszor megrugták, úgyhogy még most is mintegy behúzott farokkal járt. Szindarabjaival tisztán ösztönszerűen és még tisztábban szemérmetlenül tört magának utat a szinpadra és annak előterébe. Megfogta a közönséget. És azt hitte, hogy a megrugdaltság napjai végetértek. Sajnos, nem... Sohasem is fognak véget érni. Mert bizonyos értelemben ő akarta, hogy meg rugdossák. Oda törekedett, ahová nem tartozott... az angol felső tízezer közé. És mennyire örült ez a felső tízezer a különböző rugásoknak, melyekkel illethették! És mennyire gyűlölte őket Michaelis!

Mindazonáltal ez a dublini fattyú inasával és nagyon csinos kocsijában utazott.

Volt valami benne, ami tetszett Connienak. Nem alakoskodott; nem voltak magáról illúziói. Okosan, röviden, gyakorlatiasan beszélt Clifforddal mindenről, amit Clifford tudni akart. Nem volt terjengős és nem kertelt. Tudta, hogy azért hívták meg Wragbybe, hogy hasznát lássák s mint egy öreg, ravasz, csaknem közönyös üzletember, nagy nagy üzletember, hagyta hogy kikérdezzék és oly kevés érzelmet vesztegetett el válaszaiban, amennyit csak lehetett.

- A pénz! - mondta. - A pénz ösztönös valami. Bizonyos természeti adottság az emberben, hogy pénzt keressen. Nem az, amit szándékosan csinál. Nem is valami mesterfogás. Természetünkből folyó szakadatlan véletlenek sorozata; ha az ember egyszer elkezdte, akkor dül hozzá a pénz és nem áll meg; persze, egy bizonyos határig.

- De el kell kezdeni, - mondta Clifford.

- Ugy van! Az embernek bele kell sodródnia az áramlatba. Ha kívül tartják, semmit sem tehet. Utat kell törni befelé. S ha az ember egyszer megtette, a többi már magától megy!

- De tudott volna ön mással is pénzt keresni, mint szindarabokkal? - kérdezte Clifford.

- Valószínűleg nem! Lehetek jó vagy rossz író, de író és pedig színműíró vagyok és azzá kellettennem. Ehhez nem férhet kétség.

- És azt hiszi, hogy népszerű színműíróvá kellettennie? - kérdezte Connie.

- Igen, ugy van! - felelte, hirtelen pillantással feléje fordulva. - Nincs benne semmi rendkívüli! Semmi rendkívüli sincs a népszerűségben. Semmi rendkívüli sincs a közönségben sem, ha erre kerül a sor. Igazán semmi sincs a darabjaimba, ami népszerűkké *tegye* őket. Nem ez a lényeg. A darabjaim éppen olyanok, mint az idő... amilyennek lennie *kell*... legalább is pillanatnyilag.

Conniera nézett nagy, lomha szemeivel, melyek feneketlen kiábrándulást tükröztek, és Connie kissé megremegett. Michaelis olyan öregnek látszott... végtelen öregnek, mint akit csalódások rétegeiből építettek fel, melyek nemzedékről-nemzedékre rakódtak le benne földtani rétegek gyanánt; emellett tehetetlen volt, mint egy gyermek. Bizonyos értelemben kitalált; de patkányszerű létének kétségbeesett elszántságával.

- Mindenesetre csodálatos, hogy mennyire vitte a maga korában, - mondta Clifford elgondolkodva.

- Harmincéves vagyok... igen, harmincéves! - felelte Michaelis élesen és gyorsan, különös, üres, diadalmas és keserű nevetéssel.

- És egyedül van? - kérdezte Connie.

- Hogy érti ezt? Hogy egyedül élek-e? Van egy inasom. Azt állítja, hogy görög és egészen hasznavehetetlen. De azért tartom. És meg fogok nőszülni. Oh, igen, meg kell nőszülnöm.

- Ugy hangzik, mintha azt mondaná, hogy ki kell vétetni a manduláit, - nevetett Connie. - Olyan megerőltetésbe kerül?

Michaelis bámulattal nézte. - Igen, lady Chatterley, bizonyos értelemben igen. Ugy találom... bocsásson meg... úgy találom, hogy nem vehetek el feleségül angol nőt, még csak ír nőt sem...

- Próbálkozzék meg amerikaival, - mondta Clifford.

- Oh, amerikaival! - nevetése üresen kongott. - Nem, már meghagytam emberemnek, hogy számomra török nőt vagy olyasfélét keressen... aki közelebb van a Kelethez.

Connie valóban csodálkozott a rendkívüli siker e különös, mélabús emberpéldányán; azt beszéltek, hogy csak magából Amerikából ötvenezer dollár jövedelme van. Néha csinos volt: néha, amikor oldalt, lefelé nézett és a fény ráesett, volt benne valami a faragott elefántcsont négerálarc halk, türelmes szépségéből, meglehetősen kerek szemeivel és erős, sajátosságosan ívelt szemöldökeivel és mozdulatlan, összeszorított ajkaival; abból a mozdulatlanságból, időtlenségből, amire egy Buddha szobor céloz és amit a négerek fejeznek ki néha, anélkül, hogy valaha is törekednének rá, valami ősrégi faji engedelmességből! A faji sorba való beletörődés aeonjai a mi egyéni ellenállásunk helyett! Connieban hirtelen különös rokonszenv ébredt fel iránta, rokonszenv, amelybe némi szánalom és ellenkezés is vegyült s amely csaknem szerelemmé fokozódott. A kívülálló! A kívülálló! És őt nevezték törtetőnek! Mennyivel törtetőbbnek és tolakodóbbnak látszott Clifford! Mennyivel ostobábbnak!

Michaelis rögtön észrevette, hogy hatást gyakorolt Conniera. Kerek, mogyoróbarna, kissé kidülledő szemeit a teljes érdektelenség pillantásával fordította Connie felé. Megmérte Conniét és a hatást, melyet rá gyakorolt. Angolokkal szemben semmisem oltalmazhatta meg attól, hogy az örök kívülálló ne legyen, még a szerelem sem. A nők azonban néha fellobbantak iránta... Angol nők is.

Nagyon jól tudta, hányadán van Clifforddal. Olyanok voltak, mint két idegen kutya, melyek legszívesebben megugatták volna egymást, de ehelyett kényszeredetten mosolyogtak. A nőt illetőleg azonban nem volt egészen ilyen bizonyos.

A reggelit a hálósobájába szolgálták fel; Clifford sohasem jelent meg a tizórai előtt és az ebédő kissé komor volt. Michaelis, ez a nyughatatlan és állhatatlan lélek, a kávé után nem

tudta, hogy mitévő legyen. Szép novemberi nap volt... szép Wragbyben. Kinézett a mélabús parkba. Jó Isten! Micsoda hely!

Felküldte az egyik szobalányt és megkérdezte, hogy nem állhatna-e valamivel lady Chatterley szolgálatára: be akart kocsizni Sheffieldbe. Azt a választ kapta, hogy ha nem esik neheze, menjen fel lady Chatterley szobájába.

Connie szobája a harmadik emeleten volt, a ház középső részének legfelső emeletén. Clifford szobái természetesen a földszinten feküdtek. Michaelisnek hízelgett, hogy lady Chatterley külön szalonjába kéretik. Vakon követte a cselédlányt... sohasem jegyzett meg dolgokat vagy lépett kapcsolatba környezetével. Connie szobájában tétován hordta körül szemeit Renoir és Cézanne szép német másolatain.

- Nagyon kellemes idefent, - mondta különös mosolyával, mintha fájna mosolyognia. - Okosan tette, hogy itt fent rendezkedett be.

- Én is azt hiszem, - válaszolta Connie.

Connie szobája volt az egyetlen derűs, modern szoba a házban, az egyetlen hely Wragbyben, ahol egyénisége kifejezésre juthatott. Clifford sohasem látta és Connie csak nagyon kevés embert hívott fel magához.

Most ott ültek Michaelisszel a kandalló előtt és beszélgettek. Connie kikérdezte önmagáról, anyjáról és apjáról, fivéréről... mások mindig mintegy csoda-számba mentek előtte és ha rokonszenve felébredt, nem ismert osztályelfogultságot. Michaelis nyíltan beszélt magáról, egészen nyíltan, cikornyák nélkül, őszintén leleplezve keserű, közönyös, kóborkutya-lelkét, aztán megcsillantva sikerei fölött érzett bosszúvágyó büszkeségét.

- De miért olyan magányos madár maga? - kérdezte meg Connie; és Michaelis ismét ránézett kerek, kutató, mogyoróbarna szemeivel.

- Némelyik madár *ilyen*, - válaszolta. Aztán, árnyalatnyi gúnyos bizalmaskodással: - És hogy áll a dolog önnel? Ön talán nem magányos madár? - Connie kissé megrökönyödött, néhány pillanatig gondolkodott, majd így felelt: - Csak egy bizonyos értelemben! Nem minden tekintetben, mint maga!

- Én minden tekintetben magányos madár vagyok? - kérdezte különös, vigyorgásszerű mosolyával, mintha a foga fájna; annyira rossz volt ez a mosoly és szemei oly vigasztalanul mélabúsak, vagy sztoikusak, vagy kiábrándultak vagy riadtak voltak.

- Miért? - szólt Connie kissé elfulladva, amint Michaelisre nézett. - Talán nem az?

Érezte, hogy rettenetes könnyölgés árad felé a férfiből, s ez szinte megfosztotta lelki egyensúlyától.

- Oh, önnek tökéletesen igaza van! - mondta Michaelis, elfordítva fejét és oldalt, lefelé tekintve egy ősi faj ama különös mozdulatlanságával, amellyel aligha találkozunk manapság. Ez a tekintet volt az, amiért Connie nem tudott Michaelisre, mint önmagától különálló lényre nézni.

A férfi azzal az átfogó pillantással vetette fel rá szemeit, amely mindent meglát, mindent észrevesz. Ugyanakkor az éjszakában siránczó gyermek Connie felé zokogott melléből. Az asszony szíve mélyéig megindult.

- Rendkívül kedves öntől, hogy törődik velem, - mondta kurtán.

- Miért ne törődném? - kiáltott fel Connie és alig volt lélegzete, hogy kimondja.

Michaelis keserűen felkacagott.

- Persze, így!... Megfoghatom egy pillanatra a kezét? - kérdezte hirtelen, csaknem hipnotikus erővel szegezve Conniera tekintetét.

Az asszony kábultan és megigézve meredt rá, és Michaelis hozzálépett és letérdelt előtte és erősen átölelte a lábait és ölébe temetve arcát, mozdulatlan maradt. Connie teljesen megzavarodott és csodálkozással nézett le a férfi finom nyakára, miközben érezte, hogy az még erősebben testéhez szorítja arcát. Lángoló zavarában nem tudta megállni, hogy gyengéden és részvéttel rá ne tegye kezét Michaelis védtelen nyakára, aki mélységes borzongással megremegett.

Aztán felnézett rá, azzal a szörnyű könyörgéssel kerek, izzó szemeiben. Connie teljesen képtelen volt az ellentállásra. Kebléből, végtelen vágyakozás áradt válaszul a férfi felé. Oda kellett neki adnia mindent, mindent.

Mikor Michaelis felkelt, megcsókolta Connie két kezét, aztán szarvasbőr papucsba bújtatott két lábát és némán átment a szoba másik végébe, ahol háttal feléje megállt. Néhány pillanatig csend volt. Aztán megfordult és ismét Conniehoz lépett, aki már régi helyén ült a kandallónál.

- Most pedig bizonyára gyűlölni fog! - szólt nyugodt, kimért hangján. Connie gyorsan ránézett.

- Miért gyűlölném? - kérdezte.

- Legtöbbnyire így tesznek, - felelte; aztán hogy jóvá tegye elszólását: - akarom mondani... a nők ilyenkor valószínűleg gyűlölnék.

- Ez egyáltalán nem az a pillanat, amikor gyűlölnöm lehetne, - mondta Connie szemrehányással.

- Tudom! Tudom! Így is kell lennie! Ön kimondhatatlanul jó hozzám... - kiáltott fel nyomorultan.

Connie nem értette, hogy a férfi miért érzi magát nyomorultnak. - Nem ülne le megint? - mondta. Michaelis az ajtó felé pillantott.

- Sir Clifford! - szólt. - Nem fog... Nem fogja...?

Connie hallgatott egy ideig és elgondolkodott. - Talán - mondta. És a férfira nézett. - Nem akarom, hogy Clifford megtudja... még csak azt sem, hogy gyanítsa. Nagyon fájna neki. De nem hiszem, hogy rossz asszony vagyok, vagy igen?

- Rossz! Istenemre, nem! Olyan végtelenül jó hozzám... Alig tudom elviselni.

Félrefordult és Connie látta, hogy tüstént elsirja magát.

- De azért nem kell, hogy Clifford megtudja, nem igaz? - vélekedett. - Annyira fájna neki. Mig ha nem tudja és nem gyanítja, senkinek sem lesz ártalmára.

- Tőlem nem fogja megtudni! - mondta Michaelis csaknem böszülten. - Meglátja, hogy nem fogja. Hogy én áruljam el magam?! Haha! - üresen, cinikusan nevetett erre a gondolatra. Connie csodálkozva figyelt. - Szabad megcsókolnom a kezét és elmennem? - kérdezte Michaelis. - Bekocsizom Sheffieldbe és megtízóraizom, aztán teára, ha megengedi, visszatérek. Nincs valami megbízása számomra? Biztos lehetek afelől, hogy nem gyűlöl és nem is fog gyűlölni? - fejezte be kétségbeesett cinizmussal hangjában.

- Nem, nem gyűlölöm, - mondta Connie. - Azt hiszem, maga kedves fiú.

- Ah! - felelte Michaelis hevesen, - jobban esik, hogy ezt mondta és nem azt, hogy szeret! Mennyivel többet jelent ez a szó... Tehát viszontlátásra délután. Addig sok mindenről kell gondolkodnom. - Alázatosan megcsókolta kezét és távozott.

- Aligha tudom elviselni ezt a fiatalembert, - mondta Clifford villásreggeli közben.

- Miért? - kérdezte Connie.

- A szerény külszín alatt kiméretlenül törtető jellem... mintha csak arra várna, hogy félretaszítson bennünket.

- Úgy gondolom, hogy az emberek nagyon kemények voltak hozzá, - mondta Connie.

- Csodálkozik ezen? És azt hiszi, hogy ő maga derült óráiban lágy szívű embertársaihoz?

- Azt hiszem, hogy van benne valami nagylelkűség.

- Ki iránt?

- Nem tudom.

- Persze, hogy nem tudja. Félek, hogy a lelkiismeretlenséget nagylelkűséggel téveszti össze.

Connie nem felelt. Igaza volt Cliffordnak? Meglehet. De Michaelis lelkiismeretlenségében volt valami, ami elbűvölte. Michaelis öles lépteket tett ott, ahol Clifford csak néhány félénk csigalépésnyire kúszott. A maga módján meghódította a világot, amire Clifford is törekedett. Módk és eszközök...? Vajjon Michaelis módjai és eszközei, megvetésre méltóbbak voltak-e, mint Cliffordéi? Az a mód, mellyel a szegény kívülálló előretolakodott és utat tört magának nyíltan és a hátsó ajtókon keresztül, rosszabb volt-e, mint Cliffordé, aki reklámmal akart hírnévre szert tenni? A szuka-istennőt, a Sikert ezer és ezer lihegő kutya követte nyomon, kilógó nyelvvel. Az, amelyik először kapta meg, az volt az igazi kutya a kutyák közt, ha a siker alapján ítélünk. Így Michaelis fennen hordhatta a farkát.

A különös az volt, hogy nem így tett. Teára tért vissza egész nyaláb ibolyával és liliommal és ugyanazzal a megvert kutya-ábrázattal. Connie néha szerette volna tudni, vajjon nem álarc-e ez a kifejezés az ellenállás lefegyverezésére; annyira merevnek látszott. Vagy tényleg ilyen szomorú kutya volt?

Kifakult lényének ez a csüggedt szomorúsága változatlan maradt egész este, jóllehet Clifford megérezte mögötte a belső kihívást. Connie nem érezte ezt, talán mert nem a nők ellen irányult; csak a férfiak és felfuvalkodottságuk és dölyfük ellen. A nyurga fickónak ez a leküzdhetetlen belső arcátlansága volt az oka, amiért a férfiak oly kiméretlenül bántak Michaelisszel. Pusztá jelenléte kihívást jelentett egy társaságbeli embernek, bármennyire igyekezett is azt magára erőszakolt jó modorba öltöztetni.

Connie belészeretett, de megtudta állni, hogy ott maradjon himzésével és hagyja beszélni a férfiakat és ne árulja el magát. Michaelis tökéletes volt; ugyanaz a mélabús, figyelmes, nem közeledő fiatalember, mint az előző este, millió és millió kilométerre vendéglátóitól, szigorúan alkalmazkodva a megszabott keretek közé és egy pillanatra sem tolakodva fel személyével. Connienak az volt az érzése, hogy már elfelejtette a reggelt. Nem felejtette el. De tudta, hol van... A régi helyen, kívül, ahol a született kívülállók vannak. A szerelmeskedésből nem vont le személyes következtetést. Tudta, hogy ennek révén még nem lesz dédelgetett társaságbeli öleb a gazdátlan kutyából, amelynek mindenki irigyliz az arany nyakörvét.

A döntőn az esett latba, hogy Michaelis lelke legmélyén valóban kívülálló és társadalom-ellenes lény volt és aényt belsőleg vette tudomásul, bármennyire Bond Street-szerű is volt külsőleg. Az elszigeteltség szükségszerűség volt számára; ugyanúgy, amint az előkelő társasághoz való hasonulás és tartozás is szükségszerűség volt.

De mint vigasztalás és enyhülés, az alkalmi szerelem sem megvetendő, és Michaelis nem volt hálátlan. Ellenkezőleg, forrón, meghatóan hálás volt egy kevéske természetes, önkénytelen jószágért: szinte könnyekig hálás. Sápadt, mozdulatlan, kiábrándult arca mögül gyermeklelke hálátelten zokogott a nő felé és égett a vágytól, hogy újra elmeheessen hozzá; ugyanúgy, mint ahogy kiközösített lelke tudta, hogy a valóságban nagy ívben el fogja kerülni.

Mikor a hallban meggyújtották a gyertyákat, Michaelis alkalmat talált, hogy így szóljon Conniehoz:

- Szabad jönnöm?

- Én jövök hozzád, - felelte az asszony.

- Oh, Istenem!

Sokáig várt rá... de eljött.

Michaelis a reszkető, izgatott szerető volt, akinél a krízis gyorsan bekövetkezik és elmúlik. Valami sajátságos gyermekszerűség és védtelenség volt benne. Minden védfegyvere értelmében és ravaszságában, ravaszságának ösztöneiben volt és ha ezek fölött nem uralkodott, kétszeresen meztelennek látszott, formálható, puha húsból való gyermeknek, aki tehetetlenül és gyámoltalanul vergődik.

Ezúttal csak három napig maradt és Clifforddal szemben egészen úgy viselkedett, mint az első este; Connieval szemben szintén.

Ugyanazon a panaszosan mélabús hangon írt Connienak, mint mindig, néha élcesen és a vágytalan vonzalom különös árnyalatával. Úgy tűnt fel, hogy reménytelen vonzalmat érez iránta és a távolság nem változtat rajta. Michaelis reménytelen volt lelke legmélyén és reménytelen is akart lenni. Mondhatni gyűlölte a reményt. »Une immense espérance a traversé la terre«, olvasta valahol és ezt a megjegyzést fűzte hozzá: »és mindent felvedelt, ami ért valamit«.

Connie sohasem értette meg igazán, de a maga módján szerette. S az egész idő alatt érezte magában Michaelis reménytelenségének visszfényét. Connie a reménytelenségben nem tudott igazán, igazán szeretni. Michaelis pedig, reménytelen lévén, egyáltalán sohasem tudott igazán szeretni. Így ment ez egy darabig; irogattak egymásnak és alkalmilag találkoztak Londonban.

Connie rettenetesen vidám volt Wragby-ben. És egész felébredt vidámságát és kielégülését Clifford ösztönzésére használta fel, aki a legjobb dolgait írta ebben az időben és csaknem boldog volt a maga különös, vak módján. Valóban ő aratta le annak a szexuális kielégülésnek a gyümölcseit, melyhez Connie Michaelis férfi-passzivitása révén jutott. De ezt persze sohasem tudta és ha tudta volna, nem mondott volna érte köszönetet!

De amikor Connie örömteli derűjének és ösztönzéseinek boldog napjai elmúltak, egészen elmúltak és Connie lehangolt volt és ingerlékeny, mennyire vágyódott Clifford megint utánuk! Talán ha tudta volna, még kívánta volna is, hogy Connie és Michaelis újra összekerüljenek.

IV. FEJEZET.

Connie mindig sejtette, hogy ügye Mickkel, ahogy az emberek Michaelist nevezték, teljesen reménytelen. Úgy látszott mégis, hogy más férfiak mit sem jelentenek számára. Cliffordhoz jó szívvel volt. Cliffordnak szüksége volt élete javarészére és Connie megadta neki. Connienak azonban szüksége volt egy férfi életének javarészére és ezt Clifford nem adta meg neki; nem tudta megadni. Időnként Michaelis-sóvárgások következtek be, de amint Connie előre érezte, már végük felé közeledtek. Mick *képtelen volt* bármi mellett kitartani. Lényéhez tartozott, hogy minden kapcsolatot megszüntessen és újra kiver, elkülönült, egészen magányos kutya legyen. Magasabb szükségszerűség volt ez nála, noha mindig ő volt az, aki így szólt: Ő tette ki a szűrőmet!

A világról azt vélik, hogy tele van lehetőségekkel, de ezek a lehetőségek nagyon is kevésre zsugorodnak az egyéni tapasztalatban. Tömérdék jó hal van a tengerben... lehetséges... de úgy látszik, hogy túlnyomó részük kárász vagy hering és ha az ember maga nem kárász vagy hering, valószínűleg nagyon kevés jó halat talál a tengerben.

Clifford hatalmas lépéseket tett a hírnév felé, sőt szépen keresett is. Sokan fordultak meg nála. Connienak csaknem mindig volt vendége Wragbyben. De ha nem kárászok, akkor heringek voltak és alkalmilag egy-egy farkashal vagy tengeri angolna.

Volt néhány szabályos időközökben visszatérő, állandó ember közöttük; azok, akik együtt voltak Clifforddal Cambridgeben. Ott volt Tommy Dukes, aki katona maradt és brigadéros-ságig vitte. - A katonaság időt ad a gondolkozásra és megment attól, hogy végig kelljen küzdenem az élet harcát, - mondta.

Ott volt az ír Charles May, aki tudományos értekezéseket írt a csillagokról. Ott volt Hammond, egy másik író. Valamennyien körülbelül egyidősek voltak Clifforddal; a kor fiatal intellektueljei. Valamennyien hittek a szellem életében. Amit ezen kívül cselekszik az ember, az magánügye és nem sokat számít.

- A szexuális problémában az az érdekes, - mondta Hammond, aki magas, sovány fickó volt, feleséggel és két gyermekkel, de sokkal közelebbi kapcsolatban az írógépével, - hogy semmi érdekesség sincs benne. Szigorúan véve nem is probléma. Nem óhajtunk utána menni egy férfinak a W. C.-be, miért kívánnók hát követni az ágyába? És itt van a dolog nyitja. Ha nem szentelnénk az egyik dolognak nagyobb figyelmet, mint a másiknak, nem lenne probléma. Az egész végtelenül értelmetlen és érdektelen; rossz helyen alkalmazott kíváncsiság.

- Úgy van, Hammond, igaz! Ha azonban valaki udvarolni kezd Júliának, totyogni kezdesz; és ha folytatja az udvarlást, csakhamar eléred a forrpontot. - ...Júlia Hammond felesége volt.

- Ez csak természetes! Akkor is így tennék, ha valaki pöcegödröt csinálna szalónom egyik sarkából. Mindennek megvan a maga helye.

- Azt akarod ezzel mondani, hogy azt nem kifogásolnád, ha valaki egy elfüggönyözött alkovban vallana szerelmet Júliának?

Charlie May kissé gúnyosan beszélt, mert flörtölt egy keveset Júliával és Hammond nagyon durván rendreutasította érte.

- Természetes, hogy kifogásolnám. A nemi kérdés magánügy köztem és Júlia között; és természetes, hogy nem tűrném, ha bárki más bele akarna avatkozni.

- A tény az, - mondta a sovány és szeplős Tommy Dukes, aki sokkal inkább látszott írnek, mint a sápadt és meglehetősen kövér May, - a tény az, Hammond, hogy nagyon erős tulajdon-

ösztönöd van és nagyon erős érvényesülési vágyad és hajhászod a sikert. Amióta végleg beálltam katonának, eltávolodtam a világ útjaitól és most látom, milyen rendkívül erős az emberben a vágy az érvényesülésre és a sikerre. Végtelenül túlfejlődött. Egész egyéniségünk ebben olvadt fel. És természetes, hogy olyan férfiak, amilyen te is vagy, azt hiszik, hogy jobban megállják helyüket egy nő támogatásával. Ezért vagy olyan féltékeny. Ez az, amit számodra a nemi kapocs jelent... egy kis életdinamót közted és Júlia között, melynek sikert kell hoznia. Mihelyt egyszer nem lenne sikered, te is elkezdenél flörtölni, mint Charlie, akinek nincsenek sikerei. A házastársakon, például rajtad és Júlián, címkék vannak, mint az útibőröndökön. Júlia így van címkézve: *Mrs. Arnold B. Hammond*... mint egy bőrönd a vonaton, amely valakié. És a te vignettád: *Arnold B. Hammond, Mrs. Arnold B. Hammond címén*. Oh, neked teljesen igazad van, neked teljesen igazad van! A szellemi életnek kényelmes otthonra és ízletes konyhára van szüksége. Teljesen igazad van. Sőt, utódokra is szüksége van. Mindez azonban a siker ösztönén fordul meg. Ez az a tengely, amely körül minden forog.

Hammond meglehetősen ingerültnek látszott. Meglehetősen büszke volt szellemi épségére és arra, hogy nem rabszolgája a kornak. De azért nem kevésbé áhította a sikert.

- Teljesen igaz, hogy nem lehet pénz nélkül élni, - mondta May. - Az embernek szüksége van bizonyos összegre, hogy képes legyen fenntartani magát... sőt a gondolkodás lehetőségéhez is bizonyos pénzösszeg kell, különben a gyomor megállítja az embert. Mégis úgy vélem, hogy bátran elhagyhatod a nemiélet címkéit. Szabadon beszélhetünk akárkivel; miért ne szeret-hetnénk szabadon egy nőt is, aki felcsigázza érzékünket?

- Így beszél a kéjvágyó kelta, - mondta Clifford.

- Kéjvágyó! Nos, miért ne? Nem látom be, hogy mivel teszek több rosszat egy nőnek, ha szeretem, mint ha táncolok vele... vagy akár az időről beszélgetünk egymással. Egyszerűen az érzések kicseréléséről van szó a gondolatok kicserélése helyett; hát miért ne?

- Szóval legyünk ugyanolyan szaporák, mint a házinyulak? - szólt Hammond.

- Miért ne? Mi nem tetszik neked a házinyulakon? Talán rosszabbak, mint egy lelkitabeteg, forradalmár emberiség, amely ideges gyűlölettel van tele?

- De mégsem vagyunk házinyulak, - mondta Hammond.

- Igazad van! Nekem megvan a magam szellemi tárgykörom: el kell végeznem bizonyos számításokat, bizonyos csillagászati kérdésekkel kapcsolatban, melyek csaknem jobban érdekelnek, mint élet vagy halál. Néha emésztési zavar gátol. Az éhség végzetesen zavar. Hasonlóan zavar a szereleméhség is. Mit tegyek hát?

- Azt hiszem, hogy a túlterhelés folytán beálló szexuális emésztési rendellenesség sokkal komolyabban zavar, - jegyezte meg Hammond csípősen.

- Egyáltalán nem! Nem viszem túlzásba sem az étkezést, sem a szerelmet. Az embernek szabadságában áll, hogy túlsokat egyék-e. De te éhhalálra akarsz ítélni.

- Szó sincs róla. Módodban áll megőszülni.

- Honnan tudod, hogy módomban áll? Talán nem felelne meg agyműködésemmek. A házasság eltompíthatná... és tényleg eltompítaná... szellemi folyamatait. Nem nekem való... tehát leláncoltassam magam egy kutyaólbá, mint valami szerzetes? Üres beszéd az egész, barátom. Élnem kell és el kell végeznem számításaimat. Néha szükségem van nőkre. Nem akarok a bolhából elefántot csinálni és nem vagyok kíváncsi mások erkölcsi rosszalására vagy tilalmára. Szégyelném magam, ha egy nő sétálna az oldalamon, rajta névjeggyemmel, címemmel és vasúti állomással, mint egy ruhabőrönd.

Ez a két ember nem bocsátotta meg egymásnak a flörtöt Júliával.

- Mulatságos gondolat, Charlie, - mondta Dukes, - hogy a testi kapcsolat csak másik formája a beszélgetnek, amelyben a szavakat cselekszik, ahelyett, hogy elmondanák. Azt hiszem, hogy így is van. Azt hiszem, hogy ugyanannyi érzést és izgalmat tudnánk cserélni nőikkel, mint amennyi gondolatot cserélünk az időjárásról és egyebekről. A szerelem afféle normális, testi beszélgetés férfi és nő között. Az ember nem társalog egy nővel, ha nincsenek közös eszméik: helyesebben, nem társalog szívesen. És ugyanígy az ember nem hál egy nővel, ha nincsenek közös érzelmeik vagy rokonszenveik. Ha azonban vannak...

- Ha az embernek megvan egy nővel az igazi közös érzelme vagy rokonszenve, akkor vele *kell* hálnia, - mondta May. - Ez az egyetlen tisztességes dolog, amit meg lehet tenni. Ugyanúgy, mint ha szívesen társalogsz valakivel, akkor az egyetlen helyén való dolog, hogy ki is beszélj magad vele. Semmi értelme sincs, hogy kényeskedve fogaid közé dugd a nyelvedet és ráharapj. Csak beszélj végig a mondókádat. És ugyanígy állunk a szerelemmel is.

- Nem, - mondta Hammond. - Ez nem igaz. Te például, May, fele erődet elpocsékolod a nőkre. Valójában sohasem fogod elvégezni azt, amit olyan éles elmével, mint a tied, el kellene végezned. Túlságosan sok fecsérlődik el belőled más úton.

- Meglehet... és túlságosan kevés fecsérlődik el te belőled, Hammond fiam, más úton, akár nős légy, akár nem. Meg tudod őrizni szellemed tisztaságát és épségét, de átkozottul beszáradsz. A te tiszta elméd olyan kiszáradt lesz, mint egy hegedűvonó, már amennyire én látom. Egyszerűen elfecseged az erejét.

Tommy Dukes nevetésben tört ki.

- Csak tovább, két nagy szellem! - mondta - Nézzetek rám... én nem végzek magasröptű és tiszta szellemi munkát, nem teszek egyebet, minthogy papírra vetek néhány gondolatot. De azért sem meg nem házasodom, sem nők után nem szaladok. Azt hiszem, Charlienak tökéletesen igaza van; ha nők után akar szaladni, szabadságában áll, hogy ne túl gyakran szaladjon. Én azonban nem tiltanám el neki, hogy utánuk szaladjon. Hammondnak viszont fejlett tulajdon-ösztöne van s így természetes, hogy az egyenes utat és a keskeny kaput tartja helyesnek. Meglátjátok, hogy nagy irodalmár lesz belőle, tetőtől talpig A. B. C. Aztán itt vagyok én. Semmisem vagyok. Mindössze egy rakéta. És mi van veled, Clifford? Neked is az a véleményed, hogy a testi vágy dinamó, amely sikerhez segíti a férfit a világban?

Clifford ritkán vett részt ilyen alkalmakkor a társalgásban. Sohasem volt bőbeszédű, gondolatai nem voltak eléggé élénkek és könnyen megzavarodott és izgalomba jött. Most elpirult és kényelmetlenül feszengett.

- Nos, - mondta, - mivel én magam *hors de combat* vagyok, nem hiszem, hogy hozzászólhatnék a tárgyhoz.

- Nem úgy van, - felelte Dukes; - felsőtested semmiesetre sincs *hors de combat*. Szellemi életed ép és egészséges. Közöld hát velünk nézeteidet.

- Így sem hiszem, - dadogta Clifford, - hogy valami különösebbet mondhatnék... Azt hiszem, hogy »nősülj meg és ezzel kész« nagyjából kifejezi azt, amit gondolok. Bárha természetes, hogy nagy dolog, ha egy férfi és egy nő vonzódnak egymáshoz.

- Mennyiben nagy dolog? - kérdezte Tommy.

- Annyiban, hogy... teljessé teszi a meghittséget, - felelte Clifford kelletlenül, mint egy nő ilyen beszélgetéskor.

- Nos, Charlie és én azt hisszük, hogy a testi szerelem közlekedési eszköz, akár a beszéd. Csak kezdene el szerelmi társalgást egy nő velem: meglátnátok, nem vallanék szégyent. Szerencsétlenségemre, egyetlen nőnek sem kellek s így magamra maradok; de azért nem járok

rosszabbul... Legalább is remélem, mert hogyan tudhatnám? Mindenesetre nekem nincsenek zavarólag befolyásolható csillagászati számításaim és nem kell halhatatlan műveket sem megírnom. Fickó vagyok csupán, aki katonák közé bújt el...

Elhallgattak. A négy férfi dohányzott. És Connie ott ült és ismét egy öltést tett varrásán... Igen, ott ült! Némán kellett ülnie. Halálos csendben kellett ülnie, hogy meg ne zavarja e lángelmék végtelenül fontos elmélkedéseit. De ott kellett lennie. Azok négyen nem tudtak meglenni nélküle; gondolataik nem szárnyaltak olyan szabadon. Clifford ingerlékenyebb és idegesebb volt, Connie távollétében lábai sokkal hamarabb kihültek és a beszélgetés sehogysen ment. Tommy Dukes járt a legjobban; Connie jelenléte kissé felcsigázta. Hammondot nem szerette Connie, túlságosan nagyra tartotta magát. És Charles Mayt, jóllehet szeretett rajta egyet-mást, kissé ízléstelennek és nyersnek találta, csillagai ellenére.

Hány este ült így Connie és hallgatta e négy férfi megnyilatkozásait! ezeket és egy vagy két más emberét. Az, hogy nyilván sohasem jutottak el valamihez, nem nagyon zavarta. Szívesen elhallgatta mondanivalóikat, kivált, ha Tommy is ott volt. Mókás dolog volt. Ahelyett, hogy a férfiak megcsókolták és megsímogatták volna az embert, szellemüket fitogtatták előtte. Pompás móka! De micsoda hideg szellemek!

És kissé izgató is volt ez a játék. Több tiszteletet érzett Michaelis iránt, akinek nevét oly fanyar megvetéssel illették, mint egy kis beérkezett fattyút és a legrosszabb fajtából való, nevetetlen törtetőt. Fattyu és törtető vagy sem, egyenesen haladt céljai felé. És nemcsak kerülgette őket, a szavak millióival dobálódzva, a szellemi élet fitogtatására.

Connie szerette a szellemi életet és nagy élvezetet talált benne. Úgy vélte azonban, hogy kissé túlbecsülik a jelentőségét. Szeretett ott lenni, meghitt esték sűrű dohányfüstjében, a cimborák közt, amint a társaságot magában nevezte. Végtelenül mulattatta és büszke is volt arra, hogy néma jelenléte nélkül még beszélgetni sem tudnak egymással. Határtalan tisztelettel viseltetett a gondolkodás iránt... s ezek a férfiak legalább igyekeztek becsületesen gondolkodni. De valami bökkenője is volt a dolognak. Valamennyien beszéltek valamiről, de hogy mit, azt a világ semmi kincséért sem tudta volna megmondani. Volt valami, amit még Mick sem tudott megmagyarázni.

Mick azonban végül is semmi mást nem akart tenni, mint csak éppen átvergődni az életen és nem ártani többet az embereknek, mint amennyit neki akartak ártani. Valóban társadalom-ellenes lény volt és ezt vették rossz néven tőle Clifford és cimborái. Clifford és cimborái nem voltak társadalomellenesek; igyekeztek többé-kevésbé megmenteni, vagy legalább is tanítani az emberiséget.

Vasárnap este élénk társalgás folyt s a beszélgetés ismét a szerelemre fordult.

- »Áldott legyen a kapocs, amely szíveinket összeköti...« - mondta Tommy Dukes. - Szeretném tudni, hogy mi ez a kapocs... A kapocs amely most *bennünket* összeköt, a szellemi súrlódás. Ettől eltekintve átkozottul kevés kapocs van közöttünk. Valamennyien széthúzunk és komiszságokat beszélünk egymásról, mint a többi átkozott intellektuel a világon. Átkozottak mind, ami ezt illeti, mert valamennyien így tesznek. Szóval széthúzunk és úgy leplezzük a komiszságokat, amiket egymás iránt érzünk, hogy méztől csöpögő álnokságokat mondunk. Sajátságos, hogy a szellemi élet a gyűlölködésben, a kimondhatatlan és feneketlen gyűlölködésben gyökerezve látszik virágozni. Így volt ez mindig! Gondoljatok Sokratesre Plátónnál és csürhéjére körülötte! A megtestesült gyűlölködés, aki abban találta legnagyobb örömét, ha egy más embert darabokra szakíthatott... Protagoras, vagy hogy hívták! És Alkibiades és a többi tanítvány kölyök-kutya, akik részt vettek a hajtóvadászaton! El kell ismernem, hogy nem csoda, ha valaki többre becsüli Buddhát, aki nyugodtan ül egy bófa alatt, vagy Jézust, amint kis vasárnapi történeteket mesél tanítványainak, békésen és szellemi tűzijáték nélkül.

Nem, valami gyökeres baj van a szellemi életben. Gyűlötségben és irigységben, irigységben és gyűlötségben burjánzik. Gyümölcséről ismerjétek meg a fát.

- Nem hiszem, hogy olyan nagyon gonoszak lennénk, - tiltakozott Clifford.

- Kedves Cliffordom, gondolj csak arra, hogy mindegyikünk hogyan csépli le a többieket. Én magam sokkal rosszabb vagyok, mint bárki más. Mert összehasonlíthatatlanul jobban szerelem az önkénytelen gonoszsgot az összekotyvasztott mézédés szavaknál; utóbbiak a méreg; ha arról kezdek beszélni, hogy milyen kitúnó fickó az a Clifford stb., stb., akkor az a szegény Clifford részvétet érdemel. Az Isten szerelméért, beszéljétek valamennyien komiszsgokat rólam, mert akkor tudni fogom, hogy jelentek nektek valamit. Ne mondjatok édeskés szavakat, mert különben végem van.

- Pedig én igazán azt hiszem, hogy becsületesen szeretjük egymást, - szólt Hammond.

- Mondom, így is kell, hogy legyen... Hiszen olyan rút dolgokat mondunk a hátunk mögött egymásról! Én vagyok a legrosszabb.

- Én azt hiszem, hogy te összetéveszted a szellemi életet a kritikai tevékenységgel. Igazat adok neked: Sokrates nagy lökést adott a kritikai tevékenységnek, de többet is tett ennél, - mondta Charlie May meglehetősen nagyképuen. Ilyen dagályosan beszélgettek a cimborák tettetett szerénységük álarca alatt. Minden annyira *ex cathedra* hangzott és minden olyan alázatosnak akart látszani.

Dukes nem hagyta, hogy kigúnyolják Sokratesével.

- Teljesen igaz; a bíráló és a tudás nem egy és ugyanaz, - mondta Hammond.

- Persze, hogy nem, - helyeselt Berry, egy barna fiatalember, aki azért jött, hogy Dukes-szal beszéljen és ott maradt éjszakára.

Valamennyien úgy néztek rá, mintha a számár szólalt volna meg.

- Nem a tudásról beszéltem... A szellemi életéről beszéltem, - nevetett Dukes. - Az igazi tudás az öntudat egészéből ered; a hasadból ugyanúgy, mint az agyadból és a szellemedből. A szellem csak analizálhat és racionalizálhat. Hagyd, hogy a szellem és az értelem kerekedjék felül és mindaz, amit cselekedni tudnak, csak érzéketlen bíráló lesz. Mondom, *mindaz*, amit cselekedni tudnak. Ez roppant fontos. Istenem, a világnak manapság szüksége van arra, hogy kritizálják... hogy halálra kritizálják. Ezért hadd éljük a szellemi életet és újjongjunk gonoszsgunkon és tépjük össze a régi, rothadt látszatot. Értsd meg, ez így van; amíg *éled* az életed, bizonyos tekintetben szerves egészet alkotsz minden étellel. Mihelyt azonban elkezded a szellemi életet, leszakítod az almát. Megszüntetted a kapcsolatot az alma és a fa között: a szerves kapcsolatot. És ha semmi egyebed sincs az életedből, csak a szellemi élet, akkor magad is leszakított alma vagy... lehulltál a fáról. És akkor logikus szükségszerűség a gonoszsg, amint természetes szükségszerűség, hogy a leszakított alma elrohadjon.

Clifford tágra meresztette a szemeit: egy betűt sem értett az egészéből. Connie jóízűen nevetett magában.

- Akkor hát valamennyien leszakított almák vagyunk, - szólt Hammond meglehetősen csípősen és bosszúsan.

- És mindjárt almabort is készíthetünk magunkból, - mondta Charlie.

- De mint vélekedtek a bolsevizmusról? - vetette közbe a barna Berrey, mintha az egész beszélgetés ekörül forgott volna.

- Bravó! - bömbölte Charlie. - Mint vélekedtek a bolsevizmusról?

- Rajta! Kaszáljuk le a bolsevizmust! - mondta Dukes.

- Félek, hogy a bolsevizmus fogas kérdés, - vélte Hammond, komolyan csóválva a fejét.

- Én úgy látom, - szólt Charlie, - hogy a bolsevizmus a gyűlölet felső foka az ellen, amit ők *bourgeois*nak neveznek; de hogy a bourgeois micsoda, azt nem határozzák meg szabatosan. Egyebek közt kapitalizmus is. Érzelmek és érzések szintén olyan határozott bourgeois tulajdonságok, hogy fel kellene találni az olyan embert, akiből hiányoznak.

- Bourgeois továbbá az individuum, különösen az *egyéniesség*; így hát el kell nyomni. El kell merülnöd a nagy valamiben, a szovjet-társadalmi, valamiben. Még a szervezet is bourgeois: az eszménynek tehát gépiesnek kell lennie. Az egyetlen dolog, ami egység, szervesen és több különböző, de egyformán fontos részből áll, a gép. Minden ember gép-alkatrész. És a gép hajtóereje a gyűlölet... a gyűlölet a bourgeois ellen. Ez szerintem a bolsevizmus.

- Tökéletesen igaz! - mondta Tommy. - De úgy látom, hogy ugyanez egyszersmind az egész ipari eszmény pontos leírása is. Ez a gyáros-eszménykép dióhéjban; csak ő tagadná, hogy a hajtóerő a gyűlölet. Pedig mégis a gyűlölet az: magának az életnek a gyűlölete. Nézzétek csak meg ezt a Középfangliát, hogy nincs-e világosan ráírva... de mindez része a szellemi életnek, logikus fejlemény.

- Tagadom, hogy a bolsevizmus logikus; elveti a premisszákat legnagyobb részét, - szólt Hammond.

- De elfogadja, drágám, az anyagi premisszákat; amint elfogadja a tiszta szellem is.

- A bolsevizmus legalább eljutott a sziklafenekre, - szólt Charlie.

- A sziklafenekre! A fenékre, melynek nincsen feneke! A legrövidebb időn belül a bolsevikoknak lesz a legjobb hadseregük, a legjobb gépi felszereléssel.

- De a dolog nem mehet így tovább a gyűlölettel. Be kell következnie a visszahatásnak... - mondta Hammond.

- Már évek óta várjuk... és várunk tovább. A gyűlölet ugyanúgy nő, mint minden más. Elkerülhetetlen következménye annak, ha eszméket erőszakolnak rá az életre, ha erőszakot követnek el valakinek legmélyebb ösztönein; legmélyebb érzelmeinken követünk el erőszakot bizonyos eszméknek megfelelően. Egy képlettel hajtjuk magunkat, mint valami gépet. A logikus gondolkodás azt állítja, hogy uralkodik a tyúkóljában és a tyúkol tiszta gyűlöletté változik. Valamennyien bolsevikok vagyunk, csak képmutatók. Az oroszok bolsevikok képmutatás nélkül.

- De van sok más módszer is, - vélte Hammond, - mint a szovjet-módszer. A bolsevikok valójában nem intelligensek.

- Természetes, hogy nem. De néha az is intelligensnek számít, aki félbolond: ha az ember el akarja érni a célját. Én magam a bolsevizmust félőrületnek tartom; de ugyanígy félőrületnek tartom a mi nyugati társadalmi életünket és ugyanígy félőrültnek tartom a mi messze földön híres szellemi életünket is. Valamennyien ugyanolyan hidegek vagyunk, mint a gyengeelméjűek, valamennyien ugyanolyan szenvedélymentesek, mint a hülyék. Bolsevikok vagyunk valamennyien, csak más nevet adunk neki. Azt hisszük, hogy istenek vagyunk... emberistenek! Ugyanez ez, mint a bolsevizmus. Emberinek kell lennünk és kell, hogy szívünk és májunkt legyen, ha el akarjuk kerülni, hogy vagy Isten, vagy bolsevikok legyünk... mert mindkettő ugyanaz: mindkettő túlságosan jó, semhogy igaz lehetne.

A rosszaló hallgatást Berry félénk kérdése szakította meg:

- Hiszel hát a szerelemben, Tommy?

- Drága pofa! - felelte Tommy. - Nem, cherubom, százszor is nem! A szerelem is egyike korunk félőrült tüneteinek. Riszálóderekú legények, akik kis jazzlányokat szeretnek. Ezt a fajtáját gondolod a szerelemnek? Vagy a vagyonszösségig használd-fel-létraul, angyalom-galambom-szerelmet? Nem, fiacskám, egyáltalán nem hiszek benne!

- És valamiben hiszel?

- Én? Oh, mint értelmes ember hiszek abban, hogy jó szívem van, világos fejem és bátorságom ahhoz, hogy egy hölgy jelenlétében bizonyos dolgokat kimondjak.

- Tényleg, mindezzel rendelkezzel, - vélte Berry.

Tommy Dukes bömbölve kacagott. - Angyali fiú! Bárcsak rendelkezném! Bárcsak rendelkez-ném!

- Csinos nők is vannak, a világon, - mondta Connie, felvetve szemeit és végre megszólalva.

A férfiak rossz néven vették tőle... úgy kellett volna tennie, mintha mitsem hallott volna. Haragudtak rá azért a beismeréséért, hogy figyelmesen végighallgatott egy ilyen társalgást.

- Istenem!... »Ha hozzám nem kedvesek,
Mit bánom, hogy kedvesek?«

Nem, a dolog reménytelen! Egyszerűen képtelen vagyok arra, hogy szívem egy ütemben dobogjon egy nőével. Nincs nő, akit igazán kívánni tudnék, ha szemben állok vele, és nincs szándékomban erőszakot követni el magamon... Istenemre, nem! Olyannak akarok maradni, amilyen vagyok és szellemi élet után vágyódom. Ez az egyetlen tisztességes dolog, amit tehetek. Nagyon boldog tudok lenni, ha egy nővel *beszélek*, de mindez tiszta, reménytelenül tiszta. Reménytelenül tiszta! Mit szölsz ehhez, fiam Hildebrand?

- A dolog sokkal kevésbé bonyolult, ha az ember tiszta marad.

- Igen, az élet túlságosan egyszerű!

V. FEJEZET.

Egy fagyos délelőtt, kevés februári napsütéssel, Clifford és Connie sétára indultak a parkon át az erdőbe. Vagyis Clifford motoros székén pöfögött és Connie mellette haladt.

Az erős levegő még kénes volt, de mindketten már megszokták. A közeli láthatárt fagytól és füsttől opálszínű köd vonta be és fent egy kis darab kék ég feküdt; olyan volt, mintha egy kerítésen belül lettek volna, mindig belül. Az élet mindig álom vagy téboly egy kerítésen belül.

A juhok köhögtek a park kemény, száraz fűvén, ahol a fagy kékesen feküdt a csomók tövében. A parkon keresztül ösvény vezetett az erdő kapujához, keskeny rózsaszínű szalag. Clifford nemrég szóratta be újra megrostált bányasalakkal. Amikor az alvilág közei és hulladékai égtek és kénartalmukat leadták, élénk lazacszínűvé vált száraz napokon, sötétebb rákvörössé nedveseken. Ma halvány lazacszínű volt, a dér kékes-fehér zománcával. Connienak mindig tetszett ez a megrostált, élénk rózsaszínű szőnyeg.

Clifford óvatosan kormányzott a hallról a lankán lefelé és Connie a széken nyugtatta a kezét. Szemben az erdő feküdt, a sűrű mogyorócseryjés közelebb, a tölgyek ibolyaszínű sorfala hátul. Az erdőszegélyen nyulak ugrándoztak és ropogtattak. Hirtelen varjak emelkedtek fel fekete csapatban és elhúztak a kis égdarab alatt.

Connie kinyitotta az erdő-kaput és Clifford lassan átpöfögött a széles csapásra, amely egy lejtőn vezetett lefelé az egyenesre nyírt mogyorócseryjék között. Az erdő maradványa volt a nagy rengetegnek, amelyben Robin Hood vadászott és a csapás a környékbeli falvak ősrégi közlekedési útjául szolgált. Most azonban, természetesen, csak ösvény a magán erdőbirtokon át. A mansfieldi út elkanyarodott észak felé.

Az erdőben mozdulatlan volt minden, a földön heverő régi avar alatt még hó feküdt. Kakuk kovácsolt rekedten és sok aprómadár röpködött. Vad azonban nem volt, fácánok sem. A háború alatt kiirtották és az erdő gondozás nélkül maradt, mignem Clifford most újra erdészt fogadott.

Clifford szerette az erdőt; szerette az öreg tölgyeket. Érezte, hogy nemzedékeken keresztül voltak az övé. Meg akarta őket védeni. Épségben akarta tartani ezt a helyet, elzártan a világ elől.

A szék lassan pöfögött fel a lejtőn, dülöngélve és bukdácsolva a megfagyott rögökön. És hirtelen balfelől tisztás következett, ahol semmi sem volt, csak száraz gaz, néhol egy-egy meghajolt fiatal fatörzs között, kifűrészelt nagy tönkők, élettelen metszési felületeikkel és tátongó gyökereikkel. És fekete foltok, ahol a favágók rőzsét és hulladékot égettek.

Egyike volt azoknak a helyeknek, ahol sir Geoffrey a háború alatt lövészárkokhoz kivágatta a fákat. Az egész domb, amely enyhén emelkedett a csapástól jobbra, csupasz volt és mintegy kipusztultnak látszott. Tetején, ahol egykor tölgyek álltak, most kopárság volt; és innen kilátás nyílt a fák fölött a bányavasútra és az új üzemre Stacks Gate mellett. Connie megállt és körülnézett; rés volt, az erdő teljes elzárkózottságában. Beengedte a világot. De Connie nem mondta meg Cliffordnak.

Ez a csupasz hely mindig bősztette Cliffordot. Ott volt a háborúban, látta, hogy mit jelent. De tulajdonképpen csak akkor bősztelt fel, amikor e meztelen dombot látta. Elhatározta, hogy újra beülteti. De meggyűlölte miatta sir Geoffreyt.

Clifford merev arccal ült, mialatt a szék lassan felfelé kapaszkodott. Amikor a magaslat tetejére értek, megállt; nem akarta megkockáztatni a hosszú és nagyon hepehupás lejtőt lefelé. Ott ült és nézte a zöldes csapást, amely egyenesen haladt a gaz és a tölgyek között. A domb alján elkanyarodott és eltűnt; de olyan bájos, szelid kanyarodással, hogy paripákon vágató lovagokat és hölgyeket juttatott az ember eszébe.

- Azt hiszem, hogy ez igazán Anglia szíve, - mondta Clifford Connienak, amint ott ült a bányádt februári napsütésben.

- Ugy találsz? - válaszolta Connie és kötött kék ruhájában leült egy fatöncre az ösvény mellett.

- Igen! Ez a régi Anglia, annak is a szíve; és épségben fenn akarom tartani.

- Igen, igen! - mondta Connie. De mialatt ezt mondta, meghallotta a tizenegyórás szirénabúgást Stacks Gate tárnájából. Clifford sokkal jobban megszokta ezt a hangot, semhogy észrevette volna.

- Azt akarom, hogy ez az erdő teljesen... szűz maradjon. Nem akarom, hogy bárki is betolakodjék, - folytatta Clifford.

Némi pátosz volt szavaiban. Az erdő még mindig őrzött magában valamit a régi, vad Anglia titokzatosságából, de sir Geoffrey irtásai a háború alatt nagy csapást mértek rá. Milyen csendesek voltak ezek a fák, égbe nyúló göcsös ágaikkal és a barna gzból kiemelkedő szürke, konok törzseikkel. Milyen biztonságban röpdöstek a madarak közöttük! És egykor szarvasok is voltak itt és íjjászok és szerzetesek, akik szamarakon kocogtak. A hely emlékezett, még mindig emlékezett.

Clifford ott ült a sápadt napon, fényben fürdő, sima, hirtelenszőke hajával és telt, pirosas, kifürkészhetetlen arcával.

- Ha idejövök, mindig jobban sajnálom, mint bármikor máskor, hogy nincsen fiam, - mondta.

- De hiszen az erdő régebbi, mint a családod, - felelte Connie kitérően.

- Ugy van! - válaszolta Clifford. - De mi tartottuk fenn. Nélkülünk eltűnnék... már el is tűnt volna, mint a többi erdő. Fenn kell tartani valamit a régi Angliából!

- Kell? - mondta Connie. - És ha az új Anglia ellenére kell fenntartani? Szomorú dolog, tudom.

- Ha nem marad meg valami a régi Angliából, akkor egyáltalán nem marad meg Anglia, - mondta Clifford. - És nekünk, akiknek ilyen birtokunk van és megvan az érzésünk is, nekünk fenn *kell* tartanunk.

Szomorú szünet következett.

- Igen, egy ideig, - mondta Connie.

- Egy kis ideig! Ez minden, amit tehetünk. Csak a magunk kötelesség-részét végezhetjük el. Az az érzésem, hogy családom minden férfitagja megtette itt kötelességét, mióta ez a birtok a mienk. A szokásokkal az ember szembeszállhat, de a hagyományt fenn kell tartani. - Megint hallgattak.

- Miféle hagyományt? - kérdezte Connie.

- Anglia hagyományát! ezét!

- Igen, - felelte Connie vontatottan.

- Ezért jó, ha fiutód van; az ember csak egy szem a láncban, - mondta Clifford.

Connie nem becsülte sokra a láncokat, de semmit sem szólt. Clifford utód utáni vágyának különös személytelenségéről gondolkodott.

- Sajnálom, hogy nem lehet fiunk, - mondta.

Clifford áthatón nézett rá kerek, halványkék szemeivel.

- Szinte jótétemény volna, ha gyermeked lenne más férfitől, - mondta. - Ha Wragbyben felnevelnők, hozzánk és a birtokhoz tartoznánk. Nem hiszek valami erősen az apaságban. Ha nekünk kellene a gyermeket felnevelnünk, a mienk lenne és az folytatná művünket. Nem gondolod, hogy érdemes ezt megfontolni?

Connie végre felpillantott rá. A gyermek, az ő gyermeke egyszerűen «az» neki. Az... az... az!

- És a másik férfi? - kérdezte.

- Sokat számít talán? Tényleg oly mélyen érint bennünket az ilyesmi?... Neked megvolt a kedvesed Németországban... s mit jelent most? Szinte semmit. Ugy vélem, hogy nem ezek a kis aktusok és kis kapcsolatok az életünkben, amelyek oly sokat számítanak. Elmulnak és hol vannak? Hol?... Hol van a tavalyi hó?... Csak az számít, ami a saját életünkön át tart; saját életem számít, tartamával és kifejlődésével. De mit számítanak az alkalmi kapcsolatok? És különösen az alkalmi szerelmi összecsapások? Ha az emberek nem tuloznák őket olyan nevetségesen, olyan nyomtalanul mulnának el, mint a madárfütty. És így is kell lennie. Mit jelentenek? Csak az életen át tartó közösség a fontos. Az együttélés napról-napra és nem az együtt hálás egyszer vagy kétszer. Mi ketten házasság vagyunk; mindegy, hogy mi történik velünk. Megszoktuk egymást; és a szokás, véleményem szerint fontosabb, mint bármely véletlen izgalom. A hosszú, lassú, tartós valami... ez az élet lényege... és nem egy görcsös vonaglás. Két ember, aki együtt él, fokozatosan valami összhangba kerül, kibogozhatatlanul együtt rezeg. Ez a házasság igazi titka és nem az érzékek játéka; legalább is nem az érzékek egyszerű kielégítése. Mi összeforrtunk a házasságban. Ha ragaszkodunk hozzá, képeseknek kell lennünk arra, hogy úgy intézzük el az érzékek kérdését, mint egy fogorvosi látogatást; hiszen a végzet testileg megmattolt bennünket.

Connie csak ült és félig csodálkozva, félig ijedten hallgatta. Nem tudta, hogy igaza van-e Cliffordnak, vagy sem. Ott van Michaelis, akit szeret; így beszélt magában. De szerelme valahogy csak kirándulás volt Clifforddal való házasságából; kirándulás a szenvedés és türelem évei alatt kialakult meghittség hosszú és lassú szokásából. Az emberi léleknek talán szüksége van kirándulásokra és nem szabad lemondania róluk. De a kirándulás lényege az, hogy újra hazatérjünk.

- És nem törődnél vele, hogy *miféle* férfitől születnék gyermekem? - kérdezte.

- Megbiznék tisztességed és izlésed természetes ösztönében, Connie. Biztosan nem engednéd meg, hogy nem megfelelő ember nyuljon hozzád.

Connie Michaelisre gondolt! És Clifford szemében éppen Michaelis volt a nem megfelelő ember megtestesülése.

- De a férfiak és nők különböző véleményen lehetnek a nem megfelelő emberről, - mondta Connie.

- Nem, - felelte Clifford. - Te jó szívvél voltál hozzám. Nem hiszem, hogy valaha is jószívvél lehess egy oly férfihez, aki tisztára ellenszenves előttem. Nem engedné meg az életritmusod.

Connie hallgatott. Erre a logikára nem volt mit felelnie, mert teljesen hamisnak tartotta.

- És elvárnád tőlem, hogy megmondjam neked? - kérdezte, csaknem lopva pillantva Cliffordra.

- Egyáltalán nem. Jobb szeretnék nem tudni róla. De remélem, egyetértesz velem abban, hogy a véletlen érzéki fellobbanás semmi jelentőséggel sem bír a hosszú együttéléshez képest? Nem hiszed, hogy az érzéki fellobbanást egyszerűen alá lehet rendelni egy hosszú élet szükségességének? Hogy egyszerűen ki lehet elégíteni, mivel kényszerhatás alatt állunk? Mindent összevéve, számítanak talán valamit ezek az időleges izgalmak? Nem abból áll-e az élet egész problémája, hogy csonkítatlan személyiséget építsünk fel az évek hosszú során keresztül? csonkítatlan életet élve? A csonka életnek semmi értelme sincs. Ha az érzéki kapcsolat hiánya megcsonkítással fenyeget, akkor csak menj és keress szeretőt. Ha a gyermek hiánya megcsonkítással fenyeget, akkor csak legyen gyermeked, ha ugyan egyáltalán lehet. De ugy tedd mindezt, hogy csonkítatlan életed legyen, ami hosszú, harmonikus egészet jelent. És mi ketten képesek vagyunk ezt megtenni... nem hiszed?... ha alkalmazkodunk a szükség-szerűségekhez és ugyanakkor az alkalmazkodást egy darabba fonjuk össze állandóan-élt életünkkel. Egyetértesz velem?

Connieban nyomot hagytak Clifford szavai. Tudta, hogy elméletileg igaza van. De amikor tényleg kapcsolatba hozta állandóan-élt életét Clifforddal... habozott. Tényleg az volt-e a rendeltetése, hogy élete végéig hozzáfűzze magát Clifford életéhez? És semmi más?

Ez volt a rendeltetése? Elégedettnak kellett lennie, hogy állandó, egymintájú életben fonódhatott vele össze, melyet talán néha átszőtt egy-egy kaland alkalmi virága. De honnan tudhatta, hogy mit fog érezni a jövő esztendőben? Ki tudhatja ezt egyáltalán? Hogyan lehet igent mondani évekre előre? Miért szögeztesse le magát az ember e röpke szóval? Persze, hogy el kell enyésznie, hogy más igenek és nemek kövessék! Mint a pillangók rajzása.

- Azt hiszem, igazad van, Clifford. S amennyire meg tudlak érteni, egyet is értek veled. Csak-hogy az élet új arcot adhat mindennek.

- De amíg az élet új arcot ad mindennek, egyetértesz velem?

- Oh, igen! Azt hiszem, valóban egyetértetek.

Connie egy barna borzebet figyelt, amely az egyik mellékösvényről futott elő s most magasba emelt orral nézett rájuk, halkán csaholva. A kutya után egy vadászpuskás ember tűnt fel és úgy fordult nesztelenül feléjük, mintha meg akarná őket támadni; de ehelyett megállt, kalapjához emelte kezét és lefelé indult a dombról. Csak az új erdész volt; váratlan, fenyegető megjelenése azonban megijesztette Conniét. Ugy látta, mintha a semmiből egy fenyegetés toppant volna váratlanul elébe.

Régimódi, sötétzöld bársonyruha és bőr lábszárvédő volt rajta; arca vörös, bajusza vöröses-szőke, szemei távolba merülők. Gyorsan haladt le a dombról.

- Mellors! - szólt utána Clifford.

A férfi könnyedén megfordult és hirtelen rövid mozdulattal tisztelgett, mint egy katona.

- Nem fordítaná meg és indítaná el a kocsit? Nem kellene magamnak bibelődnöm vele, - mondta Clifford.

A férfi tüstént vállára vetette puskáját és ugyanazokkal a sajátságosan gyors, de lágy mozdulatokkal, mintha láthatatlan maradna, közelebb lépett. Középmagas és sovány volt és hallgatott. Conniera egyáltalán nem nézett, csak a székre.

- Ez itt Mellors, az új erdészünk, Connie. Maga még nem ismeri lady Chatterleyt, Mellors?

- Nem, sir! - hangzott a gyors, közömbös válasz.

A férfi megemelte álltában kalapját, felfedve sűrű, lenszőke haját. Egyenesen Connie szemei közé nézett, nyílt, bátor, személytelen tekintettel, mintha csak látni akarná, hogy milyen.

Connie összerezsent. Félénken biccentett feléje, Mellors pedig balkezébe tette át kalapját és könnyedén meghajolt, mint egy úr; de egy szót sem szólt. Egy pillanatig némán várakozott, kalapjával a kezében.

- Mióta van itt? - kérdezte Connie.

- Nyolc hónapja, nagyságos... méltóságos asszonyom! - javította ki magát nyugodtan.

- És meg van elégedve a hellyel?

Connie az erdész szeme közé nézett. A szemek gúnyosan, talán arcátlanul is húzódtak kissé össze.

- Igen, köszönöm, méltóságos asszony! Itt nőttem fel... - újra könnyedén meghajolt, megfordult, feltette kalapját és közelebb jött, hogy megfogja a széket. Utolsó szavainál hangja tájszólásba csapott át... talán szintén gúnyból, mert előzetesen nyoma sem volt beszédében a tájszólásnak. Szinte úriembernek is beillett. Mindenesetre különös fickó volt, tartózkodó, zárkózott, de önérzetes.

Clifford megindította a kis motort. Az ember óvatosan megfordította a széket és elejével a lejtő irányába állította be, amely szeliden ereszkedett le a sűrű, sötét mogyorócszerjés felé.

- Ez az egész, sir Clifford? - kérdezte.

- Nem, jöjjön inkább velünk, mert a gép nem elég erős a felfelé kapaszkodásra és megakadhat. - Az ember hátra nézett kutyájára... gondos pillantás. A borzeb ráemelte szemeit és lassan megcsóválta farkát. Rövid, gúnyos vagy ingerkedő, de mégis szelid mosoly villant fel egy pillanatra az ember szemeiben, aztán eltűnt és arca kifejezéstelenné vált. Meglehetősen gyorsan haladtak lefelé a lejtőn, az ember kezével a szék támláján, hogy a zökkenőket kikerülje. Inkább szabadságos katonának, mint szolgának látszott. És Conniét Tommy Dukesre emlékeztette valami benne.

Amikor a mogyorócszerjéshez értek, Connie hirtelen előre szaladt és kinyitotta a park kapuját. A két férfi elhaladt mellette és ránézett. Clifford bíráló tekintettel, a másik sajátságos, hideg csodálkozással; mint aki személytelenül nézné meg, hogy milyen. És Connie fájdalmat és közönyt vélt felfedezni kék, személytelen szemeiben, de bizonyos melegséget is. De miért volt olyan tartózkodó, zárkózott?

Clifford, mihelyt a kapun átjutott, megállította a széket. Az ember gyorsan és szolgálatkészen ugrott a kapuhoz, hogy becsukja.

- Miért futottál előre, hogy kinyiss, - kérdezte Clifford szenvtelen, nyugodt hangon, ami arról tanuskodott, hogy valami nem tetszett neki. - Mellors is megtehetette volna.

- Azt hittem, hogy egyenesen tovább hajtasz, - felelte Connie.

- És futni hagylak mögöttünk?

- Néha szívesen szaladok!

Mellors újra megfogta a széket és úgy tett, mint aki semmire sem figyel, de Connie érezte, hogy mindent észrevett. Amint a meredek lejtőn feltöltte a széket a parkba, nyitott szájjal és meglehetősen gyorsan szedte a lélegzetet. Meglehetősen gyenge volt, valóban. Életerővel telt, de egy kissé gyenge és megviselt. Connie női ösztöne megérezte.

Connie hátramaradt és maga elé engedte a széket. Már szürkült: a kis darab kék ég, amely alacsonyan feszült a köd kör alakú szélén, ismét bezárult, a függöny lehullt, csípős hideg lett. Havazni kezdett. Minden szürke, minden szürke! mintha a világ elernyedne volna.

A szék rózsaszínű ösvény végében várt. Clifford visszanézett Conniera.

- Nem vagy fáradt? - kérdezte.

- Oh, nem! - felelte Connie.

De fáradt volt. Különös, terhes vágyakozás és elégtelenség ébredt fel benne. Clifford nem vette észre: ilyesmikről nem szerzett tudomást. De az idegennek feltűnt. Connie úgy érezte, mintha világában és életében elernyedni volna és elégedetlensége régebbi lenne, mint a dombok.

Megérkeztek a házhoz s azt megkerülve, a hátsó részhez, ahol lépcsők nem voltak. Clifford átdobta magát az alacsony, kerekes háziszékbe; nagyon erős volt és karjai acélosak. Aztán Connie utána emelte halott lábait terhére.

Az erdész, aki csak jelre várt, hogy elbocsássák, mindent látott. Semmi sem került el figyelmét. Szinte ijedten sápadt el, amikor látta, hogy Connie karjaiba veszi férje tehetetlen lábait és átemeli a másik székbe. Megrettent.

- Köszönöm a segítséget, Mellors, - mondta Clifford odavetően, mikor elindította székét a cselédszobák felé vezető folyosón.

- Egyéb parancsa nincs, sir? - szólalt meg a részvétlen, szinte álombéli hang.

- Nincsen. Jónapot!

- Jónapot, sir.

- Jónapot! Kedves volt magától, hogy feltolta a kocsit a dombra... Remélem, nem volt túlságosan nehéz, - mondta Connie, visszanézve az erdészre, aki már kintállt az ajtó előtt.

Az ember tekintete egy pillanatra találkozott vele, mintha most ébredt volna fel.

- Oh, nem, nem volt nehéz! - mondta gyorsan. Aztán hangja megint tájsházba csapott: - Jónapot, méltóságos asszony!

- Ki az erdész? - kérdezte Connie a villásreggelineél.

- Mellors? Hiszen láttad, - felelte Clifford.

- Igen, de honnan került ide?

- Sehonnan. Tevershalli legény... azt hiszem egy bányász fia.

- És ő is bányász volt?

- Gondolom, kovács a bányaműhelyben: főkovács. De erdész volt itt két évig a háború előtt... mielőtt bevonult. Apám mindig jó véleménnyel volt róla és így mikor visszajött és kovácsmunkára jelentkezett a bányában, egyszerűen visszavettem erdésznek. Igazán nagyon örültem, hogy megkaptam... csaknem lehetetlen ezen a környéken erdésznek alkalmas fickót találni... pedig olyan kell ide, aki ismeri az embereket.

- Nem nős?

- Nős volt... De felesége megcsalta egymásután több férfival... utoljára egy stacks-gate-i bányásszal és azt hiszem, hogy most is ott él.

- Szóval ez az ember egyedül van?

- Többé vagy kevésbé! Anyja van a faluban... és azt hiszem, egy gyereke is.

Clifford Conniera nézett halványkék, kissé kidülledő szemeivel, amelyek most elhomályosodni látszottak. Az előtérben Clifford éber volt, de háttere, akár a középangliai légkör, köd, kormos pára. És úgy tűnt fel, mintha a köd kúszni kezdene előre. Mikor Clifford sajátságos tekintetével Conniera meredt és megadta kérdésére a sajátságos pontos felvilágosítást, az

asszony érezte, mint telik meg a férfi szelleme párával, semmivel. És ez megrettentette. Clifford személytelennek, csaknem hülyének rémlett.

És Connie homályosan tudatára ébredt az emberi lélek egyik nagy törvényének: hogy amikor az érzelmi lélek olyan sebet kap, amely nem öli meg a testet, a lélek is lábbadozni látszik, amint a test lábbadozik. De ez csak látszat. Valójában ez csak az ismét felvett szokás mechanizmusa. A lelki seb lassan-lassan éreztetni kezdi hatását, mint valami zúzódás, amely csak lassan mélyíti el szörnyű fájdalmát, míg végre az egész pszichét eltölti. És amikor azt hisszük, hogy felgyógyultunk és feledtünk, csak akkor kell a szörnyű utóhatásokat legélesebb megnyilvánulásaikban legyőznünk.

Igy volt ez Clifforddal is. Már »jól« volt, már visszatért Wragbybe és elbeszéléseit írta és biztosítva érezte életét; úgy látszott, hogy a történetek dacára felejtett és visszanyerte lelki egyensúlyát. De most, amint az évek lassan múltak, Connie érezte, hogyan kerül felszínre és mélyül el benne a seb, melyet a félelem és a rémület ütött rajta. Egy ideig oly mélyen feküdt, hogy észrevétlen maradt, mintha nem is léteznék; míg most lassan érvényesülni kezdett, egyre növekvő félelem, csaknem bénulás alakjában. Szellemileg még friss volt. De a bénulás, a túlnagy megrázkódtatás okozta seb fokozatosan elterjedt érzelmi énjében.

S amint elhatalmasodott Cliffordban, Connie úgy érezte, hogy benne is elhatalmasodik. Belső rettegés, üresség, mindennel szemben való közöny lett fokozatosan urrá lelkén. Amikor Clifford teljes öntudatánál volt, még mindig ragyogóan beszélt s mintegy irányította a jövőt: örököséről akart gondoskodni Wragby számára. Másnapra azonban ragyogó szavai már halott falevelekhez hasonlítottak, összezsugorodtak és porrá hulltak szét, elvesztették jelentőségüket és jótékonyserévé váltak minden szellőnek. Nem egy duzzadó élet fiatal energiával tele s az élő fához tartozó lombos szavai voltak, hanem száraz levelek serege, melyek egy meddő életről hulltak le.

Igy látta ezt Connie mindenütt. A bányászok Tevershallban ismét sztrájkról beszéltek és Connienak úgy tűnt, hogy ez ismét nem az energia megnyilvánulása, hanem háború ütötte seb, amely egy ideig lappangott, majd lassanként a felszínre került és előidézte a nyugtalanság nagy fájdalmát és az elégedetlenség bénító zsibbadtságát. A seb mély, mély, mély volt... a hamis, embertelen háború sebé. A nemzedékek élő vérének sok-sok évre lesz szüksége, hogy a megalvadt vér hatalmas fekete csomóit felszedje az utódok lelkében és testében. És új reményre lesz szükség.

Szegény Connie! Amint az évek múltak, az élete semmiségétől való félelme volt az, ami rabul ejtette. Clifford és a saját szellemi élete fokozatosan semmisnek tűnt fel előtte. Házasságuk, szokásos meghittsége alapuló csonkítatlan életük, amelyről Clifford beszélt: voltak napok, amikor mindez teljesen üressé és semmissé vált. Csak szavak voltak, egyszerűen megannyi szó. Az egyetlen valóság a semmiség volt és ezen felül képmutató szavak özöne.

Ott volt Clifford sikere: a szuka-istennő! Igaz, hogy csaknem hírnévre tett szert és könyvei ezer meg ezer fontot jövedelmeztek. Fényképe mindenütt megjelent. Az egyik tárlaton mellszobrát állították ki, két másikon a portréját. A legmodernebbnek tartották a modern hangok között. Ostoba, béna, nyilvánosságra törő ösztönével négy vagy öt év alatt egyike lett a fiatal »értelmiség« legismertebb képviselőinek. Hogy az értelemnek miben volt a szerepe, Connie nem látta tisztán. Clifford tényleg ügyes volt az emberek és indítékok kissé humoros elemzésében, amely végül is mindent alkatrészeire szétszedve hagy meg. De körülbelül olyan volt ez az elemzés, mint mikor a kölyökkutyák egy diványpárnát darabokra szaggatnak; csak nem fiatalos és játszi, hanem sajátságosan vén és meglehetősen konokul önhitt. Boszorkányos volt és semmis. Ez volt az érzés, amely újra meg újra visszhangzott Connie lelke mélyén: semmi az egész, csodálatos közszemlére állítása a semmiségnek. De csak fitogtatás. Fitogtatás! fitogtatás! fitogtatás!

Michaelis egy szindarabja főhőséül választotta Cliffordot; már felvázolta a cselekményt és megírta az első felvonást. Mert Michaelis még Cliffordnál is jobban értett a semmiség közszemlére állításához. Ez volt ezekben az emberekben a szenvedély utolsó maradványa: a fitogtatás szenvedélye. Érzékileg szenvedélytelenek voltak, sőt halottak. És most nem is a pénz volt az, amit Michaelis hajhászott. Clifford is soha sem a pénzre áhítozott első sorban, noha beseperte, ahol tudta, mert a pénz a siker pecsétje és bélyege. És a siker volt az, amit akartak. Mindketten valódi vásári fitogtatásra törekedtek... saját énjük közszemlére állítására, ami lebilincselje egy időre a hatalmas közönséget.

Különös volt... a lealjasodás a szuka-istennőhöz. Ez megint semmiség volt Connienak, amióta tényleg kivülről állt s amióta eltompult a vele járó bizsergéssel szemben. Semmiség volt még a szuka-istennőhöz való lealjasodás is, noha a férfiak számtalanszor lealjasodtak. Semmiség még ez is.

Michaelis irt Cliffordnak a darabról. Természetes, hogy Connie már régóta tudott róla. És Clifford, megint lelkendezett. Ujra közszemlére fogják állítani, ezúttal valaki más fogja közszemlére állítani, még pedig előnyös megvilágításban. Meghívta Michaelist az első felvonással Wragbybe.

Michaelis megérkezett: nyáridőben, világos öltönyben és fehér svédkeztyűben, mályvaszínű orchideákkal Connie számára, szeretetreméltón - és az első felvonás nagy sikert aratott. Még Connie is lelkendezett... lelkendezett a csöppnyi maradék velejéig. És Michaelis, lelkendezve lelkendeztető hatalmától, valóban csodálatos volt... és szinte gyönyörű Connie szemeiben. Egy fajnak azt az ősrégi mozdulatlanságát látta benne, amely nem ábrándulhat ki többé, egy talán végleges tisztátalanságot, ami már újra tisztaság. A szuka-istennőhöz való teljes lealjasodása távolabbról már ismét tisztának látszott, tisztának, mint egy afrikai elefántcsont-álarc, elefántcsont vonalaiban és felületeiben, amely tisztasággá álmódja a tisztátalanságot.

A teljes lelkesültség pillanata a két Chatterleyvel, mikor Conniet és Cliffordot a szó szoros értelmében magával ragadta, a legmagasztosabb pillanatok egyike volt Michaelis életében. Sikerral járt: magával ragadta őket. Még Cliffordot is, szerelmes volt belé egy ideig... ha ugyan lehet ezt így nevezni.

Igy aztán másnap reggel Mick feszélyezettebb volt, mint valaha: nyugtalan, megszállt, állandóan idegesen zsebre dugott kezekkel. Connie nem látogatta meg éjszaka... és nem tudta, hogy hol keresse meg. Kacérkodás!... győzelme pillanatában.

Reggel felment Connie szobájába. Az asszony tudta, hogy jönni fog. És Michaelis nyugtalansága érthető volt. Kikérdezte darabja felől... jónak tartja? Hallania *kellett*, hogy dicsérik. Ez a szenvedély utolsó gyenge borzongását váltotta ki belőle. És Connie elragadtatással dicsérte. Pedig lelke mélyén egész idő alatt tudta, hogy ez is semmi.

- Ide figyelj! - mondta végül váratlanul Michaelis. - Miért nem öntünk tiszta vizet a pohárba? Miért nem házasodunk össze?

- Hiszen én férjes asszony vagyok, - felelte Connie meglepetve; de semmit sem érzett.

- Sokat számít!... biztosan beleegyeznek a válásba... miért nem kelünk egybe? Meg akarok nőszülni. Tudom, hogy az lenne a legjobb a számomra, ha megnőszülnék és rendes életmódot folytatnék. Pokoli életet folytatok s egyszerűen darabokra tépem magam. Értsd meg: mi ketten egymásnak vagyunk teremtve: kéz és keztyű. Miért nem házasodunk össze? Meg tudod okolni, hogy miért nem?

Connie álmétközve nézte: de semmit sem érzett. Ezek a férfiak mind egyformák voltak; mindig előre száguldtak agyukkal, mintha rakéták volnának és elvárták az embertől, hogy úgy érezze, mintha az égbe repülne velük.

- De én már férjes asszony vagyok, - mondta. - Tudod, hogy nem hagyhatom el Cliffordot.

- Miért nem? De miért nem? - kiáltotta Michaelis. - Hat hónap múlva már nem is fogja tudni, hogy elmentél. Nem tudja, hogy rajta kívül más valaki is létezik. Ez az ember, tudom, egyáltalán nem értékeli téged; teljesen begubózott magába.

Connie belátta, hogy van ebben igazság. De azt is érezte, hogy Mick aligha az önzetlenségét fitogtatja.

- Nincs-e minden férfi önmagába begubózva? - kérdezte.

- Többé-kevésbé igen, megengedem. Egy férfinak be kell gubóznia, hogy átvergődjék az életen. De nem ez a lényeg. A lényeg az, hogy milyen életet tud egy férfi egy nőnek nyújtani? Jó életet tud-e biztosítani a számára, vagy sem? Ha nem, ugy nincs joga a nőhöz... - Elhallgatott és kerek, mogyorószínű szemeivel szinte hipnotizálva nézte Conniét. - Ugy gondolom, - tette hozzá, - hogy én a magam részéről olyan jó életet tudok nyújtani egy nőnek, amilyent csak kívánhat. Azt hiszem, hogy ezt nyugodt lelkiismerettel állíthatom.

- És miféle jó életet? - kérdezte Connie, még mindig azzal a csodálkozással nézve rá, ami elragadtatásnak látszott; és közben egyáltalán semmit sem érzett.

- Minden tekintetben jó életet, a teremburáját! Ruhákat, bizonyos mértékig ékszer, éjjeli mulatóhelyeket, ismeretségeket, aminőket csak akarsz, részvételt mindenben, amiben csak akarsz... utazást és tiszteletet személyed iránt, ahová csak mégy... jó életet, teringettét!

A győzelem csillogó hangján beszélt és Connie szinte elkáprázva nézte és valóban semmit sem érzett. A felkinált ragyogó kilátások alig csiklandozták meg kedélye felszínét. Még legkülsőbb énjé is alig válaszolt, amely minden más időben megborzongott volna az elragadtatástól. Semmi visszhang sem támadt benne, nem tudta »elveszteni a fejét.« Csak ült és bámult és káprázva nézte és semmit sem érzett, csak a szuka-istennő rendkívül kellemetlen szaga csavarta az orrát.

Mick tükön ült, előrehajolva székében, és szinte eszelősen bámulta: és ki tudná megmondani, vajjon hiúságból aggódott-e jobban Connie igenjéért, vagy attól való féltében rémült félholtra, hogy Connie igent talál mondani.

- Gondolkodnom kellene ezen, - mondta az asszony. - Most nem tudnék válaszolni. Talán azt hiszed, hogy Clifford nem számít, pedig számít. Ha meggondolod, hogy milyen gyámoltalan...

- Vigye el az ördög! ha egy férfi a gyámoltalanságával akarna kereskedni, én azzal kezdeném, hogy milyen egyedül vagyok és voltam mindig, és így tovább és így tovább, ami még ezzel jár. Vigye el az ördög, ha egy férfinak egyebe sincs a gyámoltalanságánál, amire hivatkozhatnék...

Aznap este így szólt Conniehoz:

- Ugye bejössz ma éjjel a szobámba? Vigyen el az ördög, ha tudom, hogy hol a Tied.

- Rendben van! - felelte Connie.

VI. FEJEZET.

- Miért nem kedvelik egymást manapság igazában a férfiak és a nők? - kérdezte Connie Tommy Dukast, aki többé-kevésbé orákuluma volt.

- Dehogyan nem kedvelik! Azt hiszem, hogy mióta az emberi fajt feltalálták, soha sem volt kor, mikor a férfiak és a nők annyira kedvelték volna egymást, mint napjainkban. Igazi szeretet! Nézzen például engem... Én valóban jobban kedvelem a nőket, mint a férfiakat; rendesebbek, az ember őszintébb lehet hozzájuk.

Connie gondolkodott egy darabig.

- Ah, igen; csak magának soha sincs velük dolga, - mondta.

- Nekem? Hát mi mást teszek most is, mint hogy a legkomolyabban beszélek egy nővel?

- Igen, beszél...

- És ha férfi volna, mi mást tehetnék, mint, hogy a legkomolyabban beszélnek önnel?

- Talán semmit. Egy nő azonban...

- Egy nő azonban azt akarja, hogy kedveljék és beszéljenek vele s egyben, hogy szeressék és kívánják; és én azt hiszem, hogy ez a két dolog kölcsönösen kizárja egymást.

- De nem volna szabad, hogy így legyen!

- Kétségtelen, hogy a víznek sem lenne szabad olyan nedvesnek lennie, mint amilyen; túlozza nedvességét. De ez már így van! Én kedvelem a nőket és beszélek velük; és ezért nem szeretem és nem kívánom őket. A kétféle lehetőség nem áll be nálam egy időben.

- Pedig azt hiszem, hogy kellene.

- Rendben van. De az a tény, hogy a dolgoknak másminőknek kellene lenniök, mint amilyenek, nem az én hatáskörömbé tartozik.

Connie eltűnődött. - Nem igaz, - mondta. - A férfiak szerethetik a nőket és beszélhetnek velük. Nem értem, hogyan tudják szeretni őket anélkül, hogy beszéljenek velük és barátságukba és bizalmukba fogadják.

- Ezt már én sem tudom, - válaszolta Tommy Dukes. - Mi értelme van annak, hogy általánosítsak? Én csak a magam esetét ismerem. Én kedvelem a nőket, de nem kívánom őket. Szívesen beszélgetek velük; de az a körülmény, hogy beszélgethetek velük, jöllehet egyfelől bizalmasukká tesz, másfelől az ellentett pólusra helyez, már ami a csókolódzást illeti. De ne tekintsen engem általános példának; valószínű, hogy csak különleges eset vagyok: egyike azoknak a férfiaknak, akik kedvelik a nőket, de nem szeretik, sőt gyűlölik is őket, ha arra kényszerítik, hogy szerelmet hazudják vagy látszatot tessen.

- De nem teszi ez magát szomorúvá?

- Miért tenne? Cseppet sem! Nézzük csak Charlie Mayt és a többi férfit, akiknek viszonyaik vannak... nem, egy cseppet sem irigylem őket! Ha a sors küldene nekem egy nőt, akit kívánnék... ám jó. Minthogy azonban egyetlen nőt sem ismerek, akit kívánnék és soha sem látok ilyent... hát felteszem, hogy hideg vagyok, jöllehet a valóságban néhány nőt szerfelett *kedvelek*.

- Engem kedvel?

- Szerfelett! S amint látja, köztünk szó sincs csókolódzásról, nemde?

- Egyáltalán nincs! - felelte Connie. - De nem kellene, hogy legyen?
- *Miért*, az Isten szerelmére? Én kedvelem Cliffordot, de ön mit mondana, ha oda mennék hozzá és megcsókolnám?
- Nincs a kettő között különbség?
- Micsoda különbség? Valamennyien értelmes emberi lények vagyunk és a férfi és női megkülönböztetésnek semmi köze sincs a kérdéshez. Hogyan nézne rám, ha e pillanatban úgy kezdenék viselkedni, mint egy kontinensi férfi és szabad folyást engednék érzéseimnek?
- Utálatosnak tartanám.
- Noshát megmondom: nem tudom, hogy egyáltalán férfi vagyok-e, de tény, hogy sohasem akadtam még rá a nekem megfelelő nőre. És nem is hiányzik, mert éppen csak *kedvelem* a nőket. Ki kényszeríthet arra, hogy szeressem vagy tettessem, hogy szeretem őket, és részt vegyek a szerelmi játékban?
- Én semmi esetre sem. De azért még sincs itt valami rendben.
- Ön talán úgy érzi, én nem.
- Igen, én érzem, hogy valami nincs rendben a férfiak és nők között. Egy nőnek nincsen többé varázsa egy férfire.
- Van egy férfinak egy nőre?

Connie fontolóra vette a kérdés másik oldalát.

- Nem sok, - mondta őszintén.
 - Akkor hagyjuk a dolgot és legyünk egymáshoz rendesek és egyszerűek, mint igazi emberi lényekhez illik. Vigye el az ördög a mesterséges érzéki kényszert! Nem akarok hallani róla!
- Connie tudta, hogy Tommynak alapjában véve igaza van. De ezzel szemben olyan elveszettnek és eltévelyedettnek érezte magát, mint egy fadarabka egy zivatáros tapon. Mi volt az értelme létének, vagy bármi másnak?
- Ifjúsága volt, ami fellázadt. Olyan öregeknek és hidegeknek látszottak ezek a férfiak. Öregnek és hidegnek látszott minden. És Michaelis is cserben hagyta; nem volt haszna belőle. A férfiak nem akarták az embert; egyszerűen nem akarták igazán, még Michaelis sem.
- És a kivételek, akik színlelték, hogy akarják s hogy fontosságot tulajdonítanak az érzékek játéknak, még rosszabbak, mint a többiek.

Szomorú dolog volt ez és bele kellett nyugodni. Tökéletesen igaz volt, hogy a férfiaknak nincs varázsuk egy nőre: és ha azzal tudták áztatni magukat, hogy van - mint ahogy ő áltatta magát Michaelis esetében - úgy ez volt a legjobb, amit tehettek. Közben csak úgy élt az ember, minden különösebb cél nélkül. Connie tökéletesen megértette, hogy miért isznak annyian cocktailt és hallgatnak jazzt és táncolnak charlestont, míg jóformán össze nem esnek. Az embernek valami módon ki kell élnie az ifjúságát, vagy az megeszi az embert. De micsoda undok dolog ez az ifjúság! Az ember olyan öregnek érzi magát, mint Matuzsálem és mégis csiklandozza valami és nem hagyja nyugton. Csúf élet! És semmi értelme! Connie szinte kívánta, bárcsak megszökött volna Mickkel és egyetlen hosszú cocktailezéssé és jazz-estté változtatta volna át életét. Mindenesetre jobb lett volna, mint céltalanul tengődni a síríg.

Egyik rossz napján egyedül ment ki sétálni az erdőbe, töprengésekbe merülten, anélkül, hogy bármire figyelt volna, vagy észre is vette volna, hogy hol van. Egy közeli puskalövés riasztotta fel és tette bosszússá.

Aztán, mikor tovább haladt, hangokat hallott és megtorpant: Emberek! Nem akart embereket látni. De finom füle meghallott egy másik hangot is és felfigyelt: gyermek zokogás volt. Érdeklődése egyszerre felébredt; valaki egy gyermeket bántalmazott. Gyorsan végighaladt a nedves erdei kocsiúton; tompa bosszankodás szállt fel benne. Éppen veszekedő kedvében volt.

A sarkon befordulva, két alakot látott az úton maga előtt: az erdészt és egy siránczó kislányt, piros köpönyegben és főkötőben.

- Elhallgass már, te komisz kölyök! - hallotta a férfi mérges hangját, s a gyerek még jobban zokogott.

Constance még közelebb lépett. Szemei lángoltak. Az ember megfordult, ránézett és hidegen köszöntötte, sápadtan a haragtól.

- Mi történt? Miért sír? - kérdezte Constance parancsolón, de kissé elfulladó hangon.

Az ember arcán halvány mosoly futott át, mint valami vigyorgás. - Akkor már őt kell megkérdeznie, felelte nyersen, erős tájszólással.

Connie úgy érezte, mintha az arcába vágtak volna és elsápadt. Aztán feltámadt benne a dac és az emberre nézett, sötétkék, kissé bizonytalanul fénylő szemeivel.

- *Magát kérdeztem*, - lihegte.

Az erdész félszegen meghajolt és megemelte kalapját. - A méltóságos asszony engem kérdezett, - mondta; aztán a tájszólásra visszatérve: - de én bizony nem tudom. - És katonává meredt, kifürkészhetetlenné, csak sápadt lett haragjában.

Connie a pirospozsgás, fekete hajú, kilenc vagy tizéves gyermekhez fordult. - Mi van veled, drágám? Mondd meg, hogy miért sírsz? - szólt a megfelelő, szokásos nyájassággal. Még hevesebb, jól kiszámított zokogás. Még több nyájasság Connie részéről.

- Ugyan, ugyan, ne sirj! Mondd meg, ki bántott! - végtelen gyengédség a hangban. Egyben kötött kabátja zsebébe nyúlt és szerencsére egy hat pencest talált benne.

- Ne sírj hát! - mondta és lehajolt a gyermekhez. - Ide nézz, mit kapsz!

Zokogás, szipogás, egy ököl elhúzódik egy kisírt arc elől egy fekete ravasz szem gyors pillantást vet a hatpencesre. Aztán újabb, de már elfojtott zokogás.

- Nesze, mondd meg, mi történt, - szólt Connie a pénzt a gyermek szurtos kezébe nyomva, amely összezárult fölötte.

- A... a cica!

Újabb elcsendesedő zokogás.

- Micsoda cica, drágám?

Kis hallgatás után a hatpencest szorító félénk kéz a málnabokrokra mutatott.

- Ott, ni!

Connie odanézett és valóban egy nagy fekete macskát pillantott meg, amely rútul elnyúlva feküdt kis vérfolttal a szőréen.

- Oh! - kiáltotta Connie irtózáttal.

- Egy orvvadász, méltóságos asszony, - mondta az ember gúnyosan.

Connie haragosan nézett rá. - Nem csoda, hogy a gyermek sír, - mondta, - ha az ő jelenlétében lőtte le. Nem csoda, hogy sír!

Az erdész Connie szeme közé nézett, dőlyfösen, megvetően, nem titkolva érzelmeit. És Connie megint elpirult; érezte, hogy jelenetet rögtönzött, az ember nem adta meg neki a kellő tiszteletet.

- Hogy hívnak? - kérdezte kedvesen a gyermektől. - Mondd meg mi a neved!

Szipogás; aztán nagyon kelletően, csipogó hangon: - Connie Mellors.

- Connie Mellors! Milyen szép neved van! És a papáddal jöttél ide és ő lelőtt egy cicát? Ne bánd, rossz cica volt!

A gyerek bátor, sötét, fürkésző szemekkel nézett rá, mérlegelve Conniét és részvétét.

- Nagyanyónál akartam maradni, - mondta a kislány.

- Igazán? De hol a nagyanyád?

A gyermek felemelte karját és a kocsútra mutatott. - A kunyhóban.

- A kunyhóban? És el szeretnél menni hozzá?

Hirtelen, borzongó vonaglásai az emlékező zokogásnak. - Igen!

- Hát gyere! Elvigyelek? Elvigyelek nagyanyához? Akkor a papád elmehet a dolga után. - Az ember felé fordult. - A maga kislánya, nem?

Az erdész kalapjához emelte kezét és igenlően bólintott.

- Remélem, nincs kifogása az ellen, ha elvezetem a kunyhóhoz? - kérdezte Connie.

- Amint méltóságod kívánja.

Ismét Connie szeme közé nézett nyugodt, fürkésző, közömbös pillantással. Ember, aki nagyon egyedül van és magára utalt.

- Eljössz velem a kunyhóba nagyanyóhoz, drágám?

A gyermek ismét felpillantott. - Igen! - csipogta.

Connienak nem tetszett; elnevelt, álnok kis nőtény. De azért letörölte az arcát és megfogta a kezét. Az erdész szótlanul köszönt.

- Jónapot! - mondta Connie.

Csaknem egy mérföld volt a kunyhóig és az idősebb Conniét már nagyon untatta a fiatalabb Connie, mire a festői erdészlak feltűnt. A gyermek már csupa pajkosság volt, mint egy kis majom, és ugyanolyan öntudatos is.

A kunyhó ajtaja nyitva állt és belülről csörömpölés hallatszott. Connie megállt, a gyermek kihúzta kezét és befutott a házba.

- Nagyanyó! Nagyanyó!

- Mi az, már visszajöttél?

A nagymama éppen a tűzhelyet vasporozta, mert szombat délelőtt volt. Rongyos kötényben, vasporos kefével a kezében és fekete piszokfolttal az arcán az ajtóba lépett. Kis, kiszáradt asszony volt.

- Jé! - kiáltotta, gyorsan végighúzta arcán a karját, amint Conniét meglátta odakint.

- Jónapot! - mondta Connie. - A kicsike sírt; ezért hazahoztam.

A nagymama gyorsan a gyermekre nézett: - S az apád hol van?

A kislány nagyanyja szoknyájába kapaszkodott és ostobán vihogott.

- Ott volt, - mondta Connie, - de lelőtt egy kóbor macskát s ez megijesztette a gyermeket.

- Igazán felesleges volt fárasztania magát, lady Chatterley. Nagyon kedves a méltóságos asszonytól, de nem kellett volna fáradnia. Hát láttak már ilyesmit? - és a vénasszony a gyermekhez fordult. - Látod, hogy lady Chatterley mennyit fárad veled? Nem kellett volna fáradnia!

- Nem volt fáradtság, csak séta, - mondta Connie mosolyogva.

- Nagyon jónak tetszik lenni, meg kell adni! Szóval bögött! Mindjárt tudtam, hogy baj lesz, még mielőtt elindultak. Fél tőle a gyerek, fél bizony. Olyan hozzá, mint egy idegen és nem gondolom, hogy ezek ketten meg fognak férni egymással. Fura ember ez.

Connie nem tudta, hogy mit mondjon.

- Ide nézz, nagyanyó! - kuncogott a gyermek.

A vénasszony a hatpencesre nézett a leány kis kezében.

- Egy hatpences! Ez már tényleg felesleges volt, méltóságos asszony. Látod, hogy milyen jó hozzád lady Chatterley? Szavamra, ma reggel szerencséd volt!

Úgy ejtette ki a nevet, mint mindenki: Csetlli. - Látod, hogy lady Csetlli milyen jó hozzád? - Connie nem tudta megállni, hogy a vénasszony orrára ne nézzon. Utóbbi újra letörölte arcát kezefejével, de a piszkofoltot újra elhibázta.

Connie indulni készült. - Köszönöm szépen, lady Csetlli. Köszönd meg szépen lady Csetllinek! - utóbbit a gyermek felé.

- Köszönöm szépen, - csipogta a gyermek.

- Drága gyerek! - nevetett Connie és egy »jónapot«-tal távozott és nagyon örült, hogy megszabadult tőlük. Furcsa, gondolta, hogy ennek a karcsú, büszke embernek ilyen kis töpörödött asszony az anyja!

Az öregasszony pedig, mihelyt Connie elment, egy tükörcseréphez sietett a konyhában és megnézte az arcát. Mikor meglátta, bosszúsán dobbantott. - Persze, hogy a rossz kötenyemben és piszkos arccal kellett találania! Szépet gondolhat rólam!

Connie lassan ment haza Wragbybe. »Haza!«... meleg szó volt a nagy, kihűlt nyúlfészek számára. De olyan szó volt, melynek megvoltak a napjai. Bizonyos mértékben kikopott a használatból. Connienak úgy tűnt, hogy nemzedéke számára valamennyi nagy szó kikopott a használatból: szerelem, öröm, boldogság, otthon, anya, apa, férj, - mindezek a nagy, dinamikus szavak félholtak voltak már és napról-napra jobban elhaltak. Az otthon hely volt, ahol az ember lakott; a szerelem valami, amivel az ember nem áltatta magát; az öröm szó, melyet az ember egy jó charlestonra alkalmazott; a boldogság képmutató kifejezés, mellyel az ember port hintett mások szemébe; az apa olyan lény, aki a maga létét élvezte; a férj olyan férfi, akivel az ember együtt élt és akinek jókedvéről gondoskodott. És az érzéki vágy, a nagy szavak közül az utolsó, egyszerűen cocktail melletti kifejezése annak az izgalomnak, amely egy időre felpezsdíti az ember véré, hogy utána még ernyedtebb legyen, mint azelőtt. Elnyűtt! Ugy tűnt, mintha maga az az anyag is, amiből az ember készült, olcsó rongy lett volna, amely semmivé nyüvödik el.

Az, ami tényleg visszamaradt, konok stricizmus volt: és ebben lehetett némi élvezetet találni. Az élet semmivoltának élményében fázisonként, *étape*-onként volt bizonyos ijesztő elégtétel. Ez hát az! Ez volt mindig az utolsó szó: otthon, szerelem, házasság, Michaelis: ez hát az! És ha az ember meghalna, ezek lennének az élet utolsó szavai: ez hát az!

Pénz? Ennél talán nem mondható ugyanaz. Az ember mindig kívánta a pénzt. Pénz, siker, a szuka-istennő, amint Dukes Henry James után konokul nevezte, állandó szükséglet volt. Az ember nem adhatta ki utolsó fillérjét, hogy végül ezt mondja: *ez hát az!* Nem, ha az ember mindjárt még csak további tíz percig élt is, még néhány fillérre volt szüksége, ezért vagy azért. Már csak az üzem gépies fenntartásához is pénzre volt szükség. Kellett, hogy legyen. Kell, hogy pénze legyen az embernek. Másra igazán nincs szüksége. *Ez hát az!*

Mert az természetesen nem a te hibád, hogy élsz. Ha egyszer élsz, a pénz szükséglet és az egyetlen feltétlen szükséglet. Minden mást nélkülözhetsz, ha kell. De pénzt nem. Nyomatékosan: *ez hát az!*

Connie Michaelisre gondolt és a pénzre, amiye lehetett volna vele; s még ezt sem kívánta. Többre becsülte azt a kevesebbet, amit segített Cliffordnak írással megkeresni. - Clifford és én évenként ezerkétszáz fontot keresünk együtt írással; - így mondta magában. Pénzt keresni! Keresni! A semmiből szerezni! Kifacsarni a levegőből! A végső teljesítmény, amire az ember büszke lehetett.

Igy ballagott haza Cliffordhoz, hogy egyesült erővel egy másik elbeszélést csináljanak a semmiből: és egy elbeszélés pénzt jelentett. Clifford láthatólag nagyon sokat adott arra, vajjon elsőrendű irodalomnak tartják-e elbeszéléseit, vagy sem. Ő, Connie, semmit sem adott rá. Semmi sincs benne! mondta az apja. Mult évben ezerkétszáz font! hangzott az egyszerű és ellenmondást nem tűrő válasz.

Ha az ember fiatal, csak összeszorítja a fogait és ráharap és nem tágit, míg a pénz csurogni nem kezd a láthatatlanból. Az erő kérdése ez. Az akarat kérdése; az akarat mérhetetlenül finom, erőteljes kisugárzása az ember énjéből, meghozza az embernek a pénz rejtelmes semmiségét: egy szót, egy papirdarabot. Varázslat van benne és diadalmálmor. A szuka-istennő! Hát jó; ha már egyszer az embernek le kell aljasodnia, aljasodjék le a szuka-istennőhöz! Mindig meg lehet vetni, még akkor is, mikor az ember lealjasodik hozzá. S ez így is jó.

Cliffordnak természetesen még sok gyerekes tabuja és fétise volt. »Ténylegesen jó írónak« akart számítani, ami kész badarság. »Ténylegesen jó« az volt, ami ténylegesen beütött. Semmit sem ér »ténylegesen jól« írni, úgy, hogy a nyakunkon maradjon. Úgy tűnt, mintha a legtöbb »ténylegesen jó író« lemaradt volna az autóbusról. Végre is csak egyszer él az ember és ha lekési a csatlakozást, egyszerűen a járdán hagyták a többi kudarcot vallóval együtt.

Connie arra gondolt, hogy egy telet, a legközelebbit Londonban tölti Clifforddal. Clifforddal együtt pontosan elfogták az autóbust, így hát utazhatnak egy darabig a tetején is.

A legrosszabb az volt, hogy Clifford agya időnként elhomályosodott s ilyenkor nyomott hangulat vett rajta erőt. Lelki sebe tört fel a felszínre. Connie zokogni szeretett volna. Oh, Istenem! ha maga a tudat gépezete is kizökken, mit lehet még tenni? Vigye el az ördög; az ember megtette a magáét! Teljesen benn kell maradni a csávéban?

Néha keservesen sírt, de még sírás közben is így szólt magában: ostoba liba, benedvesíted a zsebkendőidet! Mintha bizony használnál vele magadnak!

Michaelisszel folytatott viszonya után eltökélte, hogy semmit sem kíván többé. Ez látszott a különben megoldhatatlan helyzet legegyszerűbb megoldásának. Nem kívánt többet, mint amiye volt; csak előre akart jutni azzal, amiye van: Clifford, az elbeszélések, Wragby, az, hogy lady Chatterley, pénz és hírnév, amennyi kijutott belőle... ezekkel akart előre jutni. Szerelem, érzékek s a többi efféle badarság - megannyi nyalánság! Nyeld le és felejtsd el. Ha nem tapadsz hozzá gondolatban, semmik. Az érzéki vágy kiváltképpen... semmi! Dönts magadban így - és megoldottad a problémát. Érzéki vágy és egy pohárka cocktail: mindkettő körülbelül ugyanannyi ideig tart, egyforma a hatásuk és körülbelül ugyanaz a végük.

De egy gyermek, egy kisbaba! Ez még kivált valami érzést. Connie nagyon óvatosan akart ehhez a kísérlethez folyamodni. Fontolóra kellett venni a férfit és különös: egyetlen ember sem volt a világon, akitől gyereket kívánt volna. Mick gyermeke! Visszataszító gondolat! Ugyanolyan szívesen akart volna gyermeket egy tengeri nyúltól. Tommy Dukes?... nagyon kedves ember, de valahogy lehetetlen együtt elképzelni egy csecsemővel, egy másik nemzedékkel. Véget ért önmagában. És Clifford meglehetősen nagy ismeretségi körében nem talált egyetlen embert sem, aki megvetést ne ébresztett volna benne, ha arra gondolt, hogy gyereke legyen tőle. Többen voltak, akik egészen jól beválhattak szeretőnek, még Mick is. De hogy gyermeke legyen tőlük! Brrr! Megaláztatás és borzalom.

Ez volt hát az!

A gyermek azonban csak nem ment ki a fejéből. Várni! Várni! Meg fogja rostálni rostáján, a férfinemzedékeket és megnézi, hogy nem talál-e olyant, aki alkalmas. »Menjetek ki az utakra és Jeruzsálem utcáira és nézzétek, nem találtok-e egy *férfit*.« Lehetetlen volt egy férfit találni a próféta Jeruzsálemében, jóllehet ezer meg ezer hímnemű lakója volt. De *egy férfi*! C'est une autre chose!

Az a gondolata támadt, hogy külföldinek kellene lennie: nem angolnak és még kevésbé írnek. Igazi külföldinek.

De várni! várni! A következő télen Londonba akarta vinni Cliffordot; az utána következőn el akarta vinni külföldre, Délfranciaországba, Olaszországba. Várni! A gyermek nem volt nekik sietős. Ez magánügye volt és az egyetlen pont, melyet a maga csodálatos női módján lelke legmélyéig komolyan vett. Nem akarta megpróbálni akárkivel, aki csak úgy véletlenül kerül az útjába; nem! Szeretót szinte minden pillanatban kaphat az ember; de férfit, akitől gyermeket akar... várni! várni!... Ez egészen más. »Menjetek ki az utakra és Jeruzsálem utcáira...« Nem a szerelem kérdése ez, hanem *egy férfié*. Személyében akár még gyűlölni is lehet; de ha *a férfi* volt, mit számított a személyes gyűlölet? Itt az én másik feléről van szó.

Esett, mint rendesen és az utak túlságosan puhák voltak Clifford székének, de Connie sétálni akart. Most mindennap egyedül ment sétálni, legtöbbször az erdőbe, ahol valóban egyedül volt és senkit sem látott.

Ma azonban Clifford üzeni akart valamit az erdésznek s mivel az istállófiú influenzában feküdt - úgy látszott, hogy valakinek mindig influenzája van Wragbyben - Connie ajánlkozott, hogy maga megy el az erdészlakba.

A levegő enyhe volt és halott, mintha az egész világ lassan haldokolnék. Szürke, nyirkos és csendes, a tárnák zihálása nélkül, mert a bányák rövidített munkaidővel dolgoztak és ma teljes üzemszünetet tartottak. A vége mindennek!

Az erdőben tökéletes némaság és mozdulatlanság uralkodott, csak a kopár ágakról hulltak le nagy cseppek, üres kis koppanással. Egyébként a mélyszürke fák között reménytelen tétlenség, semmiség.

Connie ernyedten, lépdelt. A régi erdőből ősrégi málábú áradt felé, amely kis enyhülést hozott számára a külvilág durva érzéketlenségére. Connie szerette a rengeteg e maradványának átszellemültségét, az öreg fák szótlan hallgatását. A csend igazi birodalmának és mégis élő jelennek tűntek fel. Ezek is vártak: csökönyösen, sztoikusan vártak és a csend hatalmát lehelték. Talán csak a végüket várták; a levágatást és eltakarítást, az erdő végét, számukra mindennek végét. De az is meglehet, hogy erős és előkelő hallgatásuk, az erős fák hallgatása, valami mást jelentett.

Amikor az északi oldalon kilépett a sűrűből, az erdészlak, egy meglehetősen sötét, barna kőépület, oromzattal és karcsú kéménnyel, lakatlannak látszott, annyira néma volt és magányos.

De a kéményből vékony füst szállt fel és a ház előtti bekerített kis kert fel volt ásva és virágokkal volt beültetve. Az ajtót zárva találta.

Most, hogy itt volt, Connie némi riadtságot érzett a messzelátó, különös embertől. Nem volt kedvére, hogy parancsokat hozzon neki és szeretett volna visszafordulni. Halkan kopogtatott; senki sem jelentkezett. Ismét kopogott, de még mindig nem hangosan. Választ nem kapott. Bekukucskált az ablakon és látta a sötét kis szobát, komor, szinte minden behatolás ellen tiltakozó zárkózottságában.

Állt és hallgatódzott és úgy rémlett neki, hogy hangokat hall a ház mögül. Minthogy nem sikerült észrevétnie magát, bátorságot gyűjtött, nehogy dolgvégezetlen kelljen hazamennie.

Igy hát megkerülte a házat. A talaj a ház mögött meredeken emelkedett, úgy hogy a hátsó udvar mélyebben feküdt. Alacsony kőkerítés vette körül. A ház sarkánál befordult és megállt. A kis kertben, két lépésre előtte, mitsem sejtve állt az ember és mosakodott. Derékig meztelen volt, bársony nadrágja kissé lecsúszott karcsú csípőiről. Keskeny fehér háta nagy tál szappanos víz fölé hajolt, amelybe belemártotta fejét; különös, gyors kis mozdulatokkal megmegrázta nyakát, felemelve karcsú fehér karjait és kinyomva füleiből a szappanos vizet, fürgé könnyedséggel, mint a vízben játszó menyét, és egyesegyedül. Connie visszahúzódott a ház sarka mögé és besietett az erdőbe. Furcsa megrázkódtatást érzett. Pedig csak egy ember volt, aki mosakodott; eléggé mindennapos dolog, az ég tudja!

És mégis sajátságos, látványszerű élmény volt ez Connienak: legbensejében találta. Tökéletes, fehér magányos meztelensége egy teremtménynek, aki egyedül él és belsőleg egyedül. S ezenkívül egy tiszta teremtmény szépsége. Nem a szépség anyaga, még csak nem is a szépség teste, hanem bizonyos sugárzás, egy önálló élet meleg, fehér lángja, amint leleplezi magát körvonalaiban, amelyeket meg lehetne érinteni: egy test!

Connie látományszerű megrázkódtatáson esett át és ezt tudta; bensejében találta. De agya gúnyolódásra hajlott. Egy ember, aki egy hátsó udvarban mosakodik! Kétségkívül rosszszagú sárga szappannal! - Nagyon bosszus volt; miért kellett belehatolnia e közönséges magán-titokba?

Tovább sétált, de kisvártatva leült egy fatönkre. Túlságosan zavart volt ahhoz, hogy gondolkozzék. De zavarra dacára is elhatározta, hogy átadja a legénynek az üzenetet. Nem hagyta, hogy bármi is eltérítse szándékától. Időt kell neki adnia, hogy felöltözzék, de nem annyi időt, hogy elmenjen. Nyilván készült valahova.

Igy hát lassan visszaballagott és hallgatódzott. Amikor közelebb ért, az erdészlak éppen olyan-nak látszott, mint azelőtt. Kutyaugatás hallatszott és Connie bekopogott az ajtón és szíve akarata ellenére hevesen dobogott.

Hallotta, amint az ember könnyű léptekkel lejött a lépcsőn. Gyorsan nyitotta ki, az ajtót és megijesztette Conniet. Ő maga feszélyezettnek látszott, de tüstént mosoly jelent meg az arcán.

- Lady Chatterley! - mondta. - Parancsoljon befáradni!

Az erdész modora annyira fesztelen és kifogástalan volt, hogy Connie a küszöbön belépett a meglehetősen szomorú kis szobába.

- Csak egy üzenettel jöttem sir Cliffordtól, - mondta lágy, kissé elakadó hangon.

Az ember ránézett mindent látó kék szemeivel és Connie kissé félrefordította arcát pillantása elől. Az erdész csinosnak, csaknem szépnek találta félénkségében és tüstént urává lett a helyzetnek.

- Nem foglalna helyet? - kérdezte, abban a hiszemben, hogy Connie nem fog leülni. Az ajtó nyitva állt.

- Nem, köszönöm! Sir Clifford kérdezteti... - és átadta az üzenetet, öntudatlanul ismét a férfi szeme közé pillantva. És ezek a szemek most melegen és jóságosan néztek, különösen asszonyi érzéssel mérve, különösen melegen és jóságosan és fesztelenül.

- Igen, méltóságos asszony. Azonnal utánajárok.

A parancsot megkapva, egész lénye megváltozott, valami keménységgel és tartózkodással vonódott be. Connie habozott, mennie kellett volna. Némi húzódozással azonban körülnézett a csinos, tiszta, meglehetősen szegényes kis lakószobában.

- Egész egyedül él itt? - kérdezte.

- Egészen egyedül, méltóságos asszony.

- És az anyja...?

- Saját viskójában lakik a faluban.

- A gyermekkel? - kérdezte Connie.

- A gyermekkel!

És egyszerű, kissé megviselt arcán meghatározhatatlan gúnymosoly futott át. Olyan arc volt, amely állandóan megtevesztően változott.

- Nem, - mondta, amikor látta, hogy Connie zavarodottan áll, - anyám szombaton kijön és kitakarít nekem; a többi magam végzem el.

Connie megint ránézett. Az erdész szemei megint mosolyogtak, kissé gúnyosan, de melegen és kéken és valahogy jóságosan. Connie érdeklődve vette szemügyre. A férfi hosszú nadrágban és flanelingben és sötét nyakkendőben volt, haja puha és nedves, arca meglehetősen sápadt és megviselt. Amikor a szemek megszűntek nevetni, olyanok voltak, mintha sokat szenvedtek volna, de melegségüket nem veszítették el. Az elszigeteltség halványsága ömlött el rajta, az asszony a valóságban nem volt ott számára.

Connie annyi mindent akart mondani és semmit sem mondott. Csak felnézett rá megint és megjegyezte:

- Remélem, nem zavartam?

A halvány gúnyos mosoly megszűkítette az erdész szemeit.

- Csak fészülködtem, ha megengedi. Bocsásson meg, hogy nem húztam fel kabátot, de fogalmam sem volt róla, hogy ki kopog. Senki, sem kopog itt és a váratlan mindig baljósan hangzik.

Előtte ment a kerti ösvényen, hogy kaput nyisson. Ingben, az esetlen bársonykabát nélkül, Connie megint látta, hogy milyen karcsú, vékony s kissé hajlott. Mégis, amikor elhaladt mellette, valami fiatalság és derű volt szőke hajában és élénk szemében. Harminchét-harmincnyolc éves lehetett.

Connie besietett az erdőbe és tudta, hogy a férfi utána néz. Akarata ellenére fel volt zaklatva.

Az erdész pedig, miközben visszament a házba, ezt gondolta: - Csinos, közvetlen! Nem is tudja, milyen csinos.

Connie sokat gondolkodott róla; annyira nem hasonlított egy erdészhez, annyira nem hasonlított egy munkáshoz; jóllehet volt benne valami közös a helybeli lakóssággal. De volt benne valami nagyon elütő is.

- Mellors, az erdész, eredeti ember, - mondta Cliffordnak: - szinte úriember lehetne.

- Igazán? - felelte Clifford. - Nem vettem észre.

- Nem találsz benne semmi különöset? - erősködött Connie.

- Azt hiszem, egészen rendes fickó, de nagyon keveset tudok róla. Csak a múlt évben jött haza a katonaságtól, nem is egész egy éve. Indiából, ha nem tévedek. Meglehet, hogy ott csiszolódt ki; talán tisztiszolga volt és ráragadt valami. Sokan vannak így. De nem használ nekik; vissza kell süllyedniök régi helyzetükbe, mielőtt ismét hazajönnének.

Connie elgondolkodva nézett Cliffordra. Láta benne a sajátos visszautasítást minden alsóbb társadalmi réteghez tartozó emberrel szemben, aki valóban felemelkedhetnék; visszautasítást, melyről tudta, hogy közös jellemvonása Clifford osztályának.

- De nem találsz benne semmi különöset? - kérdezte.

- Őszintén szólva, nem! Semmit, amit észrevettem volna.

Kíváncsian, kellemetlen érzéssel, félig gyanakodón nézett rá. És Connie érezte, hogy nem mondta meg a teljes igazságot. Clifford képtelen volt elviselni, hogy bárkit is valóban kivételes lénynek tartsanak. Mindenkinnek többé-kevésbé vele egy fokon, vagy alatta kellett állnia.

Connie megint érezte nemzedéke férfi tagjainak osztály-gyűlöletét, szűkkeblűségét. Annyira elszigetelték magukat, úgy féltek az élettől!

VII. FEJEZET.

Amikor Connie felment hálósobájába, azt tette, amit már régóta nem tett: egészen levetkőzött és meztelenül megnézte magát a hatalmas tükörben. Nem tudta pontosan, hogy mit keres, vagy mit néz; de beállította a lámpát, míg fénye teljesen rá nem esett.

És azt gondolta, amit oly gyakran gondolt... hogy milyen törékeny, könnyen sebezhető és szinte megható valami egy emberi test, meztelenül; bizonyos mértékben befejezetlen, tökéletlen!

Azt tartották róla, hogy meglehetősen jó alakja van, de már nem divatos: kissé túlságosan nőies, nem eléggé kamaszos. Nem volt nagyon magas, inkább kissé skót típus és zömök; de volt rajta bizonyos elomló, lesikló báj, amely szépség számba mehetett. Bőre kissé barnás volt, tagjai nyugodt vonalúak, teste buján telt, de hiányzott belőle valami.

Ahelyett, hogy megérlelte volna szilárd, lesikló vonalait, a test ellaposodott és kissé megdurvult. Olyan volt, mintha nem kapott volna elég napot és meleget; kissé szürke és szikkadt.

Az igazi nőiességtől elmaradva, e testnek nem sikerült fiússá és anyagtalanná és légiessé sem válnia; ehelyett vaskos lett.

Melle meglehetősen kicsi volt és csüngő körte alakú. De e körték éretlenek voltak, kissé fanyarak és jelentéktelenek. És hasa is elvesztette friss, gömbölyű csillogását, amilyen fiatal korában volt, német kedvese idejében, aki igazán szerette. Akkoriban ez a has fiatal volt és várakozásteljes és igazán formás. Most petyhüdtté és kissé lapossá vált; karcsúbbá is, de petyhüdt karcsúsággal. Combjai is, amelyek oly fürgének és villogónak látszottak nőies gömbölyűségükben, valahogy ellaposodtak, elpetyhüdtek, jelentéktelenné váltak.

Connie teste jelentéktelenné vált, fénytelen és vaskossá; egy darab semmit-mondó hús. Ez végtelenül leverte és reményvesztette tette. Mit remélhetett? Öreg volt, öreg huszonhét évével, minden fény és csillogás nélkül húsában. Öreg, az elhanyagoltság és lemondás, következtében. Divatos nők gondozás révén oly ragyogó állapotban tartják meg testüket, mint a finom porcellán. A porcellán belsejében semmi sincs; de Connie mégcsak nem is ragyogott úgy, mint a porcellán. A szellemi élet! Connie hirtelen feltámadó dühvel gyűlölte ezt a szélhámosságot.

Hálóingébe bújt és lefeküdt és keservesen zokogott. És keservében hideg méltatlankodás lángolt Clifford és firkálása és fecsegése ellen: valamennyi, hozzá hasonló férfi ellen, akik még saját testével is rászédnek egy asszonyt.

Igazságtalanság! Igazságtalanság! Mély testi igazságtalanság érzése égette lelke legmélyén.

Reggel azonban már hét órakor felkelt és lement Cliffordhoz. Segítenie kellett neki öltözködésében, mert inasa nem volt, nőcselédet pedig nem akart tűrni maga körül. A házvezetőnő férje, aki még mint fiút ismerte, elvégezte a nehéz emelést; de a meghittebb teendőket Connie látta el és szívesen látta el. Itt szükség volt rá és Connie megakart tenni mindent, amit csak tehetett.

Igy jóformán sohasem távozott el Wragbyből és sohasem többre, mint egy-két napra; mikoris Mrs. Betts, a házvezetőnő gondoskodott Cliffordról. Clifford, amint az idők folyamán elkerülhetelenné vált magától értetődőnek tartotta, hogy kiszolgálják. Természetes volt, hogy ilyenek tartsa.

És mégis, lelke bensejében az az érzés kezdte égetni Conniét, hogy igazságtalanság történik vele és megcsalják. Az igazságtalanság testi érzése veszedelmes érzés, ha felébred. Kivezető

utat kell találnia, vagy felemésztí azt, akiben felébred. Cliffordot, a szegényt, nem lehetett hibáztatni. Az ő balsorsa nagyobb volt. Az egész csak része volt az általános katasztrófának.

De nem kellett-e egy tekintetben mégis hibáztatni? Nem kellett-e hibáztatni a melegség e hiányáért, az egyszerű meleg testi kapcsolat e hiányáért? Clifford sohasem volt igazán meleg, sőt még barátságos sem, hanem mindig csak figyelmes és jólnevelt hűvösséggel tapintatos! De sohasem olyan meleg, mint egy férfi lehet egy nőhöz, mint amilyen meleg még az apja is tudott lenni Conniehoz, annak a férfinak a melegségével, aki mindenben a maga kedvtelését kereste ugyan, de azért csipetnyi férfihevével még mindig meg tudott egy nőt vigasztalni.

Clifford azonban nem ilyen volt. Egész fajtája nem ilyen volt. Belül mindnyájan kemények és zárkóztak voltak, akik szerint a melegség rosszízlésre vallott. Az embernek meg kellett lennie és meg kellett állnia a helyét enélkül is, ami nagyon rendjén volt, ha az ember ugyanahhoz az osztályhoz és fajhoz tartozott. Akkor hűvösen viselkedhetett és nagyon tiszteletre méltó lehetett és meg tudta állni a helyét és élvezhette a helytállása fölött érzett elégtételt. De ha az ember más osztályhoz és más fajhoz tartozott, a helyzet egészen más volt; ahhoz igazán nem kell művészet, hogy valaki csupán megállja a helyét és érezze, hogy az uralkodó osztályhoz tartozik. Mi ebben a művészet, ha még a legelőkelőbb osztálynak sem volt semmi pozitív sajátja, amit meg kellett védelmeznie, uralkodása pedig alapjában véve bohózat volt és egyáltalán nem uralkodás? Mi értelme volt ennek? Hideg badarság az egész.

Lázadás érzése dagadt Connieban. Mi haszna volt mindebből? Mi haszna volt abból az áldozatából, hogy Cliffordnak szentelte életét? Végtére is kit szolgált ezzel? A hiúság hideg szellemét, aki semmi meleg emberi kapcsolatot nem ismert és olyan romlott volt, mint egy hitvány zsidó, mikor a szuka-istennőhöz, a sikerhez áhítozott lealacsonyodni. Még Clifford hűvös és öntelt biztonsága, hogy az uralkodó osztályhoz tartozik, sem akadályozta meg, hogy ki ne lógjon a nyelve a szájából, amikor a szuka-istennő után loholt. Mindent tekintetbe véve, Michaelis valóban méltóságteljesebb volt és sokkal-sokkal sikeresebb. Ha az ember jól meg nézte Cliffordot, bohócnak kellett, hogy tartsa és bohócnak lenni lealázóbb, mint törtetőnek.

A két férfi közül Michaelis igazán sokkal jobban fel tudta volna használni, mint Clifford. Nagyobb szüksége is lett volna rá. Bármelyik jó ápolónő gondját viselheti egy nyomorék lábainak! Ami pedig a hősies erőfeszítést illeti, Michaelis hősies patkány volt, Clifford pedig sokkal inkább uszkár, aki tetszeleg magának.

Vendégek voltak náluk, köztük Clifford nagynénje, Eva, lady Bennerley. Sovány, hatvanéves asszony volt, vörös orral, özvegy, aki még mindig megőrzött valamit a *grande dame*-ből. A legjobb családok egyikéhez tartozott és megvolt hozzá a képessége, hogy ezt érvényre is juttassa. Connie kedvelte: tökéletesen egyszerű és nyílt volt, már amennyire nyílt akart lenni és felületesen jóságos. Belül igazi művésznő volt abban, hogy megállja a helyét és lenyomjon egy kissé másokat. Egyáltalán nem volt sznob: ehhez túlságosan bízott önmagában. Tökéletesen értett ahhoz a társadalmi sporthoz, hogy hidegvérűen felül maradjon és másokat maga alá kényszerítsen.

Jóindulattal viseltetett Connie iránt és előkelő megfigyelései éles fűréjével behatolni igyekezett asszonyi lelkébe.

- Véleményem szerint igazán csodálatos vagy, - mondta Connienak. - Csodákat tettél Cliffordért. Sohasem sejtettem benne a bimbózó lángelmét s most általános lelkesedés veszi körül. - Eva néni öntelten büszke volt Clifford sikerére. Egy másik toll a családi fővegen. Körömfeketényit sem törődött a könyveivel, de miért is törődött volna?

- Aligha az én érdemem, - felelte Connie.

- Dehogyan! Nem is lehet másé. És úgy látom, hogy neked magadnak nem sok hasznod van belőle.

- Mennyiben?

- Nézd csak, hogy be vagy itt zárva. Megmondtam Cliffordnak: »Ha a gyerek egy szép napon fellázad, magadnak fogod köszönhetni!«

- De Clifford sohasem tagad meg tőlem semmit, - mondta Connie.

- Ide nézz, kedves gyermekem - és lady Bennerley Connie karjára tette keskeny kezét. - Egy nőnek a maga életét kell élnie, vagy bánatot él meg, hogy nem élte. Higgy nekem! - és megivott még egy korty konyakot, amivel talán a maga bánatát juttatta kifejezésre.

- De hiszen én a magam életét élem, vagy nem?

- Szerintem nem! Clifford vigyen el Londonba és járasson társaságba. Barátjai jók lehetnek neki, de mit jelentenek a te számodra? Ha a te helyedben volnék, nem elégednék meg ezzel az élettel. Elszalasztod ifjúságodat és azzal töltöd majd öregségedet és közbülső éveidet is, hogy megbánod.

A konyaktól lecsillapítva, a lady mélázó hallgatásba merült.

Connienak azonban nem volt nagy kedve, hogy Londonba menjen s ott lady Bennerley révén az előkelő társaságba kerüljön. Nem tartotta e társaságot igazán előkelőnek, sem eléggé érdekesnek. És érezte alatta a sajátos, dermesztő hideget, mint Labrádor földje, amely vidám kis virágokat hord a felszínén és egy láb mélységben fagyott.

Tommy Dukes Wragbyben volt és kivülről egy másik vendég, Harry Winterslow és Jack Strangeways feleségével, Olive-val. A társalgás felületesebb volt, mint mikor csak a cimborák voltak náluk és mindenki unatkozott egy kissé, mert rossz idők jártak és csak billiárd volt meg a pianola, ha valaki táncolni akart.

Olive egy könyvet olvasott a jövőről, amikor a csecsemőket palackokban fogják tenyésztetni s a nőket immunissá teszik.

- Nem volna rossz! - mondta. - A nő akkor a maga életét élhetné. - Strangeways gyermekeket akart, ő pedig nem.

- Szeretné, ha immunissá tennék? - kérdezte tőle Winterslow, rút mosollyal.

- Remélem, hogy az is vagyok, természettől fogva. - mondta. - Mindenesetre több értelme lesz a jövőnek s a nőt nem fogják a »funkciói« lekötöni.

- Talán majd el is repül a világűrbe, - mondta Dukes.

- Azt hiszem, hogy a civilizáció megfelelő foka sok testi fogyatékoságot kiküszöbölne, - vélte Clifford. - Például az egész szerelmeskedési ügyet; egész bátran megszűnhetnék. Bizonyára tényleg meg is szűnnék, ha palackokban tudnánk gyermekeket tenyésztetni.

- Nem! - kiáltotta Olive. - Ez csak annál több időt adna az enyelgésre.

- Ha a szerelmeskedés megszűnnék, valami más jönne szerintem a helyébe, - mondta lady Bennerley elgondolkodva. - Talán morfium. Kis morfium a levegőben mindenütt. Csodásan felüdítené az embert.

- A kormány szombatunként étert fecskendezne a levegőbe, hogy kellemes vikendről gondoskodjék! - mondta Jack. - Nagyon jól hangzik, de hol lennének szerdák?

- Az ember addig boldog, amíg meg tud feledkezni testéről, - vélte lady Bennerley. - És abban a pillanatban, mikor tudomást szerzünk testünkről, már boldogtalanok is vagyunk. Amennyi-

ben tehát a civilizáció jótétemény, segítségünkre kell lennie abban, hogy elfelejtsük testünket s akkor az idő boldogan telik el anélkül, hogy tudnók.

- Abban kell segítségünkre lennie, hogy egyáltalán megszabaduljunk testünkötől, - mondta Winterslow. - Itt az ideje, hogy az ember elkezdje javítani saját természetét, kivált annak testi oldalát.

- Képzeljék el, hogy úgy lebegnénk, mint a dohányfüst, - vetette közbe Connie.

- Nem fog bekövetkezni, - vélte Dukes. - Egész öreg cirkuszunk tönkremegy; civilizációnk már omladozik. Lezuhan a feneketlen mélységbe, a szakadékba. És higgyék meg nekem, hogy az egyetlen híd a szakadékon keresztül az emberi szerelem lesz.

- Oh! Ne izetlenkedjék, tábornok! - kiáltotta Olive.

- Én is azt hiszem, hogy civilizációnk összeomlóban van, - mondta Eva néni.

- És mi fog jönni utána? - kérdezte Clifford.

- Halvány fogalmam sincs róla; de biztos, hogy valami jönni fog, - mondta az idős hölgy.

- Connie szerint emberek, mint füstkarikák és Olive szerint immunissá tett nők és palackokba zárt csecsemők, míg Dukes azt mondja, hogy a szerelem a híd a legközelebbi jövő felé. Szeretném tudni, hogy kinek lesz igaza? - mondta Clifford.

- Oh, ne törődjenek vele! Nézzük inkább, hogy készülünk el a mával, - vélte Olive. - Csak siessenek a tenyésztő palackkal és hagyjanak ki bennünket, szegény asszonyokat a játékból.

- Talán még igazi férfiak is lesznek a legközelebbi időszakban, - mondta Tommy. - Igazi, okos, makkegészséges férfiak és makkegészséges, szép nők! Nem lenne ez változás, óriási változás a mához képest? Mi nem vagyunk férfiak és a nők nem nők. Csak agyvelővel dolgozó hézagpótlók, mechanikus és intellektuális kísérletek vagyunk. Talán be fog következni az igazi férfiak és nők civilizációja is, ami hétéves értelmiségű, Okos Jancsiaink helyett. Ez még bámulatosabb lenne, mint a füstemberek, vagy a palackokba zárt csecsemők.

- Mikor az igazi nőkről kezdenek el beszélni, én elállok a szótól, - mondta Olive.

- Bizonyos, hogy a szellemiségtől eltekintve, semmi értékeesebb sincs bennünk, - mondta Winterslow.

- Szellemiség! - kiáltotta Jack és kiitta szódavizes whiskyjét.

- Azt hiszed? Add meg nekem a test feltámadását! - mondta Dukes. - De ez is meg fog jönni idejében, mikor kissé félrehengerítjük agyunkról a követ, a pénzt és minden egyebet. Akkor eljutunk az emberi kapcsolat demokráciájához, a zsebek demokráciája helyett.

Valami visszhangozta Connieban: - Add meg az emberi kapcsolat demokráciáját, a test feltámadását! - Egyáltalán nem értette, mit jelent ez, de ugyanúgy megvigasztalta, mint ahogy érthetlenségek megvigasztalhatnak.

Bármiként legyen is, minden szörnyen ostoba volt és kétségbeejtőn untatta minden, Clifford, Eva néni, Olive és Jack, és Winterslow, sőt még Dukes is. Fecsegés, fecsegés, fecsegés! Micsoda pokol volt ez, ez a folytonos locsogás!

Akkor sem lett jobb, mikor a vendégcsereg elment. Tovább küzködött, de a csüggedés és az ingerlékenység erőt vett testén, nem tudott megszabadulni tőlük. A napok kínos lassúsággal teltek, de semmi sem történt. Mindössze soványabb lett; még a házvezetőnő is észrevette és érdeklődött hogylétéről. Tommy Dukes is váltig erősítette, hogy nem lehet egészséges, noha Connie azt mondta, hogy egészen jól érzi magát. Csak félni kezdett a kísértetiesen fehér sárgaságtól, a karrarai márvány ellenszenves, hamis fogként utálatos fehérségétől, melyek a

domboldalból meredtek ki a tevershalli templom alatt s amelyeket oly bosszantóan tisztán láthatott a parkból. E tuskésen meredő csúf, hamisfog-sírkövek a dombon rémes borzadást váltottak ki belőle. Úgy érezte, hogy nincs már messze az idő, amikor őt is oda fogják temetni, eggyel megnövelve a sírkövek és fejfák alatt nyugvó irtózatossereget, ebben a mocskos Középagliában.

Segítségre volt szüksége s ezt tudta; így hát egy rövid *cri de coeur*-t írt nővérének, Hildának. - Az utóbbi időben nem érzem magam jól és nem tudom, hogy mi van velem.

És Hilda sietve megérkezett Skóciából, ahol lakott. Márciusban jött, egyedül, maga vezetve egy gyors, kis kétülést. Végigsiklott a felhajtón, túlkölt a lejtőn, aztán megkerülte az ovális pázsitot, ahol két, nagy vadbükkfá állt a ház előtti sík téren.

Connie kiszaladt a lépcsőre. Hilda megállította a kocsit, kiszállt és megcsókolta nővérét.

- De Connie! - kiáltotta. - Mi van veled?

- Semmi! - felelte Connie, nagyon szégyenkezve: de tudta, hogy Hildával ellentétben mennyit szenvedett. Mindkét nővérnek egyforma, szinte aranyos, forró bőre és puha barna haja és természetből erőteljes és meleg testalkata volt. Most azonban Connie sovány volt és földszínű, vékony sárgás nyakával, amely kiállt a jumperből.

- De hiszen te beteg vagy, gyermekem! - mondta Hilda lágy, kissé elfuló hangon, amely közös volt mindkét nővérnél. Hilda majdnem, de nem egészen két évvel volt idősebb, mint Connie.

- Nem, nem vagyok beteg. Talán unatkozom, - felelte Connie, kissé patetikusan.

Hilda arcában felizzott a harcvágy: bármilyen szelídek és csendesnek is látszott, a régi amazonok fajtájából való nő volt, aki nem azért élt, hogy alkalmazkodjék a férfiakhoz.

- Ez a nyomorúságos hely! - mondta szelíden, igazi gyűlölettel nézve a szegény, öreg, romokhoz hasonlító Wragbyre. Ő maga szelíden és melegen nézett, mint egy érett körte, de amazon volt, az igazi régi törzsből.

Csendesen bement Cliffordhoz. Clifford arra gondolt, hogy milyen szép, de azért ő is visszahökkenett tőle. Feleségének családjából hiányzott az ő családjának modora és etikettje. Betolakodottnak tartotta őket, akik, ha egyszer bejutottak, alaposan megtáncoltatták.

Elterpeszkedve és ápoltan ült karosszékében, haja puha és szőke, arca üde, kék szemei halványak és kissé előreállók, arckifejezése kifürkészhetetlen, de udvarias. Hilda bosszúságot és együgyűséget olvasott le róla, amint ott ült és várakozott. Volt benne valami, fenhéjazás, de Hilda nem törődött a külsejével; már magára öltötte fegyvereit és akkor sem tett volna különbséget, ha mindjárt a pápa vagy a császár lett volna előtte.

- Connie szörnyen rossz színben van, - mondta lágy hangján, Cliffordba fúrva gyönyörű, izzó szürke szemeit. Egészen leányos megjelenés volt, akár Connie; de Clifford jól tudta, hogy a skót csökönyösség sziklatalaja van a külső máz alatt.

- Kissé megsoványodott, - felelte.

- Semmit sem tettetek ez ellen?

- Szükségesnek tartod? - kérdezte Clifford a legkecsesebb angol merevséggel, mert ez a két tulajdonság gyakran jár együtt.

Hilda csak sötéten nézte, anélkül, hogy válaszolt volna; a visszavágás sem neki, sem Connie-nak nem volt erős oldala; így csak komoran nézte és Clifford sokkal kényelmetlenebbül érezte magát, mintha szemrehányásokkal halmozta volna el.

- Elviszem egy orvoshoz, - mondta végül Hilda. - Tudsz egy megbízhatót a környéken?

- Attól tartok, hogy nem.

- Akkor magammal viszem Londonba, ahol van egy orvosunk, akiben megbizunk.

Clifford nem válaszolt, noha forrt benne a méreg.

- Azt hiszem, hogy itt maradhatok éjszakára, - mondta Hilda keztyűit lehúzva. - És holnap bemegyünk a városba.

Clifford elsárgult haragjában és este a szemefehérje is sárga volt kissé. Hamar elöntötte az epe. Hilda azonban következetesen szerény volt és leányos.

- Ápolónőre, vagy más valakire volna szükséged, aki gondodat viselje. Igazán felfogadhatnál egy komornyikot, - mondta Hilda, amikor külsőleg nyugodtan, ebéd után kávé mellett ültek. Szelíd, látszólag udvarias hangján beszélt de Clifford úgy érezte, mintha doronggal ütötte volna fejbe.

- Azt hiszed? - kérdezte hidegen.

- Meg vagyok győződve róla! Feltétlenül szükséges. Vagy ez, vagy apának és nekem néhány hónapra el kell vinnünk Conniét. Ez nem mehet így tovább.

- Mi nem mehet tovább?

- Hát nem láttad a gyereket? - kérdezte Hilda, erősen az arcába meredve. Clifford ebben a pillanatban óriási főttrákhhoz hasonlított; Hilda legalább ilyennek találta.

- Majd megbeszélem Connieval, - mondta.

- Én már megbeszéltem vele, - felelte Hilda.

Clifford elég sokáig volt már betegápolók kezeiben; gyűlölte őket, mert igazában sohasem hagyták magára. Hát még egy komornyik!... nem tudta elviselni, hogy mindig egy férfi lógjon a nyakán. Egy nő akkor még jobb. De miért nem Connie?

A két nővér reggel elutazott. Connie szinte husvétii báránynak látszott s eltörpült Hilda mellett, aki, a kormánykeréknél ült. Sir Malcolm távol volt, de a kensingtoni ház nyitva állt.

Az orvos alaposan megvizsgálta Conniét és részletesen kikérdezte életéről. - Néha látom a fényképét és sir Cliffordét a képeslapokban. Mindketten szinte hírességek, nemde? Így meg-nőnek a csendes kislányok! noha ön még most is csak csendes kis lány, a képeslapok ellenére. Nem, nem! Szervileg semmi baj, de így nem mehet tovább! Így nem mehet tovább! Mondja meg sir Cliffordnak, hogy be kell önnel jönnie a városba, vagy el kell vinnie külföldre és szórakoztatnia. Szórakoznia kell; érti, kell! Az életkedve túlságosan nyomott; semmi tartalék, semmi tartalék. A szividegek máris furcsák egy kicsit: oh, igen. Semmi, csak az idegek; egy hónap alatt rendbe hoznám Cannesban vagy Biarritzban. Így azonban nem szabad folytatni, *nem szabad*, mondom, különben nem felelek a következményekért. Elfecsérli életét, anélkül, hogy pótolná. Szórakozásra van szüksége, igazi, egészséges szórakozásra. Elfecsérli életerejét anélkül, hogy újat gyűjtene. Így nem mehet tovább, vegye tudomásul. Levertség! Kerülje a levertséget!

Hilda elszánt arcot vágott s ez valamit jelentett.

Michaelis meghallotta, hogy a városban vannak és rózsákkal rohant hozzájuk. - Mi baj? - kiáltotta. - Hiszen árnyéka vagy önmagadnak. Soha nem láttam még ilyen változást! Miért nem közölted velem? Gyere Nizzába! Gyere le Sziciliába! Igen, gyerünk Sziciliába; éppen most gyönyörű ott minden. Neked napra van szükséged! Neked életre van szükséged! Hiszen elsorvadsz! Gyere el velem innen! Gyere Afrikába! Vigye el az ördög sir Cliffordot! Hagyd a faképnél és gyere velem. Abban a pillanatban elveszlek, mielőtt elváljak tőled. Jőjj velem és

próbálj új életet! Atya-Úristen! Ez a Wragby mindenkit elpusztít. Átkozott hely! Gyalázatos hely! Mindenkit elpusztít! Jőjj velem ki a napra! Napra van szükséged, persze, és egy csepp rendes életre.

Connie szíve azonban egyszerűen megállt a gondolatra, hogy Cliffordot szó nélkül elhagyja. Nem tudta megtenni. Nem!... nem! Egyszerűen nem tudta. Vissza kellett mennie Wragbybe.

Michaelis dühöngött. Hilda nem kedvelte Michaelist, de *csaknem* többre becsülte, mint Cliffordot. A nővérek visszautaztak Középagliába.

Hilda beszélt Clifforddal, akinek még mindig sárga volt a szemgolyója, amikor visszatértek. Ő is túlságosan ingerült volt a maga módja szerint; de végig kellett hallgatnia mindazt, amit Hilda mondott, mindazt, amit az orvos mondott, azt persze nem, amit Michaelis mondott, és az ultimátum alatt némán ült; mint egy hal.

- Itt van egy jó komornyik címe, aki az orvos egyik rokkant betege mellett szolgált, míg a mult hónapban meg nem halt. Igazán derék ember és majdnem biztos, hogy eljönne.

- De én nem vagyok rokkant és én nem akarok komornyikot, - felelte Clifford, a szegény ördög.

- És itt van két nőnek a címe; egyikükkel beszéltem, nagyon megfelelne; ötvenkörüli nő, nyugodt, erős, jólelkű és a maga módján művelt...

Clifford csak duzzogott és nem adott választ.

- Hát jó, Clifford; ha holnapig meg nem egyezünk valamiben, sürgönyözni fogok apának és elvisszük Conniét.

- És Connie el fog menni? - kérdezte Clifford.

- Nem akar, de tudja, hogy kell neki. Mama rákban halt meg, amit a túlsok belső gyötrődéstől kapott. Nem vagyunk hajlandók semmit sem kockáztatni.

Igy aztán Clifford másnap Mrs. Boltont indítványozta, a tevershalli községi ápolónőt. Nyilván Mrs. Betts gondolt rá. Mrs. Bolton éppen elhagyni szándékozott községi hivatalát, hogy magán-betegápolást vállaljon. Clifford rettegett attól, hogy idegenre bízza rá magát, de ez a Mrs. Bolton már ápolta egyszer, amikor vörhenyben feküdt és ismerte.

A két nővér nyomban felkereste Mrs. Boltont, aki egy Tewershallhoz képest egészen előkelő utcában, egy új házban lakott. Egy meglehetősen csinos, negyvenen felüli asszonyt láttak maguk előtt, ápolónői, egyenruhában, fehér gallérral és köténnyel, aki egy kis, zsúfolt szobában éppen teát főzött magának.

Mrs. Bolton rendkívül figyelmes és udvarias volt, egészen kedvesnek látszott, könnyű tájszó-lással torzított, de nehézkesen szabatos angolt beszélt s minthogy számos éven át parancsol-gatott a beteg bányászoknak, nagyon jó véleményrel volt magáról és jó adag önbizalommal rendelkezett. Röviden, a maga jelentéktelenségében az uralkodó osztály tagjai közé számított a faluban és nagy tekintélynek örvendett.

- Bizony, lady Chatterley egyáltalán nem látszik egészségesnek. Pedig mindig olyan jókedvű volt, nem igaz? De a tél folyamán erősen lefogyott! Szomorú, nagyon szomorú. Szegény sir Clifford! Eh, ez a háború sok mindennek az oka.

És Mrs. Bolton hajlandó volt tüstént elmenni Wragbybe, ha Dr. Shardlow elengedi. A törvény szerint még két hétig községi állásában kellett maradnia, de meglehet, hogy találnak helyettest.

Hilda elsietett Dr. Shardlowhoz és a következő vasárnap Mrs. Bolton Leiver kocsiján két bőrönddel megérkezett Wragbybe. Hilda fogadta és beszélt vele; Mrs. Bolton minden pillanatban kész volt beszélgetni. És olyan fiatalnak látszott, ahogy a pír előtötte meglehetősen sápadt arcát. Negyvenhét éves volt.

Férje, Ted Bolton, a bányában vesztette el életét, huszonkét évvel ezelőtt, huszonkét éve volt mult Karácsonykor, éppen Karácsony előestéjén, özvegyen hagyva két gyermekkel, akik közül az egyik még karonúló volt. Oh, a csecsemő - Edith - ma már férjnél van, egy fiatal-embernél, aki Boots drogériájában dolgozik Sheffieldben. A másik tanítónő Chesterfieldben; hazajár vikendre, ha ugyan nem hívják meg máshová. A fiatalok szórakoznak manapság; nem úgy, mint mikor ő, Ivy Bolton, volt fiatal.

Ted Bolton huszonnyolcéves volt, amikor odalent a bányában egy robbanásnál életét vesztette. A fővájár rájuk kiáltott, hogy gyorsan feküdjenek le; négyen voltak. És mindnyájan idejében lefeküdtek, csak Ted nem, akit a robbanás megölt. A kihallgatáskor a társaság javára azt vallották, hogy Ted megijedt és el akart futni, és nem engedelmeskedett a parancsnak s így ő volt a hibás. Így aztán a kártérítés csak háromszáz font volt és még úgy tüntették fel a dolgot, hogy ez a pénz is inkább ajándék, mint törvényes kártérítés, mert hiszen a szerencsétlenség az áldozat saját hibájából történt. És nem akarták egyszerre kifizetni az összeget, pedig az asszony kis boltot szeretett volna nyitni belőle. De azt mondták, hogy biztosan el fogja pocsékolni, talán el is issza! Így harmincshillinges heti részletekben vehette csak fel. Igen, minden hétfőn reggel be kellett mennie az irodába és sorban állnia néhány órát; igen, csaknem négy éven keresztül bejárt minden hétfőn. És mit tehetett volna két kis gyermekkel a karján? Ted anyja azonban nagyon jó volt hozzá. Amikor a kisebbik már járni tudott, napközben magához vette mindkét gyermeket, mialatt ő, Ivy Bolton, Sheffieldbe utazott és elsősegélyt tanult, majd a negyedik évben ápolónői tanfolyamra is járt és oklevelet nyert. Elhatározta, hogy nem megy újra férjhez és magánál tartja gyermekeit. Így lett egy ideig kisegítő ápolónő az Uthwaite-i kórházban, egy egész kis helyen. De amikor a Társaság, a Tevershalli Bánya Társaság, valójában sir Goeffrey, látta, hogy meg tud állni a lábán, nagyon jók voltak hozzá és megbízták a községi ápolónői állással és el kell ismerni, hogy segítségére voltak. És ezt az állást töltötte be azóta is, míg most már kissé terhesnek érezte. Valami könnyebb elfoglaltságot keresett, mert mint járási ápolónőnek nagyon sokat kellett robotolnia.

- Igen, a Társaság nagyon jó volt hozzám, mindig is mondom. De sohasem fogom elfelejteni, amit Tedről mondtak, mert Ted higgadt és bátor legény volt, különb, mint akármelyik, aki valaha is lement a tárnába. Ez pedig ugyanannyi, mintha gyávaságot sütöttek volna rá; de hát meghalt és nem tudott védekezni.

Az asszony különös keveréke volt az érzelmeknek, ami kifejezésre jutott, mikor beszélt. Kedvelte a bányászokat, akiket oly sokáig ápolt; de jóval fölöttük állónak tartotta magát. Csaknem úgy érezte, mintha a felsőbb osztályhoz tartoznék; és ugyanakkor elkeseredés is parázslott benne az uralkodó osztállyal szemben. A munkaadók! Amikor harc volt a munkaadók és a munkások között, mindig a munkások pártjára állt. De amikor nem súrlódásról volt szó, arra áhítozott, hogy fölöttük álljon, a felsőbb osztály tagjai közé tartozzék. A felsőbb osztályok megbűvölték, felébresztve benne a sajátságos angol szenvedélyt a társadalmi fölény iránt. Ujjongott a gondolatra, hogy Wragbybe jön, ujjongott a gondolatra, hogy beszélni fog lady Chatterleyvel; szavamra, egészen más, mint a közönséges bányász-feleségek! Hosszú lére eresztve ezt meg is mondta. De az ember ki érezhette belőle a gyűlöletet a Chatterleyk iránt; a gyűlöletet az urak iránt.

- Kétségtelen, hogy lady Chatterley belepusztult volna! Szerencse, hogy van egy nővére, aki eljött és segített rajta. A férfiak nem gondolkodnak; akár előkelők, akár alacsony sorban élnek, természetesnek vesznek mindent, amit egy nő tesz értük. Oh, sokszor megmondtam én

a véleményemet a bányászoknak. De tetszik tudni, nehéz sors ez sir Cliffordnak, ilyen szerencsétlen bénának. Mindig büszke család volt, bizonyos fokig elérhetetlen, amilyenek joggal is lehetnek. De aztán ennyire lezuhanni! És nagyon nehéz a sora lady Chatterleynek, talán még nehezebb, mint a férjének. Mit kell nélkülöznie! Én csak három évig éltem Teddel, de szavamra, amíg vele éltem, olyan férjem volt benne, akit sohasem tudnék elfelejteni. Egy volt ezer közül és vidám, mint a nap. Ki gondolta volna, hogy így fog elpusztulni? Valahogy máig sem tudom elhinni igazán, jöllehet saját kezeimmel mostam meg. De számomra nem volt halott soha, soha. Nem törődtem bele a gondolatba soha.

Uj hang volt ez Wragbyben, egészen új Connienak, amilyent füle még nem hallott.

Az első hét alatt azonban Mrs. Bolton nagyon csendesen viselkedett Wragbyben; önbizalma és parancsolgató természete elhagyta és ideges volt. Clifforddal szemben félénknak, csaknem ijedtnak és szükszavunak mutatkozott. Ez tetszett Cliffordnak, aki hamarosan visszanyerte önuralmát és hagyta, hogy ellássa, anélkül, hogy csak észre is vette volna jelenlétét.

- Hasznos nulla ez az asszony! - mondta. Connie tágra meresztette szemeit a csodálkozástól, de nem mondott neki ellent. Ilyen különbözők a benyomások két különböző emberben!

És Clifford csakhamar dölőfős, sőt hűbéruri, magatartást vett fel az ápolónőhöz. Utóbbi szinte várta ezt és Clifford anélkül, hogy tudta volna, megfelelt várakozásának. Mennyire fogékonnyak vagyunk az iránt, amit elvárnak tőlünk! Mennyire hasonlítottak a bányászok a gyermekekhez, mikor kötözés vagy ápolás közben beszéltek vele és elmondták neki, hogy mi bajuk. Mindig a nagyság csaknem emberfölötti érzését váltották ki belőle; viszont Clifford előtt most kis cselédnek érezte magát s zokszó nélkül vette tudomásul ezt az érzését, alkalmazkodva a felsőbb osztályokhoz.

Mikor kezelnie kellett, egészen némán jött be Cliffordhoz, hosszúkás, szép arcával és lesütött szemeivel. És nagyon alázatosan kérdezte: - Most ezt tegyem, sir Clifford! Vagy azt tegyem!

- Nem, hagyja csak még. Szeretném, ha később csinálná.

- Ahogy parancsolja, sir Clifford.

- Félóra múlva jöjjön le megint.

- Ahogy parancsolja, sir Clifford.

- Vigye csak ki, kérem, ezeket a régi ujságokat.

- Ahogy parancsolja, sir Clifford.

Csendesen kiment és félóra múlva csendesen ismét bejött. Meghunyaszkodott, de nem bánta. Most szerzett tapasztalatokat a felsőbb osztályokról. Sem neheztelést, sem haragot nem érzett Clifford iránt. Egyszerűen csak része volt egy jelenségnek, a magasabb osztályokhoz tartozók jelenségének, melyet eddig egyáltalán nem ismert, de most meg akart ismerni. Lady Chatterleyvel sokkal fesztelenebbül érezte magát és végre is a ház úrnője az, aki a legtöbbet számít.

Mrs. Bolton esténként ágyba segítette Cliffordot. A folyosó másik oldalán, egy szemközti szobában aludt és átment hozzá, ha éjszaka becsengette. Reggel is segített neki és csakhamar minden tekintetben ellátta, sőt, szelid, próbálkozó, nőies módján még meg is borotválta. Nagyon jó és szakértő ápolónő volt és gyorsan rájött, hogyan tarthatja hatalmában Cliffordot. Alapjában véve nem is különbözött olyan nagyon a bányászoktól, amikor állat leszappanozta és borostáit gyengéden megdörzsölte. Clifford göggyével és zárkózottságával nem törődött; új tapasztalatot szándékozott szerezni.

Clifford azonban sohasem bocsátotta meg egészen Connienak, hogy személyes kiszolgálását egy fizetett idegen nőre bízta. Ez, mondta magában, megölte közöttük a meghittség igazi

virágát. Ezzel viszont Connie nem törődött. Meghittségük szép virága inkább csak orchidea volt a szemében, amely élősdi módjára kapaszkodott élete fájára és meglehetősen csenevész bimbókat hozott.

Most, hogy több ideje volt a maga számára, halkan zongorázhatott és énekelhetett fenn a szobájában: »Ne érz a csalánhoz... mert nehéz lerázni a szerelem bilincseit.« Kevéssel ezelőtt még nem eszmélt rá, milyen nehéz volt lerázni a szerelem e bilincseit. De hál' Istennek lerázta őket! Annyira örült, hogy egyedül van, hogy nem kell mindig beszélnie Clifforddal. Amikor Clifford volt egyedül, szüntelenül kopogott az írógépén. De amikor nem »dolgozott« és Connie ott volt, akkor beszélt, egyre beszélt; végtelen aprólékossággal elemzett embereket és egyéniségeket, míg végre most Connie jóllakott vele. Éveken át szerette, míg elege nem lett s aztán hirtelen már meg is csömörlött. Hálás volt, hogy egyedül lehetett.

Ugy tetszett, mintha a tudat ezer meg ezer kis gyökere és szála összekúszálódott, tömeggé nőtt volna össze kettőjükben, míg végül tovább már nem zsúfolódhattak és a növény elhalt. Most nyugodtan, óvatosan kibogozta Clifford és a maga tudatának szövevényét, egyenként, kiméletesen tépve el a szálakat, türelemmel és a megszabadulás türelmetlenségével. De egy ilyen szerelem bilincsét még nehezebb lerázni, mint a legtöbb más bilincset, noha Mrs. Bolton megérkezése nagy segítséget jelentett.

Clifford azonban még mindig kívánta a régi, meghitt estéket Connieval: a beszélgetést vagy felolvasást. Connie ellenben most úgy rendezhette a dolgot, hogy Mrs. Bolton tíz órakor bejöjjön és megzavarja őket. Tíz órakor Connie felmehetett szobájába és magára maradhatott. Clifford azonban jó kezekben volt Mrs. Boltonnál.

Mrs. Bolton együtt étkezett Mrs. Betts-szel a házvezetőnő szobájában, minthogy jól megfértek egymással. És különös volt, hogy a személyzeti lakások mennyivel közelebb látszottak húzódni; közvetlenül Clifford dolgozószobájának ajtajáig, holott azelőtt oly messze estek tőle. Mert Mrs. Betts néha bent ült Mrs. Bolton szobájában és Connie hallotta elfojtott hangjukat és érezte, hogy a dolgozó osztály erős és annyira elütő érverése szinte betört hozzájuk, mikor egyedül voltak Clifforddal. Ennyire megváltozott Wragby, pusztán Mrs. Bolton megérkezése révén.

És Connie úgy érezte, mint akit megváltottak és más világba került; érezte, hogy másként lélegzik. De még mindig félelemmel gondolt rá, hány, talán halálos gyökere lehet még összebogozva Clifford gyökereivel. Mégis szabadabban lélegzett, egy új fejezet küszöbén állt életében.

VIII. FEJEZET.

Mrs. Bolton Conniera is vigyázott, mert érezte, hogy női és hivatásos oltalmát rá is kell terjesztenie. Állandóan vonszolta a méltóságos asszonyt, hogy menjen el sétálni, kocsizzék Uthwoite-be, legyen sokat levegőn. Mert Connie jobban megszokta, hogy csendesen üldögéljen a kandalló mellett, mintha olvasna, vagy varrogatna és egyáltalán alig járt már ki.

Egy szeles napon történt, nem sokkal Hilda elutazása után, hogy Mrs. Bolton így szólt hozzá: - Miért nem sétál egyszer ki az erdőbe és nézi meg a nárciszokat az erdészlak mögött? Ennél szebbet egy napi járőföldön belül nem láthat. És szállíthatna néhányat a szobájába; olyan derűsek a vad nárciszok, nem igaz?

Connie hajlott szavaira. Vad nárciszok! Az embernek végül is szükségtelen állandóan a saját levében párolódni. Megint tavasz lett... »Visszatérnek az évszakok, de nem hozzám tér vissza a Nappal, sem az Este, vagy Reggel édes közeledte.«

És az erdész, az erdész karcsú fehér teste mint egy láthatatlan virág magányos szára... ki-mondhatatlan levertségében Connie elfelejtkezett róla. De most felébredt benne valami... »Sápadtan, a tornácon és az ajtón túl«... szóval keresztül kell lépnie a tornácon és az ajtón.

Erősebbnek érezte magát, jobban vitték a lábai és az erdőben a szél nem is lesz olyan fárasztó, mint az úton a parkon át, ahol állandóan mellének feszült. Felejteni akart, felejteni a világot és valamennyi irtózatot, dög-testű embert. »Ujjá kell születned! Hiszek a test feltámadásában! A földbe vetett búzaszem kihajt. Mikor a sáfrány előbuvik, én is elő akarok bújni, hogy meg-lássam a napot!« A márciusi, szélben állandóan ily mondatok kóvályogtak öntudatában.

Különösen ragyogó kis napfénycsóvák lebegtek és gyújtották fel a szelándint az erdőszélen, a mogyorócserjék alatt; ragyogón és sárgán sziporkáztak. És az erdő csendes, egészen csendes volt, de mégis viharos a belső napfénytől. Az első kökörösinek már virágoztak és az egész erdő halványnak látszott a számtalan kis anemóna sápadtságától, melyek behintették a meg-rendült földet. »A világ elsápad a lehelletedtől.« De ez most Persephone lehellete volt, aki egy hideg reggel kisurrant a pokolból. Hideg széllekések jöttek és fent tombolt a szél haragja, amely belegabalyodott az ágak közé. A szél is megakadt és igyekezett szabaddá tépni magát, mint Absalon. Mennyire fájni látszottak az anemónák, amint csupasz fehér vállaik meg-remegtek a zöld krinolin-szoknyák fölött. De kiállták. És kiállta néhány kis fehér kankalin is az ösvény mellett és a sárga bimbók, melyek éppen fakadni kezdtek.

A zúgás és hullámozás fent volt és le csak hideg légáramlatok érkeztek. Connie különösen izgatott volt az erdőben; arca kipirult és kétség izzott szemeiben. Botorkálva lépdelt, leszakítva néhány kankalint és az első ibolyákat, melyek édesen és hidegen illatoztak. És folytatta útját anélkül, hogy tudta volna, hol van.

Mígnem elérkezett a tisztásra, az erdő tulsó végén és megpillantotta a zöldfoltos kőházikót, mely rózsásnak látszott, mint a hús a gombatányér alatt; kövei fényzőnben melegedtek. És az ajtónál sárga jázmin csillogott; a bezárt ajtónál. De semmi hang; a kéményből semmi füst; és semmi kutyaugatás.

Connie nyugodtan hátra ment a ház mögé, ahol a talaj emelkedni kezdett; megvolt az ürügye, hogy látni akarja a nárciszokat.

És ott voltak a nárciszok, rövid száraikon susogva és hajladozva és megborzongva, oly ragyogók és elevenek; de nem volt hová rejtsek arcukat, amint elfordultak a szél előtt.

Időnként elfogta őket a bánat és rázni kezdték csillogó napfényben fürdő kis rongyaikat. De meglehet, hogy ez valóban jól esett nekik; meglehet, hogy valóban szerették a hajladozást.

Connie leült, háttal egy fiatal fenyőfának, amely különös étellel, rugalmasan és erőteljesen integetett felé. Egyenes, élő valami, fejével a napon! És amint nézett, ölében kezeivel, a virágok gyenge kátrányos illata megcsiklandozta az orrát. És azután, mikor oly csendesen és egyedül ült, úgy tűnt neki, mintha a saját sorsa áradatába került volna. Meg volt kötve kötéllal és vergődött és nyögött, mint egy leláncolt csónak; most kiszabadult és tova lebegett.

A napfény meghátrált a csípős hideg elől; a nárciszok árnyékba kerültek és hallgatva bólogtak. Így fognak bólogatni egész nap és a hosszú hideg éjszakán át. Milyen erősek törékenységekben!

Connie kissé mereven felállt, letépett néhány nárciszt és lefelé indult. Nem szívesen tépett virágokat, de mégis magával akart vinni néhányat. Ő akarta, hogy vissza kelljen térnie Wragbybe és falai közé; s most gyűlölte Wragbyt és különösen vastag falait. Falak! Mindig falak! De szükség van rájuk ebben a szélben.

Mikor hazaért, Clifford megkérdezte:

- Hol jártál?

- Átmentem az erdőn! Nézd, nem csodaszépek a kis nárciszok? Ha meggondoljuk, hogy a földből kelnek életre!

- Ugyanugy a levegőtől és a napfénytől, - mondta Clifford.

- De a földben kapnak alakot, - felelte Connie talpraesett visszavágással, mely egy kissé őt magát is meglepte.

Másnap délután megint kiment az erdőbe. A széles csapáson haladt, amely egy fenyvesen át a János-kútnak nevezett forráshoz vezetett. A lejtőn hideg volt és a fenyők árnyékában egyetlen virág sem nőtt. De a jeges kis forrás szeliden bugyogott fel tiszta, vöröses-fehér kavicsokkal kirakott parányi ágyából. Milyen jeges és tiszta volt! tündöklő! Az új erdész kétségkívül friss kavicsokat szórt bele. Hallotta a víz halk csobogását, mellyel a cseppek feltörték és lefelé szivárogtak a domboldalon. Még a fenyves zizegő zúgásán át is, amely tüskés, lombtalan, falánk sötétségét előntötte a lejtőn, hallotta a csobogást, mint apró vizicsengettyük csilingelését.

A hely komor, hideg, nyirkos volt egy kissé. A forrás azonban ivóhelyül kellett, hogy szolgáljon évszázadokon keresztül. Ma már nem. Parányi tisztása buja és hideg és szomorú.

Connie felállt és lassan hazafelé tartott. Amint ment, halk kopácsolást hallott messze jobb felől és megállt, hogy hallgatózzék. Kalapácsütések vagy harkály? Biztosan kalapácsütések.

Hallgatózva lépdelt tovább. S aztán egy keskeny ösvényt vett észre a fiatal fehér fenyők között, ösvényt, mely látszólag sehová sem vezetett. De érezte, hogy használják. Kalandvágyón bekanyarodott a vastag fiatal fehérfenyők közé, melyek csakhamar öreg tölgyerdőnek adtak helyett. Követte az ösvényt és a kalapácsolás egyre közelebb hangzott a szeles erdő csendjében, mert a fáknak még a szél zajában is megvan a csendjük.

Connie egy eldugott kis tisztást pillantott meg és eldugott kis kunyhót ácsolatlan gerendákból. És eddig még soha sem volt itt! Rájött, hogy ez a csendes hely az, ahol a fácán fiókákat felnevelik; az erdész ingujjban térdelt és kalapált. A kutya rövid, éles ugatással poroszkált elébe és az erdész hirtelen felemelte fejét és ránézett. Csodálkozó kifejezés volt szemeiben.

Felegyenesedett és köszönt és némán nézte, amint Connie elernyedő lábakkal közeledik. Neheztelt a behatolásért; úgy dédelgette magányát, mint egyetlen és utolsó szabadságát az életben.

- Tudni akartam, hogy miféle kalapálást hallok, - mondta Connie erőtlenül és elfuló hangon és kissé ijedten is az erdész szúró tekintetétől.

Az erdész nem akart megint kapcsolatba kerülni egy nővel. Félt; mert nagy sebe volt korábbi kapcsolatoktól. Ugy érezte, hogy meghalna, ha nem lehetne egyedül s ha nem hagyják egyedül. A külvilágtól való elvonulása teljes volt; ez az erdő utolsó menedékkül szolgált, hogy elrejtőzzék benne!

Connie felmelegedett a tűznél, melyre alaposan rá rakott: csakhamar túlságosan melege lett. Felállt és leült egy székre az ajtóban és nézte az embert, amint dolgozik. Az erdész úgy tett, mintha nem venné észre, de tudta, hogy ott van. Csak dolgozott tovább, mintha egészen elmerült volna munkájába. Barna kutyája mellette ült farkán és fürkészve pislogott a megbízhatatlan világba.

Az ember, karcsú, nyugodt és gyorskezü, befejezte a költető ketrecet, megfordította, kipróbálta a tolóajtót, aztán félretette munkáját. Aztán felemelkedett és előhozott egy másik ketrecet és rátette a tőkére, melyen dolgozott. Gugolva kipróbálta a léceket; néhány eltört a kezében; kezdte kihuzni a szögeket. Aztán megfordította a ketrecet és elgondolkozott. A legcsekélyebb jelét sem árulta el, hogy tudatában van a nő jelenlétének.

Connie átható tekintettel figyelte. És ugyanazt a magányos egyedüllétet, melyet azelőtt látott meg benne, látta benne most is, ruhásan: magányos és szorgos, mint egy állat, amely egyedül dolgozik, de töprengő is, mint egy lélek, amely elhúzódik, el, minden emberi érintés elől. Némán, türelmesen húzódk el most is előtte. A nyugalom és az időtlen türelem egy türelmetlen és szenvedélyes emberben volt az, ami Connie érzékeit megragadta. Ezt látta a férfi lehajtott fején, gyors, nyugodt kezeiben, karcsú érzékeny csipőjének hajlásában; valamint, ami türelmes és tartózkodó. Érezte, hogy a férfi élettapasztalata mélyebb és szélesebb, mint az övé; sokkal mélyebb és szélesebb és talán halálosabb. És ez megnyugtatta önmaga felől; csaknem felelőtlennek érezte magát.

Igy ült a konyha ajtajában, álmodozva, teljesen megfeledkezve az időről és az adott körülményekről. Gondolatai annyira elkalandoztak, hogy mikor az erdész hirtelen rápillantott, megláthatta arca végtelenül nyugodt, várakozó kifejezését. Számára a várakozás kifejezése volt ez. És hirtelen vékony kis lángnyelv lobbant fel csipőjében, háta tövében és felnyögött lélekben. Csaknem halálos irtózással rettegett minden meghiúsított emberi érintkezéstől. Mindennél jobban kívánta, hogy az asszony elmenjen és engedje át az egyedüllétnek. Rettegett az asszony akaratától, nőstény akaratától és modern nőstény állhatatosságától. És mindennél jobban rettegett attól a hűvös kiméletlenségtől, mellyel a felsőbb osztály érvényt szerez a maga akaratának. Mert végtére is csak fizetett ember volt. Gyűlölte az asszony jelenlétét.

Connie kellemetlen érzéssel tért hirtelen magához. Felállt. A délután estébe sötétedett, és mégsem tudott elmenni. A férfihez lépett, aki illemtudóan felállt; megviselt arca merev és sötét, szemei az asszonyra szegezetek.

- Olyan szép itt, olyan békés, - mondta Connie. - Még sohasem voltam itt.

- Nem?

- Azt hiszem, el fogok jönni néhányszor és elüldögélek.

- Igen!

- Lezárja a kunyhót, amikor nincs itt?
- Igen, méltóságos asszony.
- Mit gondol, kaphatnék én is egy kulcsot, hogy néha elüldögélhessek itt? van két kulcs?
- Amennyire tudom, nincsen.

Tájszólásba csapott át. Connie habozott; az ember ellenállást tanúsított. Végére is az ő kunyhója volt?

- Nem szerezhetnénk még egy kulcsot? - kérdezte lágy hangján, melyből azonban kicsengett, hogy el van szánva keresztülvinni akaratát.
- Még egyet! - ismételte a férfi és hirtelen dühös pillantást vetett rá, melybe némi gúny is vegyült.
- Igen, egy másod példányt, - mondta Connie elpirulva.
- Talán sir Clifford tudna adni, - felelte az erdész kitérően.
- Igen! - mondta az asszony; - talán van neki. Különben csináltathatunk is egyet a magáé után. Azt hiszem, egy-két nap alatt elkészül. Addig el lehetne kulcs nélkül is.
- Nem mondhatnám, méltóságos asszony! Senkit sem tudok errefelé, aki kulcsokat csinál.

Connie hirtelen elpirult haragjában.

- Jó! - mondta. - Majd utána nézek.
- Ahogy parancsolja, méltóságos asszony.

Szemeik találkoztak. A férfi hideg, gyűlölködő pillantásában elutasítás és megvetés volt és közöny mindennel szemben, ami történni fog. Connie tekintete lángolt a megszegyenítéstől.

De elkedvetlenedett, mert látta, milyen vonakodást váltott ki a férfiből, mikor közeledett hozzá. És szinte kétségbeesést vett rajta észre.

- Jó estét!
- Jó estét, méltóságos asszony! - köszönt és hirtelen mozdulattal elfordult. Connie felébresztette benne a régi, mardosó harag alvó kutyáit, az önfejű nősténnyel szemben érzett haragot. És tehetetlen volt, tehetetlen. S ezt tudta!

Connie pedig dühös volt az önfejű hímre. Hozzá még szolgál! Komoran ment haza.

Mrs. Boltont a nagy bükkfa alatt találta a dombon, ahonnan kutató tekintettel leste.

- Már nagyon vártam, méltóságos asszony, - mondta ragyogó arccal.
- Elkéstem? - kérdezte Connie.
- Dehogy... csak sir Clifford várja a teáját.
- Miért nem készítette el maga?
- Nem mertem. Nem hinném, hogy sir Clifford megengedné, méltóságos asszony.
- Nem látom be, hogy miért ne, - mondta Connie.

Bement Clifford dolgozószobájába, ahol a régi rézüst a tálcán zümmögött.

- Elkéstem, Clifford! - mondta, letéve a pár szál virágot és felemelve a teásdobozt, amint kalapban és sállal ott állt a tálca előtt. - Sajnálom! Miért nem csináltattad meg a teát Mrs. Boltonnal?

- Nem jutott az eszembe, - felelte Clifford gúnyosan. - Nem igen tudom elképzelni, hogy Ő elnököljön a teázó asztalnál.

- Igazán semmi szentség sincs egy ezüst teás kannában, - mondta Connie.

Clifford kíváncsian pislantott rá.

- Mit csináltál egész délután? - kérdezte.

- Vártam és egy védett helyen üldögéltem. Tudod, hogy még mindig vannak bogyók a nagy tüskés pálmán?

Levette sálját, a kalapját azonban nem, és leült, hogy a teát elkészítse. A piritott kenyér biztosan olyan lesz, mint a talp. Letakarta a teáskannát és felállt, hogy egy kis poharat vegyen ki ibolyának. A szegény kis virágok kókadtan lógatták fejcskéküket száraikon.

- Magukhoz fognak térni! - mondta és Clifford elé állította a poharat, hogy érezze illatukat.

- Édesebbek, mint Juno szemhéjjai, - idézte Clifford.

- A legcsekélyebb összefüggést sem találok Juno és az ibolyák között, - szólt Connie. - Erzsébet korának költői meglehetősen dagályosak.

Betöltötte Cliffordnak a teát.

- Mit gondolsz, van egy második kulcs is ahhoz a kis kunyhóhoz, nem messze a János-forrástól, ahol a fácánokat tenyésztik? - kérdezte.

- Meglehet. Miért?

- Véletlenül ma ráakadtam; eddig még sohasem láttam. Elragadó helynek találok. Szívesen elüldögnék ott néha.

- Mellors ott volt?

- Igen! A kalapálásáról akadtam rá. Ugy látszik, nem nagyon tetszett neki, hogy behatoltam. Igen, csaknem goromba volt, amikor egy második kulcs felől megkérdeztem.

- Mit mondott?

- Oh, semmit; csak amit szokott; és azt mondta, hogy semmit sem tud a kulcsról.

- Lehet, hogy apa dolgozószobájában van egy. Betts minden kulcsot ismer; valamennyi ott van. Megmondom neki, hogy nézzen utána.

- Igen, igen! - mondta Connie.

- Szóval Mellors csaknem goromba volt?

- Igazán semmi sem történt! De nem hiszem, hogy szívesen látna ki-bejárni a várába.

- Én sem hinném.

- Nem látom azonban be, hogy mi kifogása lehetne ellene. Elvégre nem ott lakik! Nem a magánlakása. Nem látom be, miért ne üljek ott, ha kedvem tartja.

- Teljesen igazad van! - mondta Clifford. - Az az ember túlsokat képzel magáról.

- Azt hiszed?

- Határozottan! Azt gondolja, hogy kivételes lény. Tudod, volt egy felesége, akivel nem élt jól s így 1915-ben önként katonának jelentkezett. Ha nem csalódom, Indiába küldték. Minden-
esetre gyógykovács volt egy ideig a katonaságnál Egyiptomban; mindig lovakkal volt dolga, ügyesen tudott velük bánni. Aztán valamelyik indiai ezred nagyon megkedvelte és hadnagyot

csinált belőle. Igen, tisztí kinevezést kapott. Azt hiszem, ezredesével visszament Indiába, fel egészen az északnyugati határig. Beteg volt; nyugdíja van. Azt hiszem, hogy csak a múlt évben jött haza katonáéktól. Az ilyen embernek persze nem könnyű visszatérni a régi színvonalra, ahol erősen kell dolgoznia. De nagyon jól ellátja kötelességét, már amennyi engem illet. Csakhogy én nem kérek Mellors hadnagy úr ismeretségéből.

- Hogyan nevezhették ki tisztnek, mikor vaskos tájszólással beszél?

- Nem mindig... csak amikor rájön. A fajtájabeli emberhez képest kifogástalanul tud beszélni. Ugy hiszem, azt gondolja, hogy mivel újra lecsúszott a legénységi állapotba, úgy kell beszélnie, mint a legénység beszél.

- Miért nem szóltál róla nekem eddig?

- Nem nagyon szeretem ezeket a regényes sorsokat. Ezek okozzák minden rend felbomlását. Nagyon nagy kár, hogy egyáltalán léteznek.

Connie hajlandó volt igazat adni neki. Mi haszon van az olyan elégtelen emberekből, akik sehová sem illenek?

Az egymást követő néhány szép nap folyamán Clifford is elhatározta, hogy kimegy az erdőbe. A szél hideg volt, de nem nagyon terhes és a napfény olyan, mint maga az élet, meleg és teli.

- Csodálatos, - mondta Connie, - hogy milyen másként érezzük magunkat egy szép, friss napon. Az ember rendszerint úgy érzi, hogy maga a levegő is félholt. Az emberek még a levegőt is megölik.

- Azt hiszed, hogy az emberek ölik meg? - kérdezte Clifford.

- Igen. Az emberek unalma és elégtelensége és haragja egyszerűen megöli az életképességet a levegőben. Biztos vagyok efelől.

- Talán a légkör bizonyos állapota csökkentheti az emberek életerejét? - vetette ellen Clifford.

- Nem; az ember az, aki megmérgezi a világegyetemet; - erősítette Connie.

- Berondítja saját fészket, - jegyezte meg Clifford.

A kerekesszék elpöfögött. A mogyorócserejéken halvány arany színű virágfürtök függtek és a napos helyeken tágra nyíltak az erdei kökörösinek, mintha életörömlükben ujjonganának, ugyanugy, mint a régi időkben, mikor az emberek együtt tudtak velük ujjongani. Gyenge, almavirág illatuk volt. Connie letépett néhányat Cliffordnak.

Clifford kezébe vette és kíváncsian nézte őket.

- Te szeplőtlen menyasszonya a nyugalomnak - idézte. - Ugy látszik, hogy ez sokkal jobban illik a virágokra, mint a görög vázákra.

- Beszeplőzött, olyan borzasztó szó! - mondta Connie. - Csak emberek szeplőznek be virágokat.

Haragudott Cliffordra, aki mindenre frázisokat keresett. Az ibolyák Juno szemhéjjai voltak és a kökörösinek szeplőtlen menyasszonyok. Mennyire gyűlölte a szavakat, melyek egyre közé és élete közé tolakodtak: ha valami, úgy a szavak voltak azok, melyek beszeplőztek: kész szavak és szólamok, melyek kiszívták az életnedvet minden élőből.

A séta Clifforddal nem végződött nagyon kellemesen. Clifford és Connie között valami feszültség volt, melyről mindegyik azt szinlelte, hogy nem veszi észre; de megvolt. Connie hirtelen, női ösztönének egész erejével eltaszította magától Cliffordot. Szabadulni akart tőle,

kivált öntudatosságától, szavaitól, az önmagával és szavaival való végtelen, taposómalom-szerű elteltségtől.

Az időjárás megint esősre fordult. De néhány nap múlva Connie kiment az esőben is és az erdő felé tartott. S ha már ott volt, folytatta útját a kunyhóhoz. Esett, de nem volt nagyon hideg, és az erdő olyan csendesnek és távolinak és megközelíthetetlennek érződött, az esős alkonyatba.

A tisztásra ért. Senki sem volt ott! A kunyhó zárva. De Connie leült a küszöb előtti fatönkre, az eresz alá és saját melegében gubbasztott. Így ült és nézte az esőt és hallgatta annak sok nesztelen nesztét és a szél különös sóhajtását a fák koronái között, mikor látszólag semmi szél sem fujt. Öreg tölgyek álltak körülötte, szürke, erőteljes törzsek, esőverték, gömbölyűek és élettől duzzadók, kinyújtózva gondtalan tagjaikkal. A talajon alig volt növényzet, az anemónák sziporkáztak, itt és ott néhány bokor, bodza vagy labdarózsa vagy szeder vöröses összevisszaságban; a régi avar rozsdás színe csaknem eltűnt a zöld anemóna csomók alatt. Talán egyike volt a szeplőtlen helyeknek. Szeplőtlen! Az egész világot beszeplőzték.

Vannak dolgok, amiket nem lehet beszeplőzni. Nem lehet beszeplőzni egy szardiniás dobozt. És annyi nő van, aki ilyen; és férfi. De a föld...!

Az eső elállt. A szürke fátyol a tölgyek között már csaknem szétfoslott. Connie menni akart; de mégis ülve maradt. Fázni kezdett; de az egyre fokozódó ernyedtség, melyet belső levetségé idézett elő, szinte megbénultan szögezte helyéhez.

Bszeplőzött! Mennyire beszeplőzött lehet valaki anélkül, hogy valaha is hozzá értek volna. Beszeplőzött, trágárrá vált halott szavaktól és megszáltsággá vált halott gondolatoktól.

Ázott barna kutya futott Conniehoz. Nem ugatott, csak felemelte nedves, bojtos farkát. Az ember nedves, fekete bőrkabátban követte; sofförhöz hasonlított s arca kissé kipirult volt. Connie érezte, hogy gyorsjártában megtorpant, mikor őt meglátta. Felemelkedett a tenyérszerű száraz helyen az eresz alatt. Az erdész szótlanul köszöntötte és lassan közeledett. Connie távozni akart.

- Éppen menni készültem, - mondta.

- Várta, hogy bemehessen? - kérdezte az erdész, a kunyhóra nézve és nem Conniera.

- Nem; csak néhány percig ültem az eresz alatt, - felelte Connie nyugodt méltósággal.

A férfi rápillantott. Connie hidegen nézett.

- Nem tudott sir Clifford másik kulcsot keríteni? - kérdezte az erdész tájszólással.

- Nem, de se baj. Egészen szárazon elülhetek az eresz alatt is. Jóestét! - Gyűlölte a túlzott tájszólást az erdész beszédében.

Az erdész szúrósan nézte, mialatt Connie elindult. Aztán kigombolta kabátját, nadrágzsebébe nyúlt és kivette a kunyhó kulcsát.

- Talán jobb lenne, ha eltenné a kulcsot. Én majd találok más helyet is a költető ládának.

Connie ránézett.

- Hogy érti ezt? - kérdezte.

- Úgy értem, hogy másik helyet is találhatok, ahol a fácánokat felnevelhetem. Ha azután be akar jutni a kunyhóba, szükségtelen lesz várnia rám.

Connie ránézett és a tájszólás kódén át is megértette szavai jelentését.

- Miért nem beszél rendesen angolul? - kérdezte hidegen.

- Én? Hiszen rendesen beszélek.

Connie bosszúsan hallgatott néhány pillanatig.

- Ha tehát a kulcsot akarja, a legjobb lesz, ha elviszi. Vagy talán mégjobb volna, ha holnap adnám oda s előbb eltakarítanám innen ezt az egész vacakot. Jó lesz így?

Connie még bosszúsabb lett.

- Nem akarom a kulcsát, - mondta. - Nem akarom, hogy bármit is elvigyen innen. A legkevésbé sem akarom kiúzni a konyhájából, köszönöm! Csak azt akartam, hogy itt ülhessek néha, mint ma. De egészen jól tudok ülni az eresz alatt is s így ne beszéljen többet a dologról.

Az erdész megint ránézett dühös, kék szemével.

- A méltóságos asszony oly szívesen látott vendég itt, - kezdte széles, lassú tájszólással, - mint Karácsony a konyhóban. Csak az a baj, hogy éppen most kell felállítanom a ládákat és sokat kell itt ténferegnyem, hogy mindent rendbehozzak. Télen jóformán egyszer sem jövök ide, de most, hogy kitavaszkodott és sir Clifford fácánokat akar neveltetni... és a méltóságos asszony biztosan nem szívesen lát itt lábatlankodni, ha néha erre jár.

Connie zavart csodálkozással hallgatta.

- Mi kifogásom lehetne az ellen, ha maga itt van? - kérdezte.

Az erdész különösen nézett rá.

- Nekem van terhemre! - bökte ki röviden, de nyomatékkal.

Connie elpirult. - Hát jó! - mondta végül. - Nem akarok terhére lenni. De nem hiszem, hogy kifogásom lett volna az ellen, ha látom, hogyan gondozza a fácánokat, mikor itt ülök. Szívesen elnéztem volna. Minthogy azonban azt hiszi, hogy útjában lennék, ne féljen, nem fogom zavarni. Ön sir Clifford erdésze, és nem az enyém.

A mondat furcsán hangzott, Connie sem tudta, hogy miért. De kimondta.

- Dehogysis, méltóságos asszony. A konyhó a méltóságos asszonyé és minden úgy lesz, ahogy parancsolja. Akár ki is utasíthat, ha akar. Csak...

- Csak mi? - kérdezte Connie megütközve.

Az erdész fura, nevetséges mozdulattal feljebb tolta kalapját a homlokáról.

- Csak attól tartok, hogy talán szívesebben lesz itt egyedül, mint az én társaságomban.

- De miért? - kérdezte Connie mérgesen. - Nem civilizált ember maga? Azt hiszi, hogy félnem kell magától? Miért törődjem én magával és azzal, hogy itt van-e vagy sem? Miért fontos ez?

Az erdész ránézett és egész arcán gonosz mosoly futott végig.

- Dehogy fontos, méltóságos asszony. A legkevésbé sem fontos, - felelte.

- Noshát, akkor miért? - kérdezte Connie.

- Szerezzek a méltóságos asszonynak egy másik kulcsot?

- Nem, köszönöm! Nincs rá szükségem.

- Mégis csak fogok szerezni. Mindkettőnknek jobb lesz, ha két kulcs van a konyhához.

- Én meg úgy találom, hogy maga szemtelen, - mondta Connie kipirulva és kissé lihegve.

- Nem, nem! - válaszolta az erdész gyorsan. - Ne mondjon ilyet! Nem, nem! Nem akartam megsérteni. Csak arra gondoltam, hogy ha a méltóságos asszony ide jön, nekem el kell innen

mennem, és nehezen lehetne másutt találni megfelelő helyet. De ha a méltóságos asszony észre sem szándékozik venni, akkor... ez sir Clifford kunyhója és minden úgy van jól, ahogy a méltóságos asszony óhajtja és kérem, ne vegyen rólam tudomást, ha itt dolgozom és munkámat végzem.

Connie egészen zavartan távozott. Nem tudta, vajjon halálosan megbántotta-e vagy sem. Az ember talán tényleg csak azt gondolta, amit mondott; talán azt gondolta, hogy távol akarja tartani ettől a helytől. Mintha bizony ez álmában is eszébe jutott volna! S mintha bizony oly nagyon fontos lenne ostoba személyes jelenléte.

Connie zavartan ment haza és nem tudta, hogy mit gondol vagy érez.

IX. FEJEZET.

Conniet csodálkozóba ejtette az az érzése, hogy elhidegült Cliffordtól. És ami még főbb, érezte, hogy valójában sohasem szerette. Nem gyűlölet volt ez: hiszen nem volt benne szenvedély; hanem mély, testi ellenszenv. Szinte úgy látta, hogy azért ment férjhez Cliffordhoz, mert titokzatos testi módon ki nem állhatta. De természetes, hogy valójában azért ment hozzá férjhez, mert szellemileg vonzotta és izgatta. Bizonyos mértékben mesterének, fölötte álló lénynek mutatkozott.

Most a szellemi ösztönzés felörlődött és megszűnt, és Connie csak a testi idegenkedésről tudott. Lelke legmélyéből szállt fel és Connie ráéismélt, mennyire rágódott az életén.

Gyengének és teljesen elveszettnek érezte magát. Remélte, hogy kívülről kap valami segítséget. De az egész világon nem volt segítség. A társadalom borzasztó, mert örült. A civilizált társadalom örült. A pénz és az úgynevezett szerelem a két nagy rögeszméje; a pénz legelső-sorban. Az egyén zagyva örületében ezzel a kettővel állta meg helyét: pénz és szerelem. Például Michaelis! Élete és tevékenysége egyszerűen örület. Szerelme az örület egy neme.

És ugyanígy Clifford. Az a sok fecsegés! Az a sok firkálás! Az egész vad küzködés, hogy előre furakodjék! Egyszerűen örület. S ami az örületnél is rosszabb: valóságos rögeszme.

Connie úgy érezte, mintha a félelem kilúgozta volna. De Clifford legalább már Mrs. Boltonba kapaszkodott helyette. Clifford ezt nem tudta. Mint annyi örülnél, az örületet nála is azokkal a dolgokkal lehetett felmérni, melyekről nem bírt tudomással; öntudatának nagy üres foltjaival.

Mrs. Bolton sok tekintetben csodálatra méltó. Azonban benne is megvan az a sajátos uralomvágy, akaratának végtelen érvényesítése, amely a téboly egyik jele a modern nőnél. Mrs. Bolton *azt hitte*, hogy teljesen felolvadt szolgálatában és másokért él. Clifford elbűvölte, mert, mintegy finomabb ösztönrel, mindig vagy nagyon gyakran megghiúsította akaratát. Clifford finomabb, kifinomultabb érvényesülési akarattal rendelkezett, mint Mrs. Bolton. Ebben rejlett varázslata Mrs. Bolton számára.

Talán ez volt varázslata Connie számára is.

- Gyönyörű idő van ma! - mondta esetleg Mrs. Bolton hizelgő, rábeszélő hangján. - Azt hiszem, hogy egy kis séta a székében ma nagy élvezetet szerezne önnek; pompásan süt a nap.

- Igen? Legyen szíves, adja csak ide azt a könyvet... azt ott, a sárgát. És azt hiszem, kivihetem a szobából ezeket a jácintokat.

- Hiszen olyan csodaszépek! S az illatuk egyenesen remek.

- Éppen a szaguk az, amit nem szeretek, - felelte Clifford. - Temetésre emlékeztet.

- Azt hiszi? - kiáltotta Mrs. Bolton meglepődve s kissé sértődötten, de gondolkodóba esve. S már vitte is ki a jácintokat a szobából, Clifford magasabbrendű ízlésének hatása alatt.

- Én borotváljam meg ma reggel, vagy inkább egyedül fog borotválkozni? - Mindig ugyanaz a szelíd, hizelgő, szolgálatkész és mégis parancsoló hang.

- Nem tudom. Talán várjon még egy kicsit. Majd csengetek, ha kész vagyok.

- Amint parancsolja, sir Clifford! - válaszolta Mrs. Bolton nagyon szelíden és engedelmesen, és csendesen kiment. De minden visszautasítás új akaraterőt ébresztett fel benne.

Ha Clifford kisvártatva csengetett, Mrs. Bolton tüstént megjelent. És Clifford ekkor így szólt.

- Azt hiszem, jobb lenne, ha maga borotválna meg ma reggel.

Örömteli borzongás cikkázott át Mrs. Bolton szívéen és különleges szelídséggel felelte:

- Amint parancsolja, sir Clifford!

Mrs. Bolton nagyon ügyes volt, szelíd, kissé tétovázó, kissé lassú. Clifford kezdetben kényelmetlenül érezte magát, mikor Mrs. Bolton újjai végtelenül lágyan érintették az arcán. Most azonban egyre növekvő kellemes érzés fogta el tőlük. Majdnem minden nap vele borotváltatta magát: a nő arca közel az övéhez, tekintete feszülten figyelő, hogy jól végezze dolgát. És Mrs. Bolton ujjhegyei lassanként teljesen megismerték Clifford arcát és ajkait, állkapcsát és állát és nyakát. Clifford jóláplált és jólápolott volt, elég szép arccal és nyakkal, és emellett úriember.

Mrs. Bolton is szép volt; sápadt, arca hosszúkás és tökéletesen nyugodt, szemei ragyogók, de anélkül, hogy valamit felfedtek volna. Lassan, végtelenül szelíden, szinte szerelemmel fogta meg Clifford nyakát és Clifford átengedte magát kezeinek.

Most jóformán mindent elvégzett Clifford körül és Clifford fesztelenebbül érezte magát vele, mint Connieval szemben és kevésbé szégyelte szolgálatait elfogadni. Mrs. Bolton szívesen foglalkozott vele. Szerette gondozni testét, nem riadva vissza a legmeghittebb teendőktől sem. Egy napon így szólt Conniehoz: - Alapjában véve minden férfi kisgyerek. Kezeltem néhányat a legszívósabb fickók közül, akik valaha is leereszkedtek a Tevershall-bányába. De nem kell más, mint hogy fájjon nekik valami és ápolásra szoruljanak, és mindjárt olyanok, mint a kisgyerekek, mint a nagy kisgyerekek. Oh, nincs sok különbség a férfiak között!

Mrs. Bolton kezdetben azt gondolta, hogy egy úriemberben egy *igazi* úriemberben, mint amilyen sir Clifford, tényleg van valami megkülönböztető vonás. És ezért tartotta kezdetben Cliffordot olyan nagyra. De lassanként, amint alaposan kiismerte, úgy találta, hogy éppen olyan, mint a többiek, egy férfi-nagyságra nőtt kisgyerek: de különös vérmérséklettel és finom modorral és önuralommal és egy sereg furcsa ismerettel, amiről ő még csak nem is álmodott s amivel még mindig meg lehetett félemlíteni.

Connie néha kisértést érzett, hogy megmondja Cliffordnak:

- Az Isten szerelmére, ne ess oly rettenetesen e nő hatalmába! - de úgy találta, hogy már nincs hozzá annyi köze, hogy ezt tényleg megmondja.

Connienak még mindig szokása volt tíz óráig Clifforddal tölteni az estét. Ilyenkor beszélgettek vagy együtt olvastak, vagy átnézték Clifford kéziratait. De az ezzel járó gyönyör már eltűnt. Conniét untatták a kéziratok. De kötelességtudón még mindig legépelte Clifford számára. De idővel Mrs. Bolton még ezt is el fogja végezni.

Mert Connie figyelmébe ajánlotta Mrs. Boltonnak, hogy tanulja meg a gépírást. És a mindenre kész Mrs. Bolton tüstént hozzákezdett és buzgón gyakorolt. Így aztán most Clifford néha neki diktált egy-egy levelet, melyet Mrs. Bolton, bár eléggé lassan, de helyesen leírt. És Clifford nagyon türelmes volt és betűzte a nehéz szavakat vagy az esetleges francia kifejezéseket. Mrs. Bolton annyira lelkesedett, hogy szinte élvezet volt tanítani.

Mostanában Connie néha fejfájásra hivatkozott, hogy mindjárt ebéd után felmehessen szobájába.

- Mrs. Bolton talán játszik veled piquet-t, - mondta Cliffordnak.

- Oh, ne törődj velem. Menj csak a szobádba és pihend ki magad, kedvesem.

De alighogy Connie eltávozott, máris becsengette Mrs. Boltont és megkérte, hogy játsszék vele piquet-t, vagy bezique-et vagy sakkot. Mindezekre a játékokra ő tanította meg. És Connie különösen ellenszenvesnek találta, amikor látta, hogy Mrs. Bolton, kipirulva és tétovázva,

mint egy kislány, bizonytalan ujjakkal megérinti királynőjét vagy futóját, s aztán újra visszahúzza kezét. S amikor hallotta, hogy Clifford félig ingerkedő fölényességgel mosolyogva így szól hozzá:

- Azt kell mondania: *j'adoubé!*

Mrs. Bolton fénylő, meghökkent szemekkel nézett fel rá s aztán félénken és engedelmesen mormolta:

- *J'adoubé!*

Igen, Clifford nevelte. És ez örömet okozott neki, a hatalom érzését váltotta ki belőle. Mrs. Bolton pedig lelkesedett. Lassacskán birtokába került mindannak, amit a nemesség tudott, mindannak, ami a felsőbb osztályhoz való tartozást jelentette: a pénztől eltekintve. Ez elragadtatásba hozta. És ugyanakkor nélkülözhetetlenné tette magát Clifford számára. Az ő őszinte elragadtatása finom és jóleső hízélgés volt Cliffordnak.

Connie úgy látta, mintha Clifford most mutatkoznék meg igazi mivoltában: kissé közönségesnek, kissé köznapinak és szürkének találta; meglehetősen laposnak. Így Bolton mesterkedései és alázatos zsarnoksága ugyancsak túlságosan átlátszóak voltak. De Connie tényleg csodálkozott azon az őszinte lelkesedésen, melyet Clifford váltott ki ebből az asszonyból. Azt mondani, hogy Mrs. Bolton szerelmes volt Cliffordba, helytelen magyarázat volna. Mrs. Boltont elragadtatásba hozta, hogy egy felső osztályhoz tartozó férfivel került kapcsolatba, ezzel a főrangú úriemberrel, ezzel az íróval, aki elbeszéléseket és költeményeket írt és akinek fényképe megjelent a képeslapokban. Elragadtatása csodálatos szenvedélyig fokozódott. És ez a »nevelése« sokkal mélyebb izgalmat és visszhangot váltott ki belőle, mint aminőt egy szerelmi viszony válthatott volna ki. A valóságban éppen az a tény, hogy szerelmi viszonyról nem lehetett szó közöttük, tette lehetővé Mrs. Boltonnak, hogy szíve legmélyéig megborozzon attól a másik szenvedélytől, a *tudás* különleges szenvedélyétől, amely ugyanolyan foku volt, mint Clifford tudása.

Atekintetben nem foroghatott fenn kétség, hogy a nő bizonyos módon szerelmes volt Cliffordba, akármilyen jelentőséget tulajdonítsunk is a szerelem szónak. Olyan szépnek és olyan fiatalnak látszott és szürke szemei néha csodálatosak voltak. Egyben azonban rejtett, szelid elégtétel is volt benne, sőt diadalmámor és titokzatos kielégülés is. Brrr, ez a titkos kielégülés! Mennyire utálta Connie!

De nem csoda, hogy Clifford megfogatta magát ettől a nőtől! A maga állhatatos módján Mrs. Bolton a szó szoros értelmében imádta és feltétlenül szolgálatára állt, hogy úgy éljen szolgálataival, amint akarja, Nem csoda, hogy ez hízelt Cliffordnak!

Connie hosszú beszélgetéseknek volt fültanuja kettejük között. Vagy helyesebben, legtöbbször Mrs. Bolton beszélt. A Tevershallra vonatkozó pletykák egész áradatát zúdította rá. Több volt ez, mint pletyka. Annyi volt, mint ha Mrs. Gaskelt és Georg Eliotot és Miss. Mitfordot összegyűrnék s hozzátennék még azt is, amit ezek a nők kihagytak. Mihelyt egyszer rákezdett, Mrs. Bolton jobb volt, mint bármely könyv az emberek életéről. Olyan alaposan ismerte valamennyit és olyan különös, lángoló buzgalommal vett részt valamennyi dolgukban, hogy csodálatos, bár egy cseppet megalázó volt végighallgatni. Kezdetben nem mert »előhozakodni Tevershallal«, amint mondta, de mielőtt elkezdte, nem volt megállás. Clifford végighallgatta »anyagszerzés« céljából és bőven is talált anyagot. Connie rájött, hogy éppen ebben állt Clifford úgynevezett génusza: kifejezett érzék a személyes pletyka iránt, éles és nyilvánvalóan tárgyilagos. Mrs. Bolton persze nagyon belemelegedett, mikor »előhozakodott Tevershallal«. Valósággal elragadta a beszéd. És csodálatos volt, hogy mi minden történt s mi mindenről tudott. Képes lett volna több tucat kötetet elmondani.

Conniet lekötötte, mikor hallgatta, de utána mindig szégyenkezett egy kissé. Nem lett volna szabad olyan különös, dühös kíváncsisággal meghallgatnia. Végül is az ember meghallgathatja mások legtitkosabb ügyeit, de csak tisztelettel és finom, megértő részvétellel ama küzködő, sorsverte valami iránt, amit emberi léleknek hívnak. Mert a szatíra is a részvét egy formája. Az, ami életünket valóban meghatározza, a mód, ahogyan rokonszenvünk dagad és apad. És ebben rejlik a regény roppant jelentősége, ha helyesen nyúlnak hozzá. Szimpatetikus tudatunk áradatát irányíthatja és új helyre vezetheti, és apályba csökkentheti érdeklődésünket olyan dolgok iránt, melyek idejüket multák. Ezért a helyesen felfogott regény felfedheti az élet legtitkosabb helyeit: mert főként az élet *szenvedélyes* és titkos helyei azok, ahol az érzéki tudat hullámverésének tisztítón és frissítőn áradnia és apadnia kell.

A regény azonban, akár a pletyka, álreszvéteket és ál-idegenkedést is fel tud idézni, gépiest és a pszichére támaszkodót. A regény dicsőíteni tudja a leghitványabb érzéseket is, ameddig azok *közfelfogás szerint* »tiszták«. S ekkor a regény, akár a pletyka végre bűnössé válik, s mint a pletyka, annál bűnösebbé, mert tüntetően mindig az angyalok oldalán áll. Mrs. Bolton pletykája mindig az angyalok oldalán állt. »És a férfi olyan rossz ember volt és az asszony olyan *rendes* nő«. Amivel szemben Connie magából Mrs. Bolton pletykájából láthatta, hogy a nő csak afféle bátortalan személy volt és a férfi dühödten becsületes. De a dühödtt becsületesség »rossz emberré« tette a férfit és a bátortalanság »rendes asszonnyá« tette a nőt Mrs. Bolton előadásában, aki részvétét a bűnös, közfelfogás szerinti mederbe terelte.

Emiatt lealázó a pletyka. És ugyanezen okból kifolyólag lealázó a legtöbb regény is, különösen a népszerűek. A közönség manapság csak a bűneire való hivatkozásra ad visszhangot.

Mrs. Bolton fecsegéséből azonban mindezek ellenére is új képet lehetett alkotni Tevershall faluról. Úgy látszott, hogy szörnyű tajtékzó hullámverése a rút életnek: egyáltalán nem az a lapos egyhangúság, aminek kívülről látszott. Clifford persze a legtöbb szóba hozott embert ismerte látásból; Connie csak egyet vagy kettőt. De az egész igazán inkább hasonlított egy középafrikai dzsungelhez, mint egy angol faluhoz.

Clifford egészen új fogalmat kezdett kapni saját falujáról. A falu mindig ijesztette, de többé vagy kevésbé állhatatosnak tartotta. Most -?

- Van sok szocialista, bolsevista, az emberek közt? - kérdezte.

- Oh! - felelte Mrs. Bolton, - csak néhány nagyszájút hallani. Többnyire nőket, akik adósságokba keveredtek. A férfiak tudomást sem vesznek róluk. Nem hiszem, hogy a mi tevershalli embereink valaha is vöröseké válnának. Túláságosan tisztességesek ehhez. A fiatalok azonban néha mekegnek. Nem, mintha meggyőződésből tennék. Csak egy kis pénzt akarnak, hogy elköltsék a búcsún vagy elmulassák Sheffieldben. Ez az egyetlen, ami a szívükön fekszik. Csak akkor hallgatnak a vörösek szónoklataira, amikor nincs pénz a zsebükben. A valóságban azonban senki sem hisz nekik.

- Szóval maga szerint nem fenyeget veszedelem?

- Oh, nem! Ha eleget keresnek, akkor biztosan nem. De ha még sokáig rosszul megy a soruk, a fiatalok elveszthetik eszüket. Önző, romlott társaság, mondhatom. De nem tudom, hogy képesek lennének-e valaha is vállalkozni valamire. Semmit sem vesznek komolyan, kivéve a motorkerékpáron való hivalkodást és a táncot a sheffieldi Palais de Danseban. Nem tudnak megkomolyodni. A komolyak frakkba öltöznek és elmennek a Pallyba, hogy egy sereg lány előtt tetszelegjenek és az új charlestonokat és tudomisen mit, táncolják. Biztos vagyok benne, hogy az autóbusz néha zsúfolva van frakkos fiatalemberekkel, csupa bányászka-masszal, akik a Pallyba igyekeznek: nem is beszélve azokról, akik motoron vagy motorkerékpáron mentek be babáikkal. Semmire sem gondolnak komolyan, kivéve a futtatást Doncasterben és a derbyt: mert minden lóversenyen valamennyien fogadnak. És a futball! De a futball sem az már, ami

volt; már régóta nem az. Azt mondják, hogy már egészen robot. Nem; akkor már szívesebben elmennek szombat délutánonként motorkerékpáron Sheffieldbe vagy Wottinghambe.

- De mit csinálnak, ha ott vannak?

- Csak úgy lödörögnek és megteáznak valamelyik finom teaházban, például a Mikádóban és elmennek valamilyen lánnyal a Pallyba vagy a moziba vagy az orfeumba. A lányok ugyanolyan szabadon viselkednek, mint a fiúk. Azt teszik, ami jól esik nekik.

- És mit csinálnak, ha minderre nincs pénzük?

- Úgy látszik, szereznek valahogy. S akkor elkezdenek ostobaságokat beszélni. De nem látom az okát, hogyan kerekedhetnék itt felül a bolsevizmus, mikor a legények csak pénzt akarnak, hogy mulathassanak és a lányok ugyancsak s hozzá még szép ruhákat: mással viszont nem törődnek. Nincs hozzá fejük, hogy szocialisták legyenek. Nincs bennük elég komolyság, hogy bármit is komolyan vegyenek és nem is lesz soha.

Connie arra gondolt, hogy a hallottak szerint milyen végtelenül hasonlóak az alsó osztályok a többi osztályhoz. Semmi különbség sincs Tevershall, vagy Mayfair, vagy Kensington között. Manapság csak egy osztály létezik: a pénzosztály. Pénzes fiú és pénzes lány; az egyetlen különbség, hogy kinek mennyije van és mennyit kíván.

Mrs. Bolton hatása alatt Clifford újra érdeklődni kezdett a bányák iránt. Érezni kezdte, hogy hozzájuk tartozik. Új önbizalom szállta meg. Elvégre ő az igazi gazda Tevershallban, igazában ő a bánya. A hatalom új érzése volt ez, valami, amitől eddig félelemmel riadt vissza.

A tevershalli bánya szűken jövedelmezett. Csak két tárna volt: maga Tevershall és New-London. Tevershall híres tárna volt valaha és rengeteg pénzt hozott. Fénykora azonban elmúlt. New-London sohasem volt nagyon gazdag és rendes időben éppen, hogy a polgári hasznot hozta meg. Most azonban rossz idők jártak s az olyan tárnákban, mint New-London, abba-hagyták a munkát.

Mrs. Bolton fecsegése volt az, ami új harci kedvet élesztett Cliffordban. Az atyai örökségből származó jövedelme biztos, ha nem is bőséges, magyarázta neki az asszony. A bányával alapjában véve szükségtelen törődnie. Egy másik világ az, melyet meg akart hódítani: az irodalom és a hírnév világa; a népszerűség világa és nem a munkáé.

Most ráeszmélt a különbségre a népszerűség sikere és munka sikere között: a különbségre az élvező és a dolgozó nép között. Mint magánember, elbeszéléseivel az élvező népet látta el táplálékkal és jól megtalálta számítását. De az élvező nép alatt ott feküdt a dolgozó nép, dühödten, szennyesen és eléggé ijesztőn. Nekik is meg kellett, hogy legyenek a táplálék-szállítóik. És sokkal ádázabb foglalkozás volt ellátni a dolgozó népet, mint a szórakozó népet. Mialatt Clifford novelláit írta és »előretolakodott« velük a világban, Tevershall rossz vágányra jutott.

Clifford most ráeszmélt, hogy a siker szuka-istennőjének két dologra van étvágya: hizelgésre, talpnyalásra, simogatásra és csiklandozásra, amiben az írók és művészek részesítik; és egy másik, zordabb étvággyal: húsrá és csontokra. És hússal és csontokkal azok az emberek látják el a szuka-istennőt, akik pénzt kovácsolnak az iparból.

Igen, két nagy csoportja volt a kutyáknak, melyek a szuka-istennőért marakodtak: a hizelgők csoportja, akik szórakozást, elbeszéléseket, filmeket, színdarabokat ajánlottak fel neki: és a másik, kevésbé mutatós, sokkal Vadabb fajzat, amely a húst, a pénz igazi tápanyagát szolgáltatja. A szórakozás jólápolat, mutatós kutyái egymás közt marakodtak és morogtak a szuka-istennő kegyeiért. De mindez semmi sem volt a csendes élethalál-harchoz képest, amely a nélkülözhetetlen, csontozó kutyák közt folyt le.

Mrs. Bolton hatása alatt azonban Cliffordot kísértés fogta el, hogy részt vegyen ebben a másik harcban is, hogy az ipari termelés erőszakos eszközeivel kerítse a szuka-istennőt a hatalmába. Valahogy fejébe szállt a mámor. Mrs. Bolton egy tekintetben embert csinált belőle, amit Connie sohasem tett meg. Connie elszigetelte a világtól és tudatossá érlelte benne belső értékét és külső állapotát. Mrs. Bolton csak a külső dolgokra eszméltette rá. Belülről puhulni kezdett, mint a pép. De kifelé tetterőssé vált.

Még arra is rászánta magát, hogy egyszer megint elmenjen a bányába: és amikor ott volt, leereszkedett egy csillén és egy csillében végigvitette magát az aknákon. Eszébe jutott minden, amit a háború előtt tanult. Ott ült nyomorékon egy csillében és a bányamester erős fáklyafény mellett megmutatta neki a szénereket. Clifford keveset beszélt, de agya dolgozni kezdett.

Megint olvasni kezdte műszaki könyveit a szénbányászatról, áttanulmányozta a kormány-jelentéseket és figyelmesen elolvasta a legújabb németnyelvű értekezéseket a bányászatról és a szén és a pala kémiaijáról. A legértékesebb felfedezéseket persze a lehetőséghez képest titokban tartják. Mihelyt azonban elkezdődik a szénbányászat területén a kutatás, a módszerek és eszközök tanulmányozása, a melléktermékek és a szén vegyi lehetőségeinek tanulmányozása, bámulatos a modern technikai gondolkodás leleményessége és szinte hátborzongató gyakorlatiassága, mintha valóban maga az ördög kölcsönözne sátáni értelmet az ipar műszaki tudósainak. Sokkal érdekesebb volt az iparnak ez a műszaki tudománya, mint a művészet, mint az irodalom, ez a szegény, érzelmi, félbolond zagyvaság. Ezen a területen az emberek istenekhez vagy démonokhoz hasonlítottak, felfedezésekre ihletett és azok megvalósításáért küzdő démonokhoz. Az emberek e tevékenységükben túl voltak bármely számításba vehető szellemi koron. De Clifford tudta, hogy ha az érzelmi és emberi életre kerül a sor, ezek az ős-tehetségek körülbelül a tizenhárom évesek szellemi színvonalán állnak, zsenge kamaszok. Az ellentét szörnyű és ijesztő.

De hadd legyen. Clifford nem bánta, ha az érzelmi és »emberi« gondolatvilágban az általános gyengeelméjűségig süllyed is le az emberiség. Pokolba az egésszel. Csak a modern szénbányászat technikája érdekelte és az, hogy Tevershallt kihúzza a kátyúból.

Nap-nap után lement a bányába, tanulmányokat végzett, olyan kérdésekkel állítva sarokba a vezérigazgatót és a műszaki igazgatót és a bányamestert és a mérnököket, melyekről még csak soha nem is álmodtak. Hatalom! Érezte, hogy a hatalom új érzése ömlik rajta keresztül: hatalom mindezen emberek felett, a bányászok százai és százai felett. Kitalálta, mit kell tennie: és kezébe vette az ügyeket.

És tényleg úgy látszott, mintha újjá született volna. Új élet költözött bele. Connieval, a művész és az öntudatos lény zárkózott magánéletében, fokról-fokra halódott. Hagyjuk most mindezt. Hadd aludjanak. Egyenesen úgy érezte, hogy élet árad belé a szénből, a bányából. Még a tárnák fojtó levegője is jobb volt számára, mint az oxigén. A hatalom érzését keltette fel benne, a hatalomét. Valamit csinált: és azon az úton volt, hogy valamit csináljon. Azon az úton volt, hogy nyerjen, nyerjen: nem pusztá népszerűséget, amit elbeszéléseivel nyert, az emberi erély és gonoszság egész aknahálózata közepette. Hanem férfias győzelmet.

Kezdetben azt gondolta, hogy a megoldás az elektromosságban rejlik: a szénnek elektromos erővé való átalakításában. Aztán új gondolata támadt. A németek új mozdonyt találtak fel, önműködő tápláló szerkezettel, melynek nem volt fűtőre szüksége. S ezt a mozdonyt új tüzelőanyaggal kellett táplálni, amely különleges körülmények között, kis mennyiségekben, nagy hőfejlesztés mellett ég el.

Új tömény fűtőanyag, amely rendkívül lassan, fokozottabb hőfejlesztés mellett ég el, - ez a gondolat volt az, ami először megragadta Cliffordot. Az ilyen fűtőanyag égésének különleges

külső körülmények között kell lefolynia s nem csupán levegőtöbblet odavezetése útján. Kísérletezni kezdett és segítőtársul egy tehetséges fiatalembert vett maga mellé, aki elsőrangú vegyésznek bizonyult.

És diadalmámor öntötte el. Végre kijutott önmagából. Teljesedésbe ment, ami után egész életében titokban vágyódott: kijutnia önmagából. A művészet ezt nem adta meg neki. A művészet csak szította ezt a vágyat. De most, most beteljesedett.

Fogalma sem volt arról, hogy Mrs. Bolton mennyiben volt segítségére. Nem tudta, hogy mennyire függ tőle. Annyi azonban bizonyos volt, hogy együttlétükkor hangja olyan bizalmasságba csapott, amely kissé közönségesen csengett.

Connieval szemben kissé tartózkodón viselkedett. Érezte, hogy neki köszönhet mindent, mindent és a legnagyobb tiszteletet és tapintatot tanúsította iránta, amivel szemben Connie csupán külső tiszteletben részesítette. Nyilvánvaló volt azonban, hogy titokban fél tőle. A benne élő új Achillesnek megvolt a sarka és egy nő - olyan nő, mint Connie, a felesége, - végzetesen megsebezhetette ezen a sarkán. Félig alázatos félelmet érzett iránta és rendkívül előzékeny volt hozzá. De hangja kissé feszült volt, amikor Connieval beszélt és kezdett hallgataggá válni, mihelyt Connie megjelent.

Csak mikor egyedül volt Mrs. Boltonnal, csak akkor érezte magát igazán úrnak és parancsolónak, s amikor beszélgettek, hangja csaknem ugyanolyan fesztelenül és fecsegően ömlött, mint Mrs. Boltoné. És hagyta, hogy Mrs. Bolton megborotválja, vagy egész testét lemossa szivaccsal, mintha gyermek volna, igazán, mintha gyermek volna.

X. FEJEZET.

Connie most sokat volt egyedül, kevesebben jöttek Wragbybe. Cliffordnak nem volt többé vendégekre szüksége. Még a cimborái is terhére voltak. Furcsa lett. Többre becsülte a rádiót, melyet jókora költséggel, de végre mégis felállíttatott. Néha fogni tudta Madridot vagy Frankfurtot, még itt, a kellemetlen Középagyliában is.

Órákig elült egyedül, hallgatva a szüntelenül locsogó hangszórót. Connie ámult és bámult. De Clifford csak ült, üres, önfeledt arckifejezéssel, mint valaki, aki eszt veszti s egy képtelenséget hallgat, vagy úgy tesz, mintha hallgatná.

Tényleg odahallgatott? Vagy ez csak kábítószer volt a számára, mialatt valami egészen más dolgozott benne tovább? Connie nem tudta. Felmenekült szobájába, vagy ki az erdőbe. Némelykor rémület fogta el, rémület az egész civilizált emberfaj kezdődő örületétől.

De most, hogy Clifford ehhez a másik, átkozott, ipari tevékenységéhez pártolt át és jóformán *teremtmeny*é változott, kemény, erős külső héjjal és pépszerű belsővel, egyikévé a modern ipari és pénzügyi világ csodálatos rákjainak és humárjainak - gerinctelenek az izeltlábúak osztályából, acélos hüvellyel, mint a gépek és puha nyálkás belső testtel, - Connie maga menthetetlenül zátonyra futott.

Mégcsak szabad sem volt, mert Cliffordnak kellett, hogy a közelében legyen. Mintha ideges félelemtől reszketett volna, hogy elhagyhatja. Lényének különös, pépszerű része, az érzelmi és emberien-egyéni rész, rettegéssel csüngött rajta, mint egy gyermek, csaknem mint egy félkegyelmű. Connienak ott kellett lennie, ott Wragbyben, mint lady Chatterley, a felesége. Különben elveszett volna, mint egy félkegyelmű egy mocsárban.

Connie iszonyattal eszmélt rá e csodálatos függőségre. Hallotta beszélgetni bányaigazgatóival, választmányi tagjaival, fiatal tudósokkal és csodálkozott, hogy milyen éles ésszel lát a dolgok mélyébe, csodálkozott hatalmán, ijesztő anyagi hatalmán az úgynevezett gyakorlati emberek fölött. Clifford maga is gyakorlati emberré vált s hozzá bámulatosan ravasz és hatalmas gyakorlati emberré, mesterré. Connie ezt Mrs. Bolton befolyásának tulajdonította, amely éppen életének sorsdöntő pillanatában érvényesült.

Ez a ravasz és gyakorlati ember azonban csaknem félkegyelmű volt, mikor saját érzelmi életével állott szemben. Imádta Conniét, a felesége volt, egy magasabbrendű lény; és különös, gyáva bálványimádással imádta, mint egy vadember, imádással, amely szörnyű félelmen, sőt gyűlöleten alapult, a bálvány, a rettegett bálvány hatalmával szemben. Egyetlen kívánsága az volt, hogy Connie esküvel ígérje, hogy nem hagyja el, hogy nem taszítja el magától.

- Clifford, - szólt; de ez már azután volt, hogy a kulcsot a kunyhóhoz megkapta; - tényleg szeretnéd, ha egy napon gyermekem lenne?

Clifford titkolt aggodalommal nézett rá kissé kiugró, halvány szemeivel.

- Nem bánám, ha semmit sem változtatna meg közöttünk, - felelte.

- Mit nem változtatna meg? - kérdezte Connie.

- Téged és engem; szerelmünket egymás iránt. Ha ezt befolyásolja, úgy feltétlenül ellene vagyok. Végre is egy napon még nekem is lehet gyermekem!

Connie csodálkozva nézte.

- Úgy gondolom, hogy egy napon nekem is rendbe jöhet az egészségem.

Connie még egyre csodálkozva bámulta és Clifford kényelmetlenül érezte magát.

- Szóval nem szeretnéd, ha gyermekem lenne? - kérdezte Connie.

- Megmondtam, - felelte Clifford gyorsan, mint egy szorongatott kutya. - Semmi kifogásom sincs ellene, ha nem érinti szerelmedet irántam. Ha érinti, minden körülmények között ellenzem.

Connie csak hallgatni tudott, hideg félelemmel és megvetéssel. Ez a beszéd tényleg egy félkegyelmű locsogása. Már nem tudta, hogy mit mond.

- Oh, az irántad való érzelmeimen ez semmit sem változtatna, - felelte metsző gúnnyal.

- Látod! - kiáltotta Clifford. - Ez a legfontosabb. Ebben az esetben a legcsekélyebb kifogásom sincs ellene. Úgy gondolom, végtelenül kedves lenne, ha egy gyermek szaladgálna a házban s az ember érezné, hogy jövőt épít neki. Akkor lenne valamim, amiért dolgoznék és tudnám, hogy a te gyermeked az, nem igaz, drágám? És ugyanúgy volna, mintha a saját gyermekem lenne. Mert te vagy az, aki ebben az esetben számít. Ezt tudod, ugye, drágám? Én itt nem játszom szerepet, én itt csak szám vagyok. Te vagy a nagy »én vagyok«, ami az életet illeti. Ezt tudod, ugye? Úgy gondolom, hogy ami engem illet. Úgy gondolom, hogy nélküled igazán semmi sem vagyok. Csak érted és a jövődért élek. Magamnak semmi sem vagyok.

Connie egyre növekvő idegenkedéssel és irtózással hallgatta mindezt végig. Egyike volt ez azoknak a szörnyű féligazságoknak, melyek az emberi létet megmérgezik. Melyik józaneszű férfi mondana ilyesmit egy nőnek! De a férfiak nincsenek józan eszüknél. Melyik férfi, akiben csak egy szikrája is van a becsületnek, hárítaná át az életfelelősségnek ezt az irtózatot terhét egy nőre és hagyná azután magára, egyedül az űrben?

S ami még több, félórával később Connie hallotta, amint Clifford forró, izgatott hangon elbeszélget Mrs. Boltonnal, úgy leplezve le magát bizonyos szenvedélytelen szenvedéllyel ez előtt a nő előtt, mintha félig a kedvese, félig a nevelőanyja volna. És Mrs. Bolton gondosan felöltöztette frakkjába, mert fontos üzleti vendégek voltak a háznál.

Connie néha valóban úgy érezte, hogy meg kell halnia. Úgy érezte, hogy az átkozott hazugságok és az együgyűség bámulatos kegyetlensége halálra zúzzák. Clifford különös üzleti munkaláza bizonyos mértékben állandó félelemben tartotta, imádatának bevallása viszont páni rettegésbe döntötte. Már semmi sem volt közöttük. Connie mégcsak meg sem érintette többé és Clifford sem érintette Conniét. Mégcsak a kezét sem fogta meg és tartotta kedveskedve a kezében. Nem, s mert annyira megszűnt minden érintkezésük, Clifford bálványimádásának bevallásával gyötörte Conniét. A teljes tehetetlenség kegyetlensége volt ez. És Connie úgy érezte, hogy megőrül, vagy meghal.

Ahányszor csak lehetett, az erdőbe menekült.

Egy délután, mikor töprengve üldögélt és a vizet nézte, amely hidegen bugyborékol fel a János-forrásból, az erdész termett előtte.

- Egy kulcsot csináltattam, méltóságos asszony! - mondta, miután köszöntötte és átnyújtotta a kulcsot.

- Nagyon köszönöm! - felelte Connie felriadva.

- A kunyhó nem valami rendes, ne vegye rossznéven. Amit tudtam, eltakarítottam.

- Pedig nem akartam fárasztani! - szólt Connie.

- Szóra sem érdemes. Körülbelül egy hét múlva rakom be a tyúkokat, de nem fognak félni méltóságodtól. Reggel és este fog kelleni megnéznem őket, de nem alkalmatlankodom többször, mint ahányszor feltétlenül szükséges.

- Nem lesz egyáltalán alkalmatlan, - nyugtatta meg Connie. - Inkább ide se jövök a kunyhóba, ha útjában vagyok.

Az erdész éles kék szemével ránézett. Szívélyesnek látszott, de tartózkodónak. De legalább éplelkű és éptestű ember volt, ha soványnak és megviseltnek tűnt is. Köhögés kínozza.

- Köhög? - kérdezte Connie.

- Semmi, csak meghűltem! Legutolsó tüdőgyulladásom óta mindig köhögök, de nem jelent semmit.

Távol tartotta magát Conniétól és nem akart közeledni.

Connie gyakran elment a kunyhóba, délelőtt vagy délután, de az erdész sohasem volt ott. Kétségkívül szándékosan kerülte. Meg akarta őrizni magányát.

Kitakarította a kunyhót, a tűzhely mellé tolta a kis asztalt és a széket, ott hagyott egy kis rakás gyújtót és rőzsét s amennyire tudta, elrakta a szerszámokat és a csapdákat, szinte eltörölve nyomait. Kint a tisztáson egy alacsony tetőt épített ágakból és szalmából, védelmül a madaraknak és ez alatt állt az öt költető ketrec. És egy napon, amikor oda jött, Connie két barna tyúkot látott éberén és harciasan ülni a ketrecekben; fécántojásokon ültek és büszkén felborzolták tollukat, a nőtényvér tűzében égve. Connie szíve csaknem megszakadt. Ő maga teljesen kárbaveszett lény volt, akinek senki sem látta hasznát; egyáltalán nem nőtény, csak az izgalmak játékszere.

Később már mind az öt ládában tyúkok ültek, három barna, egy szürke és egy fekete. Valamennyien egyformán kuporodtak a tojásokon, a nőtény-ösztön, a nőtény-természet szelid, fészekalapító komolyságával és felborzolták tollukat. És csillogó szemekkel figyelték Conniét, amint leguggolt előttük és élesen fel-felrikácsoltak a méregtől, és a félelemtől, de főként a nőtény-méregtől, hogy valaki közeledni merészelt hozzájuk.

Connie búzát talált a kunyhó eleségládájában. Tenyerén a tyúkok elé tartotta. Nem akarták megenni. Csak az egyik vágott dühösen csőrével a keze felé, úgy hogy Connie megijedt. De égette a vágy, hogy adjon nekik valamit, a kotló anyáknak, melyek nem ettek és nem ittak. Egy kis bádorgályában vizet hozott és végtelenül megörült, mikor az egyik tyúk ívott belőle.

Most naponta felkereste a tyúkokat, az egyetlen lényeket a világon, melyek felmelegítették a szívét. Clifford szerelmi vallomásai tetőtől talpig hidegen hagyták. Mrs. Bolton hangja hidegen hagyta és a házukban megforduló üzletfelek hangja is. Michaelis ez időben érkezett levele ugyanazt a hideg érzést váltotta ki belőle. Érezte, hogy biztosan meghal, ha ez még soká így tart.

De tavasz volt, a harangvirág kibújt az erdőben és a mogyoró cserjék levélrügyei kinyíltak, mint valami zöld záporosó. Milyen borzasztó volt, hogy tavasz van és minden fagyos, fagyos. Csak a tyúkok, melyek oly csodálatosan borzolták fel tollazatukat a tojásokon, voltak melegek, forró, kotló nőténytestükkel! Connie egész idő alatt úgy érezte, hogy ájulás környékezi.

Azután egy napon, egy pompás verőfényes délután, amikor nyalábszámra állt a kankalin a mogyoróbokrok alatt és az ösvényeket ibolyatenger szegélyezte, Connie eljött a keltető ládákhoz s ime, az egyik előtt egy parányi, merész csibe szökdécselt, míg az anyatyúk rémülten kotkodácsolt. A sovány kis csibe szürkés-barna volt, sötét foltokkal; a legelevenebb teremtmény e pillanatban hetedhét országban. Connie elragadtatva leguggolt, hogy figyelje. Élet, élet! Tiszta, csillogó, bátor új élet! Még mikor kissé tántorogva visszamenekült a keltető kosárba és az anyatyúk riadt vad lármájának engedelmeskedve eltűnt a tollai alatt, még akkor sem ijedt meg igazán; játéknak tartotta az egészet, az élet játékának. Mert egy pillanat múlva

már egy apró hegyes fej kandikált ki a tyúk aranybarna tollai közül s nézett farkasszemet a Világegyetemmel.

Connie el volt bűvölve. S e mellett még soha sem érezte ilyen kínosan saját női elveszettségének agoniáját. Elviselhetetlen érzés volt.

Ettől kezdve csak egy kívánságot ismert: elmenni az erdei tisztásra. Minden más olyan volt, mint valami fájdalmas álom. Néha azonban háziasszonyi kötelességei egész nap Wragbyhez láncolták. S ilyenkor az az érzése volt, hogy ő is üres lesz, egyszerűen üres és tébolyult.

Egy este, nem törődve a vendégekkel, tea után elmenekült. Késő volt és úgy sietett át a parkon, mint aki fél, hogy visszahívják. A nap rózsásan szállt le, mikor az erdőbe ért, de azért tovább szaladt a virágok között. Az ég még sokáig világos marad fölötte.

Kipirultan és csak félig öntudatosan érkezett a tisztásra. Az erdész ott volt, ingújjában és éppen bezárta éjszakára a költető ládákat, hogy kis lakói biztonságban legyenek. De három vékony lábú szürke, fűrge kis jószág még mindig kinn tipegett a szalmafedél alatt, nem engedelmeskedve az aggódó anyai hívásnak.

- El kellett jönnöm, megnézni a csibéket! - mondta Connie lélegzet nélkül, félénken pillantva az erdészre, akinek jelenlétére alig eszmélt. - Megint kikeltek újak?

- Eddig harminchat! - felelte az erdész. - Nem rossz!

Neki is különös örömet okozott látni, hogyan bújnak ki az apróságok.

Connie legugolt az utolsó költető láda elé. A három kis csibe befutott. De merész fejecskéik még mindig hegyesen kandikáltak a sárga tollak közül, aztán visszahúzódtak, s végül már csak egy gyöngyházzemű fejecske pislogott ki a roppant anyai test alól.

- Szeretném megérinteni őket, - mondta Connie és óvatosan átdugta ujjait a ketrec rácsain. De az anyatyúk vadul felé vágott csőrével és Connie meglepődve és ijedten húzta vissza kezét.

- Hogy felém vágott! Gyűlöl! - mondta csodálkozó hangon. - Pedig nem bántanám őket!

Az ember, aki fölötte állt, elnevette magát, szétterpesztett térdekkel mellé guggolt és lassan, nyugodt biztonsággal bedugta kezét a költető ketrecbe. Az öreg tyúk hozzávágott csőrével, de nem annyira vadul. És az ember lassan, gyengéden, biztos simogató ujjakkal tapogatni kezdett az öreg madár tollai között és kihúzott markában egy halkán csipogó kis csibét.

- Tessék! - szólt, Connie felé nyújtva a zsákmányt. Connie kezeibe fogta a kis szürkésbarna jószágot, amely ott állt lehetetlenül vékony, csaknem súlytalan lábain, beleremegtetve atómnyi életét Connie kezeibe. De azért merészen felemelte szép, formás fejecskéjét és élesen körülnézett és halkán csipogott.

- Milyen drága! Milyen bátor! - mondta Connie csendesen.

Az erdész is, aki mellette kuporgott, derüs arccal nézte a vakmerő kis madarat Connie kezei között. Hirtelen észrevette, hogy egy könnycsep pereg le csuklójára.

Felállt és a másik költető ládához lépett. Mert egyszerre tudatára ébredt, hogy a régi láng felszökött és magasra lobbant testében, melyről remélte, hogy örökre megnyugodott. Küzdött ellene, hátat fordítva az asszonynak. De a láng lejjebb és lejjebb kúszott és körülnyaldosta térdeit.

Ujra megfordult és Conniera nézett. Az asszony térdelt és lassan, találmra kinyújtotta mindkét kezét, hogy a csibe újra visszafuthasson anyjához. És valami olyan némaság és elveszettség volt benne, hogy az erdész szíve részvéttől facsarodott össze.

Anélkül, hogy ráeszmélt volna, már megint ott gugolt Connie mellett. Kivette a csibét kezéből, mert Connie félt a tyúktól és visszatette a költető ládába. A tűz hirtelen magasabbra csapott fel hátában.

Félénken nézett Conniera. Az asszony elfordította arcát és keservesen, nemzedéke elvesztésének egész kínos gyötrődésével zokogott. Az erdész szive egyszerre megolvadt, mint egy tűzcsep és kinyújtotta kezét és Connie térdére tette ujjait.

- Ne sírjon, - mondta szeliden.

De most Connie kezeibe temette arcát és úgy érezte, hogy szive valóban megszakad és hogy az egész világ összeomlik.

Az erdész vállára tette kezét és lassan szeliden simogatni kezdte hátát, vakon becéző vak mozdulattal, vak ösztönös dédelgetéssel.

Connie előkereste zsebkendőjét és ügyetlenül törölgetni kezdte arcát.

- Bejön a kunyhóba? - szólt az erdész nyugodt, közömbös hangon.

Gyengéden megfogta felsőkarját, felemelte és lassan a kunyhóba vezette, el sem bocsájtva mindaddig, míg bent nem voltak. Aztán félretolta a széket és az asztalt, felvett a szerszám-ládáról egy barna katonapokrócot és lassan leterítette a földre. Connie mozdulatlanul állt és arcába meredt.

Az erdész arca sápadt és kifejezéstelen volt, mint azé az emberé, aki, megadja magát végzetének.

- Pihenjen le, - mondta halkan és becsukta az ajtót. Sötét lett, egészen sötét.

Connie furcsa engedelmességgel feküdt le a pokrócra. Aztán érezte, amint egy puha, tapogatózó, gyámoltalanul vágyakozó kéz megérinti testét és arcát keresi. A kéz végtelen szelidséggel, megnyugtatóssal és dédelgetéssel simogatta s végre egy száj lágy csókban tapadt a szájára.

Aztán csodálkozott, kábult fejével csodálkozott: miért? Miért volt ez szükséges? Miért oszlatott el egy nagy felhőt benne és adott neki békét? Igaz volt? Igaz volt?

Megkinzott, modern-asszonyi elméjének még nem volt nyugta. Igaz volt? És tudta, hogy ha odaadta magát a férfinak, akkor igaz volt. Ha azonban megtartotta magát magának, akkor nem volt semmi. Öreg volt. Ugy érezte, hogy többmillió éves. És végre nem tudta tovább elviselni énjének terhét. Birtokba vehető volt, mihelyt birtokba vették. Birtokba vehető, mihelyt birtokba veszik.

A férfi titokzatos csendben feküdt. Vajjon mit érzett? Vajjon mit gondolt? Connie nem tudta. Idegen ember volt számára, nem ismerte. Nem tehetett mást, mint hogy várt, mert nem merte megtörni titokzatos némaságát. A férfi ott feküdt, karjaival átölelve tartotta és szorosan testéhez simult. Egészen szorosan. És teljesen ismeretlenül. De nem békétlenül. Maga a némasága is békés volt.

Connie akkor eszmélt erre, amikor az erdész végre felemelkedett és távolabb húzódott tőle. Ugy érezte magát, mint akit elhagytak. Az erdész néhány pillanatig állva maradt, aztán nyugodtan kinyitotta az ajtót és kiment.

Connie tündöklő kis holdat látott ragyogni az esti pírban, a tölgyek koronái fölött. Gyorsan felállt és rendbe hozta magát. Aztán a kunyhó ajtajába lépett.

Az erdő alsó része árnyékban, szinte sötétségben feküdt. Fent azonban az ég kristálytisza volt. De fényt alig árasztott. A férfi az árnyékon keresztül felé tartott, felemelt arca sápadt foltként világított.

- Menjünk? - kérdezte.

- Hová?

- Elkisérem a kapuig.

A maga módja szerint intézte a dolgokat. Bezárta a kunyhó ajtaját és Connie után ment.

- Ugye, nem sajnálja? - kérdezte, amint mellette haladt.

- Nem! Nem! És maga? - felelte Connie.

- Nem! - válaszolta az erdész. Kisvártatva aztán hozzátette: - De még sok minden van előttünk.

- Micsoda?

- Sir Clifford. Mások. Mindenféle bonyodalmak.

- Miért bonyodalmak? - kérdezte Connie csalódottan.

- Mindig így van. Önnek éppen úgy, mint nekem. Mindig vannak bonyodalmak. - Biztos léptekkel ment a sötétben.

- És maga sajnálja? - kérdezte Connie.

- Egy tekintetben igen! - felelte az erdész s felnézett az égre. - Azt hittem, hogy mindezen túl vagyok. S most újra elkezdtem.

- Mit kezdett el?

- Az életet.

- Az életet! - visszhangozta Connie különös borzongással.

- Ez az élet, - mondta az erdész. - Lehetetlen távol tartanunk magunkat tőle. S ha az ember mégis távol tartja magát, úgy akár meg is halhat. Ujra kell kezdenem; hát elkezdem.

Connie nem értett vele teljesen egyet.

- Éppen ez a szerelem, - mondta derüsen.

- Nevezzük, aminek akarjuk, - felelte az erdész.

Némán folytatták útjukat a sötétedő erdőn keresztül, míg csaknem a kapuig értek.

- De ugye, nem gyűlöl? - kérdezte Connie töprengve.

- Nem, nem, - felelte a férfi. És hirtelen újra a melléhez szorította, az előbbi forró szenvedéllyel. - Nem; nekem jó volt, jó volt. És magának?

- Nekem is, - felelte Connie nem egészen őszintén, mert még sok mindenre nem eszmélt rá.

Az erdész megcsókolta, szeliden, szeliden, meleg csókokkal.

- Csak ne volna oly sok más ember a világon, - mondta szomorúan.

Connie nevetett. A park kapujához értek. Az erdész kinyitotta.

- Nem megyek tovább, - mondta.

- Nem! - S mintegy kézfogásra kezét nyújtotta feléje. De az erdész mindkét kezével megragadta a feléje nyújtott kezét.

- Jöjjenek el újra? - kérdezte Connie vágyakozva.

- Igen! Igen!

Connie otthagytta és keresztül ment a parkon.

Az erdész hátrahúzódott és nézte, hogyan megy be a sötétbe, elválva a sápadt láthatártól. Szinte elkeseredéssel nézett utána. Connie újra hozzá kapcsolta az élethez, pedig egyedül akart maradni. Fel kellett miatta áldoznia egy ember keserű magányát, akinek végre nincs más vágya, mint hogy egyedül legyen.

Befordult az erdő sötétjébe. Minden csendes volt, a hold lenyugodott. Az erdész azonban hallotta az éjszaka minden neszt, a gőzgépeket Stacks Gateben, a forgalmat az országúton. Lassan kapaszkodott fel a csupasz domboldalon. És a tetőről láthatta a tájékat, fényes lámpasorokat Stacks Gateben, kisebb fényeket a tevershalli bányában, sárga lámpákat Tevershallban és fényeket mindenütt, elszórva a fekete éjszakában: a kohók gyenge és rózsás távoli pirját, mert az éjszaka derűs volt, a fehéren-izzó folyékony fém rótságát. Éles, gonosz villanylámpák Stacks Gateben! Bennük valami meghatározhatatlan sátáni étellel! És a középangliai ipari éjszaka minden ijedelmével, örökös, nyugtalan aggodalmával. Hallhatta a Stacks Gate-i felvonócsigákat, amit lebecsülték a hétórai műszakot. A bánya három váltással dolgozott.

Ismét lement az erdő sötétségébe és zárkózottságába. De tudta, hogy az erdő zárkózottsága csalóka. Az ipari zajok megtörték a magányt, az éles fények, noha láthatatlanul, kigúnyolták. Az ember nem élhetett immár magának és visszavonultan. A világ nem tűr remeteket. S most összekerült a nővel és magára zúdította a fájdalom és a végzet új körforgását. Mert tapasztalatból tudta, hogy mit jelent ez a kapcsolat.

Nem a nő hibája volt, még csak nem is a szerelem hibája, vagy a vágyé. A hiba ott rejlett, ott künn, azokban a sátáni villanylámpákban és a gépek ördögi kattogásában. Ott, a gépiesen mohó gépezet és gépiessé tett mohóság világában, mely szikrázott a lámpáktól és forró ércet öntött és a lüktető munkától mennydörgött, ott feküdt a szörnyű gonoszság, készen feldúlni mindent, ami nem felelt meg céljainak. Nem sokára feldúlja az erdőt és a harangvirágok nem hajtanak ki többé. Mindennek, ami sebezhető, meg kell semmisülnie a vas dübörgésétől és tombolásától.

Végtelen gyengédséggel gondolt az asszonyra. Szegény, elveszett teremtes. Kedvesebb, mint gondolja és mennyivel kedvesebb, mint az a szívós banda megérdemli, amelyhez tartozik. Szegény teremtes. Benne is van valami a vad jácintok sebezhetőségéből, nem megtestesült kaucsuk és platina, mint a modern lányok. És őt is fel fogják örölni! Biztosan, mint kétszer kettő négy, fel fogják örölni, amint felörölnék minden természettől érzékeny életet. Érzékeny. Érzékeny volt a fakadó jácintok érzékenységevel, nem úgy, mint a mai celluloid nők. De egy kis ideig meg fogja védelmezni szívével. Kis ideig, amíg az érzéketlen vas-világ és a gépiessé tett mohóság mammonja mindkettőjüket fel nem őrli.

Hazament puskájával és kutyájával a sötét erdészlakba, lámpát gyújtott, tüzet rakott és elfogyasztotta sajtoskenyérből, ujhagymából és sörből álló vacsoráját. Egyedül volt, egyedül a csendben, melyet szeretett. Szobája tiszta és rendes, de meglehetősen egyszerű. De a tűz csillogott, a tűzhely ragyogott, a petróleumlámpa pontosan a fehér viaszosvászonra leterített asztal fölött lógott. Megpróbált olvasni egy Indiáról szóló könyvet, de ma este nem tudott olvasni. Ingujjban ült a tűz mellett; nem dohányzott, de egy korsó sört állított a kezeügyébe és Conniera gondolt.

Az igazat megvallva, sajnálta, ami történt, talán főként Connie miatt. Balsejtelmé volt. Nem a rossztett, vagy a bűn tudata; ebben a tekintetben lelkiismerete nem gyötörte. Tudta, hogy a lelkiismeret mindenekelőtt félelem a társadalomtól vagy önmagunktól. Önmagától nem félt.

De tudatosan félt a társadalomtól, melyet ösztönszerűen rosszakaratú, részben örült bestiának tartott.

A nő! Ha itt lehetne nála és senki más nem volna a világon! A vágy újra felébredt; úgy bontotta benne szárnyát, mint egy fiatal madár. Ugyanakkor nyomasztó teher nehezedett vállaira, a félelem, hogy kiteszi magát és az asszonyt annak a külső Valaminek, ami bűnösen szikrázott a villanylámpákban. A nő, a szegény fiatal teremtes, egyszerűen fiatal nőtény volt számára; de olyan fiatal nőtény, akit rabul ejtett és újra kívánt.

Nyújtózott egyet a vágy különös ásításával, mert négy év óta élt egyedül és férfitől vagy nőtől távol. Aztán felállt, felvette kabátját és puskáját, lecsavarta a lámpát és kutyájával kiment a csillagos éjszakába. Lassan, csendesen körüljárta az erdőt, üzve a vágytól és a rosszakaratú külvilágtól való félelemtől. Szerette a sötétséget és beletemetkezett. Illett duzzadó vágyához, amely mindennek ellenére kincs volt számára; illett szenvedélye izgató nyugtalanságához, a tagjait átjáró izgató tűzhöz! Oh, ha lennének más férfiak is, akikkel együtt megküzdhetne azzal a külső szikrázó elektromos Valamivel, hogy megőrizze az élet gyengédséget, a nők gyengédségét és a vágy természetes kincseit. Ha lennének férfiak, akikkel váll váll mellett harcolhatna! De a férfiak mind amott künn voltak, ujjongva a Valaminek, diadalmaskodva vagy letiprottan a gépiessé tett mohóság vagy a mohó gépezet rohamában.

Constance pedig jóformán gondolkodás nélkül sietett haza a parkon keresztül. Mostanig utógondolatai nem voltak. Idejében meg akart érkezni ebédre.

Nagy bosszúságára azonban az ajtót zárva találta, úgy hogy csengetnie kellett. Mrs. Bolton nyitott ki neki.

- Ön az, méltóságos asszony! Már félni kezdtem, hogy eltévedt! - mondta kissé csipősen. - Sir Clifford azonban még nem kereste; Mr. Linley van nála és beszélgetnek. Ugy látszik, mintha itt akarna maradni ebédre. Nemde, méltóságos asszony?

- Én is azt hiszem, - felelte Connie.

- Tálaltassam negyedórával később az ebédet? Így ideje lenne, hogy nyugodtan átöltözködjék.

- Talán jó lenne.

Mr. Linley a bánya vezérigazgatója volt, idősebb, északangliai férfi, aki nem volt elég modern ahhoz, hogy megfeleljen Clifford izlésének. Nem volt eléggé rátermett a háború utáni viszonyokra és nem tudott bánni a háborúutáni bányászokkal, akiknek »aki kapja, marja« volt az Evangéliumuk. De Connie szerette Mr. Linleyt, noha örült, ha nem került össze hizelkedő feleségével.

Linley ott maradt ebédre és Connie az a háziasszony volt, aki annyira tetszik a férfiaknak: szerény és mégis figyelmes és körültekintő, nagy, tágranyilt kék szemekkel és szelid nyugalommal, ami eléggé leplezte, hogy mit gondolt valóban. Connie annyiszor játszotta ezt az asszonyt, hogy szinte második természetévé vált; de határozottan csak a második természetévé. Különös volt azonban, mennyire eltűnt minden egyéb jellemvonása, mialatt e szerepet játszotta.

Nyugodtan várt, míg felmehetett szobájába és átadhatta magát gondolatainak. Mindig csak várt; úgy látszott, hogy ez volt a *forte*-ja.

Mikor azonban szobájába ért, még mindig kábultnak és zavartnak érezte magát. Nem tudta, mit gondoljon. Milyen ember is az erdész valójában? Szereti-e igazán? Érezte, hogy nem nagyon. De kedves volt. Volt benne valami meleg és naiv kedvesség, különös és váratlan, ami csaknem felnyitotta szívét előtte. De úgy érezte, hogy ugyanilyen kedves tudna lenni minden más nőhöz is. De még így is le tudta csillapítani, meg tudta vigasztalni. És szenvedélyes férfi

volt, romlatlan és szenvedélyes. De talán nincs benne elég egyéniség; ugyanolyan lehet minden más nővel szemben, mint amilyen vele szemben volt. Saját személyének semmi köze sem volt ahhoz, ami történt. Tényleg csupán nő volt számára.

De talán jobb is így. És elvégre kedves volt a benne lakozó nőstényhez, amilyen eddig még egyetlen férfi sem volt. A *személyéhez* nagyon kedvesek voltak a férfiak; de nagyon kegyetlenek a nőstényhez, akit megvetettek, vagy egyszerűen tudomásul sem vettek. A férfiak borzasztóan kedvesek voltak Constance Reidhez, vagy lady Chatterleyhez, de őhöz nem voltak kedvesek.

Másnap kiment az erdőbe. Szürke, csendes délután volt, a mogyorócserjék alatt sötétzöld kutyatej burjánzott és valamennyi fa csendesen erőlködött, hogy rügyeit megnyissa. Connie ma szinte tulajdon testében érezte, milyen erővel dagadnak a nedvek a hatalmas fákban, felfelé, fel, fel a rügyek hegyéig, hogy ott kis, lángoló, bronzvörös tölgyfalevelekbe bimbózzanak. Olyan volt ez, mint valami áradás, amely dagadozva ömlött felfelé és elöntötte az eget.

Elérte a tisztást, de az erdész nem volt ott. Connie nem is várta biztosra. A fácánfiókák vigan futkostak ki a költető ládákból, ahol a tyúkok aggodalmasan kotkodácsoltak. Connie leült és elnézte őket és várakozott. Csak várakozott. Még a csibéket is alig látta. Várt.

Az idő álomszerű lassúsággal mult és az erdész nem jött. Connie nem is várta biztosra; délután sohasem jött. Haza kellett mennie teára. De erőfeszítésébe került, hogy el tudjon indulni.

Mikor hazafelé ment, finom eső szitált.

- Megint esik? - kérdezte Clifford, amikor látta, hogy lerázza kalapját.

- Csak szitál.

Hallgatva öntötte be a teát; a dac némává tette. Ma mindenáron látni akarta az erdészt, látni, hogy valóban valóság-e. Hogy valóban valóság-e.

- Olvassak fel neked valamit azután? - kérdezte Clifford.

Connie ránézett. Talán megérzett valamit?

- A tavasz különösen hat rám; inkább lepihenek, - felelte.

- Amint akarod. Csak nem vagy igazán beteg?

- Nem! Csak kissé fáradt... a tavasztól. Akarod, hogy Mrs. Bolton játszék veled valamit?

- Nem! Inkább a rádiót fogom hallgatni.

Connie kihallotta hangjából a különös elégtételt. Felment hálósobájába. Hallotta, amint a hangszóró locsogni kezdett valamit. Felvette régi lila esőköpenyét és a mellékajtón át kisorsrant a házból.

A finom eső olyan volt, mint a fátyol a világ fölött; titokzatos, csendes, langyos. Connienak nagyon melege lett, amint a parkon átsietett. Ki kellett gombolnia könnyű gumikabátját.

Az erdő néma, nyugodt és titokzatos volt az esti esőszitálásban; tele a tojások és a félig kifakadt rügyek és a félig kinyílt virágok misztériumával. Ebben a szürkéségben a fák meztelenül és sötétan villóztak, mintha levetkőztek volna és a növényzet a földön úgy tűnt, mintha zümögött volna zöldelésében.

Még mindig senki sem volt a tisztáson. A csibék csaknem mind az anyatyúkok alá huzódtak, csak egy vagy két kalandszomjas fióka szökdécselt még a szalmatető védelme alatt. És kétségtelen, hogy ezek sem voltak valami biztosak magukban.

Ugy! Szóval még mindig nincs itt. Szándékosan maradt el. Vagy talán történt valami. Talán el kellene mennie az erdőszlakba, hogy megnézzé.

De Connie várakozásra született. Kulcsával kinyitotta a kunyhót. Ki volt takarítva; a kukorica a ládában, a pokrócok összehajtogatva a falipolcon, a szalma összegereblyézve egy sarokban; friss szalmaköteg. A viharlámpa egy szögön lógott. Az asztal és a szék visszatolva arra a helyre, ahol tegnap feküdt.

Connie leült az ajtóban egy székre. Milyen néma volt minden! A finom eső csendesen, mint valami fátyol elvonult, de a szél zajtalanul fujt. Hang semerről sem hallatszott. A fák erőteljesebben dúzzadó lényekként álltak, elmosódva a félhomályban, némán, és elevenen. Milyen eleven volt minden!

Az éjszaka ismét közeledett; nemsokára mennie fog kelleni. A férfi került.

De hirtelen megjelent a tisztáson, fekete bőrkabátjában, mint valami soffőr s kedvességtől csillogva. Gyors pillantást vetett a kunyhóra, biccentett, aztán elfordult és a költető ládákhöz lépett. Ott hallgatva leguggolt, mindent gondosan megvizsgált, aztán gondosan bezárta a tyúkokat és a fiókákat, hogy biztonságban legyenek éjszaka.

Végre lassan Connie felé indult. Az asszony még a helyén ült. A férfi megállt előtte az ereszt alatt.

- Hát eljött, - mondta tájszólással.

- Igen, - felelte Connie és ránézett. - Elkésett!

- El, - felelte az erdősz és félre nézett az erdőbe.

Connie lassan felállt és félretolta székét.

- Be akar jönni? - kérdezte.

Az erdősz ravaszul nézett le rá.

- Nem gondolnak majd valamit az emberek, ha minden este idejön? - szólt.

- Miért? - Connie zavartan pillantott fel. - Hiszen megmondtam tegnap, hogy eljövök. Senki sem tudja.

- De hamarosan meg fogják tudni, - válaszolta az erdősz. - S mi lesz akkor?

Connie nem talált feleletet.

- Miért tudják meg? - kérdezte.

- Az emberek mindig megtudnak mindent, - mondta az erdősz megadással.

Connie ajka megremegett.

- Nem tehetek ellene - dadogta.

- Dehogyan nem, - mondta az ember. - Tehet azzal, hogy nem jön el... persze, ha úgy akarja, - tette hozzá halkabban.

- De nem úgy akarom, - mormolta Connie.

Az erdősz az erdő felé nézett és hallgatott.

- De mi lesz, ha rájönnek? - kérdezte végül. - Gondolja meg! Gondolja meg, mennyire megaláztatnak fogja magát érezni... A férje egyik szolgájával.

Connie a férfi elfordított arcába pillantott.

- Azért mondja ezt, - hebegte, - azért mondja ezt, mert nem kíván?

- Gondolja meg! - volt a válasz. - Gondolja meg, hogy mi lesz, ha rájönnek... mit fog mondani sir Clifford és a többiek...

- Hát el is mehetek.

- Hová?

- Bárhová! Saját vagyonom van. Anyám húszezer fontot hagyott rám örökségül és tudom, hogy Clifford nem nyulhat hozzá! Elmehetek.

- De azért oly könnyen mégsem menne el.

- De igen, igen! Nem törődném vele, hogy mi történik azután.

- Csak úgy gondolja. Dehogyan nem törődnek! Törődnie kell vele, mint mindenkinek. Nem szabad elfelejtenie, hogy méltóságos asszony, aki egy erdészhez süllyedt le. Más lenne a helyzet, ha uriember volnék. Bizony megbánná. Megbánná.

- Nem bánám. Mit törődöm azzal, hogy méltóságos asszony vagyok! Gyűlölöm ezt a rangot, tiszta szivemből. Ugy érzem, hogy az emberek gúnyolódnak, valahányszor kimondják. Igen, gúnyolódnak, gúnyolódnak! Maga is gúnyolódik, amikor kimondja.

- Én?

Most első ízben nézett egyenesen Connie szemei közé.

- Én nem gúnyolódom magán, - mondta.

Amint az asszony szeme közé nézett, Connie látta, hogy szemei elsötétülnek, teljesen elsötétülnek és szembogarai kitágulnak.

- Nem törődik azzal, hogy mit kockáztat? - kérdezte rekedt hangon. - Törődnie kellene. Nehogy akkor bánja meg, amikor már késő!

Különös, intő figyelmeztetés volt a hangjában.

- De hiszen nincs mit vesztenem, - mondta Connie ingerülten. - Ha tudná, mi az, amit elveszithetek, akkor elhinné, hogy örömmel vesziteném el. De maga nem fél?

- De félek, - felelte az erdész kurtán. - Bevallom, hogy félek, hogy félek, félek, félek. Félek bizonyos dolgoktól.

- Miféle dolgoktól? - kérdezte Connie.

Az erdész különös mozdulattal rándította hátra fejét, a külvilágot jelezve.

- Mindentől! Mindenkitől! Az egésztől.

Aztán lehajolt és hirtelen megcsókolta Connie boldogtalan arcát.

- Nem, én nem bánom, - mondta. - Lesz, ahogy lesz és vigye a többit az ördög. De ha meg fogja bánni, hogy megtette...

- Ne taszítson el, - könyörgött Connie.

Az erdész kezébe fogta az arcát és váratlanul újra megcsókolta.

- Akkor eressz be, - mondta szeliden, - és vedd le az esőkabátodat.

Felakasztotta puskáját, kibujt nedves bőrkabátjából és a pokrócok után nyult.

- Hoztam egy másik pokrócot is, - mondta, - hogy betakarózhassunk, ha akarsz.

- Nem maradhatok sokáig, - szólt Connie. - Félnyolckor ebédelünk.

Az erdész gyorsan rápillantott, majd megnézte óráját.

- Helyes, - felelte.

Becsukta az ajtót és parányi világosságot gyújtott a felakasztott viharlámpában.

XI. FEJEZET.

Másnap nem ment ki az erdőbe. Ehelyett Clifforddal Uthwaite-be hajtattott. Clifford most képes volt néha kikocsizni és egy erős fiatalembert fogadott fel sofförnek, aki szükség esetén kisegíthette az autóból. Ez alkalommal keresztapját, Leslie Wintert akarta meglátogatni, aki Shipley Hallban lakott, nem messze Uthwaite-től. Winter most idősebb gazdag, uriember volt, egyike a gazdag szénbányatulajdonosoknak, akik Edvárd király uralkodása alatt éltek fénykorukat. Edvárd király nem egyszer volt Shipleyben vadászaton. Rendkívül elegánsan berendezett, szép régi stukkaturás épület volt, mert Winter, aki aggregény maradt, büszke volt stilusos életére; a birtokot azonban bányák vették körül. Leslie Winter kedvelte Cliffordot, de a képeslapokban megjelent fényképei és irodalmi működése miatt nem nagyon tisztelte. Az öregúr Edvárd király iskolájából való divatfi volt, aki azt tartotta, hogy az élet élet és a firkászok más lapra tartoznak. Connieval szemben a földbirtokos mindig nagyon gavallérosan viselkedett; vonzó, komoly kislánynak nézte, akit Clifford meg sem érdemelt és örök kár volt szerinte, hogy reménye sem lehetett örököszt ajándékozni Wragbynek. Neki magának sem volt örököse.

Connie kíváncsi volt, vajjon mit szólna, ha tudná, hogy Clifford erdészének viszonya van vele. Lenézné és megvetné, mert előretolakodásáért már szinte gyűlölte a dolgozó osztályt. Egy saját osztályához tartozó férfiert nem haragudott volna, mert Connienak a természet komoly és szerény leányos külsőt adott, ami talán része is volt természetének. Winter »drága gyermekemnek« nevezte és bármennyire tiltakozott is ellene, egy elragadó miniatűrrel ajándékozta meg, amely tizenharmadik századbeli hölgyet ábrázolt.

Connie gondolatai azonban az erdésznél jártak. Elvégre Mr. Winter, aki valóban úriember és világfi volt, úgy bánt vele, mint személlyel és gondolkodó lénnel; s nem keverte össze női ismeretségének többi tagjaival.

Nem ment ki az erdőbe, sem aznap, sem másnap, sem a következőn. Addig nem ment, míg nem érezte, vagy képzelte, hogy érzi, hogy a férfi várja és kívánja. A negyedik napon azonban szörnyen nyugtalan lett és elvesztette türelmét. Mindenre gondolt, amit tehetne: beutazhatnék Sheffieldbe, látogatóba mehetne, - de magát a gondolatot is ellenszenvesnek találta. Végül elhatározta, hogy sétálni megy, de nem az erdő felé, hanem az ellenkező irányban; Marchaybe készült, a kis rácsos vaskapun át, a park másik oldalán. Csendes, szürke, csaknem meleg tavaszi nap volt. Szórakozottan sétált, gondolatokba merülve, melyek azonban nem váltak benne tudatosakká. Önmagán kívül igazában semmiről sem tudott, míg a Marchay-major kutyájának haragos ugatása váratlanul fel nem riasztotta. A Marchay-major! Legelői a Wragby-park kerítéséig értek, tehát szomszédok voltak; de már hosszú idő telt el Connie utolsó látogatása óta.

- Bella! - kiáltott a nagy fehér komondorra. - Bella! elfelejtettél? Nem ismersz meg? - Félt a kutyáktól és Bella előtte állt és ugatott, Connie pedig át akart menni a major udvarán.

Mrs. Flint megjelent. Constance-szal egyidős asszony volt, tanítónő, akit Connie azzal gyanúsított, hogy meglehetősen álnok kis teremtés.

- Nini, lady Chatterley! No de ilyet! - és Mrs. Flint szemei felragyogtak és elpirult, mint egy kislány. - Bella, Bella! Mi jut eszedbe megugatni lady Chatterleyt! Bella! elhallgass! - A kutyához szaladt, rásuhintott egy fehér kendővel, melyet éppen kezében tartott, aztán Connie-hoz lépett.

- Azelőtt megismert, - mondta Connie, kezet fogva Mrs. Flinttel. Flinték bérlői voltak Chatterleynek.

- Persze, hogy ismeri a méltóságos asszonyt! Csak fontoskodik, - felelte Mrs. Flint felhevülten és zavart pirulással nézett Conniere; - de már oly régen nem látta. Remélem, jobban érzi magát.

- Igen, köszönöm, egészen jól vagyok.

- Egész télen át alig láttuk. Nem jönne be és nézné meg a kisbabát?

- Hogyne! - Connie habozott. - De csak egy pillanatra.

Mrs. Flint vadul berohant a házba, hogy rendet teremtsen, Connie pedig lassan követte, megállva a sötét konyhában, ahol egy üst gőzölgött a tűzhelyen. Mrs. Flint visszatért.

- Bocsásson meg, - mondta. - Parancsoljon beljebb.

Bementek a lakószobába, ahol a kandalló előtt egy gyermek ült a rongyos szőnyegen. Az asztal szegényesen teához volt terítve. Egy fiatal szolgáló félénken és ügyetlenül hátrált ki a folyosóra.

A kisbaba körülbelül egy éves, szép kis jószág volt, vörös hajjal, mint az apja és merész halványkék szemekkel. Leány volt, de egyáltalán nem ijedős. Párnák között ült, rongybabák és más játékok modern tömkelegében.

- Milyen drága! - mondta Connie, - és mennyire megnőtt! Már egészen nagy lány.

Mikor megszületett, egy sállal ajándékozta meg, Karácsonyra pedig celluloid kacsákkal.

- Ide nézz, Josephine! Ki jött hozzád látogatóba? Ki ez, Josephine? Lady Chatterley... Ugye, ismered lady Chatterleyt?

A különös, merész kis teremtés bátran nézett Conniera. A »lady«-megkülönböztetést még nem ismerte.

- Gyere! Jössz hozzám? - hívta Connie a gyermeket.

A kisbabának közömbös volt a látogató s így Connie felkapta az ölébe. Milyen pompás, meleg érzés volt egy gyermeket tartani ölben, puha kis karokat, öntudatlan merész kis lábakat.

- Éppen egy üres teát ittam egyedül. Luke a vásárra ment s ilyenkor akkor teázom, amikor az eszembe jut. Nem parancsol egy csészével, lady Chatterley? Nem hiszem ugyan, hogy olyan, mint amilyent megszokott, de ha parancsol...

Connie nem utasította vissza, bár nem akart emlékezni arra, amit megszokott. Az asztalt körülményesen újra megterítették, előhozták a legjobb csészéket és a legjobb teáskannákat.

- De legalább ne fáradjon annyit, - szólt Connie.

De ha Mrs. Flint nem fáradt volna, mit érne az egész vendéglátás? Így hát Connie játszani kezdett a gyermekkel, örült kis női bátorságának és mély, kéjes gyönyör járta át puha, fiatal melegétől. Fiatal élet! És olyan bátor! Olyan bátor, mert annyira védtelen. Az idősebbek mennyire szoronganak félelmükben.

Megivott egy csésze teát, amely meglehetősen erős volt és finom vajaskenyeret és szilvalekvárt evett hozzá. Mrs. Flint csak pirult és izzott és sürgött-forgott izgalmában, mintha Connie valami gáláns lovag lett volna. És igazi női tereferét folytattak egymással és mindketten örömet találtak benne.

- Nagyon szegényes tea volt, - mondta Mrs. Flint.

- Sokkal jobban esett, mint otthon, - mondta Connie őszintén.

- Oh-h! - kiáltott fel Mrs. Flint, persze hitetlenül.

Végre azonban Connie felállt.

- Mennem kell, - mondta. - Férjemnek fogalma sincs róla, hogy hol vagyok. Ki tudja, mi mindent fog gondolni.

- Eszébe sem jut majd, hogy itt lehet, - nevetett Mrs. Flint izgatottan. - Dobszóval fogja kerestetni.

- Isten veled, Josephine, - mondta Connie, megcsókolva a gyermeket és megsimogatva göndör vörös haját.

Mrs. Flint ragaszkodott ahhoz, hogy a bezárt és elrekesztett főkaput nyissa ki. Connie a major kis előkertjébe lépett ki a házból, melyet sövény vett körül. Az ösvény két oldalát bársonyos és buja kövirózsa-sorok szegélyezték.

- Bájosak ezek a kövirózsák, - mondta Connie.

- Vigyen magával néhányat! - felelte Mrs. Flint.

És buzgón kezdte tépni a bársonyos virágokat.

- Elég! Elég! - mondta Connie.

Elértek a kis kerti ajtóhoz.

- Melyik úton megy? - kérdezte Mrs. Flint.

- A csapáson.

- Lássuk csak! Oh, igen, a tehenek még kinn vannak a legelőn és a kapu zárva van; keresztül fog kelleni másznia.

- Tudok mászni, - mondta Connie:

- Talán elkísérhetem egy darabig.

Végigmentek a kopár, nyúlragta réten. A madarak az erdőben vad esti győzelmi indulót füttyöltek. Egy ember az elmaradt teheneket terelte, melyek lassan vonszolták magukat a letaposott mezőn.

- Ma este elkéstek a fejéssel, - mondta Mrs. Flint szigorúan. - Tudják, hogy Luke nem tér vissza, míg be nem sötétedik.

Elérkeztek a sövényhez, amely mögött sűrű fiatal fenyves meredezett. A sövényben egy lezárt kis kapu volt. A kapun innen a fűvön egy üres üveg állt.

- Az erdész üres tejesüvege, - magyarázta Mrs. Flint. - Elhozzuk neki idáig s azután ő maga jön érte.

- Mikor? - kérdezte Connie.

- Amikor éppen erre jár. Gyakran hajnalban. Hát Isten önnel, lady Chatterley! És látogasson meg mielőbb. Nagyon örültem a szerencsének.

Connie átmászott a sövényen a keskeny ösvényre, amely a sűrű, meredező, fiatal fenyők közt vezetett tova. Mrs. Flint visszafutott a legelőn, szalmakalapban, mert valóban tanitónő volt. Constance nem szerette az erdő e sűrű részét. Torznak és fojtónak találta. Lehorgasztott fejével sietett tovább és Flinték gyermekére gondolt. Édes kis csöppség, de kissé görbelábú lesz, mint az apja. Már mutatkozik rajta, de talán kinövi. Minő meleg érzés s milyen beteljesülés, ha gyermeke van az embernek, s mennyire büszkélkedett Mrs. Flint vele! Mindenesetre volt valamije, amije Connienak nem volt és nyilván nem is lehetett. Igen, Mrs. Flint kérkedett anyaságával. És Connie egy picit, egy egészen picit akarata ellenére is irigyelte.

Felriadt tűnődéséből és ijedtében halkan felkiáltott. Egy férfi állt előtte.

Az erdész volt; úgy állt az ösvényen, mint Balaam szamara és elzárta az utat.

- Hát ez mi? - kérdezte meglepetve.

- Hogy került ide? - lihegte Connie.

- Hogy került ide maga? A kunyhónál járt?

- Nem! Nem! Marchayben voltam.

A férfi kíváncsian és fürkészve nézte végig és Connie kissé büntudatosan lehorgasztotta fejét.

- És most a kunyhóhoz készült? - kérdezte az erdész szigorúan.

- Nem! Nem mehetek. Sokáig elmaradtam Marchayben. Senki sem tudja, hol vagyok. Elkéstem. Szaladnom kell.

- Szóval ki akar térni az utamból? - kérdezte az erdész halvány, gúnyos mosollyal.

- Nem, nem! Csak...

- Hát akkor? - mondta a férfi és hozzálépett és átkarolta.

- Oh, ne most, ne most, - kiáltotta Connie s megpróbálta ellökni magától.

- Miért ne? Csak hat óra. Még van egy fél órája... akarlak.

Szorosan tartotta és Connie érezte esdeklő kérését. Régi ösztöne az volt, hogy harcoljon szabadságáért. De ugyanakkor tagjai különösen elnehezdedtek és elernyedtek. Az erdész teste hozzátapadt és Connienak nem volt szíve, hogy tovább harcoljon.

A férfi szétnézett.

- Gyere... ide gyere! Erre, - mondta, fürkésző szemekkel nézve a sűrű fenyőfák közé, melyek fiatalok voltak és alig nőttek fel ember-magasra.

Visszanézett Conniera. Connie látta szemeit, melyek most szúrósan, vadul és szerelem nélkül égtek. És elhagyta az akarata. Tagjai ólmosak lettek. Engedett. Megadta magát.

Connie ott feküdt és felnézett a fák ágaira. Még nem tudott mozdulni. Az erdő néma volt és kihalt, csak a megszeppent kutya feküdt mancsaival orra előtt. Az erdész újra leült a rőzsére és szótlanul megfogta Connie kezét.

- Jó az ilyen érzés. A legtöbb ember leéli életét és soha sem ismeri meg, - mondta szinte félálomban.

Connie a férfi töprengő arcába nézett.

- Azt hiszed? - kérdezte. - Örülsz?

Az erdész visszanézett szeme közé. - Örülök, - felelte. - De hagyjuk ezt. - Nem akarta, hogy Connie beszéljen. És fölé hajolt és megcsókolta és Connie úgy érezte, mint a örökké csókolni kellene.

Végre felült.

A nap utolsó vízszintes sugarai az erdőt súrolták. - Nem megyek veled, - mondta a férfi; - inkább nem.

Connie elgondolkozva nézte, mielőtt elfordult volna. Kuttyája aggódva várta, hogy induljanak és úgy látszott, hogy az erdésznek már semmi mondanivalója sem volt.

Connie lassan ment hazafelé, új érzését elemezve. Egy másik én elevenedett meg benne és égett olvadtan és puhán; és evvel az énjével imádta a férfit. Imádta, míg térdei meg nem rogytak jártában. Szíve most csordultig megtelt és élt és sebezhető volt és gyámoltalan a férfi imádatában, mint egy együgyű nő.

- Ha gyermekem lenne! - gondolta magában. És tagjai mintha elolvadtak volna erre a gondolatra. És tudatára eszmélt a roppant különbségeknek: gyermeket ajándékozni magának és gyermeket ajándékozni egy férfinak, aki után a nő vágyakozik. Az előbbiben bizonyos értelemben nincsen semmi rendkívüli; de gyermeket szülni egy embernek, akit a nő imád, azt az érzést váltja ki, mintha régi énje átalakulna s mintegy mélyre, mélyre lesüllyedne minden asszonyiség középpontjába s a teremtés álmába.

Nem a szenvedély volt új neki, hanem a vágyakozó imádás. Tudta, hogy mindig félt ettől az érzéstől, mert gyámoltalanná tette; félt tőle most is, mert attól tartott, hogy ha túlságosan imádja a férfit, úgy elveszíti önmagát, elmosódik, pedig nem akarta, hogy rabszolganőnek mosódjék el, mint egy vad néember. Nem volt szabad rabszolganővé válnia. Félt imádásától, de még nem akart küzdeni ellene. Tudta, hogy meg tudna vele küzdeni. Az önuralom ördöge volt keblében, amely meg tudott volna küzdeni szíve minden szelid, áradozó imádásával és összetörhette volna. Még most is meg tudná tenni, vagy azt hitte, hogy meg tudná tenni s akkor a maga akaratából térhetne vissza szenvedélyéhez.

Ah! igen, szenvedélyesnek lenni, mint egy erdőkön át száguldó bacchansnő, kiáltani Bacchusért, aki nem jelent önálló személyt, hanem csupán a nő isteni szolgáját!

Egy ideig így lángolt benne a régi, kemény szenvedély, az új ébredés áradatában és a férfi jelentéktelen tárgyá zsugorodott össze, hogy darabokra tépjék, mihelyt szolgálatát elvégezte. A bacchansnő erejét érezte tagjaiban, a nőét, aki mint hirtelen villámcsapás leteríti a férfit; de mikor az érzést akarta, melyet már ismert s amelyről tudta, hogy meddő, gyermektelen; az imádás volt a kincse, a feneketlen, a lágy, a mély és az ismeretlen imádás. Nem, nem, le akart mondani kemény, ragyogó, női hatalmáról; megunt, érzéstelenné vált tőle; az új élet-fürdőbe akart merülni, teste mélységeibe, melyek az imádás hangtalan énekét zengték. Még korán volt, hogy félni kezdjen a férfitől.

- Marehayben sétáltam és Mrs. Flintnél teáztam, - mondta Cliffordnak. - Meg akartam nézni a kisbabát. Olyan bájos a vörös pókháló-hajával. Olyan drága! Mr. Flint a vásárra ment és így Mrs. Flint és én és a kisbaba együtt teáztunk. Kíváncsi voltál, hogy hol vagyok?

- Igen, kíváncsi voltam, de sejtettem, hogy teára maradtál valahol, - felelte Clifford féltékenyen. Mintegy új érzékszervvel valami újat érzett meg Connieban, valamit, amit nem értett, de amit a gyermeknek tulajdonított. Azt hitte, csupán az fájt Connienak, hogy nincsen gyermeke; hogy nem tud úgyszólván magától egy gyereket hozni a világra.

- Láttam, amint a méltóságos asszony átment a parkon a vaskapu felé, - mondta Mrs. Bolton; - ezért azt gondoltam, hogy talán a lelkészéknél volt látogatóban.

- Majdnem oda mentem, de ahelyett Marehaybe sétáltam.

A két nő szemei találkoztak. Mrs. Boltoné szürke és csillogó és fürkésző; Connie-é kék és fátyolos és gyönyörű. Mrs. Bolton majdnem biztosra vette, hogy Connienak kedvese van; de hogyan lehetett és ki lehetett? Hol volt itt egy férfi?

- Nagyon jó a méltóságos asszonynak, ha kijár és néha társaságban is megfordul, - mondta Mrs. Bolton. - Sir Cliffordnak is megmondtam, hogy végtelenül jót tenne, ha többet forogna emberek között.

- Igen, örülök, hogy elmentem. Olyan drága, bátor kisbaba, Clifford, - mondta Connie. - A haja teljesen olyan, mint a pókháló és világos narancsszínű; a szemei a legkülönösebb, legbátrabb halványkék porcellánszemek. Persze hogy leány, különben nem lenne olyan bátor, bátrabb, mint akármelyik kis sir Francis Drake.

- Jól mondja, méltóságos asszony: igazi kis Flint. Mindig vakmerő, vöröshajú család voltak, - szólt Mrs. Bolton.

- Nem akarnád megnézni, Clifford? Meghívtam őket teára, hogy láthassad.

- Kit? - kérdezte Clifford, kedvetlenül nézve Conniera.

- Mrs. Flintet és a kisbabát, jövő hétfőre.

- A szobádban adhatsz nekik teát, - mondta Clifford.

- Hogyan, nem akarsz megnézni a kisbabát? - kiáltotta Connie.

- Dehogyan; de nem akarok egy óra hosszat üldögegni velük tea mellett.

- Hja úgy, - szólt Connie, tágra nyílt fátyolos szemekkel nézve rá.

Valójában nem látta: másvalaki ült előtte.

- Nagyon kellemesen és otthonosan teázhatnak odafenn a szobájában, méltóságos asszony és Mrs. Flint is fesztelenebbül fogja érezni magát, mint sir Clifford jelenlétében, - vélte Mrs. Bolton.

Biztosra vette, hogy Connienak kedvese van, s valami újjongott a lelkében. De ki a kedvese? Kicsoda? Mrs. Flint talán útbaigazítást tud adni.

Clifford nagyon kényelmetlenül érezte magát. Nem akarta ebéd után elengedni Conniet, aki pedig annyira vágyódott, hogy egyedül legyen. Az asszony ránézett, de ma különösen engedékeny volt.

- Játsszunk valamit, vagy olvassak fel neked, vagy mit csináljunk? - kérdezte Clifford kényelmetlenül.

- Olvass fel nekem, - felelte Connie.

- Mit olvassak, verset vagy prózát? vagy drámát?

- Valamit Racineből, - mondta Connie.

A múltban egyik legkedvesebb időtöltése volt Cliffordnak, ha igazi francia szónoki modorban felolvashatott; de azóta berozsdásodott és kissé elfogult volt. A hangszórót valóban jobban szerette. Connie pedig varrt, egy kis selyemruhát varrt Mrs. Flint kisbabája számára, sárgaszínű anyagból, melyet egyik ruhájából vágott ki. Hazaérkezése és az ebéd között kiszabta s most szelid, nyugodt elragadtatásban ült és varrt, mialatt a felolvasás tartott.

Belsejében úgy érezte a szenvedély zümmögését, mint mélyhangú harangok utózúgását.

Clifford mondott valamit Racineről. Connie csak akkor értette meg szavait, miután már elhangzottak.

- Igen! Igen! - felelte, felpillantva férjére. - Nagyszerű.

Clifford megint megrettent Connie szelid hallgatásától és szemeinek mély kék tüzeitől. Soha sem volt ilyen végtelenül szelid és csendes. Clifford menthetetlenül el volt bűvölve, mintha valami illat részegítette volna meg, mely testéből áradt ki. Így, gyámoltalanul folytatta felolvasását és torokhangú francia kiejtése olyan volt Connie fülének, mint szél süvítése a kéményben. Magából Racineből egy betűt sem hallott.

Úgy elmerült szelid elragadtatásában, mint egy erdő, amely a tavasz bágyadt, vidám sóhajával nyög és rügyezni kezd. Érezhette, hogy ugyanabban a világban ott van vele a férfi is, a névtelen férfi, alig érintve gyönyörű lábaival a földet. És magában, minden érszálában érezte a férfit és gyermekét. Gyermeké benne volt minden érszálában, mint szelid szürkület.

»Mert nincsen még keze, sem szeme, sem lába, sem arany kincse hajának...«

Olyan volt, mint egy erdő, mint a tölgyes sötét lombkoronája, mely milliárd bontakozó rüggyel, hangtalanul zümmög. Közben a vágy madarai, teste végtelenül összefonódó szövevényeiben szunnyadtak.

De Clifford hangja tovább recsegett, szokatlan zajokkal durrogva és gurgulázva. Mily rendkívüli volt Clifford, amint a könyv fölé hajolt, - különös, művelt ember egy ragadozó mohóságával, - széles vállakkal és igazi lábak nélkül! Milyen különös teremtmény, némely madár éles, hideg és hajthatatlan akaratával, és semmi melegséggel, egyáltalán semmi melegséggel, egyáltalán semmi melegséggel! Egyike a jövő ama teremtményeinek, melyeknek nincsen lelkük, csak rendkívül éber akaratuk van, hideg akaratuk. Connie kissé megborzongott, megijedt Cliffordtól. De az élet szelid, meleg lángja erősebb volt nála és az igazi dolgok rejtve maradtak előtte.

A felolvasás végetért. Connie összerezsent. Felpillantott és még jobban megijedt, mikor látta, hogy Clifford sápadt, gonosz szemekkel, szinte gyűlölettel figyeli.

- Nagyon köszönöm! Igazán remekül olvasod fel Racinet! - mondta szelíden.

- Majdnem olyan remekül, mint ahogy te hallgatod, - válaszolta Clifford kegyetlenül... - Mivel foglalkozol? - kérdezte.

- Ruhácskát varrok Mrs. Flint kisbabájának.

Clifford elfordult. Gyermek. Gyermek! Ez a rögeszméje.

- Elvégre az ember mindent megtalál Racineban, amire csak szüksége van, - mondta szónokias hangon. - A rendezett és formába öntött érzelmek fontosabbak, mint a rendezetlenek.

Connie tágravált, bizonytalan, fátyolos szemekkel nézte.

- Igen, én is így gondolom, - szólt.

- A modern világ csak közönségessé tette az érzelmet azzal, hogy meglazította. Amire szükségünk van, az a klasszikus önuralom.

- Igen, - felelte Connie lassan és arra gondolt, hogy milyen kifejezéstelen arccal hallgatta Clifford a rádió érzelmi badarságait. Az emberek azt szinlelik, hogy érzelmeik vannak és valójában semmit sem éreznek. Azt hiszem, ezt nevezik romantikának.

- Úgy van! - mondta Clifford.

Valójában fáradt volt. Ez az este kifárasztotta. Szívesebben ült volna műszaki könyvei mellett, vagy bányaigazgatójával, vagy hallgatta volna a rádiót.

Mrs. Bolton két pohár malátastejjel jött be: az egyiket Cliffordnak hozta, hogy jobban aludjék, a másikat Connienak, hogy ismét meghízzék. Rendszeres, lefekvés előtti italuk volt ez, melyet Connie vezetett be.

Connie örült, hogy felmehet szobájába, mihelyt poharát kiitta és hálás is, hogy nem kell segítenie Cliffordot lefektetni. Fogta Clifford poharát és a tálcára tette, aztán fogta a tálcát, hogy kivigye.

- Jóéjszakát, Clifford! Aludj jól! Racinetől pompásan alszik az ember. Jóéjszakát!

Az ajtó felé tartott. Kimegy anélkül, hogy megcsókolná éjszakára. Clifford éles, hideg tekintettel figyelte. Úgy! Még csak meg sem csókolja lefekvés előtt, mikor egy egész estét eltöltött azzal, hogy felolvasott neki. Ilyen határtalan érzéketlenség van benne! Ha mindjárt csak formáság is a csók, ilyen formáságokból áll az élet. Igazán bolsevista nő. Bolsevista ösztönei vannak. Clifford hidegen és dühösen nézett az ajtóra, melyen Connie kiment.

És megint erőt vett rajta az éjszakától való félelem. Csupa ideg volt és ha nem feszült neki a munkának és nem volt tele eréllyel: vagy amikor nem hallgatott rádiót és nem volt oly végtelenül közönyös: olyankor félelem töltötte el és az elkövetkező fenyegető üresség érzése. Félt. És Connie távol tudta tartani tőle a félelmet, ha akarta. De nyilvánvaló, hogy nem akarta, nem akarta. Érzéketlen volt és hideg és érzéketlen mindennel szemben, amit Clifford tett érte. Clifford életét adta érte és Connie érzéketlen volt iránta. Csak a maga útján akart járni: »A lady úgy tesz, amint a kedve tartja.«

Most egy kisbaba volt, aki minden gondolatát lekötötte. Csak azért, hogy a magáé, teljesen a magáé lehessen és nem az övé!

Clifford alapjában véve egészséges volt. Arca telt és pirosposzsgás, vállai szélesek és erősek, melle domború; már hízásnak indult. S emellett mégis félt a haláltól. Úgy látta, mintha valahol és valahogy szörnyű mélység fenyegetné, űr és ebben az űrben fog energiája összeomlani. Energia nélkül pedig, úgy érezte néha, halott az ember, valóban halott.

Igy aztán erősen kiugró, halvány szemeinek különös, sunyi és mégis kissé kegyetlen és hideg pillantásuk volt: emellett csaknem kihívó. Nagyon különös volt ez a tekintet, ez a kihívó tekintet: mintha az életnek fittyet hányva diadalt aratna az életen. »Aki ismeri az akarat rejtelmét - diadalt ülhet még az angyalokon is«.

De legjobban az éjszakáktól félt Clifford, amikor nem tudott aludni. Mert valóban rémes volt ilyenkor, amikor mindenfelől a megsemmisülés szorongatta. Mert kísérteties létezni anélkül, hogy az ember élne: élettelenül létezni az éjszakában.

Most azonban csengethetett Mrs. Boltonnak, aki tüstént meg is jelent. Nagy vigasz volt ez a számára. Rendszerint pongyolában jött be, haja lógó kontyban a hátán, különösen leányosan és zavartan, bárha a barna fonatot már szürke szálak tarkították. És kávét főzött neki vagy kamillateát és sakkozott, vagy piquet-t játszott vele. Megvolt az a különös női tehetsége, hogy amikor félszemmel aludt, akár még sakkot is elég jól játszott; elég jól ahhoz, hogy megérje a fáradságot megverni. Így ültek az éjszaka csendes meghittségében, vagy Mrs. Bolton ült és Clifford az ágyban feküdt, miközben az olvasólámpa magányos fényt vetett rájuk: Mrs. Boltonra, aki majdnem aludt, Cliffordra, akit majdnem megejtett a félelem és játszottak, egyre játszottak - aztán megittak egy-egy csésze kakaót kétszersülttel, alig váltva egymással szót az éjszaka csendjében, de kölcsönös megnyugvást jelentve egymásnak.

És ezen az éjszakán Mrs. Bolton arról gondolkodott, hogy ki is lehet lady Chatterley kedvese. És a maga Tedjére gondolt, aki már olyan régen meghalt, de számára sohasem halt meg egészen. S amikor rágondolt, feltámadt benne a régi-régi harag a világ ellen, de kivált az urak ellen, akik Tedet megölték. A valóságban nem ölték meg; de Mrs. Bolton szemében, érzelmei szerint, ők voltak, akik megölték. És éppen ezért, mélyen bensőjében, nihilista volt és igazi anarchista.

Gondolatai Tedjéről és lady Chatterley ismeretlen kedveséről félálmban összekeveredtek, s azután úgy érezte, hogy osztja a másik asszony elkeseredett haragját sir Clifford ellen és mind az ellen, amit Clifford jelképez. Ugyanakkor azonban piquet-t játszani egy baronettel, sőt veszíteni is hat pencet vele szemben.

Amikor kártyáztak, mindig pénzre ment a játék. Ez más irányba terelte Clifford gondolatait. És Clifford rendszerint nyert. Ma éjszaka is ő nyert. Így aztán nem aludt el előbb, míg szürkülni nem kezdett. Szerencsére félöt körül már beállt a szürkület.

Connie egész idő alatt ágyában feküdt és mélyen aludt. De az erdész sem tudott nyugtot találni. Bezárta a költető ládákat és elvégezte körútját az erdőben, azután hazament és megvacso-
rázott. De nem feküdt le. Ehelyett leült a tűz mellett és gondolkodott.

Tevershallban töltött gyermekkorára gondolt és öt-hat évig tartó házasságára. Feleségére gondolt, és pedig mindig keserűséggel. Milyen brutálisnak látta gondolatban! Most azonban már 1915 óta nem találkozott vele, mikor tavasszal katonának állt be. Pedig itt volt a köz-
lében, nem egészen három mértföldnyire és brutálisabb volt, mint valaha. Remélte, hogy soha életében nem fogja többé látni.

Eszébe jutott élete az idegenben, mint katona. India, Egyiptom, aztán megint India: a vak, gondtalan élet a lovak közt: az ezredes, aki szerette és akit ő is szeretett, a néhány év, mialatt tiszt volt, hadnagy, azzal a biztos eséllyel, hogy kapitány lesz belőle. Aztán az ezredes halála tüdőgyulladásban és a maga halálveszedelme: megrongált egészsége: nagy nyughatatlansága: kilépése a hadsereg kötelékéből és visszatérése Angliába, hogy megint munkás legyen.

Alkalmazkodott az élethez. Azt hitte, hogy legalább egy ideig biztonságban lesz ebben az erdőben. Vadászat eddig még nem volt. A fácánokat kellett felnevelnie. Nem fog kellene vadászokat szolgálnia. Egyedül lesz és távol az élettől és ez volt minden, amit kívánt. Háttérre volt szüksége; s ez a háttér a szülőföldje volt. Itt élt még az anyja is, bár sohasem jelentett számára sokat. És húzhatta az élet igáját, napról-napra tengődve, kapcsolatok nélkül és remény nélkül. Mert nem tudta, mitévő legyen magával.

Nem tudta, mitévő legyen magával. Minthogy néhány éven át tiszt volt és tisztekkel és állami tisztviselőkkel, feleségeikkel és családjaikkal érintkezett, minden becsvágyát elvesztette, hogy »felkapaszkodjék«. Amint tapasztalta, szívósság, különös, rugalmas szívósság és élettelen-
ség volt a közép- és felsőosztályokban, ami őt hidegen hagyta és a többiektől megkülönböztette.

Igy hát visszatért a maga osztályába, hogy ott - amit évekig tartó távolléte alatt elfelejtett - jelentéktelenséggel és rendkívül ízléstelen és közönséges modorral találkozzék. Most végül elismerte, hogy milyen fontos a modor. Azt is elismerte, milyen fontos legalább csak *szinlelni*, hogy az ember nem törődik a fillérrel és az élet kicsinyes dolgaival. A köznépben azonban nem volt meg ez a színlelés. A szalonna árának egy pennivel való felemelése vagy leszállítása fontosabb volt számára, mint az Evangélium. Nem tudta elviselni.

S azután ott volt a bérharc. Minthogy a birtokos osztályok között élt, tudta, hogy milyen teljesen hiábavaló a bérkérdés bármely megoldását várni. Nem volt más megoldás, mint a halál. Az egyetlen helyes magatartás: nem törődni vele, nem törődni a bérekkel.

De ha az ember szegény és nyomorult, *kellett*, hogy törődjék vele. Bárhogyan is, ez volt az egyetlen, amivel az emberek törődtek. A pénzzel való *törődés* olyan volt, mint egy rákos daganat, amely megette valamennyi osztály egyéneit. Ő nem akart a pénzzel *törődni*.

De hát akkor mi maradt? Mit nyújtott az élet, a pénzgondoktól eltekintve? Semmit.

De legalább egyedül élhetett, azzal a hiú elégtétellel, hogy egyedül van és fácánokat nevelhetett, amelyek aztán céltáblául szolgáltak kövér uraknak reggelijük után. Hiábavalóság volt, hiábavalóság az *n*-edik hatványon.

De minek törődni, minek gondokat okozni? És eddig nem is törődött semmivel és nem is okozott gondokat magának semmivel, míg azután ez a nő meg nem jelent életében. Csaknem tíz évvel volt idősebb annál. És ezer évvel idősebb tapasztalatban, minthogy alulról kezdte.

Kapcsolatuk egyre szorosabb lett. Már láthatta a napot, mikor végleg egybe kovácsolódnak és közösen fog kellene folytatni életüket. »Mert a szerelem bilincseit bajos meglazítani!«

És mi lesz azután? Mi lesz azután? Ismét előről kell kezdenie, mikor semmije sem volt, amivel elkezdhetné? Belekeverje ezt a nőt is? Megvívja a borzalmas harcot béna férjével? És a borzalmas harcot a maga brutális feleségével is, aki gyűlölte? Nyomorúság! nyomorúságok nyomorúsága! És már nem volt fiatal és csupa életkedv. És nem is volt közönyös természet. Minden keserűség és minden rútság sebet fog ütni rajta és az asszonyon is!

De még ha meg is szabadulnak sir Cliffordtól és a saját feleségétől, még ha meg is szabadulnak tőlük, mihez fognak kezdeni? Mihez fog ő maga kezdeni? Mihez fog kezdeni életével? Mert kell tennie valamit. Nem lehetett parazita, aki az asszony pénzéből és a maga nagyon csekély nyugdíjából él.

Ez volt a megoldhatatlan kérdés. Csak arra tudott gondolni, hogy Amerikába megy és új életet kezd. A dollárban egy cseppet sem bízott; de azért talán akad valami odaát a számára.

Nem tudott megnyugodni, sem lefeküdni. Éjfélig ült keserű gondolatai kábulatában, azután hirtelen felugrott székéről és kabátja és puskája után nyúlt.

- Gyerünk, barátom, - szólt a kutyához. - A legjobb nekünk odakint.

Csillagos, de holdtalan éjszaka volt. Megkezdte lassú, lelkiismeretes, nesztelen és fürkésző körsétáját. A nyúlcsapdákat kellett kikutatnia, melyeket a bányászok helyeztek el, főként a Stacks Gate-i bányászok, Marehay felé. De ellés ideje volt s ezt bizonyos fokig még a bányászok is tekintetbe vették. Mindazonáltal a vadorzók meglesése megnyugtatta idegeit és más irányba terelte gondolatait.

Mikor azonban lassú, óvatos cserkészésének végére ért - majdnem ötmérföldes séta volt - fáradtnak érezte magát. Felment a dombtetőre és szétnézett. Semmi hangot sem hallott a Stacks Gate-i bánya neszén, gyengén csikorgó neszén kívül, amelyben sohasem szűnt meg a munka: és alig látott világosságot, kivéve a szikrázó villanylámpa-sorokat a tárnáknál. A világ sötétben és gőzölögve aludt. Félhárom volt. De még álmában is nyugtalan és kegyetlen világ volt ez, amely a vasút vagy az országúton végigdübörgő teherautók lármájával csörömpölt és a kohókból kicsapó rózsaszín villámokkal cikkázott. A vas és a szén világa volt: a vas kegyetlensége és a szén füstje, és a végtelen, végtelen kapzsiság, mely mindezt ösztökélte. Csak kapzsiság, kapzsiság, amely megmozdult álmában.

Hideg volt és az erdész köhögött. A dombon gyenge, hideg szél fűjt. Az asszonyra gondolt. Most mindent odaadott volna, amije volt, vagy amije valaha is lehetett, ha melegen karjai közt tarthatja és takarójába burkolózva mellette alhatik. Az örökkévalóság minden reményét és a mult minden kincsét odaadta volna, ha az asszony mellette van, ha melegen betakarózhatnak egy pokrócba és alhatnék, csak alhatnék.

Elment a kunyhóba, beburkolózott a pokrócba és lefeküdt a földre, hogy aludjék. De nem tudott aludni, fázott. S emellett kegyetlenül érezte a maga tökéletlen mivoltát. Kegyetlenül érezte egyedüllétének tökéletlenségét. Kivánta a nőt, hogy megérintse, hogy szorosan magához ölelje a tökéletesség és a nyugalom egyetlen pillanatában.

Újra felkelt és kiment, ezúttal a park kapuja felé: azután lassan végigjósolt a házhoz vezető ösvényen. Már majdnem négy óra volt, még csillagos és hideg éjjel, a hajnal minden jele nélkül. Szokva volt a sötétséghez és egészen jól látott.

A nagy ház lassan, lassan vonzotta, mint valami mágnes. Közelében akart lenni az asszonynak. Nem vágy volt ez, nem vágy. A tökéletlen egyedüllét kegyetlen érzése volt, melynek egy

karjaiban tartott csendes nőre volt szüksége. Talán megtalálhatja. Talán még ki is hívhatja magához: vagy utat találhat be ő hozzá. Mert parancsoló szüksége volt rá.

Lassan és csendesen felkapaszkodott a lejtőn a házhoz. Aztán megkerülte a tetőn a nagy fákat és kiért a kocsútra, amely nagy körben kanyarodott a bejárat előtti pázsit körül. Már láthatta a két pompás bükkfát, amely ezen a nagy sík pázsiton állt a házzal szemben, sötéten kirajzolódva a sötétből.

Ott állt a ház, alacsonyan, elnyútan és sötéten; csak a földszinten világított egy lámpa sir Clifford szobájában. De hogy melyik szobában volt az asszony, aki a másik végét tartotta a gyenge fonálnak, amely őt oly irgalmatlanul húzta, azt nem tudta.

Kissé közelebb ment, puskájával a kezében, és mozdulatlanul megállt a kocsúton és figyelte a házat. Talán még most is megtalálhatja, talán bejuthat hozzá valahogy. A ház nem volt hozzáférhetetlen: ő maga pedig ügyes, mint egy betörő. Miért ne juthatna be hozzá?

Mozdulatlanul, várakozva állt, mialatt a hajnal halványan és észrevétlenül kezdett sápadni mögötte. Láta, amint a lámpa a házban kialudt. De nem látta Mrs. Boltont, aki az ablakhoz lépett és félrehúzta a régi sötétké selyemfüggönyt és állva maradt a sötét szobában és tekintett a közeledő nappal félhomályába, fürkészve az áhított hajnalt, várva, várva Clifford miatt, hogy valóban megbizonyosodjék a reggel beálltáról. Mert mihelyt biztos volt benne, hogy a reggel beköszöntött, Clifford nyomban elaludt.

Az álmodástól vakon állt az ablaknál és várakozott. S amint ott állt, összerezzen és csaknem felkiáltott. Mert egy férfi volt kint a kocsúton, egy fekete alak a félhomályban. Egészen éber lett és figyelt, de hangot nem adott ki, nehogy sir Cliffordot felzavarja.

A reggeli világosság áradni kezdett a világba és a sötét alak megkisebbedett és élesebben kirajzolódott. Mrs. Bolton megismerte a puskát és a bőr lábszárvédőket és a zsákszerű kabátot - Oliver Mellarst, az erdészt. Igen, mert körülötte szaglászott, mint egy árnyék és várta a kuttyája!

Mit akarhatott ez az ember? Fel akarta riasztani a házat? Miért állt ott, elbűvölten, és nézett fel az ablakra, mint egy szerelemtől beteg kan kutya a ház előtt, melyben a szuka van!

Teremtő Isten! A ráeszmélés villámszerűen cikkázott át Mrs. Boltonon. Ő lady Chatterley kedvese! Ó! Ó!

Ki gondolta volna! Pedig ő maga, Ivy Bolton is szerelmes volt belé egy cseppet! Amikor Mellors tizenhatéves kamasz volt és ő huszonhatéves asszony. Akkor volt ez, mikor az ápolónői vizsgára készült; a fiú sokat segített neki a bonctanban és egyéb tanulmányaiban. Okos fiú volt, ösztöndíjat kapott a sheffieldi gimnáziumban és többek közt franciául is tanult: s aztán főkovács lett és lovakat patkolt, saját bevallása szerint, mert szerette a lovakat, de valójában - bár soha sem ismerte be - azért, mert félt kimenni a világba és szembeszállni vele.

De csinos fickó volt, csinos fickó; sokban segített neki és okosan tudott magyarázni. Ugyanolyan okos volt, mint sir Clifford: és a nőknél mindig számított valaminek. A nőknél többet, mint a férfiaknál, mondták az emberek.

Aztán kapta magát és feleségül vette Bertha Cauttsot, mintegy önmagával dacolva. Vannak emberek, akik tényleg önmagukkal dacolva nőülnek, mert csalódnak valamiben. És nem csoda, hogy ez a házasság balul ütött ki. - Évekig oda volt, a háború egész ideje alatt: és hadnagy lett, tisztára úriember, talpig úriember! - Aztán visszatért Tevershallba és felcsapott erdésznek! Némelyik ember tényleg nem tudja üstökön ragadni a szerencsét! És erős tájshízlással beszél, mint a legutolsó paraszt, amikor ő, Ivy Bolton, jól tudja, hogy ha akar, úgy beszél, mint bármely úriember.

Igen, igen! Szóval a méltóságos asszony szemet vetett rá! Nos, nem a méltóságos asszony volt az első: van ebben az emberben valami. De ha meggondoljuk! Egy Tevershallban született és nevelkedett legény és a wragby halli méltóságos asszony! Szavamra, nagy pofon ez az előkelő és hatalmas Chatterley-knek!

Amint azonban egyre jobban nappalodott, az erdész ráeszmélt, hogy semmi célja sincs, ha szabadulni igyekszik egyedüllététől. A végzete volt, hogy egész életén át kísérje. Csak néha, nagyon ritkán tömődik be a rés. Csak néha! Meg kell várni az ilyen alkalmakat. El kell fogadni az egyedüllétet és kitartani benne egész életén át. Aztán, ahogy jönnek, elfogadni az alkalmakat, amikor a rés betömődik. De maguktól kell jönniök. Nem lehet kierőszakolni őket.

A vérző vágy, amely Mellorst Conniehoz húzta, hirtelen kialudt. Ő oltotta ki, mert így kellett lennie. Kétfelől kell egymáshoz közeledniök. És ha az asszony nem jön hozzá, ő sem megy utána. Nem szabad utána mennie. El kell tűnnie, amíg az asszony nem jön.

Lassan, töprengve megfordult, újra elfogadva magányát. Tudta, hogy így helyesebb. A nőnek kell hozzá jönnie: céltalan, hogy ő fusson utána. Céltalan!

Mrs. Bolton látta, hogy eltűnik, látta, hogy kutyája utána ered.

- No de ilyet! - mondta. - Ő az egyetlen férfi, akire nem gondoltam; és az egyetlen férfi, akire gondolhattam volna. Kedves volt hozzám, mikor fiatal legény volt, azután, hogy Tedet elvesztettem. No de ilyet! Ugyan mit szólna sir Clifford, ha tudná!

És diadalmas pillantást vetett a már alvó Cliffordra, miközben halkan kiment a szobából.

XII. FEJEZET.

Connie kilépett Wragby egyik kamrájából. Több kamra volt, mert a ház tele volt lim-lommal és a család sohasem adott el semmit. Sir Geoffrey apja a képeket kedvelte és sir Geoffrey anyja a cinquecento bútorokat. Maga sir Geoffrey a régi faragott tölgyfa ládákat, a sekrestyeládákat kedvelte. Így ment ez nemzedékeken keresztül. Clifford az egészen modern és egészen mérsékelt árú képeket gyűjtötte. A lomtár tehát tele volt rossz, sir Edwin-tájakkal és a patetikus William Henry Hunt-madárfészkekkel és más akadémiái vacakkal, amelyek borzalommal tölthették el egy akadémiái tag leányát. Elhatározta, hogy valamelyik nap átnézi és kisöpri az egészet. És érdekelték a furcsa bútorok.

Gondosan beburkolva, hogy a kártól és korhadástól megóvják, ott állt a régi rózsafa családi bölcső. Ki kellett csomagolnia, hogy megnézhesse. Volt benne bizonyos varázs: Connie sokáig nézte.

- Nagy kár, hogy nem fogják használni, - sóhajtott Mrs. Bolton, aki segédkezett. - Bárha az ilyen bölcsők manapság már nem is divatosak.

- Talán mégis használni fogjuk. Talán gyermekem lesz, - vetette oda Connie könnyedén, mintha csak azt mondta volna, hogy talán új kalapja lesz.

- Úgy méltóztatik gondolni, hogy ha történik valami sir Clifforddal! - hebegte Mrs. Bolton.

- Nem! Úgy gondolom, ahogy a dolgok tényleg állnak. Sir Cliffordnak csak izombénulása van... Ez mint férfit nem érinti, - felelte Connie és olyan természetesen hazudott, mint ahogy lélegzett.

Clifford keltette fel benne ezt a gondolatot. Ő mondta: »Természetes, hogy még lehet gyermekem. Egyáltalán nem vagyok végérvényesen megcsonkított. A férfiasság könnyen visszatérhet, még ha a csípő- és lábszárizmok bénák is. És ez esetben a megtermékenyülésnek nincsen akadálya.

Mikor energikus időszakai visszatértek és megfeszítetten foglalkozott a bányák ügyeivel, Cliffordnak tényleg az az érzése volt, mintha férfiasságát visszanyerné. Connie rémülten meredt rá. De elég gyors eszű volt ahhoz, hogy saját céljaira használja ki Clifford feltevését. Mert akart gyermeket, ha lehetséges volt: de nem Cliffordtól.

Mrs. Boltonnak egy pillanatra a lélegzete is elállt álmélkodásában. Aztán nem hitte el, amit Connie mondott: cselt látott benne. Az orvosok azonban csodákra is képesek manapság. Mesterségesen is tudnak megtermékenyíteni.

- Én is remélem, méltóságos asszony és imádkozom, hogy így legyen. Nagyszerű lenne önnek és mindnyájunknak. Szavamra, milyen változást jelentene egy gyermek Wragbyben!

- Nem jelentene! - felelte Connie.

És becsomagoltatott három hatvan év előtti, akadémiái festményt, hogy elküldje a shortlandi hercegnőnek, legközelebbi jótékonysági bazára részére. »Bazárhercegnőnek« nevezték; bizonyára el lesz ragadtatva a három bekeretezett akadémiái mázolványtól. Talán még arra is elhatározza magát, hogy meglátogatja őket. Milyen dühös volt Clifford mindig, mikor a hercegnő látogatóba jött!

- De szent atyám! - gondolta Mrs. Bolton magában. - Oliver Mellors gyermekére készítesz elő bennünket? Nem rossz! tevershalli kisbaba Wragby-i bölcsőben!

A többi szörnyűség között egy elég nagy fekete japán szekrényke is állt ebben a lomtárban, hatvan vagy hetven évvel ezelőtt készült pompás és leleményes munka, amely minden elképzelhető tárggyal fel volt szerelve. Legfelül miniatűr toilette-készlet: kefék, üvegcsék, tűkrök, fésűk, dobozok, sőt három gyönyörű kis borotva is biztonsági tokokban, szappanozó csésze és így tovább. Alatta íróasztal-készlet következett: itató, tollszárak, tintatartók, papiros, levélborítékok, írótübök; aztán egy tökéletes varrófelszerelés, három különböző nagyságú ollóval, gyűszűkkel, tűkkel, varróselyemmel és cérnával, stoppolófával, mindez a legkiválóbb minőségben és tökéletes kivitelben. Aztán volt még benne egy kis házipatika Laudanum, Myrrhatinktura, ólomcet stb. felírású, de üres üvegcsékkel. Minden tökéletesen új volt és ha becsukták, az egész szekrényke nem volt nagyobb, mint egy vaskos kis víkend-táska. Belül úgy illett egymásba minden, mint valami türelmi játék. Az üvegcsék tartalma ki sem ömölhetett, mert nem volt elég hely hozzá.

A szekrényke csodálatosan volt kitervezve és elkészítve, pompás Viktória-korabeli mester-munka, de mégis szörnyűség. Ezt éreznie is kellett valamelyik Chatterleynek, mert sohasem vették használatba. Egészen különlegesen lélektelen volt.

Mrs. Bolton azonban áradozott az elragadtatástól:

- Méltóztassék csak megnézni, hogy milyen csodaszép kefék! Még borotvaecsetek is vannak benne, három kifogástalan darab! És ezek az ollók! Igazán a legjobbak, amit pénzért csak kapni lehet. Meg kell adni, gyönyörű!

- Annak találja? Akkor a magáé.

- De nem, méltóságos asszony!

- Csak vigye el! Különböztetésnapig is itt marad. Ha nem akarja, elküldöm a hercegnőnek a képekkel együtt és ő igazán nem érdemel meg ennyit. Fogadja csak el!

- Oh, méltóságos asszony! Sohasem fogom tudni meghálálni.

- Meg sem kell próbálnia, - nevetett Connie.

És Mrs. Bolton levitorlázott, karjaiban a roppant fekete szekrénnel, egészen belepirulva az izgalomba.

Mr. Betts egyfogatú kocsijával a szekrénykével együtt hazavitte falujába. És Mrs. Boltonnak feltétlenül meg kellett hívnia néhány barátnőjét, hogy megmutassa nekik az ajándékot: a tanítónőt, a patikusnét, Mrs. Weedont, az alpénztáros feleségét. Mindnyájan csodaszép darabnak mondták. S aztán elkezdődött a terefere lady Chatterley gyermekéről.

- Még mindig vannak csodák! - vélte Mrs. Weedon.

Néhány nappal később a lelkes így szólt nyájasan Cliffordhoz:

- És valóban remélhetjük, hogy Wragby örökösöt kap? Ah, ha így megmutatkoznék Isten kegyelme!

- Csak reméljünk, - felelte Clifford szelid gúnnyal s emellett némi meggyőződéssel. Kezdte hinni, hogy a gyermek valóban az övé is lehet.

És az egyik délután megjelent Leslie Winter, Squire Winter, amint mindenki nevezte: sovány és olyan, mint akit skatulyából húztak ki és hetvenéves: és minden porcikájában úriember, mint Mrs. Bolton mondta Mrs. Bettsnek. És régimódi, erősen orrhangú beszédével divatját multabbnak látszott, mint a rizsporos páróka. Az idő ledobja röptében ezeket a finom, régi tollakat.

A bányákról beszélgettek. Cliffordnak az volt a gondolata, hogy a szenét, még a gyengébb minőségűt is, kemény, töményített tüzelőanyaggá lehetne feldolgozni, amely nagy hőfejlesztéssel égne el, ha kellően erős nyomás mellett nedves, savas levegővel táplálnák. Már régóta megfigyelték, hogy különösen erős, nedves szélben a bányasalak igen élénken ég, alig áraszt füstöt és finom, porszerű hamut hagy hátra a holt, rózsaszínű kavics helyett.

- De hol fogsz találni fűtőanyagod elégetésére alkalmas gépeket? - kérdezte Winter.

- Magam fogok felállítani ilyen gépeket. És magam fogom felhasználni fűtőanyagomat. És elektromos áramot fogok eladni. Biztosra veszem, hogy meg tudom csinálni.

- Ha meg tudod csinálni, fiam, akkor remek. Remek! Öröömre szolgálna, ha segítségére lehetnék. Csak attól félek, hogy kicsit már ósdi vagyok és a bányáim is ósdiak. De ki tudja, ha meghaltam, talán minden ember olyan lesz, mint te vagy. Remek! Megint mindenkinek lesz munkája és az ember nem lesz kénytelen eladni a szenét, vagy kudarcot vallani az eladással. Remek ötlet és remélem, siker is fogja koronázni. Ha fiaim volnának, kétségtelen, hogy nekik is lennének korszerű ötleteik Shipley-vel kapcsolatban: kétségtelen! Különben, fiam, van valami alapja annak a hírnek, hogy örökös remélhetünk Wragbyben?

- Ez a hír járja? - kérdezte Clifford.

- Marshall Fillingwoodból kérdést intézett *hozzám*; ez kedves fiam, minden, amit a hírről mondhatok. Természetesen a világért sem adnám tovább, ha nem volna alapja.

- Van remény, sir, - felelte Clifford kényelmetlenül, de különösen fénylő szemekkel. - Van remény rá.

Winter Cliffordhoz lépett és megrázta a kezét.

- El tudod-e képzelni, kedves fiam, hogy mit jelent ezt hallanom? És hallanom, hogy egy fiú reményében dolgozol: s hogy megint foglalkoztatni tudsz mindenkit Tevershallban? Ah, fiam! fenntartani a nemzetséget és munkát tudni adni mindenkinek, aki dolgozni akar!

Az öregúr őszintén megindult.

Másnap Connie hosszúszerű sárga tulipánokat rendezgetett egy üvegvázában.

- Az a hír járja, - mondta Clifford, - hogy fiúval és örökösrel készülsz Wragby megajándékozni. Tudsz róla?

Connie előtt forgott a világ rémületében, de nyugodtan állt, kezében a virágokkal.

- Nem! - felelte. - Ez tréfa? Vagy rosszakarat?

Clifford hallgatott, mielőtt válaszolt volna.

- Remélem, hogy egyik sem. Remélem, hogy jóslat.

Connie tovább rendezgette virágjait.

- Ma reggel levelet kaptam apától, - szólt. - Emlékeztet, hogy elfogadta részemre sir Alexander Cooper meghívását júliusra és augusztusra Velencébe, az Esmeralda villába.

- Júliusra és augusztusra? - ismételte Clifford.

- Oh, nem maradnék ott az egész idő alatt. Ki van zárva, hogy velem tarts?

- Nem utazom külföldre, - felelte Clifford gondolkodás nélkül.

Connie az ablakhoz vitte a virágait.

- Van valami kifogásod az elutazásom ellen? - kérdezte. - Tudod, hogy erre a nyárra ígértük.

- Meddig akarsz maradni?

- Talán három hétig.

Csend volt egy ideig.

- Nos, - válaszolta Clifford vontatottan és kissé komoran: - azt hiszem, három hétig kiállnám, ha feltétlenül biztos lennék abban, hogy vissza fogsz akarni jönni.

- Vissza fogok akarni jönni, - mondta Connie nyugodt, meggyőződésteljes hangon. A másik férfire gondolt.

Clifford kiérezte meggyőződöttségét s valahogy hitelt adott szavainak; azt hitte, hogy neki szólnak. Végtelenül megkönnyebbültnek érezte magát, és mindjárt jó kedve lett.

- Ez esetben azt hiszem, hogy minden rendben van, - mondta. - És te?

- Én is azt hiszem, - felelte Connie.

- Örülni fogsz a környezetváltozásnak?

Connie különös kék szemekkel pillantott rá.

- Szeretném viszontlátni Velencét, - szolt, - és megfürödni a lagunákban az egyik kavics-szigetnél. De tudod, hogy ki nem állhatom a Lidót! És nem hiszem, hogy meg fogom kedvelni sir Alexander Coopert és lady Coopert. De ha Hilda is ott lesz és lesz saját gondolánk, akkor jól fogom magam érezni. Örömet szereznel, ha te is eljönnél.

Ezt őszintén mondta. Úgy szeretne volna boldoggá tenni ily módon.

- De képzelj csak el engem a Gare du Nordon, vagy a calaisi kikötőben!

- Miért ne? Más embereket is látni hordszékeken, akik a háborúban sebesültek meg. Emellett az egész úton autón mehetnénk.

- Két szolgát kellene magunkkal vinnünk.

- Oh, nem! Elég lenne Field is. Második embert mindig találunk, ahol szükség lesz rá.

De Clifford a fejét rázta.

- Ebben az évben nem, drágám! Az idén nem! Jövőre valószínűleg; meg fogom próbálni.

Connie komoran távozott. Jövőre! Mit hoz a jövő év? Ő maga igazában nem is akart Velen-cébe menni: éppen most, amikor itt volt a másik ember. De mint valami önfegyelmezésre, úgy akart vállalkozni az utazásra, már csak azért is, mert ha gyermeke lesz, Clifford azt hiheti hogy Velencében volt kedvese.

Már májusban voltak és az elutazást júniusra vették tervbe. Mindig ezek a beosztások! Mindig beosztották az ember életét! Kerekek, melyek dolgoztak és mozgatták az embert s amelyeknek az ember nem parancsolt igazán!

Május volt, de megint hideg és nedves.

Ha a május hideg, nedves jó gabonánk és szénánk lesz! Fontos manapság a gabona és a széna! Connienak be kellett utaznia Uthwaitebe, a kis városkába, ahol a Chatterleyk még mindig a Chatterleyk voltak. Egyedül ment; Field vezette a kocsit.

A május és az új zöld növényzet ellenére a tájék kietlennek látszott. Csipős hideg volt és füst volt az esőben és fáradt gőz-féle a levegőben. Az embernek egyenesen az ellenálló erejéből kellett élnie. Nem csoda, hogy az itteni emberek rútak és szívósak voltak.

Az autó felfelé kapaszkodott a hosszú, piszkos, elszórt Tevershallon át, a megfeketedett téglaházak mellett. A fekete palatetők éles széleiket villogtatták, a sár fekete volt a szénportól, a járdák nedvesek és feketék. Úgy látszott, mintha szomorúság itatott volna át mindent. Borzasztó volt a természeti szépség teljes tagadása, az életöröm teljes tagadása, a szépösztön teljes hiánya, ami megvan minden madárban és minden állatban, az ember intuitív képességének teljes halála. A szappanhegyek a szatócsüzletekben, a rebarbara és a citrom a zöldséges kofáknál! minden elrepült mellette, rútan, rútan, rútan, nyomorultan a mozi gipsz-arany ocsmánysága, nedves falragaszaival: »Egy nő szerelme!« és a primitív egyházközség új nagy kápolnája, elég primitív nyers tégláival és zöld és lilaszínű ablaküvegeivel. A Wesley-kápolna, valamivel feljebb, vasrács és megfeketedett bokrok közül mutogatta megfeketedett tégláit. A Kongregációs kápolna, amely felsőbbrendűnek tartotta magát, homokkőből készült és harangtornya is volt, de nem nagyon magas. Mindjárt mögötte álltak az új iskolaépületek - drága rózsaszínű téglák és kavicsos felszóró játszótér vasrácsok mögött, - mind nagyon tekintélyesen és kápolna és fogház együttes benyomását keltve. Az ötödosztályos lányoknak énekórájuk volt, éppen befejezték a la-mi-do-la gyakorlatokat és egy »édes gyermekdalba« kezdtek. Lehetetlen lett volna elképzelni valamit, ami kevésbé hasonlított az énekhez, egy önmagától felkiváncozó énekhez: különös ordító sivalkodás, amely egy dallam körvonalait követte. Nem hasonlított a vadak énekéhez: a vadaknak finom ritmusérzékük van. Nem hasonlított az állatok lármájához: az állatok ki akarnak fejezni valamit, amikor bömbölnek. Semmihez sem hasonlított a földön, és éneknek nevezték. Connie csak ült és inába szállt bátorsággal fülelt, mialatt Field benzint töltött az autóba. Mi válhatott az ilyen lányokból, akikben az eleven intuitív képesség szörnyethalt és nem maradt egyéb, mint különös gépies sivalkodás és nyugtalanító akaraterő?

Szeneskovci jött lefelé a lépcsőn, zörögve az esőben. Field ismét megindult; elhaladt a nagy, de izléstelen szövet- és ruhakereskedések és a postahivatal mellett, befordult a kis vásártérre, ahol Sam Black lesett ki a »Nap« ajtajából, amely fogadónak szidta magát és nem kocsmának, s ahová a kereskedelmi utazók tértek be; és meghajolt lady Chatterley kocsija előtt.

A templom nem messze balra állt, fekete fák között. A kocsik most hegyről lefelé haladtak a »Bányász-céh« mellett. Már elhagyta a »Wellingtont«, a »Nelsont«, a »Három Hordót« és a »Napot«, most elhagyta a »Bányász-céht«, azután a géptermet, azután az új és csaknem városias »Bányász Otthont« és néhány új »villát«, aztán kiért sötét sövények és sötétzöld szántóföldek között a megfeketedett országútra, Stacks Gate felé.

Tevershall! Ez volt Tevershall! Vidám Anglia! Shakespeare Angliája! Nem, hanem a mai Anglia, amilyennek Connie ismerte, amióta itt élt. Új emberfajt termelt ki, amely túlságosan otthonos volt a pénzügyi, társadalmi és politikai kérdésekben, de halott minden spontán kezdeményezést illetően. Félhullák valamennyien: de szörnyű, állhatatos tudattal a másik felükről. Volt valami nyugtalanító, földalatti mindebben. Alvilág volt ez. És teljesen kiszámíthatatlan. Hogy értsük meg a félhullákban végbemenő visszahatásokat? Amikor Connie látta a nagy teherautókat, telve Sheffieldi vasmunkásokkal - hátborzongató, nyomorék, emberszerű kis lényekkel, - akik kirándulást tettek Matlockba, gyomra felkavarodott és ezt gondolta: »Ah, Istenem! ah, Istenem! mit tett az ember az embernek? Mit tettek az emberiség vezetői embertársaiknak? Embernél kevesebbé alacsonyították; s most már nem létezhetik közösségérzés soha! Egyenesen lidércnyomás.«

A borzadás egy hullámában újra átérezte egész szürke, homokos reménytelenségét. Ha az ipari tömegek ilyen lényekből állnak és a felső osztályok olyanok, aminek megismerte őket, akkor nincsen remény, nincs többé remény. Pedig Clifford gyermeket akart és örököst Wragbynek! Örököst Wragbynek! Megborzongott a rémülettől.

De Mellors is innen került ki! - Igen, de oly távol állt mindentől, mint ő maga. Még benne sem volt közösségérzés. Meghalt. A közösségérzés meghalt. Csak elkülönítés volt és reménytelenség mindennel szemben. És ez volt Anglia, a roppant Anglia: amilyennek Connie megismerte, mióta kiautózott a központjából.

A kocsis Stacks Gate felé kapaszkodott. Az eső elállt és a május különösen átlátszó sugara tűzött át a levegőn. A vidék hosszú hullámokban gördült el, délre Peak, keletre Mansfield és Nottingham irányában. Connie délnek utazott. Amint felért a fensikra, balfelé, egy magaslaton, a hullámos táj felett, megpillantotta Warsop Castle sötétszürke, árnyékos, hatalmas tömbjét, alatta az új bányászlakások vöröses faltjait és még lejjebb a sötét füst- és fehér gőzfelhőket a nagy bányából, amely annyi ezer fontot öntött évenként a herceg és a többi részvényesek zsebébe. A hatalmas régi kastély rom volt, de tömege még mindig ott függött az alacsony láthatáron a fekete és fehér füstszárlók felett, amelyek odalent a nyirkos levegőben lobogtak.

Utkanyar, és a fensikon Stacks Gate felé száguldtak. Stacks Gate az országútról nézve csak egy roppant nagy, hivalkodó új szálloda volt, a »Coningsby-céh«, amely vörösen és fehéren és aranyosan, barbár elkülönüléssel állt az országúton. De ha az ember jobban megnézte, balról egész sorait vette észre a szép, »modern«, dominókövekként kirakott, lakóházaknak, közbülső terekkel és kertekkel: különös dominó játszma, melyet néhány boszorkányos »tulajdonos« játszott a meglepett földön. És hátul, e házsorok mögött, egy igazán modern bánya bámulatos és félelmetes magasépitményei emelkedtek, vegyigyarak és hosszú folyosók, óriás nagyságúak és ember előtt eddig ismeretlen alakúak. Maga a bánya raktárhelyiségei és salakrakásai eltörpültek a mérhetetlen, új üzemek között. És az egész előtt ott állt a dominójáték, mintegy csodálkozóan és várva, hogy játsszanak vele.

Ez volt Stacks Gate, valami új a háború óta a föld arculatán. A valóságban azonban, bárha még Connie sem tudta, fél mérföldre a »szálloda« alatt, a domb tövében, ott feküdt az öreg Stacks Gate, egy öreg kis tárnával és öreg, feketés téglaházakkal és egy vagy két kápolnával és egy vagy két bolttal és egy vagy két kis kocsmával.

Ez azonban már nem számított. A hatalmas füst- és gőzfelhők fent, az új üzemből emelkedtek s most ez volt Stacks Gate: semmi kápolna, még csak üzletek sem. Csak a nagy üzemtelep, mint modern Olympia, valamennyi isten tiszteletére felállított templomokkal: aztán a minta lakóházak: aztán a szálloda, amely alapjában véve nem volt más, mint bányász-kocsmák, csak elsőrangú kivitelben.

Connie Wragbybe való érkezése óta ez az új hely már felépült a föld arculatán és a minta lakóházak megteltek mindenfelől odaözlő népséggel, amely egyéb foglalkozásai mellett orozva Clifford nyulait is elpusztította.

Az autó tovább száguldott a fensikon és látta elterülni a hullámos tájat. A táj; valamikor büszke és grófi táj volt. Elöl, ugyancsak fenyegetően és a láthatár peremén függve, Chadwick Hall roppant nagy, pompás tömege; inkább ablak, mint fal, egyike a leghíresebb Erzsébet-korabeli háznak. Előkelően, egyedül állt egy nagy park fölött, de divatját multan, előreledve. Még mindig karban tartották, de csak mint látványosságot. »Nézzétek, hogyan uralkodtak itt elődeink!« Ez volt a mult. A jelen lent feküdt. Csak Isten tudja, hol fekszik a jövő. Az autó már befordult a kis, öreg, megfeketedett bányász-barakok közé, hogy leereszkedjék Uthwaitebe. És nedves napokon Uthwaite egész füst- és gőzfelhőket eregetett fel az ég felé. Uthwaite lent a völgyben mindig különös hatással volt Conniera, keresztül-kasul vont vasúti sínhálózatával, mely Sheffield felé bonyolította le a forgalmat, tárnáival és vasgyáraival, melyek a magas kéményeikből füstöt és szikrákat okádtak és kis, ködbe szűrő dugóhúzó-szerű templomtornyával, amely nemsokára romba fog dőlni. Régi mezőváros volt, a körülötte fekvő völgyek központja. Egyik legnagyobb vendéglője a »Chatterley-céh«. Itt Uthwaiteben

Wragby Hallt mint Wragbyt ismerték, mintha egész helység lett volna és nem csak egy ház, ami az idegeneknek volt: Wragby Hall Tevershall mellett: Wragby »nemesi kúria«.

A bányászok kormos barakjai egyvonalban álltak a járdán, azoknak a kis bányásházaknak a meghittségével, melyek száz évnél idősebbek. Valamennyien az utat szegélyezték. Az út utcává vált s amint lefelé ereszkedett, az ember tüstént elfelejtette a hullámos mezőket, ahol a kastélyok és a kúriák még uralkodtak ugyan, de csak mint kísértetek. A kocsi most éppen a vasúti sinkereszteszódések fölött volt, és vasöntődék és más »üzemek« emelkedtek körülötte, oly magasra, hogy csak a falakat lehetett látni. És a vas hatalmas, visszhangzó csörömpöléssel csörömpölt és roppant csillék remegtették meg a földet és sípok sivítottak.

De ha az ember lejutott a városka zegzúgos és tekervényes szívébe, a templom mögé, akkor megint kétszáz év előtti világba került, a tekervényes utcákba, ahol a »Chatterley-céh« és a régi gyógyszerház állt, utcákba, melyek egykor a kastélyok és a tekintélyesen trónoló kúriák vad, nyílt világába vezettek ki.

A sarkon azonban rendőr emelte fel a kezét, amikor három, vassal megrakott csille gurult tova, megrengtetve a szegény, öreg templomot. S amíg a csillék tova nem gurultak, köszönni sem tudott a méltóságos asszonynak.

Igy volt ez. A régi, tekintélyes, polgári utcák fölött öreg, megfeketedett bányásházak hordái zsúfolódtak, a kivezető utakat szegélyezve. És közvetlenül utánuk következtek a sokkal nagyobb házak újabb, rózsaszínű sorai, kikövezve a völgyet: a modernebb munkások otthonai. És megint e mögött, a kastélyok széles, hullámos vidékein füst keveredett gőzzel és a nyers, vörös téglafoltok az újabb bányatelepekről tanuskodtak, néhol a völgyekben, másutt, borzalmas rútan, a dombok láthatárán. És köztük ott voltak a póstakocsis és parasztkalyibás régi Anglia szétrongyolódott maradványai, még Robin Hood Angliája is, ahol a bányászok elfojtott sportkosztümök komorságával csavarogtak, amikor nem dolgoztak.

Anglia, Angliám! De melyik az én Angliám? Anglia lakályos kúriái jó fénykép-anyagul szolgálnak és azt a látszatot keltik, hogy meg van a kapcsolatuk az Erzsébet-korabeliekkel. Itt vannak a szép, régi vidéki kastélyok Jó Anna királynő és Tom Jones napjaiból. De fekete korom hull a szürke gipszvakolatra, amely már régen elvesztette arany színét. És, mint a tekintélyes kúriákat, ezeket is egyenként elhagyják. Most lerombolás vár rájuk. És Anglia parasztkunyhói itt nagy téglaház-kockák a reménytelen vidéken.

Most lebontják a tekintélyes kúriákat, eltűnnek a György király idejéből származó »hallok«. Fritchleyt, egy tökéletes, régi György-korabeli kúriát éppen akkor bontották le, amikor Connie autójával elhaladt mellette. Kifogástalan állapotban volt: a háborúig a Weatherleyk folytattak benne stilusos életet. Most azonban túl nagy és túl költséges volt és túldiszonáns a környezethez. A vidéki nemesség kellemesebb helyekre költözött, ahol kiadhatta pénzét anélkül, hogy látnia kellett volna, hogyan »csinálják«.

Ez a történelem. Az egyik Anglia elsöpri a másikat. A bányák gazdaggá tették a kúriákat. Most fokozatosan elsöpörték őket, amint már elsöpörték a parasztházakat. Az ipari Anglia elsöpri a mezőgazdasági Angliát. Az egyik fogalom elsöpri a másikat. Az új Anglia elsöpri a régit. És a folytonosság nem szerves, hanem gépies.

Connie, aki a henye osztályokhoz tartozott, ragaszkodott a régi Anglia maradványaihoz. Évek kellettek hozzá, míg megértette, hogy a régit igazában elsöpörte ez az ijesztő, új és kegyetlen Anglia és hogy az elsöprés addig fog tartani, míg teljessé nem válik. Fritchley eltűnt, Eastwood eltűnt, Shipley elenyészőben volt: Squike Winter szeretett Shipley-je.

Connie egy pillanatra betért Shipleybe. A hátsó parkkapu egészen közel nyílt a bányavasút rendezőjéhez; maga a Shipley-tárna közvetlenül a fák mögött feküdt. A kapu nyitva állt, mert

a bányászoknak joguk volt a parkon át járni s ezzel a jogukkal éltek is. Mindenfelé kószáltak a parkban.

Az autó elhaladt a díszutak mellett, amelyekbe a bányászok bedobálták ujságjaikat és bekanyarodott a kúriához vezető magánútra. A XVIII. század közepéből származó, nagyon csinos gipszvakolatú épület kissé magasabban és oldalt állt. Gyönyörű hársfasora volt, amely egy régebbi házhoz vitt és a kúria derűsen nyúlt el, szinte vidáman pislogva György-korabeli ablaktábláival. Mögötte pompás kertek feküdtek.

A ház belseje sokkal jobban tetszett Connienak, mint Wragby. Sokkal derűsebb, élénkebb, otthonosabb és elegánsabb volt. A szobákat krémszínű faburkolat fődte a mennyezetek aranyozottak, mindenütt kifogástalan rend, a kényelem tökéletes és pazar. Még a szeliden ivelt és élettéljes folyosók is tágasaknak és kedveseknek látszottak.

De Leslie Winter egyedül élt. Imádta házát; de parkját három tárna szegélyezte. Gondolkodásában haladott ember volt. Csaknem maga hívta meg a bányászokat parkjába. Nem ők tették gazdaggá? És amikor díszutainál a faragatlan embereket csoportosan látta ólálkodni, - nem a park *magánrészében*, ahol éles határvonalat húzott, - ezt szokta mondani: »A bányászok talán nem diszitik úgy a parkot, mint a szarvasok, de sokkal nagyobb hasznot hajtanak.«

Ez azonban Viktória királynő uralkodásának második, - pénz szempontból - arany felében volt. A bányászokat akkoriban »jó munkásoknak« tekintették.

Ezt a félig mentegetődző kis beszédet Winter vendégének, az akkori, walesi hercegnek tartotta. És a herceg a maga erősen torokhangú angolságával így felelt:

- Teljesen igaza van. Ha Sandringham alatt szén volna, tárnát nyitnék a pázsiton s ezt elsőrendű talajkertészetnek tartanám. Ilyen áron készséggel hajlandó vagyok a rőt vadat bányászokra kicserélni. S amint hallom, emberei jó munkások is.

De később a hercegnek talán túlzott fogalmai voltak a pénz szépségéről és az elipariasodás áldásairól.

Mindazonáltal a hercegből király lett és a király meghalt és most másik király uralkodott, akinek főtevékenysége látszólag abban merült ki, hogy népkonyhákat létesített.

És a jó munkások valahogy összéb szorították Shipleyt. Új munkás-falvak tolokodtak a parkhoz, és az uraság valahogy úgy érezte, hogy e falvak lakossága idegen számára. Jóindulatú, de egészen arisztokratikus módon úrnak tartotta magát birtokán és bányászai fölött. Most, az új szellem fokozatos térhódítása folytán, valahogy kiszorították. Most ő volt az, aki nem tartozott Shipleyhez. Lehetetlen volt ezt fel nem ismernie. A bányászoknak, az iparnak megvolt a maga akarata és ez az akarat a tulajdonos úr ellen irányult. Valamennyi bányász részt vett ebben az akaratban, és nehéz volt helyt állni vele szemben. Ez az akarat kiszorította az embert helyéből vagy egész életéből is.

Squire Winter, mint katona, szembe szállt vele. De már nem volt kedve ebéd után a parkban sétálni. Jóformán elrejtőzött házában. Egyszer, hajadonfővel, lakkcipőben és lila selyem harisnyában lekísérte Connie-t a kapuhoz, elbeszélgetve vele udvarias, kissé orrhangú modorában. De amikor elhaladtak a munkások kis csoportjai mellett, akik csak álltak és bámultak rájuk, anélkül, hogy köszöntek volna, Connie érezte, hogy a sovány, előkelő nevelésű öregúr össze-rezzent, mint egy elegáns antilopszarvas a ketrecben, a szájtató tömeg előtt. A bányászok nem voltak *személyes* ellenségei: egyáltalán nem. De szellemük hideg volt és kiszorította Wintert. És a szívük mélyén gyűlölet fogamzott meg. »Neki dolgoztak«. És aljasságukban zokon vették elegáns, jól ápolt, jól nevelt lényét. »Ki ez az ember?« A *különbség* volt az, amit zokon vettek.

S minthogy sok volt benne a katonából, valahol angol szíve mélyén Winter úgy hitte, hogy igazuk van, amikor zokon veszik a különbséget. Valahogy igaztalannak érezte, hogy ő részesül minden előnyben. Azonban egy rendszert képviselt és nem akarta, hogy bárki kiszorítsa.

A halálon kívül. Amely hirtelen, nem sokkal Connie látogatása után következett be. És végrendeletében tekintélyes összeget hagyott Cliffordra.

Az örökösök nyomban intézkedtek, hogy Shipleyt lebontsák. Fentartása túl sokba került. Senki sem akart lakni benne. Így hát lebontották. A hársfasort kivágták. A parkot megfosztották fától és parcellákra osztották. Elég közel feküdt Uthwaitehez. Az új senkiföldjének különös, sivár pusztaságában kíváncsi családi lakóházak új kis utcái keletkeztek! Shipley kertváros!

Mindez egy évvel Connie utolsó látogatása után történt. Ott állt Shipley kertváros, egy csomó nyerstéglából épült családi »villa« az új utcákon. Senki sem álmodta volna, hogy tizenkét hónappal azelőtt a gipszvakolatú kúria állt ott.

De ez későbbi stádiuma Edward király tájkertészetének, az a stádium, amely »dísz«-szénbányát tárt fel a pázsiton.

Egyik Anglia elsőpri a másikat. A Squire Winter-ek és a Wragby Hall-ak Angliája elmúlt, halott volt. De az elsőprés még nem volt teljes.

Mi következhetett még ezután? Connie nem tudta elképzelni. Csak azt láthatta, hogy az új tégl utcák beleterjeszkednek a szántóföldekbe, hogy az új építmények magasba nőnek a bányák mellett, hogy a selyemharisnyás új lányok és az új vándorlegények a Pallyban vagy a munkásotthonban szórakoznak. A fiatalabb nemzedék mit sem tudott már a régi Angliáról. Hézag volt a tudat folytonosságában, csaknem amerikai: de valóságban ipari. Mi következik ezután?

Connie mindig úgy érezte, hogy »ezután« nincsen. Szerette volna fejét a homokba ásní: vagy legalább egy élő férfi mellé.

Olyan bonyodalmas és nyugtalanító és kegyetlen volt a világ! A köznép olyan szapora és igazán oly ijesztő. Így gondolkodott, amikor hazafelé ment és látta, amint a bányászok kijönnek a tárnákból nehéz patkolt csizmákban, szürkésfeketén, elégtelenítve, egyik válluk magasabb a másiknál. Földalatti, szürke arcok, a tárnamenyezetek miatt meggörbült nyakak, csapott vállak. Férfiak! Férfiak! Bizonyos tekintetben türelmes és jó emberek. Más tekintetben nem léteznek. Valamit, ami kellett volna, hogy meglegyen a férfiakban, kiirtottak és megölték bennük. De azért férfiak voltak. Gyermekeket nemzettek. Gyermeket lehet szülni nekik. Irtózat, irtózat gondolat! Jók voltak és szívesek. De csak félrészei, csak szürke félrészei egy emberi lénynek. Eddig »jó« voltak. De ez is fél-mivoltuk jósága. Mi lesz, ha halott felük is feltámad egyszer? De nem; irtózat még gondolni is erre. Connie kimondhatatlanul félt az ipari tömegektől. Olyan *nyugtalanítóknak* látta őket. Élet, szemernyi szépség nélkül, intuíció nélkül, örökösen »a tárnában.«

Gyermekek ilyen férfiaktól. Oh, Istenem! Oh, Istenem!

De Mellors is ilyen apától származott. Nem egészen. A negyven év különbséget, bámulatos különbséget tett férfi és férfi között.

A vas és a szén mélyen beette magát a férfiak lelkébe és testébe.

Megtestesült és eleven rútság! Mi lesz mindannyiukból? Talán a szén elfogytával ismét el fognak tűnni a föld felszínéről. Ezrével bukkantak fel sehonnan, amikor a szén hívta őket. Talán csak ijesztő faunája voltak a széntelepeknek. Más valóság teremtményeiként elemi lények voltak, akik a szén elemeinek szolgáltak, amint a fémmunkások is elemi lények a vas

elemét szolgálva. Férfiak, akik nem emberek, hanem a szén, a vas és az agyag állatai. Az elemek, a szén, a vas, a szilícium faunája: elemi lények. Talán volt bennük valami az ásványok boszorkányos, nem-emberi szépségéből, a szén fényéből, a vas sulyából és kékségéből és ellenállóerejéből, az üveg átlátszóságából. Az ásványvilág nyugtalanító és alakatlan elemi teremtményei. Úgy hozzátartoztak a szénhez, a vashoz, az agyaghoz, mint a halak a vízhez és a férgek a korhadt fához. Az ásványi bomlás lelke!

Connie örült, hogy otthon van, hogy beáshatja a fejét a homokba. Még annak is örült, hogy elfecseghet Clifforddal. Mert félelme a szén és vas Középagliájától oly különös érzéssel töltötte el, amely - mint az influenza - egész testét megtámadta.

- Természetes, hogy Miss Bentley boltjában kellett teáznom.

- Igazán? Winternél is kaptál volna teát.

- Oh, igen, de nem akartam csalódást okozni Miss Bentleynek.

Miss Bentley sápadt vénkisasszony volt, hosszú orral és romantikus hajlammal, aki szentség-szolgáltatáshoz méltó buzgalommal tálalta fel a teát.

- Kérdezősködött rólam? - érdeklődött Clifford.

- Természetesen! »Szabad megkérdezni méltóságos asszonyt sir Clifford hogy léte felől?« Azt hiszem, még többre tart téged, mint Cavell, a dajkád!

- Remélem, azt mondtad neki, hogy virulok?

- Igen! És olyan elragadtatottnak látszott, mintha azt mondtam volna neki, hogy az ég nyílt meg előtted. Megmondtam, hogy ha egyszer eljön Tevershallba, meg kell téged látogatnia?

- Engem? Az Isten szerelméért, minek? Meglátogatni engem!

- Hát, persze, Clifford. Nem imádkozhatnak annyira, ha még egy kis elismerést is sajnálsz tőlük. Az ő szemében kappadóciai Szent György semmi hozzád képest.

- És azt hiszed, hogy eljön?

- Elpirult! és egy pillanatig igazán szép volt szegényke! Miért nem vesznek el a férfiak olyan nőket, akik igazán imádnák őket?

- Túl későn kezdik el a nők az imádást. De azt mondta, hogy eljön?

- Oh! - Connie utánozta az elfuló Miss Bentleyt, - ha szabad volna, méltóságos asszony, merészkednem...

- Ha szabad volna merészkednem! milyen badarság! De remélem, hogy nem fog betoppanni egy szép napon. És milyen volt a teája?

- Lipton-féle és nagyon erős! De tudod-e, Clifford, hogy *Roman de la Rose*-a vagy Miss Bentleynek és egész csomó hozzá hasonlónak?

- Akkor sem érzem magam megtisztelve.

- Úgy teszik el minden képedet, amely a lapokban megjelenik, mint valami kincset s valószínűleg minden este imádkoznak érted. Igazán csodálatos.

Felment, hogy átöltözzék.

Aznap este Clifford így szólt hozzá:

- Hiszed-e, hogy van valami örökkévaló a házasságban?

Connie ránézett.

- A te szádban az örökkévalóság úgy hangzik, Clifford, mintha valami fődél lenne, vagy hosszú, nagyon hosszú lánc, melyet magunk után húztunk, akármilyen messze is mentünk.

Clifford bosszús pillantást vetett rá.

- Azt akartam ezzel mondani, hogy ha Velencébe utazol, remélhetőleg nem egy olyan szerelmi kaland vártában fogsz elutazni, melyet *au grand sérient* vehetsz; vagy igen?

- Szerelmi kaland Velencében *au grand sérient*? Biztosítalak, hogy nem. Egy szerelmi kalandot Velencében sohasem vennék másként, mint *au très petit sérient*.

Különös, megvető hangon beszélt. Clifford összeráncolt szemöldökkel nézte.

Amikor Connie reggel lejött, Flossie, az erdész kutyája ott ült a folyosón Clifford szobája előtt és halkán vinnyogott.

- Mi az Flossie? - mondta szeliden. - Mit keresel itt?

És nyugodtan kinyitotta Clifford ajtaját. Clifford az ágyban ült, asztalkáját és írógépét félretolva, és az erdész szolgálatkészen állt az ágy lábánál. Flossie befutott. Mellors egy könnyű fejmozdulattal és szemeivel újra az ajtó elé parancsolta és a kutya kisurrant.

- Jóreggelt, Clifford! - mondta Connie. - Nem tudtam, hogy el vagy foglalva. - Aztán az erdészre nézett és jóreggelt-et kívánt neki is. Mellors valamit dűnnyögött s mintegy fátyolosan nézett rá. De az asszony érezte, hogy a férfi pusztá jelenlététől a szenvedély szele csapja meg.

- Zavartalak, Clifford? Sajnálom.

- Nem, nem fontos.

Connie nesztelenül távozott a szobából és felment a kék szalónba, az első emeletre. Leült az ablakban és látta, amint az erdész lemegy a kocsúton, jellegzetes, csendes járásával, mintha láthatatlanná tenné magát. Valami természetes, nyugodt előkelőség, zárkózott büszkeség és csaknem törekenység volt alakjában. Egy bérenc! Clifford bérenceinek egyike! »Nem a csillagok bűne, a magunk bűne miatt vagyunk mi alattvalók, kedves Brutusom.«

Alattvaló volt? Alattvaló? Mit gondolt róla?

Verőfényes nap volt és Connie a kertben dolgozott és Mrs. Bolton segédkezett neki. A két nő valamilyen okból közelebb jutott egymáshoz, a rokonszenv egy megmagyarázhatatlan ár-
apályában, amely embert emberhez kapcsol. Szekfűt és más virágokat ültettek ki nyárra. Olyan munka volt ez, melyet mindketten szerettek. Kiváltképp Connienak okozott különös örömet, amikor egy fiatal növény puha gyökereit egy puha, fekete rögbe ágyazhatta. E tavaszi reggelen olyan bizsergést érzett a szívében, mintha a napfény érintette volna meg és tette volna boldoggá.

- Sok éve már annak, hogy az urát elvesztette? - kérdezte Mrs. Boltont, miközben egy másik kis növényt vett fel és helyezett be ágyába.

- Huszonhárom! - válaszolta Mrs. Bolton, gondosan elválasztva a fiatal palántákat. - Huszonhárom éve, hogy hazahozták.

Connie szíve összefacsarodott a rettenetes végzettől. »Hazahozták!«

- Miért éppen ő vesztette el az életét? - kérdezte. - Boldog volt magával?

Asszony kérdése volt az asszonyhoz. Mrs. Bolton kezefejével félresimított egy hajfűrtöt az arcából.

- Nem tudom, méltóságos asszony! Az a fajta volt, aki nem akart alkalmazkodni: igazán nem akart mások feje után menni. Semmit sem gyűlölt annyira a világon, mint a meglapulást.

Önfejtés, mely a halálba rohan. Soha nem lett volna szabad lemennie a tárnába. Apja kényszerítette lemenni, mikor még gyerek volt és azután, ha már valaki túl van a huszadik évén, nem nagyon könnyű ismét felkerülni.

- Mondta, hogy gyűlöli a bányát?

- Oh, nem! Soha! Sohasem mondta, hogy gyűlölt volna valamit. Csak furcsa arcot vágott. Azok közül való volt, akik nem vigyáznak magukra: mint azok az első legények, akik oly vidáman mentek ki a harctérre és mindjárt életükkel is fizettek. Nem volt igazában vakmerő. Ha nem is vigyázott magára. Nem egyszer mondtam neki: »Semmivel és senkivel sem törödsz!« Pedig nem volt igaz. Hogy ült ott mozdulatlanul, mikor az első gyermekem született, és milyen fatális szemekkel nézett rám, mikor a vajudás véget ért! Nehéz szülésem volt, de még nekem kellett őt vigasztalnom. »Minden rendben van, drágám, minden rendben van!« mondtam neki. S ekkor rámnézett és furcsán elmosolyodott. Sohasem beszélt róla, de nem hiszem, hogy ettől fogva valaha is igazi élvezetet talált volna bennem; igazában mindig volt benne valami vonakodás. Nem egyszer mondtam neki: »Ne tartsd magad vissza, gyerek!« De nem felelt. És nem akarta, vagy nem is tudta leküzdeni gátlását. Nem akarta, hogy több gyermekem legyen. Mindig az anyját okoltam, hogy akkor benthagyták a szobában. Semmi keresni valója sem volt benn. A férfiak néha a bolhából is elefántot csinálnak, ha töprengeni kezdenek.

- Olyan nagy dolognak tartotta? - kérdezte Connie csodálkozva.

- Igen; nem tudta természetesnek tekinteni a fájdalmakat. S ez elrontotta örömét rövid házaselete alatt. Mondtam neki: »Ha én nem törődöm vele, miért törődnél te? Az én bajom!« De mindig így felelt: »Nem jól van ez így!«

- Talán túlérzékeny volt, - szólt Connie.

- Úgy van! Ha az ember jobban megismeri a férfiakat, akkor rájön, hogy milyenek: túlságosan érzékenyek, éppen ott, ahol nem kellene. És azt hiszem, hogy anélkül hogy tisztában lett volna vele, gyűlölte a tárnát, egyenesen gyűlölte. Olyan nyugodt volt az arca, mikor meghalt, mintha megszabadult volna. Szép ember volt. Összetört a szívem, mikor így láttam, ilyen megbékélt arccal, mintha meg *akart* volna halni. Oh! összetört a szívem, hogy meghalt. De a tárna okozta.

Néhány keserű könnyet hullatott, és Connie még többet. Meleg tavaszi nap volt, a föld és a virágok illatával, fakadó rügyekkel és a kertet elöntő napfénnel.

- Borzasztó lehetett magának! - szólt Connie!

- Eleinte fel sem fogtam, méltóságos asszony! Egyre csak ezt hajtogattam: »Fiacskám, miért akartál elhagyni?« Ez volt minden, amit mondani tudtam. De valahogy éreztem, hogy vissza fog jönni.

- De hiszen nem akarta magát elhagyni, - mondta Connie.

- Oh, nem, méltóságos asszonyom! Csak úgy bután siráncoltam. És mindig vártam, hogy visszajön. Kivált éjszakánként. Folyton felébredtem és ezt gondoltam magamban: »Hogy van az, hogy nincs itt mellettem?« Mintha az *érzéseim* nem akarták volna elhinni, hogy elment. Egyszerűen úgy éreztem, hogy vissza kell jönnie és meg kell szólalnia, hogy magam mellett érezhessem. Ez volt minden, amit kívántam: érezni magam mellett, melegen. És ezer meg-rázkódtatásomba került és évekig tartott, míg ráeszméltem, hogy nem fog visszatérni.

- Az érintése, - szólt Connie.

- Igen, az érintése. Máig sem tudtam elfelejteni és sohasem is fogom elfelejteni. És ha van Isten az égben, visszajön és melegen hozzám simul, hogy aludhassam.

Connie ijedten nézett a szép, elmélázó arcra. Még egy szenvedélyes asszony Tevershallból! Az érintése! Mert nehéz a szerelem bilincseit meglazítani!

- Borzasztó, ha egy férfi a vérében van az embernek! - mondta.

- És ez teszi az embert elkeseredetté. Az ember érzi, hogy *akarták* a halálát. Az ember érzi, hogy a tárna meg *akarta* ölni. Éreztem, hogy ha a tárna nincsen és nincsenek azok, akiké a tárna, nem hagyott volna el. De valamennyien szét akarják választani a nőt és a férfit, akik igazán együvé tartoznak.

- Ha igazán együvé tartoznak, - jegyezte meg Connie.

- Ez az, méltóságos asszony! Nagyon sok köszívű ember van a világon. És minden reggel, amikor felkelt és elment a tárnába, éreztem, hogy helytelenül cselekszik. De mi mást tehetett volna? Mit tehet egy ember?

Különös gyűlölet lobogott az asszonyban.

- De oly sokáig eltarthat egy érintés? - kérdezte Connie hirtelen. - Hogy oly sokáig érezni tudta?

- Mi más van, ami eltarthatna, méltóságos asszony? A gyermekek felcseperednek és kirepülnek, de a férfi...! De még ezt is meg akarnák ölni bennünk, még érintése pusztá gondolatát is. Még saját gyermekeink is! Ki tudja, talán szét is mehettünk volna; de az érzés valami egészen más. De talán jobb, ha semmit sem veszünk a szívünkre. De amikor olyan asszonyokat látok, akik sohasem melegedtek igazán fel egy férfitől, akkor csak szegény madárijesztőket látok bennük, akármilyen szép ruha is van rajtuk és bármennyire kérkednek is. Nem, én már csak megmaradok a magam érzése mellett. Nem nagyon tisztellem az embereket.

XIII. FEJEZET.

Connie mindjárt villásreggeli után kiment az erdőbe. Valóban gyönyörű nap volt, fényben fürdő első oroszlánszájakkal és ragyogó, fehér, első margaretákkal. A mogyorócserjék félig kinyílt levelei és a gyermekláncfű utolsó poros szárai bonyolult szövedékbe fonódtak. Mindenfelé kutyatej burjánzott, sárga csillogással. A korai nyár sárga, erős sárga színe ömlött el mindenben. És a kankalinok szélesen elterültek és sápadtan átadták magukat a melegnek - félénkségüket levetközött, sűrű csomókba sorakozott kankalinok. A jácintok buja sötétzöldje valóságos tengert alkotott, sápadt kalászként kiemelkedő bimbókkal, míg az ösvényen nefelejcskek emelgették fejüket és a sisakvirág bontogatta sötét lila pompáját s egy bokor alatt kék tojánhéj-szilánkok feküdtek. Mindenütt duzzadó bimbók és fakadó élet!

Az erdész nem volt a kunyhóban. Minden csupa derű volt és a barna fácáncsibék vidáman futkostak. Connie folytatta útját az erdészlak felé, mert találkozni akart a férfivel.

Az erdészlak a napon állt, nem messze az erdő szélétől. A kis kertben, a tárva-nyitva álló ajtó közelében tömötszirmú nárciszok nyújtották nyakukat és az ösvényt páros, tömötszirmú százszorszépek szegélyezték. Kutyaugatás hallatszott és Flossie egyszerre Connie előtt tért.

A tárva-nyitva álló ajtó! tehát az erdész otthon van. És a vörös cseréptetőre hulló napfény! Amikor Connie végigment az ösvényen, az ablakon át meglátta a férfit, aki ingújjban ült az asztalnál és evett. A kutya halkán vakkantott, lassan csóválva farkát.

Az erdész felállt, az ajtóhoz lépett és még evés közben megtörölte száját egy piros asztalkendővel.

- Bejöhetek?

- Gyere!

A nap besütött a sivár szobába, melyben még a sült ürücomb szaga terjengett. A serpenyő, melyben készült, még ott állt a tűzhely rácsán, s a fekete burgonyásfazék, egy darab papíron, mellette a fehér tűzhelyen. A tűz vörös parázssá zsugorodott össze, fölötte üst lógott és zümmögött.

Az asztalon tányér állt burgonyával és húsmaradékkal; továbbá kenyérkosár, só és egy kék korsóban sör. Az asztalterítő fehér viaszkosvászon. Az erdész az árnyékban állt.

- Nagyon elkéstél, - mondta Connie. - Csak egyél tovább!

Az ajtó mellett, a napon, leült egy faszékra.

- Uthwaitebe kellett mennem, - mondta az erdész és visszaült az asztal mellé, de nem evett.

- Egyél hát, - unszolta az asszony.

De az erdész nem nyúlt az ételekhez.

- Nem akarsz valamit? - kérdezte. - Nem akarsz egy csésze teát? A víz már forr. - Félig újra felemelkedett székéről.

- Ha megengeded, hogy magam készítsem el, - felelte Connie felállva. Az erdész szomorúnak látszott és Connie érezte, hogy terhére van.

- Ahogy akarod; a teáskanna ott van, - rámutatott egy kis szürke edény-szekrényre a sarokban; - és a csészék is. A tea pedig a kandallópárkányon a fejed fölött.

Connie kivette a fekete teáskannát és a kandalló párkányáról leemelte a teásdobozt. A teáskannát kiöblítette forró vízzel s egy pillanatra tévovázva megállt: nem tudta, hogy hová öntse.

- Csak öntsd ki a kertbe, - szólt az erdész, tévovázását látva. - A víz tiszta.

Connie az ajtóhoz lépett és a csöppnyi vizet kilottyantotta az ösvényre. Milyen szép volt itt, milyen valódi erdei hangulat. A tölgyfákon már kibújtak az okkersárga levelek, a piros százszorszépek a kertben piros plüssgombokhoz hasonlítottak. Connie a küszöb nagy, kitaposott homokkő-lapjára nézett, melyet most oly kevés láb lépett át.

- Gyönyörű itt, - mondta. - Milyen pompás a csend; minden eleven és néma.

Az erdész megint evett, meglehetősen lassan és kényszeredetten, és Connie megérezte, hogy levert hangulatban van. Szótlanul elkészítette a teát és a teáskannát letette a kandallópárkányra, amint a falusiaknál látta. A férfi félretolta tányérját és hátra ment; Connie kilincscsörrenést hallott, majd az erdész, sajttal és vajjal egy tányéron visszatért.

Connie letette a két csészét az asztalra: mindössze két csésze volt.

- Akarsz egy csésze teát? - kérdezte.

- Kérek. A cukor az edény-szekrényben van és ott találsz egy kis tejszínes kancsót is. A tej a kamrában van egy köcsögben.

- Elvegyem, a tányérodát? - kérdezte Connie. Az erdész gyenge, gúnyos mosollyal nézett fel rá.

- Igen... ha éppen akarod, - felelte és kelletlenül ette a sajtot. Connie hátra ment, a nyitott nyárikonyhába, ahol a szivattyú volt. Balról ajtó nyílt, kétségkívül az éléskamra ajtaja. Kinyitotta és csaknem elmosolyodott a hely láttára, amelyet az erdész éléskamrának nevezett: hosszú, keskeny, fehérre meszelt kis faliszekrény, mely azonban elég nagy volt ahhoz, hogy egy kis hordó sört, néhány tálat és némi élelmiszerkészletet befogadjon. A sárga köcsögből kiöntött egy kevés tejet.

- Honnan szerzed a tejet? - kérdezte a férfitől, mikor visszatért az asztalhoz.

- Flintéktől! Kint hagynak számomra egy üveggel, ott, ahol az irtás kezdődik. Ott, ahol találkoztam veled!

De levert volt.

Connie beöntötte a teát, de a tejszínes korsóval tévovázott.

- Tejet nem kérek, - mondta az erdész; azután, mintha valami neszt hallott volna, fürkészve kinézett az ajtón.

- Talán jobb volna, ha becsuknók, - mondta.

- Kár lenne, - felelte Connie. - Úgy sem jön ide senki; vagy igen?

- Nem; legfeljebb nagyon ritkán. De az ember sohasem tudhatja.

- Ha jönnek, sem bánom, - szólt az asszony. - Csak egy csésze teát iszunk. Hol vannak a kanalak?

Az erdész átnyúlt és kihúzta az asztalfiókot. Connie az ajtón keresztül betűző napfényben ült az asztalnál.

- Flossie - mondta az erdész a kutyának, amely egy kis gyékényen feküdt a lépcső alján. - Menj és vigyázz, vigyázz!

Felemelte ujját és »vigyázz!« szava nagyon nyomatékosan hangzott. A kutya kisompolygott, hogy körülnézzon.

- Ma szomorú vagy? - kérdezte Connie.

Az erdész gyorsan rávetette kék szemeit és arcába meredt.

- Szomorú! Nem, csak bosszus! El kellett mennem, hogy idézést állítsak ki két vadorzónak, akiket megcsiptem; és ki nem állhatom az embereket.

Hidegen és jó angolsággal beszélt és hangjában harag volt.

- Terhedre van, hogy erdész vagy? - kérdezte Connie.

- Hogy erdész vagyok? Nem; amíg békében hagynak. De ha a rendőrségnél van dolgom és még tudja az ég, hogy hol, és várnom kell, míg egy csomó naplopó elintézi a dolgomat... no igen, akkor megvadulok... - és erőltetett jókedvvel mosolygott.

- Nem tudnád tényleg függetleníteni magad? - kérdezte az asszony.

- Függetleníteni magam? Azt hiszem igen, ha arra gondolsz, hogy meg tudnék-e élni a nyugdíjamból. Meg tudnék élni! De dolgoznom kell, különben belepusztulnék. Jobban mondván kell, hogy legyen valami, ami foglalkoztat. És ahhoz nem elég jó a hangulatom, hogy önmagamnak dolgozzam. Kell, hogy munkám valaki mást szolgáljon, különben egy hónap alatt odavágnám, egyszerűen csak rossz kedvemben. Egészben véve nagyon jól vagyok itt, különösen az utóbbi időben...

Megint Conniera nevetett, kedélyes gúnnyal.

- De miért vagy rosszkedvű? - kérdezte az asszony. - Azt akarod ezzel mondani, hogy *mindig* rosszkedvű vagy?

- Körülbelül, - felelte az erdész nevetve. - Nem emészttem meg az epémet egészen.

- Az epédet?

- Az epémet! Nem tudod, mi az? - Connie csalódottan hallgatott. Az erdész nem figyelt rá.

- Jövő hónapban egy időre elutazom, - mondta Connie.

- Ne mondd! Hová?

- Velencébe.

- Velencébe! Sir Clifforddal? Mennyi időre?

- Körülbelül egy hónapra, - válaszolta Connie. - Clifford nem akar velem jönni.

- Itt marad?

- Igen! Abban az állapotban, amelyben van, nincs inyére az utazás.

- Szegény ördög! - mondta az erdész részvétellel.

Hallgattak.

- Ugye, nem fogsz elfelejteni, amíg távol leszek? - kérdezte Connie. Az erdész ismét felvetette szemeit és melegen ránézett.

- Elfelejteni? - mondta. - Tudod, hogy senki sem felejt. Ez nem az emlékezőtehetség kérdése.

Connie ezt akarta mondani: »Akkor hát micsoda?« de ehelyett elfojtott hangon így szólt:

- Megmondtam Cliffordnak, hogy talán gyermekem lesz.

Az erdész most igazán ránézett, feszülten és fürkészve.

- Megmondtad? - kérdezte végül. - És mit felelt?

- Nincs ellene kifogása. Sőt, örülne, amennyiben az ő gyermekének tarthatnák. - Nem mert az erdészre nézni.

A férfi sokáig hallgatott, aztán megint Connie arcába meredt.

- Természetesen *rólam* nem történt említés? - kérdezte.

- Nem. Rólad nem történt említés, - mondta az asszony.

- Engem bajosan tudna mint férjhelyettest megemészteni. De akkor kitől lehetne szerinte gyermeked?

- Viszonyom lehet Velencében.

- Ez lehetséges, - felelte lassan az erdész. - Szóval ezért utazol?

- Nem hogy viszonyom legyen, - tiltakozott Connie és védekezve nézett fel rá.

- Csak a látszat kedvéért, - mondta a férfi.

Csend állt be. Az erdész ott ült és kibámult az ablakon, félig gúnyos, félig elkeseredett könnyű fintorral az arcán. Connie gyűlölte ezt a fintort.

- E szerint te semmi óvintézkedést sem tettél az ellen, hogy... - kezdte és hirtelen hozzátette: - mert én nem tettem.

- Nem, felelte Connie kurtán. - Utálnék ilyet tenni.

Az ember előbb ránézett, majd különös, ravasz vigyorgásával ismét kitekintett az ablakon. Feszült csend volt. Az erdész végül Connie felé fordult és gúnyosan mondta:

- Szóval azért akartál, hogy gyermeked legyen?

Connie lehorgasztotta fejét.

- Nem. Igazán nem, - felelte.

- Hát akkor miért? - kérdezte az erdész kissé csípősen.

Connie szemrehányón pillantott rá:

- Nem tudom.

A férfi felkacagott.

- Akkor akármi legyenek, ha én tudom.

Hosszú hallgatás következett, jeges hallgatás.

- Rendben van, - mondta végül az erdész. - Amint méltóságod parancsolja. Ha gyermeke lesz, átengedem sir Cliffordnak. Semmit sem fogok veszíteni vele. Ellenkezőleg, nagyon szép élményem volt; valóban nagyon szép! - És félig elfojtott ásítással kinyújtózott - Ha méltóságod kihasznált, - folytatta, - úgy nem ez az első eset, hogy kihasználtak; és nem hiszem, hogy kihasználásom valaha is oly kellemes lett volna, mint ez alkalommal, bár, persze, nem érzem magam szörnyen megtiszteltnek általa. - Megint különösen kinyújtózott, vonagló izmokkal és furcsán elszánt arccal.

- De én nem használtalak ki, - mondta Connie védekezve.

- Mindig szolgálatára állok méltóságodnak, - hangzott a felelet.

- Nem, - mondta az asszony. - Én szeretlek.

- Igazán? - válaszolta az erdész és nevetett. - Akkor hát, semmivel sem tartozunk egymásnak, mert én is szeretlek.

Különös, elsötétült szemekkel nézett Conniera.

- Nem jönnél most fel velem? - kérdezte fojtott hangon.

- Nem, nem itt. Nem most! - mondta az asszony tompán, ámbár, ha csak egy csöppet is unszolja, vele ment volna, mert nem volt ereje ellene szegülni akaratának.

Az erdész megint elfordította arcát és úgy tűnt, mintha megfedkezett volna az asszonyról.

- Szeretnék úgy megérinteni, amint te érintesz meg engem, - mondta Connie. - Még soha nem érintettelek igazán.

A férfi ránézett és ismét mosolygott. - Most? - kérdezte.

- Nem! Nem! Nem itt! A konyhóban. Nincs ellene kifogásod?

- Hogyan érintelek én meg téged? - kérdezte az erdész.

- Tudod.

A férfi ránézett és találkozott Connie fátyolos aggódó szemeivel.

- És szereted, ha megérintelek? - kérdezte, még mindig nevetve.

- Igen. És te? - felelte az asszony.

- Oh, én! - Aztán más hangon folytatta: - Igen. Tudod, anélkül hogy kérdezned kellene. - És ez igaz volt. Connie felkelt és fogta kalapját.

- Mennem kell, - mondta.

- Menni akarsz? - felelte az erdész udvariasan.

Connie azt akarta, hogy a férfi megérintse, hogy mondjon neki valamit, de az erdész semmit sem szólt, csak udvariasan várt.

- Köszönöm a teát, - mondta Connie.

- Még meg sem köszöntem méltóságodnak, hogy megtisztelte teáskannámat.

Connie lement az ösvényen; és az erdész az ajtóban állt és csendesen vigyorgott. Flossie felemelt farokkal szaladt hozzá. És Connienak némán kellett keresztül botorkálnia az erdőn, tudva azt, hogy a férfi ott áll és figyel, azzal az érthetetlen vigyorral az arcán.

Leverten és bosszúsán ment haza. Nagyon visszatetszett neki a férfinak az a kijelentése, hogy kihasználta; mert bizonyos értelemben ez igaz volt. De nem lett volna szabad, hogy kimondja. S így ismét két érzés között ingadozott: neheztelt rá és vágyott kibékülni vele.

Egy nagyon kellemetlen és ingerült órát töltött el a teásasztal mellett s utána tüstént felment szobájába. De odafent sem talált nyugtot. Sem ülni, sem állni nem tudott. Csinálnia kellett valamit. Vissza akart menni a konyhába; ha a férfi nincs ott, ám legyen.

Kisurrant az oldalajtón és kissé bosszúsán a konyhá felé tartott. Mikor a tisztásra ért, kínosan érezte magát. De az erdész megint ott volt, ingujjban gugolt és a költető ládából kiengedte a tyúkokat a fácán fiókák közé, melyek most már kissé héjjaszerűekké nőttek, de sokkal tetszetősebbek voltak, mint a csirkefiókák.

Connie egyenesen hozzá lépett.

- Amint látod, eljöttem! - mondta.

- Igen, látom! - felelte az erdész, hátát kiegyenesítve és enyhe derűvel nézett Conniera.

- Most kint hagyod a tyúkokat?

- Igen; csupa bőr és csont valamennyi a sok üléstől. És most nem is olyan sietős nekik, hogy kijöjjenek és faljanak. Egy kotló tyúknak semmi énje sincs; egészen felolvad tojásaiban vagy csibéiben.

Szegény anyatyúkok; ilyen vak önfeláldozás még idegen tojásokkal szemben is! Connie részvételt nézte őket. Gyámoltalan csönd ereszkedett a férfi és a nő közé.

- Menjünk be a kunyhóba? - kérdezte az erdész.

- Kivánsz? - kérdezte vissza Connie bizonytalanul.

- Igen, ha jönni akarsz.

Az asszony hallgatott.

- Jöjj hát! - mondta a férfi.

XIV. FEJEZET.

Vasárnap Clifford ki akart menni az erdőbe. Gyönyörű reggel volt, a körte- és szilvavirág máról-holnapra megjelent a világon, csodás fehér lepellel borítva be a fákat.

Kegyetlen érzés volt Cliffordnak, hogy mialatt a világ virágzott, őt át kellett emelni székéből a kerekesszékbe. De megfeledkezett erről, sőt úgy látszott, bizonyos fokig még el is van telve magától bénaságában. Connie még mindig szenvedett, amikor tehetetlen lábait helyükre kellett raknia. Most Mrs. Bolton vagy Field végezte ezt a műveletet.

Connie a kocsit legmagasabb pontján, a bükkerdő szélén várt Cliffordra. Széke beteges, lassú fontoskodással pöfögött fel. Mikor feleségéhez ért, Clifford így szólt:

- Sir Clifford tajtékzó paripáján!

- Vagy legalább prűszkölő lován, - nevetett Connie.

Clifford megállt és végignézett a hosszú, alacsony, öreg, barna ház homlokzatán.

- Wragby még csak nem is hunyorít! - mondta. - De miért is tenné? Én az emberi szellem nagy művén lovagolok és ez többet ér egy paripánál.

- Én is azt hiszem. És Pláton lelkei, melyek kétlovas harcikocsiban száguldanak fel az égbe, ma Ford autón mennének, - szólt Connie.

- Vagy Rolls-Royce-on: Pláton arisztokrata volt!

- Ugy van! Nincs többé fekete ló, melyet venni, vagy kinezni lehet. Pláton sohasem gondolt arra, hogy mi könnyebben jutunk előre, mint az ő fekete ménje és az ő fehér ménje és hogy egyáltalán nincsenek is ménjeink, hanem csak gépünk!

- Csak gépünk és gázunk! - mondta Clifford. - Jövő évre remélhetőleg javíthatók valamit a régi épületben. Azt hiszem, hogy vagy ezer fontot fog kelleni félre tennem e célra: hisz olyan drága a munka! - tette hozzá.

- Csak ne legyenek újabb sztrájkok!

- Mi értelme lenne, ha megint sztrájkolnának? Csak tönkretennék az ipart, vagy helyesebben azt, ami még megmaradt belőle: ezt még a vakok is kezdik látni!

- Talán nem is bánják, ha tönkreteszik az ipart, - vélte Connie.

- Ah, ne beszélj úgy, mint egy nő! Az ipar tölti meg a hasukat, ha nem is tudja megtölteni a zsebüket, - szólt Clifford, olyan fordulatokat használva beszédében, melyek Mrs. Bolton különös kifejezőmódjára emlékeztettek.

- Nem magad mondtad legutóbb, hogy konzervatív anarchista vagy? - kérdezte Connie ártatlanul.

- És megértetted, hogy mit akartam ezzel mondani? - torkolta le Clifford. - Csak azt, hogy az emberek, szigorúan a magánéletükben, olyanok lehetnek, amilyenek akarnak és azt tehetik, amit akarnak, amíg csak érintetlenül hagyják az életformát és a társadalmi berendezkedést.

Connie hallgatva ment néhány lépést, aztán csökönyösen így szólt:

- Ez úgy hangzik, mintha valaki azt mondaná, hogy egy tojás megzápulhat, ha akar, amíg csak sértetlenül megőrzi a héját. De egy záptojás önmagától megreped.

- Nem hiszem, hogy az emberek tojások volnának, - mondta Clifford. - Még csak angyal-tojások sem, drága kis evangelistám.

Meglehetősen emelkedett hangulatban volt ezen a fényes reggelen. A pacsirták hangosan trilláztak a park fölött, a távoli tárna a völgyben zajtalanul gőzt eregetett. Majdnem olyan volt, mint hajdanában, a haború előtt. Connie valójában nem akart vitatkozni. De valójában az erdőbe menni sem akart Clifforddal. Így aztán konok hangulatban lépkedett kerekesszéke mellett.

- Nem, - folytatta Clifford. - Nem lesz többé sztrájk, ha megfelelően intézkedünk.

- Miért nem?

- Mert a sztrájkot teljesen lehetetlenné fogjuk tenni.

- De beleegyeznek-e ebbe a munkások? - vetette ellen Connie.

- Nem kérdezzük meg őket. Akkor fogunk cselekedni, amikor nem is sejtik: az ő javukra, hogy az ipart megmentjük.

- A ti javatokra is, - jegyezte meg az asszony.

- Természetesen! Mindenki javára. De inkább az ő javukra, mint az enyéimre. Én meg tudok élni a tárnák nélkül is. Ők nem tudnak. Éhen fognak halni, ha tárnák nem lesznek. Nekem más segélyforrásaim is vannak.

A völgyből felnéztek a bányára és a bányán túl Tevershall fekete földes házaira, melyek mint valami kígyó kúsztak fel a domboldalon. A régi barna templomból harangok zúgtak: vasárnap, vasárnap, vasárnap!

- De beleegyeznek-e majd a munkások, hogy feltételeket szabjatok nekik? - kérdezte Connie.

- Bele fog kelleni egyezniök, drágám: ha keztyűs kézzel csináljuk.

- Nem lehetne szó kölcsönös megértésről?

- Feltétlenül: ha megértik, hogy az ipar előbbre való, mint az egyén.

- De kell-e hogy mint tulajdonnal te rendelkez az iparral?

- Nem rendelkezem vele. De olyan fokban, ahogy tényleg rendelkezem vele, igen, a leghatározottabban kell. A magántulajdon manapság megint vallási kérdéssé vált: mint amilyen Jézus és Szent Ferenc óta volt. De az erkölcsi tanítás *nem* az: végy mindent, amid van és add a szegényeknek; hanem: használj fel mindent, amid van, arra, hogy előmozdítsd az ipart és munkát adj a szegényeknek. Ez az egyetlen mód táplálékot adni minden szájnak és felöltöztetni minden testet. Ha mindent, amink van, a szegényeknek adunk, ez éhhalált jelent a szegényeknek ugyanugy, mint nekünk. És az általános éhhalál nem valami magasztos cél. Még az általános szegénység sem üdvös. A szegénység rút.

- És az egyenlőtlenség?

- Az egyenlőtlenség sorsszerű. Miért nagyobb a Jupiter, mint a Neptunus? Nem lehet a dolgok lényegét megváltoztatni!

- De ha már egyszer elkezdődött az irigység és a féltékenység és az elégedetlenség? - kérdezte Connie.

- Akkor kövess el minden tőled telhetőt, hogy elfojtsd. *Kell*, hogy valaki ura legyen a cirkusznak.

- De ki az ura a cirkusznak?

- Azok, akik tulajdonosai és irányítói az iparoknak.

Sokáig hallgattak.

- Ugy látom, hogy rossz urak ezek, - mondta Connie.

- Akkor adj nekik tanácsot, hogy mit tegyenek.

- Nem veszik úr-voltukat elég komolyan.

- Sokkal komolyabban veszik, mint te a nemességedet, - vélte Clifford.

- Azt ugy erőltették rám. Igazán nincs rá szükségem, - tört ki Connieból. Clifford megállította a széket és feleségére nézett.

- Ki bujik ki ma a felelősség elől? - mondta. - Ki próbál ma menekülni a maga úr-volta felelőssége elől, amint te nevezed?

- De én nem akarom, hogy »urak« létezzenek, - ellenkezett Connie.

- Ugyan, ez csak locsogás. Amid van, a sors rendeletéből van. És aszerint kell élned. Ki adta a bányászoknak mindazt, amijük van s amit érdemes birniok: egész politikai szabadságukat és műveltségüket, egészségügyi berendezéseiket és egészségi viszonyaikat, könyveiket, zenéjüket, mindent? Ki adta nekik? Bányászok adták bányászoknak? Nem! Anglia valamennyi Wragbyja és Shipley-je járult hozzá a maga részével és kell, hogy a jövőben is hozzájáruljon. Ebben áll a felelősséged.

Connie figyelmesen hallgatta és mélyen elpirult.

- Szívesen ajándékoznék nekik valamit, - mondta, - de nem szabad. Manapság minden eladó és mindenért meg kell fizetni és mindazt, amit felsorolsz, Wragby és Shipley jelentékeny haszonnal *eladja* az embereknek. Minden eladó. Szemernyi igazi részvétet sem ajándékoztok. És azonkívül ki vette el a néptől természetes életét és embervoltát és adta neki ezt az ipari szörnyűséget? Ki tette ezt?

- Mit kell hát szerinted tennem? - kérdezte Clifford elzöldülve. - Kérjem meg őket, hogy jöjjenek és fosszanak ki?

- Miért olyan rút, olyan iszonyatos Tevershall? Miért oly reménytelen az életük?

- Ők építették fel a maguk Tevershallját. Egy része ez a szabadságuk érvényesítésének. Ők maguk építették fel szép Tevershalljukat és a maguk szép életét élik. Én nem élhetem számukra az életüket. Minden főregnek a maga életét kell élnie.

- De te magadnak dolgoztatod őket. A te szénbányád életét élik.

- Egyáltalán nem. Minden főreg megtalálja a maga eleségét. Senki sincs rákényszerítve, hogy nekem dolgozzék.

- Életük elipariasodott és reménytelen, és olyan a mienk is, - kiáltotta Connie.

- Nem hiszem, hogy így lenne. Ez csak afféle romantikus szókép, az ájult és haladó regényesség maradványa. Te egyáltalán nem látszol reménytelen alaknak, ahogy itt állsz, drága Conniem.

S ez igaz is volt. Mert Connie sötétkék szemei szikráztak, arca kipirult s a reménytelenség csüggedtségével ellentétben lázongó szenvedélytől duzzadt. A fücsomók között gyapjas, fiatal oroszlánszájakat látott, melyek még pelyhesen nyujtogatták nyakukat. És dühösen kérdezte magában: miért is érzi, hogy Cliffordnak nincsen igaza s miért nem tudja neki megmondani, miért nem tudja neki pontosan megmondani, hogy *miben* nincs igaza.

- Nem csoda, hogy az emberek gyűlölnek, - szólt.

- Dehogyis gyűlölnek, felelte Clifford. - És ne tévedj: ahogy te fogod fel a világot, a munkások *nem* emberek. Állatok, akiket nem értesz és sohasem érthettél. Ne erőszakold rá másokra saját illúzióidat. A tömegek mindig egyformák voltak és mindig egyformák is lesznek. Nero rabszolgái végtelen kevéssel különböztek a mi bányászainktól, vagy a Ford-féle autózúzó munkásaitól. Nero bányász-rabszolgáiról beszélek és földműves-rabszolgáiról. A tömeg már ilyen: megváltoztathatatlan. Egy egyéniség kiválhat a tömegekből; de a kiválás nem változtatja meg a tömeget. A tömeg megváltozhatatlan. Ez a társadalomtudomány egyik legjelentékenyebb ténye. *Panem et circenses!* Csakhogy ma a műveltség, egyik rossz pótléka a cirkusznak. Ma az a hiba, hogy alaposan összezaggyáltuk a műsor cirkuszi részét és egy kis műveltséggel megmérgeztük tömegeinket.

Ahogy így Clifford izgatottan fejtegette a köznépről vallott felfogását, Connie megrémült. Valami megsemmisítő igazság volt abban, amit mondott. De olyan igazság, amely ölt.

Amikor Clifford látta, hogy Connie sápadtan és némán áll, ismét megindította székét és nem is beszéltek addig, míg az erdő kapujához nem értek, melyet Connie kinyitott.

- S amit ma a kezünkbe kell vennünk, - mondta Clifford, - a korbács és nem a kard. A tömegeken ősidők óta uralkodtak s a tömegek elvárják, hogy örökre is uralkodjanak fölöttük. Közöséges álszenteskedés és hiú beszéd azt állítani, hogy maguk is tudnak uralkodni magukon.

- De tudsz te uralkodni fölöttük? - kérdezte Connie.

- Én? Oh, igen! Sem az elmém, sem az akaratom nem rokkant meg és én nem a lábaimmal uralkodom. El tudom végezni részemet az uralkodásban: tökéletesen el tudom végezni a részemet; és adj nekem egy fiút és ő képes lesz elvégezni utánam a maga részét.

- De nem a saját fiad lenne, nem a te uralkodó osztályodból származnék; vagy *talán* nem, - dadogta Connie.

- Nem törődöm vele, hogy ki az apja, hacsak egészséges és nem a normális értelmi színvonal alatt álló férfi. Add nekem egy egészséges, normális értelmi színvonalú férfi gyermekét és én tökéletes Chatterleyt faragok belőle. Nem az dönt, hogy ki fia vagyunk, hanem az, hogy a sors hová állít bennünket. Állíts akármilyen gyermeket az uralkodó osztályok soraiba s ha felnőtt, ő is uralkodó lesz a maga körében. Helyezz királyi és hercegi gyermekeket a tömeg soraiba és kis plebéjusok, tömegtermékek lesznek belőlük. Ez a környezet mindent legyőző lefolyása.

- Akkor a köznép nem faj és az arisztokrácia nem vér, - szólt Connie.

- Nem, gyermekem. Mindez regényes képzelődés. Az arisztokrácia funkció, a végzet egy része. És a tömegek a végzet egy másik részének funkciója. Az egyén alig játszik szerepet. Az a kérdés, hogy milyen tevékenységre nevelik fel és teszik alkalmassá az embert. Nem az egyének alkotnak arisztokráciát, hanem az arisztokratikus egész funkciója. És az egész ember tevékenysége teszi a közöséges embert azzá, ami.

- Akkor nincs is semmi közös emberi bennünk.

- Ahogy mondd. Valamennyiünknek meg kell tölteni a gyomrunkat. De ha a rendelkező vagy végrehajtó tevékenységre kerül a sor, akkor azt hiszem, hogy szakadék, és pedig abszolút szakadék van az uralkodó és a szolgáló osztályok között. A két tevékenység ellentétes egymással. És a tevékenység határozza meg az egyént.

Connie káprázó szemekkel nézett rá.

- Ne menjünk tovább? - kérdezte.

És Clifford elindította széket. Megmondta, amit mondani akart. Most újra sajátos, üres közönyösségbe süllyedt, amit Connie oly elviselhetetlennek tartott. Mindenesetre elhatározta, hogy az erdőben nem vitatkozik.

Előttük futott a kitaposott ösvény, a mogyorófalak és a vidám, szürke fák között. A szék lassan pöfögött tovább, lassan behatolva a nefelejcek közé, melyek mint tejszinhab borították el a csapást, a mogyorócsérjék árnyékán túl. Clifford az ösvény közepén haladt, ahol a lábak nyomot vágtak a virágok között, de Connie, aki mögötte lépkedett, megfigyelte, hogyan zökkennek át a kerekek a mügéken és a keltikéken és hogyan lapitják össze a fűtej sárga kis kelyheit. Most a nefelejceken szántottak keresztül.

Minden virág volt itt, az első kék harangvirágok is, kék tavakban, mint az állóvíz.

- Igazad van, hogy ez gyönyörű, - mondta Clifford. - Megbűvöli az embert. Mi olyan szép, mint egy angol tavasz?

Connie arra gondolt, hogy ez a kijelentés úgy hangzik, mintha még a tavasz is törvényhozás alapján virítana. Egy angol tavasz! Miért nem ír? vagy zsidó? A szék lassan gördült előre, búzaként ágaskodó, merész harangvirág-glédák mellett és szürke bojtortjánlevelek fölött. Aztán az irtáshoz értek, ahol a fákat kivágták s ahová szemkápráztatón áradt a fény. És a harangvirágok ragyogó kék szinfoltokban terültek el, melyek itt és ott lilába és biborba játszottak. És közöttük a páfrányok emelgették barna, fürtös fejüket, mint ezer meg ezer fiatal kigyó, hogy új titkot sugjanak Évának.

Clifford addig tartotta mozgásban a széket, míg a domb tetejére nem ért; Connie lassan ment nyomában.

A tölgyrügyek levelesen és barnán fakadtak. Minden lágyan kivetkőzött téli keménységéből. Még a görcsös, bütykös tölgyfák is kilökték a fénybe legzsengőbb leveleiket, kiterelve kis, barna szárnyaikat, mint fiatal denevérszárnyakat. Miért nem volt az emberekben soha valami új üdeség, amivel ők is kivehették volna részüket a természet megújulásában! Kivénhedt emberek!

Clifford megállította a széket a dombtetőn és lenézett. A harangvirágok, mint a dagály, kéken nyaldosták a széles csapást és meleg kékséggel gyújtották fel a lankát.

- Milyen szép színhatás a valóságban, - állapította meg Clifford, - de utánózhatatlan festékkel.

- Igazad van, - felelte Connie a legcsekélyebb érdeklődés nélkül.

- El merjek menni a forrásig? - kérdezte Clifford.

- Fel tud majd újra kapaszkodni a szék? - szólt Connie.

- Próbáljuk meg; aki mer, az nyer!

És a szék lassan megindult, lefelé zötyögve a gyönyörű, széles ösvényen, melyet elborítottak a buja, kék jácintok. Oh, utolsó hajó minden hajók között, a jácintszinü mélységek felett! Oh, bárka az utolsó vad vizeken, mely kulturánk utolsó útján vitorlázol! Hová vezet lassú utad, te elvárásolt kerek hajó! Clifford nyugodtan és önelégülten ült a kaland kormányánál: régi fekete kalapjában és tweed kabátjában, mozdulatlanul és óvatosan. Oh, kapitány, kapitány, pompás utazásunk véget ért! Még nem! A domb alján Constance tűnt fel a csapáson szürke ruhájában és nézte, hogyan zötyög a szék lefelé.

Elhaladtak a kunyhóhoz vezető keskeny ösvény mellett. Az ösvény, hál' Isten, nem volt elég széles a széknek; egy gyalogosnak is alig volt elég széles. A szék elérte a lejtő alját és elkanyarodott és eltűnt. És Connie halk füttyentést hallott a háta mögött. Hirtelen körülnézett: az erdész jött felé a dombról, mögötte kuttyájával.

- Sir Clifford a kunyhóhoz készül? - kérdezte, Connie szeme közé nézve.

- Nem, csak a forráshoz.

- Jó! Akkor nem kell mutatkoznom. De ma este látni akarlak. Tíz óra felé várni foglak a park kapujánál.

Megint egyenesen a szeme közé nézett.

- Igen, - hebegte Connie.

Hallották Clifford dudájának túlkölését, amivel Conniét hívta. Connie visszakiáltott. Az erdész arcán halvány vigyorgás futott át és kezével gyengéden megsimogatta az asszonyt. Connie ijedten nézett rá és lefelé kezdett futni a lejtőn, újra visszakiáltva Cliffordnak. Az ember odafent utána nézett, aztán eltorzult arccal megfordult és eltávolodott.

Connie meglátta Cliffordot, amint lassan felhajtott a forráshoz, amely a sötét fenyőerdővel borított lejtő fele magasságában volt. Akkor érkezett oda, mikor Connie éppen utólérte.

- Megtette, ami tellett tőle, - szólt Clifford a székre célozva.

Connie a nagy, szürke bojtortjánleveleket nézte, melyek kísértetiesen nőttek ki a fenyves szélén. Robin Hood rebarbarájának nevezték. Teljesen csendes és komor volt minden a forrásnál. De a víz oly csodálatos csillogással bugyogott! És amott, a fű között, a sárga föld megmozdult. Egy vakond! Kibújt, rózsaszín mancsaival evezve és rózsás kis orrocskáját felemelve, vak fejét lóbálta.

- Mintha orrahegyével látna, - szólt Connie.

- Jobban, mint a két szemével, - válaszolta Clifford. - Nem iszol?

- Hát te?

Az asszony levett egy zománcozott korsót egy faágról és lehajolt, hogy megtöltse Cliffordnak. A férfi kortyolva ivott. Aztán Connie megint lehajolt és maga is ivott egy keveset.

- Milyen jeges! - szólt levegő után kapkodva.

- Ugye, jó? Kívántál magadnak valamit?

- Hát te?

- Én igen. De nem mondom meg.

Connie egy harkály kopácsolását hallotta, aztán a szél zúgását, amely szelíden legyezte a fenyőfákat. Felpillantott. Fehér felhők vonultak át a kékségen.

- Felhők! - szólt Connie.

- Csak fehér báránfelhők, - felelte Clifford.

Árnyék esett a kis tisztásra. A vakond kiúszott a puha, sárga földre.

- Utálatos kis dög; agyon kellene ütni, - mondta Clifford.

- Nézd! olyan, mint egy pap a szószéken, - felelte Connie.

Letépett néhány szál mügét és odavitte Cliffordnak.

- Mint a frissen kaszált széna! - mondta Clifford. - Nem olyan illata van, mint a mult század regényes hölgyeinek, akiknek azonban helyén volt a fejük?

Connie a fehér felhőket nézte.

- Szeretném tudni, hogy esni fog-e? - mondta.

- Esni! Miért? Azt akarod, hogy essék?

Elindultak visszafelé. Clifford óvatosan döcögött le a dombról. Elérkeztek a völgykatlan sötét aljára, jobbra fordultak és száz lépéssel távolabb bekanyarodtak a hosszú lanka lábához, ahol harangvirágok bókoltak a napfényben.

- Most aztán rajta, vén fiú! - szólt Clifford, felfelé irányítva a széket.

Meredek és zökkenős kapaszkodás volt. A szék lassan vonszolta magát, kedvetlenül küzködve. De azért dülöngélve mégis felbotorkált, míg végül oda nem ért, ahol a jácintok hemzsegték köröskörül; itt hirtelen megtorpant, prűszkölt, egy kis darabot tovább kúszott a virágok között, aztán megállt.

- Jó lenne dudálnunk, az erdész talán meghallja, - mondta Connie. - Tolhatná a széket egy kicsit. Különben én is megtehetem. Talán segít valamit.

- Hagyjuk, hogy kifújja magát, - mondta Clifford. - Nem lennél szíves egy követ tenni a kerék alá?

Connie talált egy követ s most vártak. Kis idő múlva Clifford újra elindította a motort, aztán mozgásba hozta a széket. Úgy küzködött és lihegett, különös hangokat hallatva, mint egy beteg állat.

- Hadd toljam! - mondta Connie, aki a szék mögött haladt.

- Nem! Ne told! - kiáltotta Clifford dühösen. - Mi haszna van az átkozott vacaknak, ha tolni kell? Tedd alá a követ!

Ujabb szünet, majd újabb nekilendülés; de még kevesebb sikerrel, mint előbb.

- Meg kell engedned, hogy toljam, - mondta Connie. - Vagy túlkölj az erdésznek.

- Várj!

Connie várt; és Clifford még egy kísérletet tett, mely többet ártott, mint használt.

- Túlkölj hát, ha nem akarod megengedni, hogy segítsek, - ismételte Connie.

- Az ördögbe! Légy egy pillanatig türelemmel.

Connie pár pillanatig hallgatott: Clifford újabb erőfeszítéseket tett a kis motorral.

- Még teljesen el fogod rontani, Clifford, - figyelmeztette Connie: - emellett feleslegesen idegesíted is magad.

- Ha legalább ki tudnék szállni és megvizsgálhatnám az átkozott talyigát! - felelte Clifford elkeseredetten. És élesen túlkölt. - Talán Mellors meg tudja állapítani, hogy mi a baj.

Vártak a széttiport virágok között, mialatt az égen lassan felhők gyülekeztek. A csendben egy vadgalamb kezdett turbékolni. Clifford hirtelen túlköléssel elriasztotta.

Az erdész csakhamar megjelent, fűrkészőn bukkanva elő a kanyarulatnál. Köszönt.

- Ért valamit a motorokhoz? - kérdezte Clifford élesen.

- Félek, hogy nem. Elromlott?

- Nyilván! - förmedt rá Clifford.

Az ember szolgálatkészen lehasalt a kerék mellé és szemügyre vette a kis gépet.

- Félek, hogy semmit sem értek ezekhez a műszaki dolgokhoz, sir Clifford, - mondta nyugodtan. - Ha elég benzin és olaj van benne...

- Csak nézze meg alaposan, hogy nincs-e valami eltörve, - vágott a szavába Clifford.

Az ember egy fához támasztotta puskáját, majd levette és a puska mellé dobta kabátját. A barna kutya örködött. Aztán az erdész leült sarkaira és fürkészve nézett a szék alá, újjával megpiszkálva az olajos kis gépet. Bosszankodott a tiszta vasárnapi ingére cseppent olajfoltok miatt.

- Úgy látszik, semmi sincs eltörve, - mondta. Ezzel felállt, hátratolta kalapját, megdörzsölte homlokát és nyilvánvalóan gondolkodott.

- Megnézte lent a rudakat? - kérdezte Clifford. - Nézze meg, hogy rendbe vannak-e.

Az ember hasra feküdt a földön, hátra szegte fejét, a gép alá kúszott és megtapogatta újjával. Connie arra gondolt, milyen meghatóan gyenge és parányi teremtség az ember, amikor ott hasal a nagy földön.

- Amennyire meg tudtam állapítani, minden rendben van, - hangzott a fojtott válasz.

- Azt hiszem, nem segíthet rajta, - mondta Clifford.

- Én is úgy hiszem! - és kimászott és bányász módra újra leült sarkaira. - Bizonyos, hogy semmi olyan törés nincsen, amit látni lehetne.

Clifford begyújtotta a gépet, aztán rákapcsolt. A kerekesszék nem akart megmozdulni.

- Talán kimerült a megerőltető úttól, - vélekedett az erdész.

Cliffordnak nem tetszett ez a beavatkozás: de csak berregtette motorját, mint egy dongólegyet. A motor köhögött, szuszogott s mintha szabályosabban bűgött volna.

- Olyan hangot ad, mintha el akarna indulni, - szólt Mellors.

Clifford azonban már bekapcsolta az indítót. A kerekeskocsi betegesen megrándult és erőtlenül előre zötytyent.

- Ha meglököm, majd megy, - mondta az erdész és a szék mögé lépett.

- Hagyja! - torkolta le Clifford. - Magától is menni fog.

- De Clifford! - szólt közbe Connie; - láthatod, hogy túlsok ez a motornak. Miért vagy olyan csökönyös?

Clifford elsáppadt mérgében. Nagyot rántott az indítókaron. A szék nekilendült, néhány lépést gurult, s aztán megállt egy különösen sokat ígérő, harangvirágos folton.

- Vége! - szólt az erdész. - Nincs elég ereje.

- Már többször volt itt fenn, - válaszolta Clifford hidegen.

- Most az egyszer nem bírja, - mondta az erdész.

Clifford nem felelt. Minden elképzelhetőt megpróbált a motorral, hol gyorsabban, hol lassabban járatta, mintha valami határozott hangot akart volna kihallani belőle. Az erdő ijesztő zajokkal visszhangzott. Aztán hirtelen megint rákapcsolt, miután a féken már előbb lazított.

- Így csak a belét rántja ki, - mormolta az erdész.

A szék beteges lendülettel oldalt, az árok felé rugaszkodott.

- Clifford! - kiáltotta Connie és előre rohant.

Az erdész azonban ekkorra már megragadta a szék támláját. Clifford összeszedte minden erejét és a csapás közepére kormányzott s a jármű különös zörejjel vette fel a küzdelmet az

emelkedéssel. Mellors egyenletesen tolta hátulról és a szék úgy ment felfelé, mintha jóvá akarná tenni mulasztását.

- Ugye, hogy birja! - mondta Clifford győzedelmes hangon és hátra nézett a vállán keresztül. Csak most látta meg az erdész arcát.

- Maga tolja?

- Anélkül nem menne.

- Engedje el! Megmondtam már, hogy ne nyúljon hozzá.

- Nem fog menni.

- Bízsa csak a motorra! - förmedt rá Clifford olyan nyomatékosan, ahogy csak tudott.

Az erdész visszamaradt: aztán megfordult, hogy elhozza kabátját és puskáját. A széknek nyilván tüstént kifogyott a lélegzete: mozdulatlanul állt. Clifford, aki fogolyként ült benne, elfehéredett a dühtől. Kezeivel rángatta az emeltyűket; lábait nem tudta használni. A motorból különös zörejeket csalt ki. Vad türelmetlenséggel huzigálta a kis fogantyúkat és még nagyobb lármát csapott velük. A szék azonban nem moccant. Nem, meg sem moccant. Clifford leállította a motort és mereven ült haragjában.

Constance a szegény eltiport harangvirágokra nézett. »Nincs szebb, mint egy angol tavasz.« »Elvégzem a magam részét az uralkodásban.« »Amit ma a kezünkbe kell vennünk, a korbács és nem a kard.« »Az uralkodó osztályok!«

Az erdész visszatért, kabátban és puskával; Flossie óvatosan poroszkált utána. Clifford felszólította, hogy próbáljon igazítani valamit a gépen. Connie, aki semmit sem értett a motorokhoz és már nem egyszer volt tanuja hasonló kudarcoknak, türelmesen ült az útszélen, mintha puszta szám volna. Az erdész megint lehasalt. Az uralkodó osztályok és a szolgák!

Mellors felállt és türelmesen mondta:

- Próbálja hát meg újra.

Hangja nyugodt volt, mintha gyermekhez beszélne.

Clifford megpróbálta és Mellors gyorsan a szék mögé lépett és tolni kezdte. A szék elindult; a motor körülbelül a félmunkát végezte, a többi az ember.

Clifford haragjában elsárgulva nézett hátra.

- Nem engedi el mindjárt!

Az erdész tüstént elbocsátotta a széket.

Clifford folytatta: - Hogy tudjam másként, mit végez a motor!

Az ember letette puskáját és kabátjába bújt. A maga részéről befejezte az ügyet.

A szék lassan hátrafelé kezdett csúszni.

- Clifford, a féket! - kiáltotta Connie.

Az asszony, Mellors és Clifford egyszerre lendültek neki; Connie és az erdész teste súrolta egymást. A szék megállt. Egy pillanatra halálos csend állt be.

- Nyilvánvaló, hogy mindenkinek kénye-kedvére vagyok kiszolgáltatva! - mondta Clifford. Sárga volt a méregtől.

Senki sem felelt. Mellors vállára akasztotta a puskát; arca különös és kifejezéstelen, de végtelesen türelmes. Flossie, a kutya, amely csaknem gazdája lábai között örködött, nyugtalanul

izgett-mozgott, gyanakodva és ellenszenvvel nézte a széket és megzavarodott a három emberi lénytől. A *tableau vivant* ott állt a széttaposott harangvirágok között és senki sem szólt egy szót sem.

- Azt hiszem, tolni fog kelleni, - mondta végül Clifford, hidegvért tettetve.

Semmi válasz. Mellors merev arca olyan volt, mintha semmit sem hallott volna. Connie aggódva figyelte. Clifford is körülnézett.

- Nem tolná a széket haza, Mellors? - kérdezte hideg, fölényes hangon. - Remélem, semmi olyant nem mondtam, amivel megsérthettem volna, - folytatta kényszeredetten.

- Egyáltalán semmit, sir Clifford! Kívánja, hogy toljam a széket?

- Legyen szíves.

Az ember nekifeszült, de ezúttal eredménytelenül. A fék beékelődött. Pizskálták és rángatták és az erdész megint letette puskáját és kabátját. S most Clifford egyetlen szót sem szólt. Az erdész végül felemelte a szék farát a földről és minden erejét összeszedve igyekezett a kerekeket szabaddá tenni, Nem sikerült, a szék visszaesett. Clifford a kartámlákba fogódzott. Az ember lihegett a teher alatt.

- Ne tegye, - kiáltott rá Connie.

- Nem lenne szíves meghúzni így a kereket? - mondta Mellors az asszonynak és megmutatta, hogyan.

- Nem! Nem szabad felemelnie! Túlerőlteti magát, - felelte Connie most már kipirulva haragjában.

De a férfi a szemébe nézett és bólintott. És Connienak a székhez kellett lépnie és engedelmesen meg kellett fognia a kereket. Az erdész emelte, Connie húzta és a szék engedett.

- Az Isten szerelmére! - kiáltotta Clifford rémulten.

De baj nem történt és a fék kiszabadult. Az erdész követ tett a kerék alá és leült az útszéltre; szíve hevesen vert, arca fehér volt az erőfeszítéstől, szeme előtt forgott a világ. Connie rápillantott s csaknem felsikoltott haragjában. Szünet és halálos csend. Connie látta, hogy az erdész kezei remegnek a combjain.

- Nem erőltette túl magát? - kérdezte Connie hozzálépve.

- Nem, nem! - Csaknem dühösen elfordult.

Halálos csend volt. Clifford szőke tarkója nem moccant. Még a kutya is mozdulatlanul állt. Az ég teljesen beborult.

Mellors végre felsóhajtott és kifújta orrát vörös zsebkendőjébe.

- Sokat kivett belőlem a tüdőgyulladás, - mondta.

Senki sem válaszolt. Connie azt latolgatta, hogy mennyi erőre is volt szükség felemelni a széket és a testes Cliffordot: sokra, nagyon sokra! Csak nem pattant meg benne valami?

Az erdész felállt, megfogta kabátját és a szék fogantyújára fektette.

- Készen van, sir Clifford?

- Ha maga készen van!

Mellors lehajolt, kihúzta a fékező éket, aztán ismét nekifeszült a széknek. Sápadtabb volt, mint amilyennek Connie valaha is látta. Gondolatai másutt jártak. Clifford nehéz ember volt s a domb meredek. Connie az erdész mellé lépett.

- Én is tolni fogom! - mondta.

És tolni is kezdte egy dühös nő féktelen energiájával. A szék gyorsabban gurult. Clifford hátra nézett.

- Szükséges ez? - kérdezte.

- Nagyon is! El akarod pusztítani ezt az embert? Ha járatnád a motort, amíg megy...

De nem fejezte be. Már lihegett. Kissé alább hagyott az erőlködéssel, mert meglepően kemény munka volt.

- Ah, lassabban! - mondta az ember mellette, gyenge mosollyal szemeiben.

- Bizonyos abban, hogy nem történt baja? - kérdezte bőszipen.

A férfi a fejét rázta. Connie keskeny, rövid, mozgékony kezét nézte, melyet megbarnított a levegő. Az a kéz volt, mely őt simogatta. Eddig még meg sem nézte. Ugyanolyan csendesnek látszott, mint a gazdája, különös belső némasággal, amely azt a vágyat keltette fel benne, hogy megragadja, mintha nem tudná többé elérni. Hirtelen egész lelke a férfi felé szállt: olyan csendes volt és annyira elérhetetlen! És az erdész érezte, hogy tagjai felélednek. Balkezevel a széket tolta, jobbát pedig Connie kerek, fehér csuklójára fektette és lágy cirógatással átfogta. És az erő lángja végig futott hátán és ágyékán és újjá éledt tőle. És Connie hirtelen lehajolt és megcsókolta a kezét. Eközben Clifford mozdulatlanul meresztette előttük tarkóját.

A dombtetőn megpihentek és Connie örült, hogy elengedheti a széket. Voltak röpke álmai a két férfi barátságáról: az egyik a férje, a másik a gyermeke apja. Most látta álmai kiáltó képtelenségét. A két férfi olyan ellensége volt egymásnak, mint a tűz és a víz. Kölcsönösen kiirtották egymást. És Connie most először eszmélt rá, hogy milyen különös és megfoghatatlan a gyűlölet. Most először gyűlölte Cliffordot tudatosan és határozottan, égő gyűlölettel: mintha el kellene pusztulnia a föld színéről. És különös, hogy milyen szabadnak és életteljesnek érezte magát, mert gyűlölhette Cliffordot és ezt bevallhatta magának. »Most, hogy gyűlölöm, képtelen leszek tovább élni vele«, ötlött az eszébe.

A síkon az erdész egyedül is tudta tolni a széket. Clifford beszélgetni kezdett Connieval, hogy fitogtassa teljes nyugalma: Eva néniről, aki Dieppeben volt és sir Malcolmról, aki írt és megkérdezte, hogy Connie vele akar-e utazni kis autóján Velencébe, vagy vonaton meg Hildával.

- Sokkal szívesebben mennék vonaton, - mondta Connie. - Nem szeretem a hosszú autótutat, kivált, ha por van. De majd meglátom, hogy Hilda mit akar.

- Hilda majd a maga kocsiján akar utazni és téged magával vinni, - válaszolta Clifford.

- Valószínűleg!... Itt most megint segítenem kell felfelé. Fogalmad sincs arról, hogy milyen nehéz ez a szék.

A szék mögé lépett és az erdész mellett küzdött a rózsaszín ösvényen felfelé. Nem törődött vele, hogy meglátja valaki.

- Miért nem hagysz itt és hívod Fieldet. Ő elég erős, - mondta Clifford.

- Már nagyon közel vagyunk, - lihegte Connie.

De mire a tetőre felértek, Mellors-szal együtt mindketten törölgették a verejtéket arcukról. Különös, hogy ez a csipetnyi közös munka sokkal közelebb hozta őket egymáshoz, mint valaha is voltak.

- Nagyon köszönöm, Mellors, - mondta Clifford, mikor a ház ajtajához értek. - Úgy látszik, más motort kell beszereznem. Menjen be a konyhába és egyék valamit, itt kell, hogy legyen az ideje.

- Köszönöm, sir Clifford! Éppen anyámhoz készültem ebédre; ma vasárnap van.

- Ahogy tetszik.

Mellors magára rántotta kabátját, Conniera pillantott, köszönt és eltűnt. Connie böszülten ment fel szobájába.

A villásreggelinél nem tudott érzéseinek uralkodni.

- Miért vagy olyan utálatosan belátástalan, Clifford? - mondta.

- Kivel szemben?

- Az erdősszel szemben! Ha ez az, amit uralkodó osztálynak nevezel, akkor sajnállak.

- Miért?

- Egy ember, aki beteg volt és nem elég erős! Szavamra, ha én lennék a szolga-osztály, megváratnálak a szolgálattal. Nekem ugyan fűtőlhetné volna.

- Elhiszem.

- Ha ő ült volna egy széken békés lábakkal és úgy viselkedett volna, ahogy te viselkedtél, mit tettél volna te érte?

- Kedves prédikátorom, a személyeknek és a személyiségeknek ez az összekeverése rossz ízlésről tanuskodik.

- És a te undok, meddő érzéketlenséged az elképzelhető legrosszabb ízlésről. *Noblesse oblige!* Téged és a te uralkodó osztályodat!

- És mire kellene, hogy kötelezzem? Arra, hogy egy sereg szükségtelen érzelmeket tápláljak vadörömmel szemben? Nem kérek belőle. Mindezt átengedem prédikátoromnak.

- Szavamra, mintha nem volna éppen olyan ember, mint te!

- Azonkívül vadöröm is, akinek két fontot fizetek hetenként és ingyen lakást adok.

- Fizetek! Mit gondolsz, mit fizetsz meg a heti két fontoddal és az ingyen lakással?

- A szolgálatait.

- Bah! Én azt mondanám neked, hogy tartsd meg a heti két fontodat és a lakásodat.

- Valószínűleg ő is szívesen mondaná; de nem engedheti meg magának ezt a fényűzést!

- Te és az *uralkodás!* - kiáltotta Connie. - Te nem uralkodsz; sose hizelegj ezzel magadnak. Neked csak több pénzed van, mint amennyi megillet, és heti két fontért embereket dolgoztatsz, vagy éhhalállal fenyegetőzöl. Uralkodás! Mit adsz magadból az uralkodásodhoz? Hiszen megaszalódtál! Csak kérkedsz a pénzeddel, mint egy zsidó vagy egy Schieber!

- Nagyon választékosan méltóztatik kifejezni magát, lady Chatterley!

- Biztosítalak, hogy te is rendkívül választékos voltál odakint az erdőben. Majd elsüllyedtem szégyenemben miattad. Apámban tízszer annyi emberi érzés van, mint te benned: te *úri-ember!*

Clifford kinyújtotta a kezét és becsengette Mrs. Boltont. Elöntötte az epe.

Connie böszülten ment fel szobájába. »Ő és az emberek megvásárlása!« mondta magában. »Engem ugyan nem vásárol meg s ezért nem is kell, hogy nála maradjak. Fínom úriember, a celluloid lelkével! És hogyan behálózzák az embert modorukkal, álintelligenciájukkal és jóságukkal. Körülbelül ugyanannyi érzés van bennük, mint a celluloidban.«

Terveket szőtt éjszakára és elhatározta, hogy nem gondol többé Cliffordra. Nem akarta gyűlölni. Nem akarta, hogy bármilyen érzés szorosabb kapcsolatot létesítsen közöttük. Nem akarta, hogy bármit is tudjon róla: és főként nem akarta, hogy ismerje az erdész iránt táplált érzéseit. Connienak a szolgálkkal szemben tanúsított magatartása miatt nem ma koccantak össze először. Clifford úgy találta, hogy túlságosan bizalmaskodó; viszont Connie szerint Clifford ostobán pökhendi, hajlíthatatlan és merev, mihelyt más emberekről van szó.

Connie nyugodtan, régi szerény modorával jelent meg az ebédnél. Clifford még mindig sárga volt az epétől, mint mindig, amikor felizgatta magát. Egy francia könyvet olvasott.

- Olvastad már Proustot? - kérdezte Connie.

- Megpróbáltam, de untat.

- Valóban egészen rendkívüli.

- Lehetséges! De untat: csupa szofizma! Nincsenek érzései, csak szavakban áradozik az érzésekről. Torkig vagyok az ilyen fontoskodó szellemieskedéssel.

- Többre becsülnéd a fontoskodó állatiaskodást?

- Talán! De legtöbbször azt, ami nem fontoskodó.

- Nos, nekem tetszik Proust átszellemültsége és előkelő anarchiája.

- De valójában agyonüti az embert.

- Már megint az én kis prédikátor-feleségem beszél.

Már megint ugyanoda lyukadtak ki. De Connie nem tudta megállni, hogy harcba ne bocsátkozzék Clifforddal. Úgy látta, mintha Clifford helyén csontváz ülne és egy csontváz hideg, szürke akarata áradna felé. Szinte úgy érezte, hogy a csontváz megragadja és bordakalitikájához szorítja. Clifford is nagyon harckész volt és Connie félt tőle egy kissé.

Mihelyt lehetett, felment szobájába és egészen korán lefeküdt. Féltízkor azonban felkelt és kilépett a folyosóra, hogy hallgatózzék. Csend volt. Pongyolába bújt és lement. Clifford és Mrs. Bolton pénzre kártyáztak. Valószínűleg nem hagyják abba éjfélig.

Connie visszatért szobájába, ledobta pijamáját a feldúlt ágyra, vékony tennisz-ruhát s fölé gyapju utcai ruhát húzott, gummitalpú tenniszcipőt vett fel s végül könnyű köpenyt. Mindenre felkészült. Ha találkozik valakivel, akkor néhány pillanatra ki akart menni sétálni. És reggel, amikor visszatér: egyszerűen járt egyet a harmatos parkban, amit meglehetősen gyakran tett reggeli előtt. Így hát csak egyetlen veszedelem fenyegette: hogy valaki éjjel bejön a szobájába. De ennek alig volt egy századrész valószínűsége is.

Betts még nem zárta be a kaput. Csak tíz órakor zárt és reggel hét óra felé nyitott. Connie nesztelenül és észrevétlenül osont ki. Félhold volt, amely elég világosságot adott a tájékozódásra, de nem eleget arra, hogy sötétszürke köpenyében meglássák. Gyorsan átsietett a parkon, nem a légyott borzongásával, hanem égető haraggal és lázongással szívében. Nem ilyen lelkiállapot volt kíváncsi egy szerelmi találkozás előtt. De *à la guerre comme à la guerre!*

XV. FEJEZET.

Amikor a parkkapu közelébe ért, zárkattogást hallott. A férfi tehát ott volt, az erdő sötétjében és meglátta!

- Jó, hogy ilyen korán jössz, - mondta az erdész a sötétből. - Símán ment minden?

- Egészen könnyen.

A férfi nyugodtan bezárta mögötte a kaput és rávilágított a sötét földre, ahol a halvány virágok még kinyíltan álltak az éjszakában. Szótlanul s mintha nem egymáshoz tartoznának, mentek egy darabig.

- Biztos vagy benne, hogy semmi bajod sem történt reggel a székkal? - kérdezte Connie.

- Nem, nem!

- Maradt valami következménye a tüdőgyulladásodnak?

- Szóra sem érdemes! Csak a szívem nem olyan erős és a tüdőm nem olyan rugalmas. De mindig így szokott lenni.

- És nem lenne szabad testileg nagyon megerőltetned magad, ugye?

- Legalább is nem gyakran.

Connie bosszankodott és némán folytatta az utat.

- Gyűlölted Cliffordot? - kérdezte végül.

- Dehogy gyűlöltem! Sokkal több hozzá hasonló emberrel találkoztam már, semhogy felizgatnám magam azzal, hogy gyűlöljem. Eleve tisztában voltam azzal, hogy fűtyülök a fajtájára és ennél is maradtam.

- Miféle fajta Clifford?

- Ezt jobban tudod nálam. Afféle fiatal úriember, aki néha szelíd, mint egy úrinő.

Connie gondolkodott.

- És Clifford szelíd?

- Szelíd s egyszersmind gonosz: mint a legtöbb ilyen fickó, mikor az ember nem hajt fejet előtte.

- S te azt hiszed, hogy te nem vagy szelíd?

- Talán nem egészen!

Connie végre sárga fényt pillantott meg a távolban.

Megállt.

- Amott világosság van! - mondta.

- Mindig égve hagyom a lámpát a házban, - felelte a férfi.

Connie újra megindult az erdész mellett, de nem ért hozzá. Azt kérdezte magában, hogy miért is megy vele egyáltalában.

A férfi kinyitott, aztán beléptek, aztán a férfi bereteszelte az ajtót maga mögött. Mintha börtönben volna, gondolta Connie! A piros parázs fölött üst zümmögött, az asztalon csészék álltak.

Connie leült a fa karosszékre a tűz mellett. Az erdei csípős levegő után a szobában meleg volt.

- Leveszem a cipőmet, nedves, - mondta Connie.

Harisnyában ült és a fényes tűzhelyrácsra rakta lábait. Az erdész az éléskamrába ment és ennivalót hozott: kenyeret és vaját és füstölt nyelvet. Connienak melege volt: levetette köpenyét. Az erdész felakasztotta az ajtóra.

- Mit akarsz inni, kakaót, vagy teát, vagy kávé? - kérdezte.

- Nem kérek semmit, - felelte az asszony az asztalra pillantva. - De te csak egyél.

- Én sem vagyok éhes, csak a kutyát etetem meg.

Nyugodt természetességgel ment ki a kövezett pitvarba és egy barna tálba eleséget tett a kutyának, amely aggódva nézett fel rá.

- Igen, igen, ez a vacsorád; nem kell úgy nézned, mintha semmit sem kapnál! - mondta neki tájszóval.

Letette a tálát a lépcső előtt a gyékényre, maga pedig leült egy székre a fal mellett, hogy lábszárvédőjét és cipőjét levesse. A kutya ahelyett, hogy evett volna, megint hozzá kúszott és zavartan pislogva leült előtte.

Az erdész kicsatolta lábszárvédőjét. A kutya kissé közelebb húzódott.

- Mi ütött beléd? Egészen odavagy, mert van itt valaki? Igazi nőstény! Menj és edd meg a vacsorádat.

Kezét a kutya fejére tette, amely hozzá dörzsölte pofáját. Az erdész lassan és gyengéden meghúzta hosszú, selymes fülét.

- Ott van! - szólt. - Ott van! menj és edd meg a vacsorádat! Menj!

A gyékényre tett tál felé tőlt a székét. A kutya farkcsóválva enni kezdett.

- Szereted a kutyákat? - kérdezte Connie.

- Nem, igazán nem. Túlságosan szelídek és ragaszkodók.

Levetette lábszárvédőjét és kezdte kifűzni nehéz cipőjét. Connie elfordult a tűztől. Milyen sivár volt a kis szoba! De feje fölött egy fiatal házaspár visszataszító nagyított fényképe lógott a falon, nyilván a férfi és egy kihívóarcú fiatal nő, kétségkívül a felesége.

- Te vagy ez? - kérdezte Connie.

Az erdész megfordult és a feje fölött lógó képre pillantott.

- Igen! Közvetlenül házasságunk előtt csinálták, amikor huszonegy éves voltam. - Érzéketlenül nézte a képet.

- Szereted? - kérdezte Connie.

- Dehogyan szeretem! Soha nem is szerettem. De ő erőszakolta ki, hogy levetessük magunkat.

Tovább fűzte cipőjét.

- Ha nem szereted, miért hagyod a falon? A feleséged talán szívesen venné, - mondta Connie.

Az erdész rápillantott; arca hirtelen eltorzult.

- Mindent elcipelt, amit érdemes volt elvinni a házból, - felelte. - De ezt itt hagyta.

- Akkor miért tartod meg? Érzelmi okokból?

- Nem, soha rá se nézek. Jóformán nem is tudtam, hogy itt van. Azóta lóg itt, mióta ide költöztünk.

- Miért nem égeted el? - kérdezte Connie.

Az erdész megint megfordult és újra szemügyre vette a nagyított fényképet. Izléstelen barna-arany keretbe volt foglalva. Símára borotvált, élénk, nagyon fiatalos külsejű férfit ábrázolt, meglehetősen magas gallérban, és egy kissé esetlen, merésztelintetű fiatal nőt, felbodrozott, göndör hajjal és sötét selyemblúzban.

- Nem is rossz gondolat, - állapította meg a férfi.

Behúzta cipőjét és papucsot vett fel. Felállt a székre és levette a fényképet. Nagy, halvány folt maradt utána a zöldes tapétán.

- Nem érdemes letörölni, - mondta és a falhoz támasztotta a keretet.

Kiment a kamrába és kalapáccsal és fogóval tért vissza. Leült előbbi helyére és letépdeste a papírt a keret hátsó feléről és kihúzta a szögeket, melyek a kartonlapot tartották. Azzal a közvetlen, nyugodt elmerültséggel dolgozott, ami jellemző vonása volt.

A szögek hamarosan kint voltak: aztán kivette a hátsó lemezpapírt, majd magát az erős, fehér kartonlapra ragasztott nagyítást. Vidáman nézte a képet.

- Olyannak mutat, amilyen voltam, fiatal kispapnak, őt pedig olyannak, amilyen volt, kofának, - mondta. - A piperkőc és a kofa!

- Hadd nézzem! - mondta Connie.

Az erdész valóban nagyon símára borotváltnak és általában nagyon símára vasaltnak látszott, amilyenek a símára vasalt fiatalemberek voltak húsz év előtt. De szemei még a fényképen is élénkek és rettenthetetlenek. És a nő távolról sem látszott kofának, noha arca pufók volt. Volt benne valami rokonszenves vonás.

- Ilyesmit nem lenne szabad eltenni, - mondta Connie.

- Nem lenne szabad! És nem lenne szabad csináltatni sem.

A térdén összetörte a kartont s mikor a darabok elég kicsik voltak, bedobta a tűzbe.

- Még eloltja a tüzet, - jegyezte meg.

Az üveget és a lemezpapírt gondosan felvitte a padlásra.

A keretet néhány kalapácsütéssel úgy szétverte, hogy a gipsz szanaszét repült. Aztán a darabokat bevitte a kamrába.

- Ezt majd holnap égetjük el, - mondta. - Túl sok a gipsz rajta.

Miután mindent elrakott, leült.

- Szeretted a feleséged? - kérdezte Connie.

- Hogy szerettem-e? - felelte az erdész. - Te szereted sir Cliffordot?

Connie azonban nem engedte más tárgyra terelni a szót.

- De kedvelted? - erősködött.

- Hogy kedveltem-e? - vigyorgott az erdész.

- Talán még most is kedveled, - mondta az asszony.

- Én? - Szemei kitágultak. - Oh, nem, még gondolni sem tudok rá, - válaszolta a férfi nyugodtan.

- Miért?

Az erdész csak a fejét rázta.

- Akkor miért nem válsz el tőle? Egy napon majd visszajön hozzád, - mondta Connie.

Az erdész élesen ránézett.

- Nem jön az még a közelembé sem. Sokkal jobban gyűlöl engem, mint én őt.

- Meg fogod látni, hogy visszajön hozzád.

- Soha. Vége közöttünk mindennek. Belebetegedném, ha csak látnám.

- Pedig látni fogod. Hiszen törvényesen nem is vagytok elválasztva, ugye?

- Nem.

- Na látod; akkor majd visszajön s neked vissza kell fogadnod.

Mellors mereven nézett Conniera. Aztán hirtelen felvetette a fejét.

- Lehet, hogy igazad van. Bolond voltam, hogy visszatértem. De úgy éreztem, hogy zátonyra futottam és mennem kellett valahová. Az ember porszem, akit ide-oda fúj a szél. De igazad van. Elválok tőle és szabaddá teszem magam. Mint a halált, úgy gyűlölöm a tisztviselőket, törvénytörőket és bíróságot. De el kell viselnem ezt is. El akarok válni.

És Connie látta arcán az eltökéltséget. Ujjongott bensejében.

- Most szívesen meginnék egy csésze teát, - mondta.

Az erdész felállt, hogy elkészítse. De arca merev maradt.

Mikor az asztal mellett ültek, Connie megkérdezte:

- Miért vetted nőül? Közöséges nő volt hozzád képest. Mrs. Bolton beszélt nekem róla. Sohasem tudta megérteni, hogy miért vetted nőül.

Mellors szúrósan ránézett.

- Meg fogom magyarázni neked, - szólt. - Az első lánnyal, aki az enyém lett, tizenhat éves koromban ismerkedtem meg. Egy tanító leánya volt, odaát Oelertonban, szép, sőt gyönyörű. Engem afféle okos fiatalembernek tartottak a sheffieldi gimnáziumból, aki konyítottam egy keveset a franciához és a némethez és nagyon magasan hordtam az orromat. A leány regényes természetű volt és gyűlölte a közönségeséget. Verselésre és olvasásra ösztönzött: bizonyos mértékben embert csinált belőlem. Lángoló hévvel faltam a könyveket és gondolkodtam felettük, - mindent miatta. És írónak lettem Butterley irodájában, sovány, sápadtarcu fickó és csak úgy gőzöltem mindattól, amit olvastam. És *mindenről* beszéltem neki: de mindenről. Társalogtunk Persepolisről és Timbukturól. Mi voltunk az irodalmilag legműveltebb pár tíz grófság területén. Meg voltam babonázva tőle, a szó szoros értelmében meg voltam babonázva. Ő pedig imádott. De kigyó volt a fűben - a testi szerelem. A lányból valahogy hiányzott; én viszont lesóványodtam s szinte eszemet vesztettem tőle. Aztán megmondtam neki, hogy kedvesemmé kell lennie. Mindenkép igyekeztem meggyőzni. Engem a vágy perzsel, ő azonban sohasem kívánczolt utánam. Egyszerűen nem kívánt. Imádott, szerette ha beszélgettem vele és megcsókoltam; etekintetben szenvedélyes volt. De a »másikat« egyszerűen nem akarta. Egész csomó ilyen nő van. És éppen az a »másik« volt, amit *én* akartam. Ez választott el bennünket egymástól. Kegyetlen voltam és faképnél hagytam. Aztán egy másik lánnyal kezdtem ki, egy tanítónővel, aki nagy botrányba keveredett, mert egy nősemmel folytatott

viszonyt, akit csaknem megőrjített. Fehérbőrű, puha nő volt, idősebb nálam és hegedült. És démon volt. Mindent szeretett a szerelemben, kivéve a testi szerelmet. Símult, cirógatott, dörgölődött; de én mindettől undorodtam. Én olyan nőt akartam, aki engem akart.

»Aztán Bertha Coutts következett. A szomszédunkban laktak, mikor kisfiú voltam, úgyhogy jól ismertem őket. Közönséges emberek voltak. Nos, Bertha elszegődött Birminghambe; azt mondta, hogy mint társalkodónő; mindenki más azt mondta, hogy mint szállodai pincérnő. Akárhogy is volt, amikor éppen torkig jóllaktam a másik lánnyal, - huszonegy éves voltam akkor -, Bertha visszajött, csinos ruhákkal, jó modorral és kivirulva, azzal az érzéki virágzással, amit lát néha az ember egy nőn vagy egy utcai lányon. Én igazán gyilkos hangulatban voltam akkor. Ott hagytam állásomat Butterleynél, mert azt hittem, hogy az irtózkodás a leghaszontalanabb foglalkozás; és elmentem főkovácsnak Tevershallba és lovakat patkoltam. Ez volt az apám foglalkozása is s én mindig segítettem neki. Olyan foglalkozás volt ez, mely nyemre volt: lovakkal bibelődni: és megfelelt természetemnek. Így hát abbahagytam a »finom« beszédet és amint arról mondják, aki tisztán beszél angolul, és visszatértem a tájszóláshoz. Még mindig olvastam könyveket odahaza, de kovácsoskodtam és volt egy ponnilovas kocsim és királynak éreztem magam a patkoló kovácsok között. Apám háromszáz fontot hagyott rám, mikor meghalt. Így hát viszonyt kezdtem Berthával és örültem, hogy közönséges. Kivántam, hogy közönséges legyen. Közönséges akartam lenni magam is. S aztán feleségül vettem és Bertha nem volt rossz. A többi »tisztá« nő csaknem minden élet-erőmet kiszívta; de Bertha e tekintetben az igazi volt: akart engem és nem restelte. Ez volt, amit kivántam: nő, aki *akarjon*. Azt hiszem, egy kissé lenézett, hogy akkora örömet találtam benne s hogy néha ágyába vittem a reggelijét. Ő maga nem törődött a házzal, nem adott rendesen ennem, amikor hazajöttem a munkából és ha mondtam neki valamit, hát rákezde. Persze én sem maradtam adósa. Ő egy csészét vágott a fejemhez, én pedig úgy megszorítottam a nyakát, hogy majd elállt a lélegzete. De szemtelenül bánt velem és szokásává tette, hogy sohase akarjon látni, mikor én megkivántam. Mindig eltaszított, olyan brutálisan, ahogy csak el tudott képzelni. Megátalkodott konokság volt ez benne, szinte tébolyult konokság: mint egy nőben, aki iszik. A végén aztán már nem tudtam kiállni. Ő maga idézte elő ezt az elhidegülést, amikor meg akart tőlem szabadulni, és azt mondta, hogy zsarnokoskodom fölötte. Ő idézte elő azzal, hogy külön szobát rendezett be magának. De eljött az ideje, mikor már én nem akartam, hogy a szobámba jöjjön. Egyszerűen nem akartam.

»Gyűlöltem. És ő is gyűlölt engem. Istenem, mennyire gyűlölt, mielőtt gyermekünk megszületett volna! Gyakran azt hiszem, hogy gyűlölethől hozta is a világra. Bármint legyen is, a gyermek születése után elhagytam. És azután kitört a háború és én beálltam katonának. És addig vissza sem jöttem, míg meg nem tudtam, hogy együtt él egy fickóval Stacks Gateben.

Sápadtan elhallgatott.

- És miféle ember az Stacks Gateben? - kérdezte Connie.

- Egy mulya nagy gyerek. Az asszony hordja a nadrágot és mindketten isznak.

- Istenem, ha visszajön!

- Akkor elmegyek és megint eltűnök.

Hallgattak. A fényképkarton szürke hamuvá vált a tűzben.

- Szóval, amikor olyan asszonyt kaptál, aki akart téged, - mondta Connie, - akkor kissé sokat kaptál a jóból.

- Ugy látszik, igen! De még így is inkább lennék vele, mint azokkal a nebánts virágokkal: ifjúságom fehér szerelmével és a másik mérgesillatú liliummal és a többiekkel.

- Mi van a többiekkel? - kérdezte Connie.

- A többiekkel? A többiek nem számítanak. Tapasztalatom szerint a nők túlnyomó többsége ilyen: legtöbbször akarnak egy férfit, de nem akarják a testi szerelmet, bár beletörődnek, mint az üzlet tartozékába. Maga a lényeges testi kapcsolat semmit sem jelent számukra s kissé izléstelen a szemükben. És a legtöbb férfi ebbe belenyugszik. Én gyűlölöm. A ravasz nők azonban, akik ilyenek, úgy tesznek, mintha nem ilyenek volnának. Szenvedélyességet és borzongást színlelnek. De ez csak maszlag. Alakoskodnak. Aztán vannak olyanok is, akik mindent szeretnek, mindenféle érzést és dédelgetést, csak a természetest nem. Végül akadnak olyanok, akik belül egyszerűen halottak; halottak és ezt tudják.

Sápadt volt és a homloka komor.

- És bánkódtál, mikor velem összekerültél? - kérdezte Connie.

- Bánkódtam és örültem.

- És most?

- Külsőleg bánkódom: mindazon bonyodalmak és rútság és szemrehányások miatt, melyeknek előbb vagy utóbb be kellett következniük. Olyankor van ez, mikor vérem lelohad és lehangolt vagyok. De ha a vérem pezsegni kezd, akkor örülök. Sőt ujjongok. Már-már kezdtem elkeseredni. Azt hittem, hogy nincs igazi testi szerelem többé, kivéve a fekete nőknél; már pedig mi fehér férfiak vagyunk és amazok a sarat juttatják az ember eszébe.

- És most örülsz nekem? - kérdezte Connie.

- Igen. Amikor a többit el tudom felejteni. Amikor a többit nem tudom elfelejteni, legszívesebben az asztal alá feküdnék és meghalnék.

- Miért az asztal alá?

- Hogy miért? - nevetett az erdész. - Valószínűleg, hogy elbujjak. Kisbaba!

- Ugy látszik, hogy tényleg szörnyű tapasztalataid voltak az asszonyok körül, - mondta Connie.

- Nem tudtam áztatni magam. Pedig a legtöbb férfi így tesz. Kényelmes álláspontra helyezkedik és elfogad egy hazugságot. Én soha sem tudtam áztatni magam. Tudtam, hogy mit akarok egy nőtől és sohasem voltam képes az azt mondani, hogy elértem, amikor nem értem el.

- De most elérted?

- Ugy látszik, mintha elértem volna.

- Akkor miért vagy olyan sápadt és komor?

- Tele vagyok emlékekkel: s talán félek is magamtól.

Connie csendesen ült. Későre járt az idő.

- És azt hiszed, hogy van valami fontossága egy férfi és egy nő testi kapcsolatának? - kérdezte Connie.

- Az én szememben igen. Számomra ez az életem veleje: teljes kapcsolatban lenni egy nővel.

- És ha nem éred el?

- Akkor meg kell lennem nélküle.

Connie megint elgondolkodott, mielőtt megkérdezte volna:

- És azt hiszed, hogy mindig helyesen bántál a nőkkel?

- Istenemre, nem! Én engedtem azzá lenni a feleségemet, ami lett: jórészt az én hibám. Én rontottam el. És nagyon bizalmatlan vagyok. Erre elő kell készülnöd. Sok kell ahhoz, hogy valakiben meg tudjak bízni belsőleg. Talán én is csalás vagyok. Nem bizom. És a gyengeségem nem szabad félreérteni.

Connie ránézett.

- A testedhez nem vagy bizalmatlan, mikor a véred felpezsdül, - mondta. - Olyankor nem vagy bizalmatlan, ugye?

- Sajnos, nem! Ez okozott nálam minden bajt. És ezért van az, hogy az agyam végletesen bizalmatlan.

- Hadd legyen az agyad bizalmatlan. Mit számít?

A kutya kényelmetlenül nyöszörgött a gyékényen. A hamutól eldugult tűz pislákol.

- Mi, ketten vihareztett harcosok vagyunk, - mondta Connie.

- Te is vihar edzett vagy? - nevetett Mellors. - S most megint visszatérünk a csatába!

- Igen; én igazán félek.

Az erdész felállt és Connie cipőit száradni tette. A magáét is megtörülte és a tűz közelébe állította: reggel be akarta őket kenni. Amennyire lehetett, kikotorta a tűzből a fényképkarton hamuját. - Még elégsé is mocskos, - mondta. Aztán néhány hasáb fát állított a kályha mellé reggelre. Majd néhány percre kiment a kutyával.

Mikor visszatért, Connie így szólt: - Én is ki akarok menni egy pillanatra.

Egyedül kiment a sötétbe. Fölötte csillagok ragyogtak. Érezte az éjszakai levegőben a virágok illatát. És érezte, hogy cipői újra átáztak. De az az érzése is volt, mintha elmenne, egyenesen elmenne a férfitől és mindenkitől.

Csipős hideg volt. Összerázkódott és visszatért a házba. Az erdész a pislogó tűz előtt ült.

- Brrr! Hideg van! - borzongott össze Connie.

Az erdész hasábokat tett a tűzre míg újra fel nem szította. A lobogó és sziporkázó sárga láng boldoggá tette mindkettőjüket, megmelegítette arcukat és lelküket.

- Sebaj! - szólt Connie és megfogta Mellors kezét, aki némán és elmerülve ült. - Az ember megteszi; ami tőle telik.

- Igen! - Mellors sóhajtott és kényszeredetten mosolygott.

Connie a karjaiba csúszott, amint ott ült a tűz előtt.

- Tehát felejts! - suttogta. - Felejts!

Mellors szorosan átkarolta a tűz kisugárzó melegében. Maga a láng is olyan volt, mint a feledés. És Connie puha, meleg, érett súlya! Vére lassanként felpezsdült és bátor életerőtől kezdett dagadni.

- S talán a nők *tényleg* akartak szeretni, csak nem tudtak. Talán nem is egészen az ő hibájuk volt ez, - mondta Connie.

- Igazad van. Azt hiszed, nem tudom, hogy milyen törhátú, összetaposott kígyó voltam én magam?

Connie hirtelen hozzátapadt. Nem akarta, hogy előlről kezdje az önmarcangolást. De valami beteges ösztön nem hagyta nyugton.

- De már nem vagy, - felelte. - De már nem vagy az: törthátú, összetaposott kígyó.
- Nem tudom, hogy mi vagyok. Fekete napok várnak rám, - ismételte Mellors baljósan.
- Nem! - ellenkezett Connie hozzásimulva. - Miért?
- Fekete napok várnak mindnyájunkra és mindenkire, - ismételte Mellors baljósan.
- Nem! nem szabad így beszélned!

Mellors hallgatott, de Connie megérezte benne a kétségbeesés fekete ürességét. Ez a kétségbeesés volt halála minden vágynak, minden szerelemnek: ez a kétségbeesés a férfiak lelkében, melynek sötét barlangjában a bátorságuk elveszett.

Connie idegesen mondott ellent Mellorsnak.

- De te sohasem hittél asszonyaidnak. Te még nekem sem hiszel igazán.
- Nem tudom, mit jelent egy nőnek hinni.
- Éppen ez az!

Connie még mindig ott kuporodott az ölében. De Mellors lelke szürke volt és elkalandozott; Connie számára mintha ott sem lett volna. S amit az asszony mondott, csak még messzebbre kergette.

- De *miben* hiszel akkor? - erősködött Connie.
- Nem tudom.
- Semmiben; mint valamennyi férfi, akit valaha is ismertem.

Mindketten hallgattak. Aztán az erdész felrázta magát ernyedtségéből:

- De igen, én hiszek valamiben. Hiszek a melegszívűségemben. Kiváltképp hiszek abban, hogy meleg szívű vagyok a szerelemben, hogy meleg szívvel szeretek. Hiszem, hogy ha a férfiak meleg szívvel tudnának szeretni és a nők meleg szívűen fogadnák ezt a szerelmet, úgy minden jóra fordulna. A hidegszívű szerelem: halál és örület.
- De te nem hidegszívűen szeretsz engem, - tiltakozott Connie.
- Én egyáltalán nem akarlak szeretni. A szívem ugyanolyan hideg, mint ez a tál hideg burgonya.
- Oh, - felelte Connie és gúnyosan megcsókolta: - akkor süssük át inkább. - Mellors nevetett és kiegyenesedett.
- Ez tény! - mondta. - Mindent egy csöppnyi melegszívűségért. De a nők nem kívánják. Te sem kívánod igazán. Te a kényelmes, erős, átható, hidegszívű szerelmet szereted s aztán úgy teszel, mintha cukor volna számodra. Hol van a gyengédséged irántam? Olyan gyanakvó vagy hozzám, mint macska a kutyához. Mondom neked, hogy gyengédnek és melegszívűnek lenni nem ugyanaz. A szerelmet még csak kívánod valahogy: csak azt akarod, hogy magasztos és titokzatos valaminek nevezzék, kizárólag, hogy önhittségednek hizelegjen. Az önhittséged többet jelent számodra, ötvenszer annyit, mint minden férfi, vagy egy férfi ismerése.
- Éppen ez az, amit én mondtam rólad. Az önhittséged számodra minden.
- Jól van hát! - mondta Mellors és olyan mozdulatot tett, mintha fel akart volna állni. - Akkor váljunk el. Én inkább meghalok, semhogy még egyszer hidegszívűen szeressek.

Connie elhúzódott tőle és Mellors felállt.

- És azt hiszed, hogy én ezt akarom? - kérdezte az asszony.

- Remélem, hogy nem, - felelte a férfi. - De mindenesetre menj és feküdj le; én idelent fogok aludni.

Connie ránézett. Mellors sápadt volt, homloka komor és annyira távol állt tőle, mint az északi sark. A férfiak mind egyformák.

- Nem mehetek haza reggelig, - mondta Connie.

- Nem! Csak feküdj le. Háromnegyed egy.

- Nem fekszem.

Mellors a tűzhelyhez lépett és a cipőjéért nyult.

- Akkor kimegyek! - szolt.

Fel akarta húzni cipőjét. Connie csodálkozó szemekkel nézte.

- Várj! - hebegte. - Várj! Mi történt velünk?

Mellors előrehajolva fűzte cipőjét és nem felelt. A pillanatok múltak. Tompultság vett erőt Connien, mint valami ájulaton. Egész öntudata elszibbadt és csak állt tágrameredt szemmel, nézett az ismeretlenből és egyáltalán semmit sem értett.

A csendre Mellors felpillantott és látta Conniét, tágrameredt szemmel és elveszetten. S mintha szél taszította volna, felegyenesedett és félábrával cipőben az asszonyhoz bicegett és karjaiba ölelte és keblére szorította, melybe mintha éles kést mártottak volna. És keblén tartotta Conniét és Connie a keblén maradt.

Aztán kezei vakon kinyultak és simogatni kezdték az asszonyt.

- Egyetlenem! - mormolta. - Én kis egyetlenem! Ne civődjünk többé! Ne veszekedjünk többé! Szeretlek! Ne vitatkozz velem! Ne tedd! Ne tedd! Ne tedd! Maradjunk együtt.

- Ne gyötörd magad, - mondta szilárdan. - Semmi értelme sincs, hogy gyötörd magad. Igazán velem akarsz maradni?

Mellors különös, kissé gúnyos vigyorával pillantott Connie szemébe:

- Igen, igen! Maradjunk együtt a sirig.

- De igazán? - kérdezte Connie és szemei könnyekkel teltek meg.

- Igazán!

Kényszeredetten rámosolygott, szemeiben a gúny és a keserűség fellobbanásával.

Mellors világosságra ébredt. A függönyök levoltak húzva. Kifülett az erdőbe, a seregélyek és a rigók hangos, vad fütyülésére. Pompás reggel lehet, körülbelül félhat, az az óra, mikor rendszeren fel szokott kelni. Oly mélyen aludt! Olyan új nap volt ez! A nő még összekuporodva feküdt és szendergett. Megsimogatta és Connie kinyitotta csodálkozó kék szemeit és öntudatlanul az arcába mosolygott.

- Ébren vagy? - kérdezte.

Mellors a szemébe nézett. Mosolygott és megcsókolta. És Connie hirtelen teljesen felébredt és felült.

- Ha arra gondolok, hogy itt vagyok! - szolt.

Kitekintett a fehérre meszelt kis hálósobában, rézsutos mennyezetével és padlásablakával, melynek fehér függőyei be voltak húzva. A szoba üres volt, eltekintve egy kis sárgára festett ruhaszekrénytől és egy széktől: és a keskeny fehér ágytól, amelyben feküdt.

- Ha arra gondolk, hogy itt vagyunk! - mondta és lenézett Mellorsra.

Az erdész hallotta, amint Stacks Gate távoli szirénái hét órát fujtak. Hétfő reggel volt.

Connie még csak nem is hallotta a szirénákat.

Tökéletes csendben feküdt, szinte átszellemülten.

- Fel kell kelned, nem? - mormolta Mellors.

- Hány óra? - kérdezte Connie szintelen hangon.

- Most fujt hetet.

- Akkor fel kell kelnem.

Mint mindig, most is bosszankodott a külső kényszer miatt.

Mellors felült és kifejezéstelenül tekintett ki az ablakon.

- Ugye, szeretsz? - kérdezte Connie nyugodtan.

A férfi ránézett.

- Tudod, amit tudsz. Ne kérdezd hát! - felelte kissé ingerülten.

- Azt akarom, hogy tarts itt és ne engedj elmennem, - mondta Connie.

Mellors szemei mintha lágy, meleg sötétséggel teltek volna meg.

- Mikor! Most?

- Most, a szivedben. Akkor hamarosan vissza fogok kíváncozni hozzád és mindig veled fogok maradni.

Mellors lehorgasztott fejjel ült az ágyon. Képtelen volt gondolkodni.

- Te nem akarod? - kérdezte Connie.

- De igen! - válaszolta Mellors.

Aztán ugyanazokkal a szemekkel, melyeket azonban most a tudat más lángja sötétített el, mintegy félálomban nézett az asszonyra.

- Most ne kérdezz ilyesmit, - folytatta. - Hagyj békén.

És Connie még mindig tűnődve feküdt. Nagyon nehéz volt elmennie: elmenni Mellors házából. A férfi a lépcső aljáról kiáltotta: - Fél nyolc! - Connie sóhajtott és kilépett az ágyból. A sivár kis szoba! Semmi sincs benne, eltekintve a kis fiókosszekrénytől és a keskeny ágytól. De a deszkapadló tisztára sikált. És a sarokban, az ablak mellett, egy polc állt néhány könyvvel, közöttük néhány kölcsönkönyvtárral. Connie megnézte őket. Néhány mű volt Szovjet-oroszországról, utleírások, egy kötet az atomokról és elektronokról, egy másik a földkéreg összetételéről és a földrengések okairól: aztán néhány regény: aztán három könyv Indiáról. Ugy! Szóval mégis olvas könyveket.

A nap rásütött a padlásablakon keresztül. Odakint Flossiet látta kószálni. A mogyorócserjés zöld színben ragyogott és sötétzöld kutyatej bókolt alatta. Tiszta reggel volt, röpködő és

diadalmasan éneklő madársereggel. Ha itt maradhatna! Ha nem léteznék az a másik szörnyű világ, füstből és vasból! Ha Mellors tudna neki világot teremteni.

Lement a lépcsőkön, a meredek, keskeny falépcsőkön. Mégis megelégednék ezzel a kis házzal, ha csak az ő világában állna.

Mellors már megmosakodott és friss volt. A tűz égett.

- Akarsz enni valamit? - kérdezte.

- Nem! Csak adj egy fésűt.

Követte a férfit a konyhába és megfésülte haját a tenyérszerű tükör előtt a hátsó ajtónál. Aztán indulni készült.

Megállt a kis kertben a ház előtt, nézte a harmatos virágokat, a már bimbózó szürke szekfű-ágyást.

- Szeretném, ha a világon minden más eltűnnék és itt élhetnék veled, - mondta.

- Nem fog eltűnni, - felelte Mellors.

Szinte szótlánul mentek át a bájos, harmatos erdőn. De együtt voltak a maguk világában.

Keserves volt Connienak tovább menni Wragbybe.

- Bárcsak hamarosan eljöhettek és egészen veled élhetnék, - mondta, amikor elhagyta.

Mellors válasz helyett mosolygott.

Connie nyugodtan és észrevétlenül ért haza és felment szobájába.

XVI. FEJEZET.

Egy levelet talált Hildától a reggeliző tálcán. »Apa ezen a héten utazik Londonba és én csütörtökhöz egy hétre, június tizenhetedikén eljövök érted. Készen kell lenned, hogy azonnal tovább utazhassunk. Nem akarok időt veszíteni Wragbyben, ezen az utálatos helyen. Éjszakára valószínűleg Retfordban maradok Colemanéknél, úgy hogy csütörtökön villásreggelire leszek nálad. Azután uzsonna-tájt elindulhatunk s talán Granthamben maradhatunk éjszakára. Semmi értelme sincs, hogy Clifforddal töltsünk el egy estét. Ha nem tetszik neki, hogy elutazol, ottmaradásunk nem szerezne neki örömet.«

Ugy! Megint tovább fogják tolni a sakktáblán.

Cliffordnak nem tetszett, hogy Connie elutazik, de kizárólag azért, mert nem érezte magát *biztonságban* távolléte alatt. Jelenléte valahogy a biztonság érzésével töltötte el és módot adott neki arra, hogy megtegye mindazt, ami gondolatait lekötötte. Sokat volt a bányában és ádáz szellemi harcot folytatott azzal a csaknem reménytelen problémával: hogyan termelje ki szenét a leggazdaságosabb módon s aztán hogyan adja el, ha már kitermelte. Tudta, hogy valami módot kell találnia a felhasználására vagy átalakításra, hogy ne kelljen eladnia, vagy ne kelljen bosszankodnia, ha az eladási kísérlettel kudarcot vall. De ha elektromos erőt állítana elő, vajjon el tudná-e adni vagy fel tudná-e használni? Viszont olajjá változtatni: eddig még túlságosan drága és bonyodalmas eljárás. Ahhoz, hogy az ipart életben tartsák, még több iparra van szükség; olyan ez, mint az örület.

Örület volt és örültnek kellett lenni ahhoz, hogy valaki sikert arasson ezen a téren. Nos, Clifford kissé eszelős volt; Connie legalább így gondolta. Éppen a bánya ügyeiben tanúsított buzgalma és éleselméjűsége látszott Connie szemében örülsége megnyilvánulásának; maguk az ötletei pedig az örülség ötleteinek.

Connienak elmondta valamennyi komoly tervét és Connie némi csodálkozással hallgatta és hagyta beszélni. Aztán szóáradata kiapadt és Clifford bekapcsolta a hangszórót és üres lappá vált, mialatt tervei nyilvánvalóan tovább duzzadtak benne, mint valami álom.

És most minden este Mrs. Boltonnal pontosan játszott, a Tommyknak ezt a játékát, hat penny tét mellett. És a játékban megint valami öntudatlanságba süllyedt, vagy üres számokba vagy mámoros ürességbe, akárminek is nevezzük. Connie nem bírta így látni. De amikor lefeküdt, Clifford és Mrs. Bolton tovább folytatták a szerencsejátékot, hajnali két vagy három óráig, biztonságban és különös szenvedéllyel. Mrs. Boltont ugyanugy hatalmába kerítette a szenvedély, mint Cliffordot: annál is inkább, mert mindig veszített.

Egy napon így szólt Conniehoz: - Tegnap éjjel huszonhárom shillinget vesztettem sir Clifforddal szemben.

- És ő elfogadta magától a pénzt? - szörnyülködött Connie.

- Magától értetődik, méltóságos asszony! Becsületbeli adósság!

Connie kereken felelősségre vonta őket s mindkettőjükre megharagudott. Az eredmény az volt, hogy sir Clifford évi száz fonttal felemelte Mrs. Bolton fizetését, aki, ezzel tovább játszhatott. Közben úgy tűnt Connienak, hogy Clifford valóban egyre halottabb lesz.

Végre megmondta neki, hogy tizenhetedikén elutazik.

- Tizenhetedikén! - szólt Clifford. - És mikor érkezel vissza?

- Legkésőbb július huszadikára.

- Igen! július huszadikára.

Különösen és üresen nézett Conniera, egy gyermek határozatlan tekintetével, de egy öregember furcsa üres ravaszságával.

- Ugye nem fogsz cserben hagyni? - kérdezte.

- Hogy érted ezt?

- Mialatt távol vagy. Ugy értem, hogy biztosan visszajössz?

- Amilyen biztos csak lehetek valamiben, oly biztosan tudom, hogy visszajövök.

- Igen! Jó! Július huszadikán.

És mégis, valóban akarta, hogy Connie elutazzék. Olyan különös volt ez. Határozottan azt akarta, hogy elmenjen, hogy kis kalandjai legyenek s talán teherbe is essék. Ugyanakkor félt is attól, hogy elutazik.

Connie türelmetlenül leste az igazi alkalmat, hogy végleg elhagyhassa Cliffordot és várta az időt, amikor ő is Clifford is megérnek az elszakadásra.

Ott ült és külföldi utazásról beszélt az erdésszel.

- S miután visszatértem, - szólt, - megmondhatom Cliffordnak, hogy el kell hagynom. S akkor együtt elmehetünk. Még csak tudniok sem kell, hogy veled mentem. Egy másik országba mehetünk. Nemde? Afrikába, vagy Ausztráliába. Nemde?

Terve egészen felizgatta.

- Te ugye, még nem voltál a gyarmatokon? - kérdezte Mellors.

- Nem! És te?

- Én voltam Indiában és Délafrikában és Egyiptomban.

- Miért ne mennénk Délafrikába?

- Elmehetünk! - felelte lassan az erdész.

- Vagy nem akarsz? - kérdezte Connie.

- Nekem mindegy. Nekem majdnem teljesen mindegy, hogy mit teszek.

- Nem tesz az boldoggá? Miért nem? Nem leszünk szegények. Körülbelül hatszáz fontom van évente. Irtam és megkérdeztem. Nem sok, de ugye elég?

- Számomra nagyon.

- Oh, milyen nagyszerű lesz!

- De törvényesen el kell válnom és el kell válnod neked is, hacsak kerülni akarjuk a bonyodalmakat.

Bőven volt mit gondolkodniok.

Egy másik alkalommal Connie önmagáról faggatta Mellorst. A kunyhóban ültek s kint zivatar volt.

- És nem voltál boldog, amikor hadnagy és tiszt és uriember voltál?

- Boldog? Mondhatnám. Tetszett az ezredesem.

- Szeretted?

- Igen! Szerettem.

- És ő is szeretett?

- Igen! Bizonyos tekintetben szeretett.

- Beszélj valamit róla.

- Mit mondhatnék? Közlegénységen kezdte. Szerette a katonaságot. És sohasem nősült meg. Húsz évvel volt idősebb nálam. Nagyon értelmes ember volt: és zárkózott, mint az ilyen emberek rendszerint: szenvedélyes a maga módja szerint: és nagyon derék tiszt. Mig vele voltam, ígérete alatt éltem. Ugyszólván engedtem, hogy ő irányítsa az életemet. És sohasem bántam meg.

- És nagyon lesujtott, amikor meghalt?

- Magam is a halál küszöbén álltam. De mindig tudtam, hogy ez halállal fog végződni. Egyébként minden halállal végződik.

Connie töprengve ült. Kinn mennydörgött. Mintha kis bárkában lettek volna az özönvizben.

- Ugy látszik, hogy sok minden van mögötted. - mondta Connie.

- Igazán? Én úgy érzem, mintha már kétszer vagy háromszor meghaltam volna. De mégis itt vagyok és tovább robotolok és fel vagyok készülve a legrosszabbra.

Connie mélyen elgondolkodott, de a vihart is figyelte.

- És nem voltál boldog, mint tiszt és uriember, mikor az ezredesed meghalt?

- Nem! Szedett-vedett társaságban voltam. - Hirtelen felnevetett. - Az ezredes azt szokta mondani: »Fiam, az angol középosztályoknak minden falást harmincszor kell megrágniok, mert annyira keskenyek a beleik, hogy egy akkora harapás, mint egy borsó, már szorulást idézne náluk elő. A leghitványabb társaság, amelyet csak elgondolni lehet: mérhetetlenül önhittek, már akkor is rémüldöznek, ha a cipőzsinórjuk nem rendes, rothadtak és mindig igazuk van. Ez az, ami felháborító. Nekik mindig igazuk van. S a tetejébe beképzelt majmok. Beképzelt majmok! Bél nélküli, nőnemű ripők fajzat.«

Connie nevetett. Az eső szakadt.

- Hogyan gyűlölhette őket!

- Nem, - felelte Mellors. - Nem törődött velük. Egyszerűen nem voltak az inyére. És ez más. Mert, amint mondta, a Tommyk is ugyanolyan beképzelt majmokká és vékonybélűekké csenevészedsnek. Az emberiség végzete, hogy ezen az úton haladjon.

- A köznép, a dolgozó nép is?

- Valamennyien. A bátorságuk kipusztult. Az autók és a mozik és a repülőgépek az utolsó cseppjét is kiszívják belőlük. Hidd el, hogy minden nemzedék egy még nyúlászivűbb nemzedéket szül, gumicsövekkel belek helyett és bádoglábakkal és bádogarccal. Bádogembereket! Nálunk sincs más, mint konok bolsevizmus, amely minden emberit megöl és minden gépieset imád. Pénz, pénz, pénz! Az egész modern banda abból merit lendületet, hogy a régi emberi érzéseket kiöli az emberekből és vagdalthúst csinál a régi Ádámból és a régi Évából. Valamennyien egyformák. Az egész világ egyforma: kiöli az emberi valóságot. Adj nekik pénzt, pénzt, pénzt; kiszívja az emberiségből a bátorságot és csak kis gépeket hagy belőle vissza.

Ott ült a konyhóban, maró gúnyra torzult arccal. De félfülével még most is kifelé hallgatózott és a világ fölött dühöngő vihart figyelte. Oly magányosnak érezte magát.

- De sohasem lesz ennek vége? - kérdezte Connie.

- Dehogyan. El fogja végezni saját megváltása művét. Mikor az utolsó igaz embert is megölték és valamennyien szelidek lesznek: fehérek, feketék, sárgák és mindenféle színűek: akkor valamennyien meghibbannak és megrendezik nagyszerű *auto da fe*-jüket. Tudod, hogy az *auto da fe* a *hit cselekedetét* jelenti? Noshát, megrendezik a maguk magasztos, kis hitbeli cselekedetüket. Egyik a másikat fogja feláldozni.

- Azt akarod mondani, hogy egymást fogják megölni?

- Azt szivecském! Ha a mostani úton haladunk tovább, akkor száz év múlva nem lesz tízezer ember ezen a szigeten: talán még tíz sem. Szeretettel ki fogják irtani egymást. - A mennydörgés távolodott.

- Milyen kedves! - szólt Connie.

- Nagyon kedves! Ha elgondolkodunk az emberi faj kiirtásáról és a hosszú szünetről, amely egy másik faj felbukkanásáig fog eltelni, úgy ettől sokkal jobban megnyugszunk, mint bármi mástól. És ha ezen az úton haladunk tovább, amikor mindenki: az intellektuelek, a művészek, a kormány, a nagyiparosok és a munkások örvengve ölik ki az utolsó emberi érzést, intuíciójuk utolsó parányát, az utolsó egészséges ösztönt; ha így megy ez tovább, számtani haladvány szerint, ahogy most megy, akkor jóéjszakát, emberi faj! Isten veled, drága! a kigyó elnyeli magát és szennyes, de nem reménytelen ürt hagy maga után. Nagyon kedves! Amikor veszett vadkutyák ugatnak Wragbyben és veszett vad bányalovak dolgoznak a tevershalli salakdombokon! *te Deum laudamus!*

Connie nevetett, de nem nagyon boldogan.

- Akkor örülnöd kell, hogy valamennyien bolsevikok, - mondta. - Örülnöd kell, hogy vesztükbe rohannak.

- Örülök is. Nem állítom meg őket. Mert nem tudnám, ha akarnám is.

- Miért vagy hát olyan elkeseredett?

- Nem vagyok! Nem törődöm vele.

- De ha gyermeked lenne?

Mellors lehorgasztotta fejét.

- Helytelen és keserves dolognak tartom, - mondta végül, - gyermeket hozni erre a világra.

- Nem! Ne mondd ezt! Ne mondd ezt! - tiltakozott Connie. - Azt hiszem gyermekem lesz. Mondd, hogy örülni fogsz neki. - Kezét az erdész kezére tette.

- Örülök, hogy te örülsz, - felelte Mellors. - De rút árulásnak tartom a meg nem született teremtménnyel szemben.

- Ah, nem! - kiáltotta Connie iszonyodva. - Akkor sohasem kívánhatsz engem igazán! *Lehetetlen*, hogy kívánj, ha így érzel!

Mellors megint elhallgatott. Arca komor volt. Künn tovább zuhogott az eső.

- Ez nem a teljes igazság, - suttogta Connie. - Ez nem a teljes igazság! Van egy másik igazság is. - Érezte, hogy a férfi részben azért is olyan elkeseredett most, mert tudja, hogy Velencébe készül és el akar tőle menni. És ez szinte örömet is szerzett neki.

- Mondd, hogy akarsz gyermeket, hogy reméled! - mormolta, arcát az erdészéhez szorítva. - Mondd, hogy így van!

- Nos! - válaszolta végül Mellors: és Connie érezte, amint a tudatosság és az ernyedtség változásának különös remegése járja keresztül a férfi testét. - Nos, nem egyszer gondoltam arra,

mi lenne, ha valaki is megpróbálná, éppen itt, a bányászok között! Most kevés a munkájuk és keveset keresnek. Ha egy ember megmondaná nekik: ne gondoljatok mindig csak a pénzre. Ha csupán szükségleteinkről van szó, csak kevés kell belőle. Ne éljünk a pénznek...

Connie az arcához dörzsölte az arcát.

- Hadd éljünk valami másnak. Ne éljünk a pénzszerzésnek, se önmagunk, se mások számára. Most kénytelenek vagyunk ennek élni. Kénytelenek vagyunk keresni egy keveset önmagunknak és sokat a gazdáinknak. Vessünk ennek véget! Lépésről-lépésre vessünk ennek véget. Nem kell azért fejjel szaladnunk a falnak. Lépésről-lépésre hagyjuk ott az egész ipari életet és térjünk vissza a természethez. Az elképzelhető legkevesebb pénz is elég lesz. Mindenkinek, nekem és neked, az uraknak és munkaadóknak, sőt még a királynak is. Az elképzelhető legkevesebb pénz is valóban elég lesz. Csak határozzátok el magatokat és kint lesztek a kátyúból.

- Szünetet tartott, majd folytatta:

»És megmondanám nekik: nézzétek! Nézzétek Joet! Milyen szépen mozog! Nézzétek, milyen fürgén és tudatosan mozog. Gyönyörű! És nézzétek Jonaht! Esetlen és rút, mert sohasem akar megmozdulni. Megmondanám nekik: nézzétek! nézzétek önmagatokat! Egyik vállatok magasabb, mint a másik, derekatok görbe, lábatok mint a tuskó! Mivé lettetek ettől az istenverte munkától? Eltorzítottátok önmagatokat. Szükségtelen annyit dolgozni. Vessétek le ruhátokat és nézzétek meg testeteket. Frissnek és szépnek kellene lennetek és rútak és félholtak vagytok. Így beszélnék hozzájuk. És rábírnám a férfiakat, hogy más ruhát viseljenek: talán tűzpiros, szűk nadrágot és kis, rövid, fehér kabátot. Ha a férfiaknak szép, piros nadrágjuk lenne, már ettől az egytől is egy hónap alatt megváltoznának. Kezdenének megint férfiak lenni, férfiak lenni! És az asszonyok úgy öltözködnének, amint kedvük tartja. Mert ha a férfiak már tűzpiros, szűk nadrágban járnának, akkor az asszonyok is kezdenének asszonyok lenni. Mert a férfiak *nem* férfiak, azért kell a nőknek elférfrasodniok. És idővel lerombolnók Terveshallt és felépítenék néhány szép házat, ahol hely lenne mindannyiunk számára. És nem lenne sok gyermekünk, mert a világ túl népes.

»De nem prédikálnék az embereknek: csak lehúznám a ruhájukat és így szólnék hozzájuk: nézzétek önmagatokat! Azért van, mert pénzért dolgoztok. Vizsgáljátok önmagatokat! Azért van, mert pénzért dolgoztok. Ti pénzért dolgoztatok! Nézzétek meg Tevershallt! Iszonyatos. Azért van, mert azalatt épült, mialatt ti pénzért dolgoztatok. Nézzétek meg leányaitokat! Ők nem törődnek veletek, ti nem törödtetek övelük. Azért van, mert azzal pocsékoljátok időtöket, hogy pénzért dolgozzatok és mindig pénzen járt az eszetek. Nem tudtok sem mozogni, sem élni; nem tudjátok, kije legyen egy nő egy férfinék. Ti nem éltek. Nézzétek meg önmagatokat!

Odakint a világ elcsendesedett s kissé csipős lett a levegő.

Mellors Conniera pillantott.

- Nem gondolsz a jövőre? - kérdezte.

Connie felnézett rá.

- Szüntelenül rágondolok, - felelte.

- Mert amikor én úgy érzem, hogy az emberiség sorsa meg van pecsételve, hogy maga pecsételte meg gyalázatos ocsmányságával, akkor úgy érzem, hogy a gyarmatok sincsenek elég távol. Még a hold sem lenne elég távol, mert még onnan is vissza lehetne nézni és meg lehetne látni a földet, piszkosan, állatiasan, undorítóan valamennyi csillag között; a földet, melyet megrothasztottak az emberek. Ilyenkor úgy érzem, hogy epét nyeltem, amely felfalja belsőmet és nincs az a messzeség, ahová menekülnöm lehetne. De ha a hangulatom megváltozik, megint elfelejtek mindent. Noha szégyen az, amit az utolsó háromszáz évben az emberekkel műveltek: a férfiakat dolgozó rovarokká változtatták és elvették tőlük egész

férfiasságukat és egész igazi életüket. Én kiirtanám a gépeket a föld színéről és teljesen véget vetnék az ipari korszaknak, mint valami sötét tévedésnek. Minthogy azonban ezt nem tudom megtenni és senki más nem tudja, jobb, ha nem izgatom magam és igyekszem a magam életét élni: ha ugyan élhetem, amiben nagyon kételkedem.

A mennydörgés odakünn megszűnt, de az eső, amely már elállt, hirtelen újra megeredt, egy utolsó félelmes villámlással és az elvonuló zivatar morájával. Connie nyugtalan volt. Mellors ezúttal oly sokat beszélt és valójában nem neki, hanem önmagának beszélt. Úgy látszott, hogy a kétségbeesés teljesen erőt vesz rajta, pedig Connie boldognak érezte magát és gyűlölte a kétségbeesést. Tudta, hogy Mellorst ebbe a hangulatba elutazása zökkentette vissza, melyre igazán csak most eszmélt rá s ez kissé diadalittassá tette.

Kinyitotta az ajtót és kinézett a sűrű, nehéz, vasfüggönyszerű esőbe és hirtelen az a vágya támadt, hogy kirohanjon a záporba és elrohanjon.

Csend támadt. Mellors lehajolt és még egy darab fát tett a tűzre. A láng izzott hallgató, magába merült arcán. Connie várt, de semmit sem szólt. (Tudta, hogy a férfi Velencére gondol.)

- Azt hiszem, jó alkalom lenne, szakítani Clifforddal. Gyermekeket akarok. És ez lehetőséget nyújt, hogy... hogy... - mondta.

- Hogy az emberek néhány hazugságot gondoljanak ki, - vágott közbe Mellors.

- Igen, többek közt azt is. Azt kívánod talán, hogy az igazat gondolják?

- Nem törődöm azzal, hogy mit gondolnak.

- De én igen! Nem akarom, hogy kellemetlen, hideg modorban bánjanak velem, mialatt még Wragbyben vagyok. Ha végleg elutaztam, már gondolhatnak, amit akarnak.

Mellors hallgatott.

- De sir Clifford azt várja, hogy visszatérsz hozzá, ugye?

- Oh, vissza kell jönnöm, - felelte Connie: és megint hallgattak.

- És azt szeretnéd, ha Wragbyben lenne gyermeked? - kérdezte a férfi.

Az asszony nyaka köré fonta a karjait.

- Ha nem viszel el innen, szeretném, - szólt.

- Hová vigyelek el?

- Bárhová! el! Csak messze el Wragbytől.

- Mikor?

- Amikor visszatérek.

- De mi értelme van, hogy visszatérj, hogy kétszer tégy meg valamit, ha már egyszer elmentél? - mondta Mellors.

- Oh, vissza kell jönnöm. Megígértem! Igaz hitemre megígértem. Különben, valójában hozzád jövök vissza.

- Férjed erdészéhez?

- Nem látom be, hogy ez jelentene valamit.

- Nem? - Mellors gondolkodott egy ideig. - És mikor van szándékodban megint elmenni, végleg? Pontosan mikor?

- Oh, azt nem tudom. Először vissza kell térnem Velencéből. És aztán majd mindent előkészítünk.

- Mennyiben?

- Szólni fogok Cliffordnak. Meg kell mondanom neki.

- Meg kell mondanod?

Mellors sokáig hallgatott. Connie átkarolta nyakát.

- Ne nehezítsd meg nekem, - kérlelte.

- Mit ne nehezítsek meg?

- Hogy elutazzam Velencébe és mindent elrendezzek.

Halvány mosoly, félig vigyorgás futott át a férfi arcán.

- Nem nehezítem, meg neked, - szólt. - Csak azt szeretném kitalálni, hogy tulajdonképpen mi a szándékod. De te sem ismered magad igazán. Időt akarsz nyerni: elmenni és gondolkodni. Nem kárhoztatlak érte. Azt hiszem, okosan cselekszel. Talán majd többre becsülöd, hogy Wragby úrnője maradj. Nem kárhoztatlak érte. Én nem tudok neked Wragbyket felajánlani. Kétségtelenül tudod, hogy mit kaphatsz tőlem. Nem, nem, azt hiszem, igazad van! Valóban igazad van! És én nem törekszem arra, hogy belőled éljek, hogy kitarts. Vedd tekintetbe még ezt is.

Connie érezte, hogy Mellors most visszaadja neki a kölcsönt.

- De ugye, akarsz engem? - kérdezte.

- Hát te akarsz?

- Tudod, hogy akarlak. *Ez nyilvánvaló.*

- Úgy van! És *mikor* akarsz?

- Tudod, hogy mindent elintézhethünk, mihelyt visszatérek. Most nagyon felzaklattál. Le kell csillapodnom, hogy tisztán lássak.

- Úgy van! Csillapodj le és láss tisztán!

Connie kissé megsértődött.

- De ugye bízol bennem? - kérdezte.

- Oh, feltétlenül!

Az asszony kiérezte a gúnyt hangjából.

- Mondd meg hát, - kérdezte bágyadtan, - mit gondolsz, jobb lenne, ha nem utaznék el Velencébe?

- Biztos vagyok afelől, hogy jobb, ha elutazol, - válaszolta Mellors hűvös és kissé gúnyos hangon.

- Tudod, hogy jövő csütörtökön utazom?

- Tudom!

Most Connie kezdett el gondolkodni. Végre megszólalt:

- S ugye jobban fogjuk tudni, hogy hányadán vagyunk egymással, amikor visszatérek?

- Egészen bizonyos!

A hallgatás különös szakadéka közöttük!

- Voltam az ügyvédnél a válóperem miatt, - mondta Mellors kissé kényszeredetten.

Connie összerezett.

- Úgy? És mit mondott?

- Azt mondta, hogy már korábban be kellett volna adnom a keresetet; most esetleg nehezebben fog menni. Minthogy azonban katona voltam, azt hiszi, hogy mégis csak sikerül. Ha ugyan ez nyakamra nem hozza őt!

- Kell, hogy előre tudja?

- Igen! kiértésítik őt is és azt a férfit is, akivel most együtt él.

- Hát nem borzasztó ez az egész teketória? Azt hiszem, ugyanezen nekem is majd át kell esnem Clifforddal.

Hallgattak.

- S természetesen mintaszerű életet kell élnem a következő hat-nyolc hónap alatt, - mondta Mellors. - Ha tehát te Velencébe utazol, akkor legalább egy-két hétre kiküszöböljük a kísértést.

- Hát kísértés vagyok én? - kérdezte Connie és megveregette arcát. - Annyira örülök, hogy kísértés vagyok számodra! Ne gondoljunk többé erre! Megijesztesz, valahányszor gondolkodni kezdel: egészen lehangolsz. Ne gondoljunk többé erre. Eleget gondolkodhatunk majd, mikor távol leszünk egymástól. Ez a lényeg! Úgy gondoltam, hogy elutazásom előtt még egy este el *kell* jönnöm hozzád. Még egyszer el kell jönnöm az erdőszlakba. Jöjtek csütörtök este?

- Nem lesz akkor már itt a nővéred?

- Igen! De Hilda azt mondta, hogy délután utazzunk el. Így aztán elutazhatnánk délután s ő valahol másutt tölthetné az éjszakát.

- Így azonban meg fog kelleni tudnia mindent.

- Úgyis megmondom neki. Félig-meddig máris megmondtam. - Meg kell az egészet beszélnem Hildával. Nagy segítség: rendkívül megértő.

Mellors gondolkodott Connie tervéről.

- Így hát délután utaznátok el Wragbyből, mintha Londonba mennétek? Melyik utat választjátok?

- Nottingham-en és Grantham-en keresztül.

- S akkor nővéred letenne valahol és te visszasétálnál vagy visszakocsiznál ide? Nagyon kockázatosnak hangzik szerintem.

- Azt hiszed? Akkor Hilda vissza is hozhat. Mansfieldben alhatik és este visszahozhat ide és reggel eljöhet értem. Ez nagyon egyszerű.

- És az emberek, akik meglátnak?

- Majd autószemüveget és fátyolt veszek fel.

Mellors egy ideig töprengett.

- Jó, - mondta, - tégy úgy, ahogy neked tetszik, mint rendesen.

- De te nem tartod helyesnek?

- Dehogy nem! Én is helyesnek tartom, - felelte Mellors kissé komoran. - Addig kell ütnöm a vasat, amíg meleg.

Felállt és kinyitotta a kunyhó ajtaját.

El akarta Connet kíséni a széles csapásig. Fiatal fécánjai biztonságba voltak a félszerben.

Amikor a csapásra kiérték, Mrs. Bolton botorkált sápadtan feléjük.

- Oh, méltóságos asszony, már attól féltünk, hogy valami baja történt!

- Nem! Semmi sem történt.

Mrs. Bolton a férfi arcába pillantott. Találkozott félig nevető, félig gúnyolódó szemeivel. Mellors minidig nevetett a balszerencsén. De barátságosan nézett Mrs. Boltonra.

- Jóestét, Mrs. Bolton! A méltóságos asszony most már jó kezekben van és így elmeheték. Jóéjszakát, méltóságos asszony! Jóéjszakát, Mrs. Bolton!

Köszönt és visszafordult.

XVII. FEJEZET.

Mikor Connie hazaérkezett, a keresztkérdések tűzpróbája fogadta. Clifford kikocsizott délután, éppen a zivatar előtt tért vissza és hol a méltóságos asszony? Senki sem tudta, csak Mrs. Bolton gondolta, hogy sétálni ment az erdőbe. Az erdőbe, ilyen viharban! - Cliffordon megint erőt vett az ideges tombolás. Minden villámlásnál összerezzent és minden mennydörgésnél megrettent. Úgy nézett ki a jeges zivatarba, mintha a világ végét jelentené. Egyre izgatottabb lett.

Mrs. Bolton igyekezett megnyugtatni.

- Biztosan a kunyhóban húzódik meg, míg a vihar el nem mulik. Ne aggódjék, a méltóságos asszonynak nem lesz semmi baja.

- Nem tetszik nekem, hogy ilyen viharban az erdőben van! Nem tetszik nekem, hogy egyáltalában az erdőbe jár! Már több mint két órája van távol. Mikor ment el?

- Valamivel azelőtt, hogy méltóságod visszatért.

- Nem láttam a parkban. Isten tudja, hol van és mi történt vele.

- Oh, oh, semmi sem történt vele. Meglátja, mindjárt itthon lesz, mihelyt az eső eláll. Csak az eső tartja vissza.

De a méltóságos asszony még mindig nem tért haza, bár az eső már elállt. Az idő mult, a nap kibújt a felhők közül utolsó sárga pillantásával, és még mindig nyoma sem volt Connienak. A nap lenyugodott, sötét lett és a gong már megadta az első jelet az ebédre.

- Valami baj történt! - mondta Clifford tombolva. - Ki fogom küldeni Fieldet és Bettset, hogy megkeressék.

- Oh, ne tegye! - kiáltotta Mrs. Bolton. - Még azt találják hinni, hogy öngyilkosságra gyanakszik. Oh, ne adjon alkalmat a szóbeszédre. Engedje meg, hogy elszaladjak a kunyhóhoz és megnézzem, hogy a méltóságos asszony nincsen-e ott. Biztosan meg fogom találni.

Némi rábeszélés után Clifford megengedte neki, hogy elmenjen.

És így találkozott vele Connie az ösvényen, ahol Mrs. Bolton egyedül és sápadtan botorkált.

- Nem szabad rossznéven vennie, hogy keresésére indultam, méltóságos asszony! De sir Clifford olyan rettenetes lelkiállapotba lovalta magát! Biztosra veszi, hogy a méltóságos asszonyt villámcsapás érte, vagy egy kidőlt fa agyonütötte. És elhatározta, hogy Fieldet és Bettset küldi ki az erdőbe holtteste felkutatására. Azt gondoltam tehát, hogy jobb lesz, ha én jövök, mintha az egész személyzetet fellármáznók.

Idegesen beszélt. Még láthatta Connie arcán a lelkingugalmat és a szenvedély álmodozását és érezhette iránta táplált ingerültségét.

- Jól van! - szólt Connie. És nem tudott többet mondani.

A két nő némán folytatta útját a nedves világon át, miközben nagy vízcseppek robbanásszerűen toccsantak az erdőben. Amikor a parkba értek, Connie előresietett és Mrs. Bolton kissé lihegett. Házásnak indult.

- Milyen bolondság Cliffordtól, hogy ilyen hü-hót csinál! - mondta végre Connie bosszúsan, tulajdonkép önmagához beszélve.

- Méltóságos asszony tudja, hogy milyenek a férfiak! Szeretik belelovalni magukat. De mindjárt meg fog nyugodni, mielőtt a méltóságos asszonyt meglátja.

Connie nagyon haragudott, hogy Mrs. Bolton ismeri titkát: mert bizonyára ismerte.

Hirtelen megállt az ösvényen.

- Mégis csak szörnyűség, hogy minden léptemet követik! - mondta villámló szemekkel.

- Ne mondjon ilyent, méltóságos asszony! Sir Clifford biztosan kiküldte volna a két embert s azok egyenesen a konyhához mentek volna. Én magam jóformán azt sem tudom, hogy hol van.

E célzásra Connie még sötétebbre pirult dühében. De amíg a szenvedély hatalmában volt, nem tudott hazudni. Még azt sem tudta színlelni, hogy semmi sincs közte és az erdész között. Ránézett a másik nőre, aki oly alattomosan állt mellette lehorgasztott fejével: és mégis szövet-ségesként, asszonyiságában.

- Eh, mit! - szólt. - Ha így van, hát így van. Nem törődöm vele!

- Teljesen igaza van, méltóságos asszony! Csak az eső elől menekült a konyhába. Ebben senki sem találhat kivételt.

Tovább haladtak a ház felé. Connie Clifford szobájába ment. Dühöngött Cliffordra, dühöngött sápadt, feldúlt arcára és kidülledő szemeire.

- Meg kell mondanom, hogy szükségtelen volt utánam küldened a cselédeket, - tört ki.

- Az Isten szerelméért! - heveskedett Clifford. - Hol voltál, asszony? Órák óta vagy kint, ilyen viharban! Mi az ördögöt keresel abban az átkozott erdőben? Mi dolgod volt ott? Órák teltek el már azóta is, hogy az eső elállt, órák! Tudod, hogy milyen késő van? Képes vagy megőrizni az embert. Hol voltál? Mi az Isten csodáját csináltál?

- És ha nem lenne kedvem megmondani? - Lerántotta fejéről kalapját és megrázta haját.

Clifford ránézett; szemei kidültek és fehérjük sárgára festődött. Nagyon ártott neki, amikor így feldühödött: Mrs. Boltonnak ilyenkor napokon keresztül sok baja volt vele. Connie hirtelen lelkiismeretfurdalást érzett.

- Tényleg! - mondta szelídebben. - Az ember azt hihetné, hogy Isten tudja, hol voltam! Pedig csak a konyhában üldögéltem a vihar alatt; kis tüzet raktam és nagyon jól éreztem magam.

Minden zavar nélkül beszélt. Elvégre miért izgassa fel még jobban! Clifford gyanakodva nézett rá.

- Mindenesetre örülhetsz neki, ha megúszod komolyabb meghülés nélkül, - szólt lecsillapultan.

Aznap este Clifford kedves akart lenni Conniehoz. Egy egészen új vallástudományi könyvet olvasott: valami ál-vallásosság volt benne és egocentrikusan foglalkozott saját *ego*-ja jövőjével. Szinte szokásává vált elbeszélgetni Connieval valamilyen könyvről, csaknem vegyileg, minthogy a beszélgetésnek meg kellett közöttük történnie. A csevegést jóformán vegyileg kellett a szavakból összekotyvasztaniok.

- Mit tartasz különben erről? - kérdezte és a könyv után nyúlt. - Bizonyára nem lenne szükséged esőben szaladgálva hűteni le izzó testedet, ha már túl lennének a fejlődés néhány további aeonján. Ah, itt van!... »A mindenség két képet mutat: egyfelől testileg hanyatlóban, másfelől szellemileg emelkedőben van.«

Connie hallgatott és várta a folytatást. Clifford azonban nem folytatta. Connie meglepetten nézett rá.

- És ha szellemileg emelkedik, - mondta, - mit hagy maga után odalenn, ahol a farka szokott lenni?

- Ah! - szólt Clifford. - Értsd az embert úgy, ahogy gondolja. Azt hiszem, hogy az *emelkedés* ellentéte a *hanyatlásnak*.

- Úgyszólván szellemileg felfúvódott!

- Nem. De komolyan, tréfán kívül: azt hiszed, hogy van benne valami?

Connie megint ránézett.

- Testi hanyatlás? - szólt. - Látom, hogy egyre hízol és én sem sorvadok. Azt hiszed, hogy a nap kisebb, mint rendesen? Szerintem nem. És fel kell tételeznem, hogy az alma, melyet Éva Ádámnak nyújtott, igazán nem volt sokkal nagyobb, ha ugyan egyáltalán nagyobb volt, mint a mi aranyranettünk. Azt hiszed, hogy nagyobb volt?

- Noshát, hallgasd meg, hogyan folytatja: »Ily módon lassan, időmérésünkkel nem észlelhető lassúsággal, új teremtetési állapotok felé halad, melyek közt a testi világ, amilyennek ma ismerjük, csak könnyű fodrozódással jelenik meg, alig megkülönböztethetően a semmitől.«

Connie felvillanó derűvel hallgatta. Mindenféle trágárság tolul a nyelvére. De csak ennyit mondott:

- Micsoda ostoba hókusz-pókusz! Mintha bizony az író önhitt kis tudata egyáltalán tudhatná, hogy mi történik olyan lassan, mint ahogy mondja! Az egész csak azt bizonyítja, hogy ő, az író, testi hiba a földön és ezért az egész világegyetemet testi hibának akarja minősíteni. Önhitt kis szemtelenség!

- De hallgass csak ide! Ne szakítsd félbe a nagy ember ünnepélyes szavait! »A jelenlegi világrend elképzelhetetlen multból keletkezett és sírját elképzelhetetlen jövőben fogja megtalálni. Marad tehát az elvont formák kimeríthetetlen gazdagsága és a váltakozó jellegű teremtő erő, melyet egyre újra meghatároznak tulajdon teremtményei, s végül Isten, kinek bölcsességétől függ a rend minden formája.« Ezzel végzi!

Connie csak ült és megvetően hallgatta.

- Az író szellemileg felfúvódott, - mondta. - Micsoda locsogás! Elképzelhetetlenségek, és világrendek sírokban, és elvont formák gazdasági, és váltakozó jellegű teremtő erő, és Isten, a rend formáival keverten! Egyszerűen hülyeség az egész!

- Be kell vallanom, hogy kissé homályos szóhalmozás, úgyszólván gázkeverék, - helyeselt Clifford. - De mégis azt hiszem, hogy van valami igazság abban a gondolatban, hogy a világegyetem testileg hanyatlóban és szellemileg emelkedőben van.

- Azt hiszed? Akkor csak had emelkedjék, amíg engem testileg biztosan és szilárdan idelent hagy.

- Szeretted a testiségedet? - kérdezte Clifford.

- Szeretem!

- Ez igazán egészen rendkívüli, mert tagadhatatlan, hogy a testiség akadály. Azt gondolom különben, hogy egy nő sohasem a szellemi életben találja meg legnagyobb örömét.

- Legnagyobb örömét? - kérdezte Connie felpillantva. - Vajjon ez a hülyeség a legnagyobb öröme a szellemi életnek? Nem, köszönöm szépen! Akkor már jobban szeretem a testet. Azt

hiszem, hogy a test élete nagyobb valóság, mint a szellemé: ha ugyan a test valóban életre ébredt. De nagyon sok ember van, mint például a te híres széltolód is, akinek szelleme csak testi hullájához tapad.

Clifford csodálkozva nézett rá.

- A test élete, - szólt, - egyszerűen az állatok élete.

- Még ez is jobb, mint a hivatásos hullák élete. De ez nem igaz! Az emberi test csak most ébred igazi életre. A görögöknél kedvesen fellobbant, aztán Pláton és Aristoteles megölték, Jézus pedig megadta neki a kegyelemdőfést. De most a test valóban életre ébredt, valóban feltámadt sírjából. És kedves, kedves élet lesz a kedves világegyetemben az emberi testnek ez az élete.

- Úgy beszélsz, drágám, mintha mindennek a hirnöke lennél! Igaz, hogy kékutazásra indulsz: de kérlek, ne légy olyan illetlenül felfuvalkodott emiatt. Hidd el nekem, hogy akármilyen Isten is van, lassan eltávolítja a beleket és az emésztési rendszert az emberből, hogy magasabb szellemibb lényt fejlesszen belőle.

- Miért higgyek én neked, Clifford, mikor érzem, hogy bármilyen Isten is létezik, végre felébredt beleimben, ahogy te nevezed, és olyan boldogan fódrozódik ott, mint a hajnalhasadás? Miért higgyek neked, mikor annyira érzem az ellenkezőjét?

- Ne mondd! És mi idézte elő benned ezt a rendkívüli változást? Erős benyomások vágya, vagy előzetes öröm, hogy Velencébe utazol?

- Mind a kettő! Úgy találod, hogy rémes tőlem, ha annyira örülök az elutazásnak?

- Meglehetősen rémes, hogy így nyíltan mutatod.

- Akkor el fogom titkolni.

- Oh, sose fáradj! Szinte átadsz nekem valamit az örömödből. Majdnem az az érzésem van, hogy *én* vagyok, aki utazni készül.

- Akkor miért nem jössz?

- Ezt már töviről-hegyire meghánytuk. S ami a legfőbb: legnagyobb örömet szerintem az okozza, hogy ideiglenesen búcsút mondhatsz mindennek. E pillanatban semmi sem örvendet jobban, mint ez az »Isten áldjon mindnyájatokat«! De minden elválás találkozást jelent másutt. És minden találkozás új bilincs.

- Nincs szándékomban új bilincseket venni magamra.

- Ne dicsekedj, mikor az istenek hallgatónak.

Connie felpattant:

- Nem! Nem akarok dicsekedni!

Ennek ellenére azonban örült, hogy elutazik: hogy érzi, mint pattannak szét a régi bilincsek. Ezen az érzésen nem tudott változtatni.

Clifford, aki nem tudott aludni, egész éjjel kártyázott Mrs. Boltonnal, aki végre már alig állt a lábán az álmoságtól.

S azután eljött Hilda megérkezésének napja. Connie megbeszélte Mellorsszal, hogy ha minden kedvezőnek ígérkezik közös éjszakájukra, akkor zöld sálat akaszt ki ablakába, míg ha valami akadály áll be, akkor pirosat.

Mrs. Bolton segített Connienak csomagolni.

- A változás jót fog tenni a méltóságos asszonynak.
- Én is azt hiszem. Ugye nem haragszik, hogy egy időre magára bízom sir Cliffordot?
- Oh, nem! Egészen jól meg vagyok vele. Úgy gondolom, hogy mindent meg tudok tenni, amire szüksége van tőlem. Nem gondolja, hogy jobban van, mint azelőtt?
- Oh, sokkal! Maga csodákat művel vele.
- Bárcsak így lenne! De a férfiak mind egyformák: egyenesen kisbabák; hízelegni kell nekik és rábeszélni őket és elhitetni velük, hogy a maguk útján járnak. A méltóságos asszony nem így találja?
- Félek, hogy nincs sok tapasztalatom.

Connie abbahagyta munkáját.

- És a maga férje? Vele is úgy kellett bánni és neki is úgy kellett hízelegni, mint egy kisbabának? - kérdezte és a másik asszonyra pillantott.

Mrs. Bolton is abbahagyta a csomagolást.

- Nos, - mondta, - neki is eleget kellett hízelegnem. De el kell ismernem, hogy mindig tudta, mi a szándékom. És általában beadta derekát.
- Sohasem adta urát és parancsolóját?
- Nem! Legalább is volt néha valami a szemeiben és ilyenkor tudtam, hogy engednem *kell* neki. De rendszerint ő engedett nekem. Nem, sohasem volt úr és parancsoló. De nem voltam én sem. Tudtam, hogy mikor nem mehetek tovább nála és ilyenkor én engedtem: jóllehet jókora megerőltetésembe került néha.
- És mi, történt volna, ha maga is kitart vele szemben?
- Oh, azt nem tudom. Soha nem tettem. Még akkor is engedtem neki, amikor nem volt igaza, de nagyon megbicsakolta magát. Sohasem akartam elpusztítani azt, ami közöttünk volt. És ha egy nő valóban ellenszegül egy férfi akaratának, akkor ez a véget jelenti. Ha szeretünk egy férfit, akkor engednünk kell neki, mielőtt valóban el van valamire tökéelve; akár igazunk van, akár nincs, engednünk kell neki. Különben elpusztítunk valamit. De el kell ismernem, hogy Tedd is engedett nekem néha, ha nem is volt igazam, de nagyon a fejembe vettem valamit.
- És ilyen maga minden betegével is? - kérdezte Connie.

- Oh, az más. Velük nem törődöm ennyire. Tudom, hogy mi jó nekik, vagy megpróbálom tudni, s aztán egyszerűen igyekszem a javukra fordítani. Ezeknél nem úgy van, mint annál, akit igazán szeretünk. Ez egészen más. Ha egyszer igazán szerettünk egy férfit, akkor jóformán minden férfihez szívesek tudunk lenni, ha szüksége van ránk, de ez nem ugyanaz. Valójában nem törődünk vele. Ha egyszer *igazán* törődtünk valakivel, nem hiszem, hogy még egyszer tudjunk igazán törődni.

Ezek a szavak megijesztették Conniét.

- Azt hiszi, hogy csak egyszer lehet valakivel törődni? - kérdezte.
- Egyszer vagy soha. A legtöbb nő sohasem törődik, sohasem kezd el törődni valakivel. Nem tudják, hogy ez mit jelent. És nem tudják a férfiak sem. De ha látok egy nőt, aki törődik egy férfival, megáll a szívem érte.
- És azt hiszi, hogy a férfiak könnyen megsértődnek?
- Igen! Ha büszkeségüket sértjük meg. De nem ugyanilyenek a nők is? Csak ez a kétféle büszkeség egy kicsit különbözik egymástól.

Connie elgondolkodott Mrs. Bolton szavain. Megint rossz sejtelmek támadtak elutazásával kapcsolatban. Alapjában véve nem adja-e ki, az útját kedvesének, ha mindjárt csak rövid időre is? És Mellors ezt tudta. Ezért volt oly különös és csípősen gúnyos.

Igaz azonban, hogy az emberi léten nagyrészt a külső körülmények gépezete uralkodik. Connie e gépezet hatalmában volt. Öt perc leforgása alatt nem vonhatta ki magát teljesen alóla. És nem is akarta kivonni magát.

Hilda csütörtökön kora reggel érkezett meg, egy csinos kétüléssel autón, melyre hátul szorosan rácsíjazta kézibőröndjét. Ugyanolyan szerénynek és leányosnak látszott, mint mindig, de akaratossága a régi volt. Igazi ördögi akaratosság volt benne, amint a férje megállapította. De a férje éppen válófélben volt tőle. Igen, Hilda még meg is könnyítette számára a válást, jóllehet nem volt kedvese. Pillanatnyilag torkig volt a férfiakkal. Nagyon jól esett neki, hogy teljesen a maga ura lehet: és ura két gyermekének, akiket »rendesen« akart felnevelni, bármit jelentsen is ez.

Csak egy kézibőröndöt engedélyezett Connienak is, aki azonban előre küldött egy nagy kéziládát apjához, aki vasúton utazott. Sir Malcolm úgy gondolta, hogy semmi értelme sincs autón menni Velencébe. Már csak azért sem, mert Olaszország túlságosan meleg júliusban motorozásra. Kényelmesen, vonaton akart utazni. Éppen akkor érkezett meg Skóciából.

Ilymódon az utazás gyakorlati lebonyolítását Hilda intézte el, mint valami szakavatott árkádiai tábornagy. Társalogva ültek együtt Connie szobájában.

- De Hilda! - mondta Connie kissé félénken. - Én itt a közelben akarok maradni éjszakára. Nem itt: itt a közelben!

Hilda szürke, kifürkészhetetlen szemekkel mérte végig nővérét. Olyan nyugodtnak látszott: pedig oly gyakran dühöngött.

- Hol, itt a közelben? - kérdezte szelíden.

- Nos, ugye tudod, hogy szeretek valakit?

- Már hallottam róla.

- Nos, ő itt a közelben lakik és vele akarom eltölteni ezt az utolsó éjszakát. Meg kell tennem! Megigértem.

Connie unszolására Hilda némán lehajtotta Minerva-szerű fejét. Aztán felpillantott.

- Hajlandó vagy megmondani, hogy kicsoda? - kérdezte.

- Az erdészünk, - hebegte Connie és mélyen elpirult, mint egy megszégyenített gyermek.

- De, Connie! - kiáltotta Hilda és utálkozással húzta fel kissé az orrát: mozdulat, melyet anyjától örökölt.

- Tudom: de igazán nagyszerű ember. Igazán tudja, hogy mi a gyengédség, - felelte Connie, igyekezve mentséget találni érzésére.

Hilda, mint egy pirospozsgás, vérmes Athéne, lehajtotta fejét és elgondolkodott. Igazán fel volt háborodva, de nem merte mutatni, mert félt, hogy Connie, aki ebben a tekintetben apjára ütött, konok és hajlíthatatlan lesz.

Igaz, hogy Hilda nem szívelte Cliffordot: hűvös önbizalmát, hogy valaki! Az volt a meggyőződése, hogy gyalázatosan és szemtelenül kihasználja Conniet. Remélte, hogy nővére ott fogja hagyni. De mint a jellemes skót középosztály tagja, megborzadt személyének vagy családjának minden »lealacsonyításától«. Végre felnézett.

- Meg fogod bánni, - mondta.
- Nem fogom megbánni! - kiáltotta Connie elpirulva. - A szó szoros értelmében véve kivétel. Én *igazán* szeretem. Nagyon kedves szerető.
- Nagyon hamar kiábrándulsz belőle s aztán egész életedben szégyelni fogod magad miatta.
- Nem! Remélem, hogy gyermekem lesz tőle.
- *Connie!* - kiáltotta Hilda keményen, mint egy kalapácsütés és elsápadt haragjában.
- Igen, ha egyáltalán lehet gyermekem. Borzasztóan büszke lennék, ha gyermekem lenne tőle. Semmi értelme sem volt a lelkére beszélni; Hilda eltöprengett.
- És Clifford semmit sem gyanít? - kérdezte.
- Oh, nem! Miért gyanítana?
- Nem kétlem, hogy bőven adtál neki alkalmat a gyanakvásra, - mondta Hilda.
- Egyáltalán nem.
- A ma éjjeli ügyet pedig céltalan ostobaságnak tartom. Hol lakik az illető?
- Az erdőszelvényben, az erdő túlsó oldalán.
- Nőtlen?
- Nem! A felesége elhagyta.
- Hány éves?
- Nem tudom. Idősebb, mint én.

Hilda egyre dühösebb lett minden válaszra; szinte magán kívül volt a dühtől, mint anyja szokott lenni. De még uralkodott magán.

- A te helyedben lemondanék erről a ma éjjeli kiruccanásról, - tanácsolta nyugodtan.
- Nem tudok! Vele *kell* lennem ma éjjel, vagy egyáltalán nem tudok Velencébe utazni. Egyszerűen nem tudok.

Hilda apjára ismert ezekből a szavakból és magasabb politikából engedett. És beleegyezett abba, hogy ebédre mindketten átkocsiznak Mansfieldbe, az alkonyat beállta után visszahozza Conniét az ösvény végéig és másnap reggel érte jön az ösvény végéhez, míg ő maga Mansfieldben alszik, amely, ha jól hajtanak, csak félóra távolságra fekszik. De dühöngött. Nővére rovására írta terveinek ezt a meghiusulását.

Connie egy smaragdzöld sálát akasztott ki az ablakba.

Connie iránt érzett haragjában Hilda felmelegedett Clifforddal szemben. Elvégre Cliffordban volt szellem. És ha szorosan véve nem volt férfi, annál jobb: annál kevesebb lehetősége van a civakodásnak. Hilda hallani sem akart többet a testi kapcsolatról, melyben a férfiak rút, önző kis szörnyetegek lesznek. Connienak igazán kevesebbet kellett elviselnie, mint sok más asszonynak; de legalább csak tudná!

És Clifford megállapította, hogy Hilda alapjában véve határozottan értelmes nő és elsőrendű segítőtársa lenne egy férfinak, ha az például a politikának akarná szentelni magát. Igen, semmi sem volt benne Connie hebehurgyaságából. Connie inkább gyermekszámba mehetett volna: sok mindent meg kellett neki bocsátani, mert nem volt egészen beszámítható.

Korán megteázta a hallban, melynek ajtóit nyitva álltak, hogy beeresszék a napot. Mindenki kissé meghatottnak látszott.

- Isten veled, Connie kislányom! Jöjj vissza baj nélkül hozzám.
- Isten veled, Clifford! Igen, nem fogok elmaradni sokáig. - Connie majdnem gyengéd volt.
- Isten veled, Hilda! Ugye Connien lesz az egyik szemed!
- Sőt mindkettő! - felelte Hilda. - Nem fog messze elkalandozhatni tőlem.
- Igéretnek veszem!
- Isten vele, Mrs. Bolton. Tudom, hogy lelkiismeretesen gondoskodni fog sir Clifffordról.
- Megteszek mindent, ami tőlem telik, méltóságos asszony.
- És írjon, ha van valami ujság és közölje sir Clifffordról, hogyan érzi magát.
- Igenis, méltóságos asszony, majd írni fogok. És mulasson jól és jöjjön vissza mindnyájunk örömére.

Mindnyájan integettek. Az autó elindult. Connie hátra nézett és látta sir Clifffordot kerekesszékeiben, a legfelső lépcsőfokon. Végre is a férje volt: Wragby pedig az otthona: így hozták a körülmények.

Mrs. Chambers kinyitotta a kaput és szerencsés utat kívánt a méltóságos asszonynak. Az autó kisuhant a sötét ligetből, mely a parkot elfődte és az országútra fordult, melyen a bányászok hazafelé ballagtak. Hilda a Crosshill Roadra kanyarodott, amely nem főút volt ugyan, de Mansfieldbe vezetett. Connie feltette az autószemüveget. A vasút mellett száguldtak, amely egy bevágásban alattuk húzódott. Aztán egy hidon átmentek a bevágás felett.

- Ez az ösvény visz az erdőslakhoz! - mondta Connie.

Hilda türelmetlen pillantást vetett az ösvényre.

- Borzasztóan sajnálom, hogy nem mehetünk egyenesen tovább! - mondta. - Kilenc órára Pall Mallben lehattunk volna.

- Sajnálom, hogy nem lehetek a kedved szerint, - felelte Connie autószemüvege mögül.

Nemsokára Mansfieldben voltak, éppen az egykor regényes, ma azonban teljesen lehangoló bányavárosban. Hilda megállt az autókalauszban megnevezett szálloda előtt és szobát bérelt. Az egész dolog bosszantó volt; Hilda annyira feldühödött, hogy nem is beszélt. De Connienak el *kell*ett egyet-mást mondania a férfi élettörténetéből.

- *Ő! Ő!* Tulajdonkép hogy hívod? Mindig csak *ő*-nek emlegeted, - mondta Hilda.

- Én sohasem neveztem néven: és ő sem engem; ami tulajdonkép furcsa, ha meggondoljuk. De Olivér Mellors a neve.

- És hogy tetszene neked, ha Mrs. Oliver Mellors lennél lady Chatterley helyett.

- Nagyon szeretném.

Semmire sem lehetett menni Connieval. Ámbár, ha az a férfi négy-öt éven át tiszt volt az indiai hadseregben, akkor többé-kevésbé társadalmilag elfogadhatónak kell lennie. Jellem nyilván volt benne. Hilda haragja kissé enyhült.

- Egy idő múlva azonban torkig leszel vele, - mondta - s aztán szégyelni fogod, hogy volt valami közöttetek. Nem lehet összekeveredni a munkásosztállyal.

- De hiszen te meggyőződéses szocialista vagy! te mindig a munkásosztályokat pártolod.

- Oldalukon állhatok egy politikai válságban, de épen az, hogy az oldalukon állok, világossá teszi számomra, mennyire lehetetlen életünket összekötni az övékével. Nem sznobságból, hanem mert az egész életritmusuk más.

Hilda az igazi politikai intellektuelek között élt, így hát, szerencsétlenségre, nem lehetett megcáfolni.

Lassan telt el a szállodában a leírhatatlan este és végre megették leírhatatlan ebédjüket. Aztán Connie néhány ruhadarabot tömött egy kis selyem-tarsolyba és mégegyszer megfésülködött.

- Alapjában véve a szerelem csodálatos lehet, Hilda, - mondta; - az ember érzi, hogy *él* és a teremtés központjában áll. - Jóformán kérkedésnek hangzott ez a részéről.

- Azt hiszem, hogy ugyanezt érzi minden moszkító is, - jegyezte meg Hilda.

- Gondolod? Milyen jó nekik!

Az este csodálatosan derűs volt és csak lassan sötétedett még a kis városban is. Egész éjszákára szürkületi világosság ígérkezett. Olyan arccal, mely neheztelése miatt szinte lárvához hasonlított, Hilda újra elindította autóját és mindketten visszasiettek oda, ahonnan jöttek, de másik úton, Bolsoveren át.

Connie autószemüveget és felismerhetetlenné tevő keppet viselt és hallgatva ült a kocsiban. Hilda ellenvetései miatt dühödten állt Mellors mellé és kész volt arra, hogy árkon-bokron át kövesse.

Mikor Crosshillen átmentek, bekapcsolták a fényszórót, és a kis kivilágított vonat, amely mellettük pöfögött a bevágásban, csak fokozta az éjszakai benyomást. Hilda arra számított, hogy az ösvényre a hidvégnél kell bekanyarodnia. Meglehetősen hirtelen fékezett és letért az útról, miközben a lámpák vakító fehérén világították meg a fűvel benőtt ösvényt. Connie körülnézett. Egy árnyékszerű alakot pillantott meg és kinyitotta az ajtót.

- Itt vagyunk! - mondta halkan.

Hilda azonban kikapcsolta a lámpákat és hátrálva igyekezett a gépet megfordítani.

- Nincs a hidon semmi? - kérdezte röviden.

- Mehet bátran, - felelte egy férfihang.

Hilda a hidra hátrált, megfordult, néhány métert tett előre az úton, aztán az ösvényre farolt, egy szilfa alá, eltaposva a fűvet és a páfrányt. Aztán valamennyi lámpa kialudt. Connie leszállt. A férfi a fák alatt állt.

- Rég vagy itt? - kérdezte Connie.

- Nem nagyon, - felelte a férfi.

Mindketten várták, hogy Hilda kiszálljon. De Hilda becsukta a kocsi ajtaját és mozdulatlanul ülve maradt.

- Ez itt a nővérem, Hilda. Nem akarsz neki bemutatkozni? Hilda! Ez itt Mr. Mellors.

- Sétálj le velünk az erdészlakba, Hilda, - kérlelte Connie. - Nincs messze.

- És mi lesz a kocsival?

- Nyugodtan itt lehet hagyni az úton. Hiszen a kulcs nálad van.

Hilda hallgatott és gondolkodott. Aztán hátranézett az ösvényre.

- Lehet a bokor körül hátrálnom? - kérdezte.

- Oh, igen! - mondta az erdész.

Hilda lassan, a bokor mögé farolt, mígnem az útról láthatatlanná vált, aztán lezárta a kocsit és kiszállt. Éjszaka volt, de világos éjszaka. A sövény magasra burjánzott a járatlan ösvény két oldalán és nagyon sötétnek látszott. Üde, édes illat terjengett a levegőben. Az erdész ment elől, utána Connie, azután Hilda, és mindhárman, hallgattak. Veszélyesebb helyeken Mellors zseblámpával világított és így folytatták útjukat, mialatt a tölgyek fölött egy bagoly halkán huhogott, és Flossie nesztelenül kocogott körülöttük. Senki sem tudott beszélni. Nem volt mit mondaniok.

Connie végre megpillantotta a házból kiszűrődő sárga fényt és szíve gyorsabban vert. Kissé félt. Tovább mentek, még mindig libasorban.

Mellors kinyitotta az ajtót és a két nő előtt belépett a meleg, de sivár kis szobába. A tűz pirosan izzott a kályhában. Az asztal meg volt terítve két tányérral és két pohárral, erre az alkalomra tiszta fehér abroszon. Hilda megrázta haját és körülnézett a rideg, vígasztalan szobában. Aztán összeszedte bátorságát és szemügre vette a férfit.

Mellors mérsékelten magas és sovány ember volt és Hilda jóképűnek találta. Megőrizte nyugodt magatartását és azt a benyomást tette, hogy egyáltalán nincs szándékában beszélni.

- Ülj hát le, Hilda, - mondta Connie.

- Üljön le! - szólt Mellors. - Főzhetek önöknek teát vagy más valamit, vagy szívesebben isznak egy pohár sört? Nem nagyon hideg.

- Sört! - mondta Connie.

- Én is sört kérek, - mondta Hilda gúnyos húzódozással. Mellors ránézett és hunyorgott.

Fogott egy kék korsót és kiment az éléskamrába. Mikor a sörrel visszatért, arca megint megváltozott.

Connie az ajtónál ült le, Hilda pedig Mellors székére, háttal a falnak, az ablak sarkában.

- Ez az ő széke, - mondta Connie halkán. És Hilda felpattant, mintha megégette volna magát.

- Csak maradjon, csak maradjon! Üljön ott, ahol jólesik, egyikünk sem nagyobb úr a másiknál, - mondta Mellors erős tájszólással és a legteljesebb nyugalommal.

És egy poharat hozott Hildának és neki töltött először sört a kék korsóból.

- Cigarettám nincsen, - folytatta, - de talán van önöknél. Én magam nem dohányzom. Esznek valamit? - Közvetlenül Conniehoz fordult: - Eszel valamit, ha hozok? Te rendszerint szoktál enni egy falatot. - A tájszólást különös, nyugodt biztonsággal beszélte, mintha egy csárda tulajdonosa lett volna.

- Mi van? - kérdezte Connie elpirulva.

- Főtt sonka, sajt, savanyúság, ha akarsz. Nem sok.

- Hozz valamit, - mondta Connie. - Te nem akarsz, Hilda?

Hilda az erdészre nézett.

- Miért beszél yorkshire-i tájszólással? - kérdezte barátságosan.

- Nem Yorkshireben, hanem Derbyben beszélnek így.

Visszanézett Hildára, semmitmondó halvány vigyorgással.

- Mondjuk, hogy Derbyben! Miért beszél Derby tájszólásában? Az imént még rendes angolt beszélt.

- Úgy? És miért ne lenne szabad másként beszélnem, ha kedvem tartja? Nem, nem, hadd beszélhessem a Derbyt, ha nekem jólesik és ha nincs ellene kifogása.

- Kissé erőltetettnek hangzik, - felelte Hilda.

- Meglehet! És fenn Tevershallban az ön beszédet tartanák erőltetettnek. - Ismét ránézett, furcsa, szándékos hidegséggel, mintha ezt akarná mondani: hát te ugyan ki vagy?

Nehéz léptekkel kiment a kamrába az ennivalóért.

A nővérek szótlanul ültek. Mellors még egy tányért és kést és villát hozott. Aztán így szólt:

- És ha nincs ellene kifogásuk, le fogom vetni a kabátomat, ahogy mindig szoktam.

És levetette kabátját és felakasztotta a fogasra, aztán ingújjban leült az asztalhoz: vékony, sárga flanel ing volt rajta.

- Fogjanak hozzá! - mondta. - Fogjanak hozzá! Ne várják a kínálást!

Kenyeret vágott aztán mozdulatlanul ült. Mint valamikor Connie, most Hilda is megérezte Mellors hallgatásának és zárkózottságának hatalmát. Láttá érzékeny kis kezét, amely hanyagul feküdt az asztalon. Nem egyszerű munkásember, nem bizony: színészkedik! Színészkedik!

- Mégis csak természetesebb lenne, - szólt, miközben kivett egy darabka sajtot, - ha rendes angolsággal beszélne velünk és nem tájszólással.

Mellors ránézett és érezte ördögi akaratosságát.

- Természetesebb lenne? - mondta rendes angolsággal. - Természetesebb lenne? Természetes lenne-e akármi is, amit egymásnak mondunk, hacsak ön azt nem mondaná, hogy a pokolba kíván, mielőtt a nővére megegyeszen látna: és hacsak én nem valami, hasonlóan kellemes bókot mondanék viszonzásul? Természetes lenne-e akármi más?

- Oh, igen! - felelte Hilda. - A jó modor például egészen természetes lenne.

- A második természet, hogy úgy mondjuk! - vágott vissza Mellors: majd nevetni kezdett. - Nem, torkig vagyok a modorral. Hagyjon vele békében!

Hilda egészen elképedt és rettenetes dühbe jött. Az ember igazán beismerhetné, hogy tudja, mekkora megtiszteltetésben van része. Ehelyett azonban színészkedésével és nagyúri hetykeségével azt akarja elhitetni, hogy ő az, aki leereszkedik. Határozott arcátlanság! Szegény, félrevezetett Connie, egy ilyen ember karmaiban!

Mindhárman némán ettek. Hilda megfigyelte, hogyan viselkedik Mellors az asztalnál. Akarata ellenére el kellett ismernie, hogy ösztönösen finomabb és jobb modoru, mint ő. Hildában volt valami skót nehézkesség, amivel szemben Mellors az angolok nyugodt, önhitt biztonságáról tett tanuságot. Nagyon nehéz lenne fölébe kerekedni.

- És tényleg azt hiszi, - kérdezte kissé emberségesebben, - hogy megéri a kockázatot?

- Mi éri meg a milyen kockázatot?

- Ez a kiruccanás a nővéremmel.

Az ingerlő vigyor felvillant Mellors arcán.

- Ezt tőle kell megkérdeznie!

Azután Conniera nézett.

- Ugye, a magad jószántából jössz, angyalom, és nem én kényszerítelek? - folytatta tájszólással.

Connie Hildára pillantott.

- Szeretném, ha nem gáncsoskodnál, Hilda.

- Természetes, hogy nem is akarok. De valakinek mégis csak kell gondolkodnia a helyzetről. Kell, hogy bizonyos állandóság legyen az életedben. Igazán nem mindegy, hogy mi történik veled.

Néhány pillanatig hallgattak.

- Eh, állandóság! - mondta Mellors. - Ugyan miféle állandóság van az *ön* életében? Ugy tudom, hogy válik az urától. Hol van itt az állandóság? hacsak nem a saját önfejtésében. Ennyit már látok. És mit fog ez használni önnek? Elege lesz az állandóságból, mielőtt még megöregednék. Egy önfejű nő és annak akaratossága: ez bizony finom állandóság. Hála, Istennek, hogy én nem vagyok az, akinek az útjába került!

- Mi jogon beszél így velem! - kiáltotta Hilda.

- Mi jogon! Mi joga van önnek, amikor másokat akar befogni a maga állandósága mellé? Bizza csak az emberekre az állandóságukat.

- Azt hiszi, jó ember, hogy törődöm magával? - mondta Hilda szeliden.

- Persze, hogy törődik. Kénytelen törődni velem. Hiszen félig-meddig már a sógornóm.

- Még messze vagyunk attól, biztosíthatom.

- Nem olyan nagyon messze, arról meg én biztosíthatom. Nekem is megvan a magam állandóságom, arra mérget vehet! Van olyan jó, mint az *öné*. És ha a nővére egy szemernyi szerelemért és gyengédségért jön hozzám, akkor tudja, hogy mit akar. Ő volt már a házamban, ahol *ön* még nem volt, hála Istennek, az állandóságával! - Halálos csend támadt; aztán folytatta:

- És ha a szerencse rám mosolyog, megköszönöm a csillagaimnak. Egy férfinak sok öröme lehet egy olyan nőből, mint a nővére; sokkal több, mint amennyit *ön* volna képes valakinek nyújtani. És ez nagy kár, mert *ön*ből is egészen jó alma lehetett volna és nem ilyen szemrevaló, de savanyú vadalma. Az olyan fajta asszonyoknak, mint *ön*, megfelelő beojtás kellene.

Különös, felvillanó mosollyal, kissé érzéken és elismerően nézett rá.

- És az olyan embereket, mint maga, - mondta Hilda, - el kellene különíteni: hiszen csak aljasságát és önző vágyait igazolja.

- Ugy van, nagyságos asszony. Igazi áldás, hogy akad még néhány olyan ember, mint én vagyok. *Ön* viszont megérdemli azt, amiben része van: hogy egészen magára hagyják.

Hilda felállt és az ajtó felé indult. Mellors is felállt és levetette kabátját a fogasról.

- Magam is megtalálom az utat, - szólt Hilda.

- Nem hinném, - felelte Mellors könnyedén.

Nevetséges libasorban, némán baktattak megint végig a sövénytől szegélyezett uton. Egy bagoly huhogott még mindig. Mellors tudta, hogy le kell lőnie.

A kocsi érintetlenül állt, kissé nedvesen a harmattól. Hilda beszállt és megindította a gépet. A másik kettő várakozott.

- Csak egyet akarok még mondani, - szólt Hilda fedezékéből: - Meg vagyok győződve, hogy egyikük várakozásai sem fognak teljesülni.

- Ami az egyik embernek étel, az a másiknak méreg, - mondta Mellors a sötétből. - De nekem étel is és ital is.

Az autólámpák felvillantak.

- Ne várass sokáig reggel, Connie.

- Nem, nem, jóéjszakát!

Az autó lassan felkapaszkodott az országútra, aztán gyorsan tovasuhant, maga mögött hagyva a csendes éjszakát.

Connie félénken karolt Mellorsba. Visszafelé indultak az ösvényen. A férfi nem beszélt. Végül az asszony megállította.

- Csókolj meg! - mormolta.

- Nem, várj egy kicsit! Hadd csillapodjam le előbb.

Connienak jó kedve támadt a választól. Még mindig Mellorsba karolt s most gyorsan és némán mentek tovább az ösvényen. Annyira örült, hogy éppen most a férfinál lehet. Megborzadt, mikor arra gondolt, hogy Hilda elszakithatta volna tőle. Mellors kifürkészhetetlenül hallgatott.

Mikor ismét az erdőszlakban voltak, Connie szinte ugrált örömeiben, hogy megszabadult nővérétől.

- De igazán utálatos voltál Hildához, - mondta Mellorsnak.

- Idejében el kellett volna náspángolni.

- Miért? hiszen *olyan* csinos.

Mellors nem felelt; nyugodt, elkerülhetetlen mozdulatokkal tett-vett a szobában és elvégezte az esti előkészületeket. Külsőleg dühös volt, de nem Conniera: Connie ezt érezte. És dűhe különösen megszépítette; valami bensőség és csillogás volt benne, ami felcsigázta Connie érzékeit és erőtlenné tette tagjait.

Mellors még mindig nem vett róla tudomást.

Végre azonban leült és elkezdte kifűzni cipőit. Aztán az asszonyra pillantott szemöldökei alól, melyek még komor ráncba húzódtak a haragtól.

- Nem mennél fel? - szólt. - Ott a gyertya!

Gyors fejrándítással az asztalon égő gyertyára mutatott. Connie engedelmesen felvette s miközben felment az első lépcsőfokon, Mellors csipőinek kerek vonalait figyelte.

Mikor Mellors felkelt, Connie is teljesen felébredt.

A férfi ott ült az ágyon és nézte. Oh, milyen kéjes és szép volt félig zsibbadtnak érezni tagjait.

- Itt az ideje felkelni? - kérdezte Connie.

- Fél hét.

Nyolc órára az ösvény végében kellett lennie. Mindig, mindig, mindig ez a kényszer az emberen!

- Elkészíteném a reggelit és felhoznám ide; jó lesz? - kérdezte Mellors.

- Oh, igen!

Flossie halkan vinnyogott. Mellors kiugrott az ágyból és ledörzsölte magát egy törülközővel. Milyen szép az ember, amikor tele van bátorsággal és tele van élettel! Ezt gondolta Connie, miközben némán figyelte Mellorst.

A nap már sütött a reggeli lágyzöld levelekre és a közelben kékes-frissen állt az erdő. Connie felült az ágyban s ábrándozva kinézett a padlásszoba ablakán, meztelen karjait összefonva keblén. Mellors öltözködött. Connie álmodozva gondolt az életre, az életre Mellors-szal: az igazi életre.

Ábrándozva ült és kinézett az ablakon. Az ablak nyitva volt; a reggeli levegő a madarak csicsorgásával együtt beáradt. Az ablak előtt szakadatlanul röpdöstek a madarak. Aztán Flossiet látta kószálni. Reggel volt.

Hallotta, amint Mellors odalent tüzet rakott, vizet szivattyuzott s a hátsó ajtón kiment. A sültszalonna szaga egyre erősebben felhúzódott s végül megjelent Mellors, egy roppant nagy fekete tálcával, amely éppen hogy átfért az ajtón. Letette a tálcát az ágyra és beöntötte a teát. Connie kényelmesen elhelyezkedett hálóingében és éhesen nekiesett a reggelinek. Mellors az egyetlen széken ült, tányérjával a térdein.

- Milyen jó! - mondta Connie. - Milyen kedves így együtt reggelizni.

Mellors szótlán evett; az elmúlt órák gyors egymásutánban villantak el agyában. Connieban is feltámadtak az emlékek.

- Oh mennyire szeretném, ha itt maradhatnék veled és Wragby egy millió mértföldnyire lenne! Wragby az, amelytől a valóságban szököm. Ezt tudod, ugye?

- Igen!

- És megígéred nekem, hogy együtt és egymásnak fogunk élni! Ugye megígéred?

- Igen! Amennyire tőlünk függ.

- Igen! És együtt is *akarunk* élni! Ugye *akarunk*? - előrehajolt, úgyhogy a tea kiömlött és megrágadta Mellors csuklóját.

- Igen! - felelte Mellors és feltörölte a teát.

- Ugye lehetetlen most már, hogy *ne* éljünk együtt? - kérdezte Connie könyörögve.

Mellors halvány mosollyal nézett rá.

- Lehetetlen! - felelte. - De huszonöt perc múlva indulnod kell.

- Igazán? - kiáltotta Connie. Mellors hirtelen figyelmeztetőn felemelte ujját és felugrott.

Flossie röviden vakkantott odalent, aztán figyelmeztetésül háromszor élesen felugatott.

Mellors némán a tálcára tette tányérját és lesietett az emeletről. Constance hallotta, amint végigment a kerti ösvényen. Odakint kerékpárcsengő csilingelt.

- Jó reggelt, Mr. Mellors! Ajánlott levele van!

- Oh, igen! Van ceruzája?

- Itt van, tessék!

Szünet következett.

- Kanada! - mondta az idegen hang.

- Igen! Egy bajtársam van odakint Angol-Columbiában. Nem tudom, mit küldhet ajánlott levélben.

- Talán egy vagyunkát.

- Az neki se ártana.

Szünet.

- Szép napunk van megint!

- Igen!

- Jó napot!

- Jó napot!

Kis idő múlva Mellors ismét feljött. Kissé bosszusnak látszott.

- A póstás, - mondta.

- Elég korán! - felelte Connie.

- Be kell járnia a körzetét; legtöbbször már hét órakor itt van, ha egyáltalán jön.

- Sok pénzt küldött a bajtársad?

- Nem! Csak néhány fényképet és iratot egy birtokról, odaát Angol-Columbiában.

- Szívesen kimennél?

- Talán kimehetnék.

- Oh, igen! Azt hiszem, nagyszerű lenne!

A póstás jövelete azonban egészen kihozta Mellorst a sodrából.

- Ezek az átkozott biciklisták a nyakán vannak az embernek, mielőtt még magára eszmélne. Remélem, hogy semmit sem vett észre.

- Elvégre mit vehetett volna észre?

- Most fel kell kelned és mindent előkészítened. Én kimegyek és körülnézek egy kicsit.

Connie látta, amint kutyájával és puskájával cserkészni indult a sövényes csapásra. Ő maga lement a földszintre és megmosakodott s mire Mellors visszatért, már el is készült s kevés holmiját a kis selyemtársolyba csomagolta.

Mellors bezárta az ajtót és elindultak, azonban az erdőn át és nem az ösvényen. Mellors óvatos volt.

- Nem gondolod-e, hogy az ember az olyan szerelemért él, mint a miénk? - kérdezte Connie.

- Igen! De másra is kell gondolni, - felelte Mellors meglehetősen kurtán.

Tovább folytatták útjukat a fűvel benőtt ösvényen; Mellors elől, szótlanul.

- S ugye, mi együtt *akarunk* élni? - kérdezte kérlelően Connie.

- Igen! - felelte Mellors és továbbment, anélkül, hogy hátra nézett volna. - Ha eljön az ideje! Hiszen éppen most indulsz el Velencébe vagy Isten tudja hová.

Connie némán és csüggedten követte. Oh, most *fájt*, hogy elutazik!

Mellors végre megállt.

- Itt most keresztülvágok az erdőn, - szólt jobbfelé mutatva.

De Connie átkarolta nyakát és hozzátapadt.

- De ugye, megőrzöd nekem a gyengédségedet? - suttogta. - Mult éjjel szerettelek. De ugye megőrzöd nekem a gyengédségedet?

Mellors megcsókolta és egy pillanatig magához szorította. Aztán sóhajtott és újra megcsókolta.

- Elmegyek megnézni, hogy itt van-e már az autó.

Keresztülvágott az alacsony szederbokrokon és bozóton, nyomot hagyva maga után a harasztban. Egy-két percig volt távol. Aztán visszatért.

- Az autó még nincs itt, - mondta. - De a pék kocsija áll az országuton.

Aggódni látszott és zavarban volt.

- Hallga!

Autót hallottak, amely halkan dudált, amint közeledett. A hidon fékezett.

Connie végtelen szomorúsággal taposott Mellors nyomában a páfrányon keresztül, mignem egy roppant nagy magyalbokorhoz értek.

- Itt! Itt menj át! - mondta Mellors és egy résre mutatott. - Én nem akarom, hogy lássanak.

Connie kétségbeesetten nézett rá. De Mellors megcsókolta és indulásra unszolta. Connie nyomorúságos lelkiállapotban mászott át a sövényen és fakerítésen, lebotorkált a kis árokba s onnan felkapaszkodott az ösvényre, ahol Hilda éppen akkor szállt ki bosszúsan az autóból.

- Végre itt vagy! - mondta. - Hát ő hol van?

- Nem jött.

Connie arca könnyben ázott, amikor kis tarsolyával beszállt az autóba. Hilda elővette az autósíkat az eléktelenítő autószemüveggel.

- Tedd fel! - mondta. És Connie felvette az álarcot, aztán egy hosszú autóköpenyt és leült, egy szeméttmeresztő, nem emberi, felismerhetetlen teremtmény. Hilda szakértő mozdulattal megindította a kocsit. Kilendültek az ösvényről s tovaszánguldtak az országuton. Connie hátránézett, de sehol sem látta Mellorst. Ei! Ei! Keserűen könnyezve ült. Oly hirtelen, oly váratlanul jött az elválás. Olyan volt, mint a halál.

- Hála Istennek, hogy egy ideig távol leszel tőle! - mondta Hilda és egy mellékutra fordult, hogy Crosshill falut elkerüljék.

XVIII. FEJEZET.

- Látod, Hilda, - mondta Connie villásreggeli után, mikor Londonhoz közeledtek, - te sohasem ismerted sem az igazi gyengédséget, sem az igazi érzékiséget: és nagy különbség, ha az ember mindkettőt egy és ugyanazon férfivel kapcsolatban ismeri meg.

- Az Isten szerelmére, ne kérkedj a tapasztalataiddal! - felelte Hilda. - Én eddig még sohasem találkoztam olyan férfivel, aki úgy tudott volna benső viszonyt teremteni egy nővel, hogy egészen odaadja magát neki. Pedig ez volt, amit akartam. Nem áhitozom a férfiak önelégült gyengédségére és érzékiségükre. Nem elégszem meg azzal, hogy a férfi játékbabája vagy *chair a plaisir*je legyen. Tökéletes benső viszonyt akartam, de nem értem el. Ez elég nekem.

Connie elgondolkodott. Tökéletes benső viszony! Úgy gondolta, hogy ez annyi, mint elmondani mindent, ami őt magát illeti, a másik embernek és megtudni mindent, ami a másik embert illeti, tőle magától. Ez azonban tisztára unalom. És az a sivár öntudatosság egy férfi és egy nő között! tisztára betegség!

- Azt hiszem, hogy te mindig tulságosan öntudatos vagy mindenkivel szemben, - mondta nővérének.

- Legalább is remélem, hogy nincs rabszolgatermeszetem, - felelte Hilda.

- De talán van! Talán a magadról való saját elképzelésednek vagy a rabszolgája.

Connienak, ennek a tacsónak erre a hallatlanul szemtelen megjegyzésére Hilda egy ideig szótlánul hajtott tovább.

- Legalább is nem vagyok valaki más rólam való elképzelésének a rabszolgája: és ez a valaki más nem a férjem cselédje, - vágott végre vissza goromba haraggal.

- Tudod, hogy nem így vagy, - felelte Connie nyugodtan.

Mindig engedte, hogy nékje uralkodjék rajta. Most, noha belsőleg sírt, felszabadult *más nők* uralma alól. Ah! ez önmagában is megváltás volt, mintha egy másik élettel ajándékozták volna meg: felszabadulni *más nők* különös uralma és hatalma alól. Milyen szörnyűek is voltak ezek a nők!

Örült, hogy együtt lehet apjával, aki mindig kedvenceként bánt vele. Egy kis szállodában szálltak meg Hildával, nem messze Pall Melltől, míg sir Malcolm klubjában lakott. Este azonban magával vitte leányait és azok szívesen mentek vele.

Sir Malcolm még mindig csinos és erőteljes férfi volt, bárha kissé félt az új világtól, amely körülötte keletkezett. Másodszor is megnősült Skóciában és egy nálánál fiatalabb és gazdagabb nőt vett feleségül. De annyi szabadságot biztosított magának, amennyit csak lehetett: ugyanúgy, mint első feleségénél.

Connie mellette ült az operában. Apja kissé kövér ember volt, vastag csípőkkel, melyek azonban még mindig erősek és rugalmasak voltak: egy egészséges férfi csípői, aki kivette részét az élet örömeiből. Jókedélyű önzése, konok függetlensége, sajnálkozást nem ismerő érzékisége, - Connie mindezt látni vélte erős, rugalmas csípőiben. Igazi férfi! És most öregember lett, ami szomorú. Mert erős, vastag férfilábaiban semmi sem volt abból az élénk érzékenységből és gyengédségre való képességből, ami igazi lényege az ifjúságnak, ami sohasem hal meg, ha egyszer megvan.

Connie ráeszmélt a lábak létezésére. Fontosabbakká váltak számára, mint az arcok, melyekben ma már alig van valóság. Milyen kevés embernek van eleven, élénk lába. Szemügyre

vette a férfiakat a zártszékekben. Nagy, vastag csípők, fekete vastag ruhában, vagy sovány piszkafák fekete gyászruhában, vagy formás fiatal lábak minden jelentőség nélkül, érzékiség vagy gyengédség vagy érzékenység nélkül, - egy tisztára hétköznapi lábrengeteg páváskodott előtte. Még apja érzékisége sem volt meg bennük. Csüggedt volt valamennyi, annyira csüggedt, mintha nem is léteznék.

De a nők nem voltak csüggedtek. Ezek a szörnyű gerendák a legtöbb nőnél! igazán felháborító, igazán elegek arra, hogy gyilkosságot igazoljanak! Vagy ezek a szegény, vékony cövekek! vagy ezek a karcsú, csinos selyemharisnyás valamik az élet legcsekélyebb jele nélkül! Szörnyű ez a millió jelentéktelen láb, amely értelmetlenül páváskodik előtte!

De Connie nem volt boldog Londonban. Olyan kísértetieseknek és üreseknek látta az embereket. Semmi eleven boldogság nem volt bennük, bármennyire élénkek és jóképűek voltak is. Meddőség volt mindenben. És Connieban megvolt egy nő vak sóvárgása boldogságra, arra, hogy biztos legyen a boldogságban.

Párisban mindenesetre még érzett egy szemernyi érzékiséget. De milyen bágyadt, fáradt, elcsigázott érzékiséget! Elcsigázottat, gyengédség hiányában! Oh! Páris szomorú volt. Egyike a legszomorúbb városoknak: fáradt, gépiesített érzékiségétől, fáradt a pénz, pénz, pénz utáni hajszától, fáradt még az érzékenységtől és beképzeltségtől is, egyszerűen halálosan fáradt, de még mindig nem elegendőképp elamerikaiasított vagy ellondoniasított ahhoz, hogy gépies dzsig-dzsig-dzsig mögé rejtse el fáradtságát! Ah, ezek a férfias him-állatok, ezek a sétáló nyeglék, ezek a szemezők, ezek a jó ebéd-habzsolók! Milyen fáradtak voltak. Fáradtak, elcsigázottak, egy kis adott és kapott gyengédség hiányában. A tevékeny, néha bájos nők tudtak egyet-mást az érzéki valóságokról: ez az előnyük megvolt dzsiggelő angol nővéreikkel szemben. De a gyengédségről még náluk is kevesebbet tudtak. Kiszáradtan az akarat végtelen, száraz megfeszítésétől, ők is kimerültek. Az emberiség egyszerűen felörlődött. Talán vadul rombolni fog kezdeni. Az anarchia egy neme! Clifford és konzervatív anarchiája! Talán már nem lesz soká konzervatív. Talán nagyon radikális anarchiává fog fejlődni.

Connie ráeszmélt, hogy fél és irtózik a világtól. Néha boldog volt egy kis ideig: a Boulevardokon, vagy a Bois-ban vagy a Luxemburgi Kertben. De Páris már tele volt amerikaiakkal és angolokkal, különös amerikaiakkal, a legfurább egyenruhákban és a szokásos sivár angolokkal, akik oly reménytelenek külföldön.

Örült, hogy folytatták útjukat. Hirtelen meleg időjárás köszöntött be s ezért Hilda Svájcban és a Brenneren, azután a Dolomitokon keresztül tartott Velence felé. Hilda szeretett intézkedni és autót vezetni és örült, hogy ő a szinpadi rendező. Connie viszont nagyon elégedett volt, hogy semmivel sem kell törődnie.

És az utazás valóban szép volt. Csak Connie mondogatta állandóan magában: miért nem törődöm semmivel? Miért nem jár át sohasem az öröm? Milyen szörnyű, hogy már nem érdekel többé a tájék! De nem érdekel. Igazán szörnyű. Olyan vagyok, mint Szent Bernát, aki képes volt végigvitorlázni a luzerni tavon, anélkül, hogy észrevette volna a hegyeket és a zöld vizet. Egyszerűen nem érdekel többé a tájék. Miért bámulja meg az ember? Miért? Én nem teszem.

Nem, semmi különös sem talált Franciaországban, vagy Svájcban, vagy Tirolban, vagy Olaszországban. Egyszerűen csak átutazott valamennyin. És valamennyi kevésbé volt valószínű, mint Wragby. Kevésbé valószínű, mint a szörnyű Wragby! Érezte, hogy nem bánja, ha sohasem látja többé Franciaországot, vagy Svájcot, vagy Olaszországot. Azok csak meglesznek. Wragby nagyobb valóság.

Ami az embereket illeti! az emberek, nagyon kevés különbséggel, mind egyformák. Mind pénzt akarnak az utazókból kihúzni: vagy ha utazók, mindenáron az élvezetet hajhásszák,

mintha vért akarnának kőből kisajtolni. Szegény hegyek! szegény tájék! mindnek az volt a sorsa, hogy újra meg újra kisajtolják, hogy érzéki örömet, hogy élvezetet nyújtson. Mi céljuk van az embereknek egyszerűen *elhatározott* élvezniakarásukkal?

Nem! mondta Connie magában. Akkor már szívesebben vagyok Wragbyben, ahol nyugodtan sétálhatok és nem kell semmit sem megbámulnom és semmit sem véghezvinnem. Az élvezetkeresésnek ez a turista módja túlságosan reménytelenül megalázó: tisztára ballépés.

Vissza akart menni Wragbybe, még Cliffordhoz is, még a szegény nyomorék Cliffordhoz is. Még mindig nem olyan bolond, mint ez a nyüzsgő, kéjutazó banda.

Belső tudatában azonban érintkezésben maradt a másik férfivel. Nem volt szabad meglazítania vele való kapcsolatát: oh, nem volt szabad meglazítania, különben elvész, teljesen elvész a gazdagoknak és gyönyörhajhászoknak ebben a csócselékvilágában, Oh, a gyönyörhajhászok! Oh, az »élvezés!« Egy másik modern betegségforma.

Mestrében garázsba tették az autót és a rendes gőzhajóval átutaztak Velencébe. Szép nyári délután volt, a sekély laguna könnyedén fodrozódott, a felhőtlen nap ködössé tette Velencét, amely hátát fordította a nővérek felé a víz tulsó partján.

A hajóállomáson gondolába szálltak és megadták az evezősnek címüket. Igazi gondolás volt, kék-fehér blúzban, nem nagyon megnyerő külsejű, egyáltalán nem festői jelenség.

- Igen! A Villa Esmeralda! Igen! Ismerem! Gondolása voltam ott egy úrnak. De meglehetősen messze van innen!

Gyerekes, heves fickónak látszott. Bizonyos túlzott hevességgel evezett keresztül a szörnyű iszap-zöld falaktól szegélyezett oldalcsatornákon, csatornákon, melyek a szegényebb negyedeken vezettek át, ahol a kimosott fehérnemű köteleken lóg a magasban és gyengébb vagy erősebb szennyviz-szag terjeng.

Végre azonban a két oldalt kikövezett és hidakkal átívelt nyílt csatornák egyikébe ért, melyek a Canale Grandere merőlegesen, nyílegyenesen húzódnak. A két nő a kis napernyő alatt ült, a férfi fölöttük kiemelkedve evezett mögöttük.

- Sokáig maradnak a signorinák a Villa Esmeraldában? - kérdezte, mialatt lassított és egy kék-fehér zsebkendővel letörölte verejtékes arcát.

- Körülbelül három hétig; mindketten férjes asszonyok vagyunk, - válaszolta Hilda különös, fojtott hangján, amely oly idegenszerűvé tette olasz beszédét.

- Ah! Három hétig! - mondta a gondolás. Szünetet tartott, aztán megkérdezte: - Nincs szükségük a signoráknak egy gondolásra a három hétre, ameddig a Villa Esmeraldában fognak lakni? Vagy egy-egy napra? Vagy egy-egy hétre?

Connie és Hilda fontolóra vették az ajánlkozást. Velencében mindig jobb, ha saját gondolája van az embernek, aminthogy a szárazföldön is jobb a saját autó.

- Milyen csónakok vannak a villában?

- Egy motorcsónak és egy gondola. De... - A *de* ezt jelentette: azok nem lesznek a tiétek.

- Mennyit kér?

Körülbelül harminc schillinget tett ki naponta, vagy tíz fontot egy hétre.

- Ez a rendes ár? - kérdezte Hilda.

- Kevesebb, signora, kevesebb. A rendes ár...

A nővérek gondolkodtak.

- Jól van, - mondta Hilda. - Jöjjön el holnap reggel és meg fogunk egyezni. Hogy hívják?

Giovanninak hívták és tudni akarta, milyen időben jöjjön és mit mondjon, hogy kit keres. Hildánál nem volt névjegy. Connie adott a magáéból. A gondolás gyorsan a névjegyre pillantott forró, déliesen kék szemével, aztán megegyeszer megnézte.

- Ah! - mondta és az arca felderült, - Milady! ugye Milady?

- Milady Constanza! - felelte Connie.

Az ember bólintott, megismételve: - Milady Constanza! - és gondosan zubbonyába dugta a névjegyet.

A Villa Esmeralda eléggé messze feküdt, a Chioggia felé néző laguna szélén. Nem nagyon régi, barátságos ház volt, tengerre néző terraszokkal és alattuk nagy, árnyas kerttel, melyet a laguna felől fal védett.

Házigazdájuk kövér, meglehetősen nyers skót volt, aki a háború előtt szép vagyont szerzett Olaszországban és a háború alatt túlzó hazafiassága miatt nemességet kapott. Felesége sovány, sápadt, szögletes nő volt, saját vagyon nélkül és azzal a balszerencsével, hogy férje meglehetősen piszkos szerelmi kalandjait neki kellett rendeznie. A férfi szörnyen legyeskedett a cselédlányok körül; de télen könnyű szélütés érte s így most kezesebbé vált.

A ház tele volt. Sir Malcolm és két leányán kívül még heten voltak: egy skót házaspár, ugyancsak két leánnyal; egy fiatal olasz contessa, özvegyasszony; egy ifjú georgiai herceg és egy fiatalos angol lelkész, aki tüdőgyulladásra esett át és házikáplán volt sir Alexandernél, egészségi állapotára való tekintettel. A herceg szegény, jóképű fiú volt, akiből kitűnő soffőr lehetett volna; ezenkívül csak a szükséges szemtelenséggel dicsekedhetett és *basta!* A contessa csendes, játékos kis cica. A lelkész egyszerű, faragatlan ember, egy bucksi egyházközségből: feleségét és két gyermekét szerencsére otthon hagyta. És Guthryék, a négytagú család, jó, rendes edinburghi polgárok, akik mindent mérséklettel élveztek és mindent mertek, ami nem járt kockázattal.

Connie és Hilda azonnal elejtették a herceget. Guthryék többé-kevésbé ugyanahhoz az osztályhoz tartoztak, mint ők; vagyonosak, de unalmasak: és férjet kerestek a lányoknak. A káplán nem volt rossz pajtás, de túlságosan alázatos. Sir Alexander könnyű szélütése után szörnyen nehézkesé vált kedélyességében, de még mindig csiklandozta érzékeit ennyi szép, fiatal nő jelenléte. Lady Cooper csendes, alattomos nő volt, aki minden más nőt hideg éberséggel figyelt, ami második természetévé vált s aki hideg kis ocsmányságokat mondott, melyek arról tanuskodtak, hogy milyen végtelenül rossz véleménye van minden emberről. Connie úgy találta, hogy a cselédekkel szemben is maró fölényességgel, de azért nyugodtan bánik. És úgy intézte ügyesen a dolgokat, hogy Sir Alexander egész házanépe urának és királyának érezhette magát, nagy, kedélyeset mutató pocakjával és végtelenül unalmas tréfáival, humortalan humorával, mint Hilda mondta.

Sir Malcolm festett. Igen, időnként még mindig kedve kerekedett egy velencei lagunaképre, ellentétben skót tájképeivel. És így reggelenként elevezett egy roppant vászonnal a »motivumához«. Valamivel később rendszerint Lady Cooper is bevezett a város szívébe, vázlatkönyvével és festékeivel. Megrögzött aquarellista volt és az egész házat megtöltötte rózsaszín palotákkal, sötét csatornákkal, ingadozó hidakkal, középkori facade-okkal és így tovább. Valamivel később Guthryék, a herceg, a grófnő, Sir Alexander és némelykor Mr. Lind, a káplán is felkerekedtek, hogy a Lidón megfürödjenek; és csak félkettő tájban tértek vissza késői villásreggelire.

A házitársaság, mint házitársaság határozottan unalmas volt. Ez azonban nem zavarta a nővéreket. Az egész időt házon kívül töltötték. Apjuk magával vitte őket a kiállításra, -

unalmas festmények mérföldeken át. Elvitte őket valamennyi cimborájához a Villa Lucchese-be, együtt ült velük meleg estéken a Piazzán, ahol asztalt szerzett Floriannál: elvitte őket a színházba, Goldoni darabjaihoz. Voltak víziünnepélyek kivilágítással, voltak bálok. A szórakozóhelyek szórakozóhelye volt ez. A Lido napbarnította vagy pyjamás testekkel tele holdjai fővényhez hasonlítottak, tele párosodásra kijött fókák végnélküli csapataival. Túlsok ember a Piazzán, túlsok emberi végtag és törzs a Lidón, túlsok gondola, túlsok motorcsónak, túlsok gőzhajó, túlsok galamb, túlsok fagylalt, túlsok cocktail, túlsok borraivalóra váró pincér, túlsok kereplő nyelv, túlsok, túlsok nap, túlsok Velence-szag, túlsok földieper-rakomány, túlsok selyemsál, túlsok nyers marhahúsra emlékeztető roppant görögdinnyeszelet az árusító bódékban: túlsok élvezet, mindez együtt túlontúl sok élvezet!

Connie és Hilda nyári ruhában járták a várost. Tucatjával voltak olyanok, akiket ismertek, tucatjával voltak olyanok, akik őket ismerték. Michaelis is felbukkant, mint a rosszpénz. - Halló! Hol laktok? Gyertek, együnk meg egy fagylaltot! Gyertek velem valahová a gondolámon. - Még Michaelis is *majdnem* napsütötte: noha »napfőtte« megfelelőbb kifejezés lenne ilyen rengeteg emberi húsról.

Bizonyos tekintetben kellemes volt mindez; *majdnem* élvezet. Ámde mindez, - a cocktailok, a fekvés a langyos vízben és a napfürdőzés a forró homokon a forró napon, a tánc a meleg éjszakákon egy férfitesthez tapadva, a lehülés fagylalttal, - csak tökéletes kábítószer. És ez volt az, amit mindenki akart: a kábítószer. A langyos víz: kábítószer; a nap: kábítószer; a jazz; kábítószer; ugyanígy a cigaretták, cocktailok, fagylaltok, az ürmösbor. Elkábulni! Élvezet! Élvezet!

Hildának jól esett félígméddig kábulatban élni. Szerette elnézni mindezeket a nőket és elgondolkodni róluk. A nők minden figyelmét lekötötték a nők. Milyen? melyik férfit fogta meg magának? mekkora öröme van belőle? - A férfiak olyanok voltak, mint fehér flanelnadrágos nagy kutyák; várták, hogy megveregessék őket, várták, hogy bujálkodhassanak, várták, hogy jazz mellett magukhoz szoríthassanak egy női idomot.

Hilda szerette a jazzt, mert testét odatapasztotta egy ugynevezett férfi testéhez, ide-oda irányíthatta vele mozdulatait a parketten s aztán módjában állt leválni és tudomást sem venni többé az »alakról«, akit csupán kihasznált. A szegény Connie szinte boldogtalannak érezte magát. Nem akart táncolni, mert egyszerűen képtelen volt hozzátapadni, egy »alak« testéhez. Gyűlölte a csaknem meztelenül összezsúfolt hústömegeket a Lidón: alig volt annyi víz, hogy mindnyájan benedvesíthessék magukat. Ki nem állhatta Sir Alexandert és Lady Coopert. Nem akarta, hogy Michaelis, vagy bárki más a nyomában járjon.

Azok voltak a legboldogabb órái, amikor rá tudta venni Hildát, hogy a lagunákon át elcsónakázzanak valamelyik távoli, magányos homokzátonyra, ahol egészen egyedül megfürdölhettek, miközben a gondola a fővény belső oldalán maradt.

Ilyenkor Giovanni egy másik gondolást vett maga mellé segítségül, mert szörnyen izzadt a napon és a hosszú út kimerítette. Giovanni nagyon kedves volt: gyengéd, mint az olaszok általában és teljesen szenvedélymentes. Az olaszok könnyen megindulnak és gyakran gyengédek, de ritkán van bennük valami maradandóbb szenvedély.

Giovanni ily módon már hódolója volt hölgyeinek, mint ahogy egész hölgyrakományoknak volt a hódolója a multban. Bármely pillanatban kész volt odaadni magát nekik, ha akarják: és titokban remélte, hogy akarni fogják. Csinos ajándékot kapnak tőlük és ez a legjobbkor jönne, mert éppen nősülni szándékozott. Beszélt nekik a házasságáról és azok megfelelő érdeklődést is mutattak.

Arra gondolt, hogy ez a kirándulás a lagunán át egy magányos homokzátonyhoz talán üzletet jelent: üzlet alatt értve az *amore*-t, a szerelmet. Így hát segítő társat szerzett magának, mert

hogy hosszú volt az út és végtére is két hölgyel akadhatott dolga. Két hölgy, két makréla! Egyszerű számítás! S hozzá még szép hölgyek! Jogosan volt büszke rájuk. És jóllehet a signora volt, aki fizette és parancsokat osztogatott neki, azzal a reménnyel kecsegtette magát, hogy a fiatal milady lesz, aki az *amore*-re kiszemeli. Emellett tőle is pénzt fog kapni.

Társának, akit magával hozott, Daniele volt a neve. Nem volt hivatásos gondolás és így semmi sem volt benne a borravalóhajászból és a selyemfiuból. Sandolás volt: a sandola nagy dereglye, amely gyümölcsöt és élelmiszert szállít be a szigetekről Velencébe.

Daniele szép volt, magas és délceg, kissé oroszlánszerű, rövid, sűrű, halványszőke fürtökkel göndörödő kerek fejjel és szabályos férfi arccal és távolálló kék szemekkel. Nem áradozott, nem fecsegett és nem sóvárgott úgy a pénz után, mint Giovanni. Szótlan volt és olyan erővel és könnyedséggel evezett, mintha egyedül lett volna a vizen. A hölgyek - hölgyek, akik egészen más világhoz tartoznak. Még csak rájuk sem nézett. Maga elé tekintett.

Igazi férfi volt; kissé haragudott, amikor Giovanni tulsok bort ivott és ügyetlenül tulnagykot rántott a nagy evezőlapáttal. Férfi volt, mint ahogy Mellors férfi volt; romlatlan. Connie előre sajnálta a könnyen tüzet fogó Giovanni feleségét. Daniele felesége azonban nyilván egyike volt azoknak az édes és egyszerű velencei nőknek, akiket, mint szerény virágokat, még mindig látni lehet e város-labirintus sikátoraiban.

Ah, mennyire szomorú, hogy először a férfi rontja meg a nőt, aztán a nő rontja meg a férfit. Giovanni minden vágya az volt, hogy lealjasodjék, hogy oda adja magát egy nőnek. És pénzért!

Connie a távoli, alacsony és rózsaszínű Velencét nézte a vizen. Pénzből épült, pénzből virágzott és meghalt a pénzért. A pénz-örület! Pénz, pénz, pénz, erkölcsi züllés és halál.

De Daniele még olyan férfi, akiből nem vészett ki a férfi szabad akaratból folyó odaadása. Nem a gondolieri-bluzt viselte, hanem kötött kék trikót. Kissé vad volt, bárdolatlan és büszke. Így ő szegődött el a kutyatermesztető Giovannihoz, aki viszont a két nőhöz szegődött el. Ez volt a világ rendje!

Connie mindig bizonyos tompa kábultsággal tért haza a lagunák lángoló világosságából, hogy leveleket találjon otthonról. Clifford rendszeresen irt. Nagyon, jó leveleket irt: valamennyit ki lehetett volna könyvalakban nyomtatni. És éppen ezért Connie nem tartotta őket nagyon érdekeseknek.

A laguna fényének, a partokat nyaldosó sós víznek, az ürességnek, a hiábavalóságnak tompa kábulatában élt: de az egészség, az egészség, az egészség teljes kábulatában. Örvendetes állapot volt ez, Connie álomba ringatózott benne és semmivel sem törődött. Emellett teherben volt. Most tudta. És így a napfény és a laguna-só és a tengeri fürdő és a homokzátanyon való heverés és a csigagyűjtés és a gondolázás kábultságát teljessé tette a terhesség, ez a másik megnyugtató és elkábító formája az egészségtől való duzzadásnak.

Már két hete volt Velencében és még tíz vagy tizenégy napig szándékozott maradni. A napfény eltörölt lángjával minden időszámítást és a testi egészségtől való duzzadás tökéletessé tette a feledést. Connie a jóllét kábulatában élt.

Clifford egy levele rázta fel belőle.

»Nekünk is megvan a mi enyhe izgalmunk. Az történt, hogy Mellors lusta felesége felbukkant az erdészlakban, ahol rájött, hogy nem szívesen látott vendég. Az erdész kidobta és bezárta orra előtt az ajtót. A pletyka azonban tudni véli, hogy amikor este újra hazatért az erdőből, a már régóta nem bájos hölgyet szilárdan befészkelve találta ágyában, *in puris naturalibus*; vagy amint mondani kellene, *in impuris naturalibus*. Betört egy ablakot és ily módon jutott be

a szobába. Minthogy Mellors képtelen volt a szerelemtől megviselt Venust fekhelyéről elűzni, visszavonult és amint beszél, anyja házában Tevershallban húzódott meg. Ezalatt a stacks gate-i Venus berendezkedett az erdészlakban, melyről azt állítja, hogy az ő otthona, míg Apollóból nyilván tevershalli lakós lett.

»Hallomásból ismétlem el mindezt, minthogy Mellors nem jött el hozzám személyesen. Ezt a különleges kis helyi piszkot pizsokmadarunktól, vagy ibiszünktől, vagy dögkeselyünktől, Mrs. Boltontól tudom. Nem ismételtém volna el az egészet, ha Mrs. Bolton nem kiáltott volna: a méltóságos asszony nem fog többé kimenni az erdőbe, ha az a nőszemély ott kószál!

»Tetszik nekem a kép, melyet Sir Malcomról rajzoltál, amint bemegy a tengerbe, lobogó fehér hajjal és izzó rózsás hussal. Irigyeltek benneteket azért a napért. Itt esik. De nem irigylem Sir Malcolmot megrögzött halandó testiségeért. Igaz ugyan, hogy illik a korához. Nyilván az ember érzékibb és halandóbb lesz, minél jobban megöregszik. Csak az ifjúságban van meg a halhatatlanság hajlama...«

Ez a hír kétségbeeséssel határos haraggal töltötte el Connet jól-létének félig kábult állapotában. Most kell, hogy ez a női szörnyeteg háborgassa! Most kell elutaznia és izgatnia magát! Mellorstól nem kapott levelet. Megállapodtak, hogy egyáltalán nem írnak egymásnak, de most tőle személyesen akarta hallani a történeteket. Végre is ő volt a gyermek apja, akit várt. Irjon!

De milyen szörnyű esemény! Mennyire felkavart mindent. Milyen szennyesen közönségesek azok az alsó osztálybeli emberek! Milyen kellemes volt itt, a napfényben és a henyélésben, Középaglia szennyes zürzavarához képest! Elvégre a tiszta égbolt csaknem a legfontosabb az életben.

Terhességről nem beszélt Hildának sem. Levelet írt Mrs. Boltonnak pontos felvilágosításért.

Duncan Forbes, családjuk egyik művész-barátja, Rómából jövet megérkezett a Villa Esmeraldába. Most ő volt a harmadik gondolába és velük fürdött a lagunában és állandó kísérijükül szegődött: egy nyugodt, csaknem hallgatag fiatalember, aki nagyon sokra vitte már művészetében.

Connie levelet kapott Mrs. Boltontól: »Bizonyára örülni fog méltóságos asszony, amikor Sir Cliffordot meglátja. Virul az egészségtől, nagyon keményen dolgozik és tele van reménnyel. Természetesen már alig várja, hogy a méltóságos asszony ismét idehaza legyen. A ház nagyon üres a méltóságos asszony nélkül és valamennyien örömmel fogjuk ismét üdvözölni körünkben.

»Nem tudom, hogy Sir Clifford mennyit közölt Mr. Mellorsról. Ugy látszik, hogy felesége egy délután egészen váratlanul visszatért; a küszöbön ülve találta, mikor az erdőből haza jött. Az asszony azt mondta, hogy visszajött hozzá és megint vele akar élni, mivel törvényes felesége, akitől még nem vált el. Ugy látszik ugyanis, hogy Mr. Mellors megkísérelte a válást. Mr. Mellors azonban tudni sem akart róla és nem akarta beengedni a házba és ő maga sem ment be; visszasietett az erdőbe anélkül, hogy csak ajtót nyitott volna.

»Mikor azonban az alkonyat beálltával visszatért, a házat feltörve találta. Felment megnézni, hogy az asszony mit tett: és ott látta az ágyban, anélkül hogy egy rongy is lett volna testén. Pénzt ígért neki, az asszony azonban azt mondta, hogy a felesége és vissza kell hogy vegye. Nem tudom, hogy milyen jelenet volt közöttük. Mr. Mellors anyja beszélte el nekem mindezt, aki szörnyen fel van háborodva. Noshát, Mr. Mellors megmondta a nőnek, hogy inkább megdöglik, semhogy újra vele éljen és így fogta a holmiját és egyenesen anyjához ment Tevershallba. Ott maradt éjszakára és másnap a parkon át ment az erdőbe, még közelében sem járva az erdészlaknak. Valószínű, hogy ezen a napon egyáltalán nem látta feleségét. Másnap

azonban az asszony felkereste fivérét Beggarleeen és szitkozódott és tombolt és azt mondta, hogy ő Mellors törvényes felesége és hogy Mellorsnál nők vannak az erdészlakban, mert egy parfümös üveget talált fiókjában és aranyvégű cigaretta-csutkákat a hamuban és nem tudom, hogy még mi mindent. Aztán úgy hirlík, hogy Fred Kirk, a levélhordó azt beszéli, hogy egyszer kora reggel beszélni hallott valakit Mr. Mellors hálósobájában, míg az ösvényen egy automobil állt.

»Mr. Mellors továbbra is az anyjánál lakik és a parkon át megy az erdőbe, míg az asszony nyilván az erdészlakban maradt. Se vége se hossza nem volt a pletykáknak. Végre Mr. Mellors és Tom Phillips elmentek az erdészlakba és elvitték a butor és az ágynemű javarészét és lecsavarták a szivattyú fogantyuját, úgy hogy az asszony kénytelen volt távozni. De ahelyett, hogy vissza tért volna Stacks Gatebe, Mrs. Swainnél bérelt szobát Beggarleeen, minthogy fivérének, Dannek felesége nem akarta befogadni. S most egyre Mr. Mellors nyakára jár, hogy találkozzék Mr. Mellors-szal és esküdözik, hogy Mr. Mellors erőszakot követett el rajta a kunyhóba és elment egy ügyvédhez is, hogy tartásdíjat fiztessen férjével. Nagyon elhizott, közönségesebb, mint valaha és erős, mint egy bivaly. És mindenfelé eljár és a legszörnyűbb dolgokat beszéli Mr. Mellorsról; hogy nők jártak hozzá az erdészlakba és hogyan bánt vele, amikor házasesetet éltek, milyen alávaló disznóságokat művelt és nem tudom még, hogy mit. Szörnyű, hogy milyen bajt tud okozni egy asszony, ha egyszer beszélni kezd. És mindegy, hogy milyen aljas ő maga, mindig akad valaki, aki hitelt ad szavainak és valami szenny mindig megmarad. Egyenesen felháborító, hogy úgy beszél Mr. Mellorsról, mint valami aljas szörnyetegről. És az emberek nagyon is hajlandók akárkiről elhinni minden rosszat, főleg az ilyesmiket. Azt is kijelentette, hogy utolsó lehelletéig sem hagyja békében. Nem értem azonban, hogy miért áhitozik annyira visszatérni hozzá, ha olyan állatiasan viselkedett vele szemben? Igaz másrésről, hogy a veszedelmes életkorhoz közeledik, mert évekkel idősebb, mint Mr. Mellors. És ezek a közönséges, erőszakos nők mindig elvesztik az eszüket, amikor ebbe a korba jutnak...«

Ez csunya csapás volt Conniera. Holtbiztos, hogy most megkapja részét a szennyből és a gyalázatból. Haragudott Mellorsra, hogy nem tette magát szabaddá Bertha Couttstól, sőt hogy egyáltalán feleségül vette. Talán volt benne bizonyos hajlam a perverzítésre. Connienak eszébe jutott az utolsó idő, amit vele töltött és összeborzadt. Még egy Bertha Coutts-szal is hódolni tudott az érzékiségnek! Igazán kiábrándító. Jó lenne megszabadulni tőle, lerázni magáról teljesen. Talán valóban közönséges, valóban aljas.

Utálkozott az egész ügytől és szinte megirigyelte a Guthry lányokat, félszeg tapasztalatlanságukért és nyers lányágukért. És most még a gondolattól is félt, hogy valaki megtudhat valamit az erdészről. Milyen kimondhatatlanul megalázó! Dühös volt és félt és sóvárgott a teljes tisztesség, még a Guthry lányok közönséges és csömörletes tisztessége után is. Milyen kimondhatatlan megalázás lenne, ha Clifford megtudott volna valamit viszonyáról! Félt, rettegett a társaságtól és annak mosdatlan szájától. Szinte azt kívánta, hogy megszabaduljon gyermekétől és érintetlen legyen újra.

Ami a parfümös üveget illeti, ez az ő oktalansága volt. Nem tudta megállni, hogy be ne illatosítsa Mellors néhány ingét és zsebkendőjét a fiókban, egyszerűen csak gyerekségből, és ő hagyott egy kis üveg Coty-féle ibolyaparfömöt félig üresen az erdész holmija között. Azt akarta, hogy a parfüm ő rá emlékeztesse. A cigaretta-csutkák viszont Hildától származtak.

Szükségét érezte, hogy meggyónjon egyet-mást Duncan Forbesnak. Nem mondta meg, hogy kedvese volt az erdésznek, csak annyit mondott, hogy szerette és elbeszélte Forbesnak a férfi élettörténetét.

- Meg fogja látni, szólt Forbes, - hogy azok nem nyugszanak meg előbb, míg az embert földre nem rántják és le nem tapossák. Ha vonakodott felkapaszkodni a középosztályba, amikor

alkalma volt rá, és ha tényleg olyan férfi, aki helytáll a maga neméért, akkor le fogják taposni. Az egyetlen, mit senkinek sem akarnak megengedni: hogy nyílt és őszinte legyen a szerelmi téren. Lehet valaki olyan piszkos, amilyen csak akar; sőt minél szennyeesebb valaki a szerelemben, annál jobban tetszik nekik. De ha az ember hisz a maga szerelmében és nem akarja, hogy beszenyezzék: akkor letiporják. Egyetlen fenmaradt örült tabunk: a nemi vágy, mint természetes és életbevágóan fontos dolog. Az emberek nem akarnak tudni róla és inkább agyonütnek valakit, semmint hogy elnézzék neki. Meglátja, hogy halálra fogják azt az embert hajszolni. Pedig alapjában véve mit tett? Ha mindenféleképpen bebizonyította feleségének a szerelmét, nem volt joga hozzá? A nőnek büszkének kellene erre lennie. De mint látja, még egy ilyen aljas szuka is ellene fordul és arra használja fel a csöcseléknek antisexualis ösztönét, hogy a férfit a sárba rántsa.

Connie érzései most ellentét irányba csaptak át. Végre is mit tett Mellors? Mit tett neki, Connienak, azonkívül, hogy páratlan gyönyörben részesítette és a szabadság és az élet tudatát keltette fel benne? És emiatt akarják halálra hajszolni.

Meggondolatlanságot cselekedett. Levelet küldött Ivy Boltonnak, melyhez egy másikat is csatolt az erdész részére és megkérte Mrs. Boltont annak továbbítására. És ezt írta Mellorsnak: »Nagyon elszomorított, mikor azokról a kellemetlenségekről hallottam, melyeket feleséged okozott; de ne törődj vele: az egész csak hisztéria. Époly gyorsan el fog mulni, mint ahogy jött. De én borzasztóan sajnálom és remélem, nem veszed nagyon a lelkedre. Elvégre nem éri meg. Egy hisztérikáról van szó, aki bántani akar. Tíz nap múlva otthon vagyok; remélem, hogy addig minden rendbe jön.«

Néhány nappal később levél érkezett Cliffordtól. Nyilvánvaló volt, hogy nagyon nyugtalanodik.

»Örömmel hallom, hogy 16-án el akarod hagyni Velencét. Ha azonban jól érzed magad, ne siess haza. Hiányzol nekem, hiányzol Wragbynek. De az a fődolog, hogy teljes részedet ki vedd a napfényből, a napfényből és a pyjamákból, amint a Lido hirdetései mondják. Maradj hát még tovább, ha ez felvidít és megedz a mi elég rémes telünkre. Még ma is esik az eső.

»Mrs. Bolton csodálatos odaadással viseli gondomat. Különös emberfajta. Minél tovább élek, annál inkább tapasztalom, hogy milyen furcsa teremtmények is léteznek. Némelyiknek akár száz lába is lehetne, mint egy százlábunak, vagy hat lába, mint egy ráknak. Ugylátszik, hogy a valóságban nem létezik az az emberi állhatatosság és méltóság, amit hajlandók vagyunk embertársainktól elvárni. Kétkedni lehet, vajjon megvan-e érzékelhető mértékben bennünk magunkban is.

»Az erdész botránya tovább tart és egyre nő, mint egy hólapda. Mrs. Bolton állandóan tájékoztat róla. Mrs. Bolton olyan halra emlékeztet, amely ugyan néma, de utolsó percéig minden néma pletykát belelegzik kopoltyuin keresztül. Minden keresztül megy kopoltyui szűrőjén és semmi sem lepi meg. Ugylátszik, mintha mások életének eseményei szolgálnának a saját életéhez szükséges oxigént.

»Kizárólag a Mellors botrány foglalkoztatja és ha megengedem, hogy beszéljen róla, feneketlen mélységekbe nyújt bepillantásokat. Nagy felháborodása, amely még ilyenkor is egy szerepét játszó színésznő felháborodásához hasonlít, Mellors felesége ellen irányul, akit állandóan Bertha Couttsnak nevez. Lent voltam az összes Bertha Couttsok iszapos életének mélységeiben és amikor a pletyka-áradattól megszabadulva lassanként újra felrugaszodom a felszínre, csodálkozva nézem a napfényt, hogy még létezik.

»Feltétlenül igaznak tartom, hogy világunk, mely mint minden dolog felszíne jelenik meg előttünk, valójában egy mély óceán *feneke*: minden fánk tengeralatti növény és mi magunk ijesztő, pikkelyes tengeralatti fauna vagyunk, akik hulladékból táplálkozunk, mint az ollótlan

rákok. Csak alkalmilag emelkedik fel a levegő után kapkodó lélek a mérhetetlen mélységekből, melyekben élünk, az éter felszínére, ahol igazi levegő van. Meg vagyok győződve, hogy a levegő, melyet rendes körülmények között belélegzünk, a víznek egy neme és hogy a férfiak és nők valami halfajta.

»Némelykor azonban valóban feljön a lélek s mint egy sirály, felszökken a világosságba, szinte magán kívül, miután már eleget rabolt a tengeralatti mélységekben. Azt hiszem, hogy halandó sorsunk: rablóhadjáratra indulni embertársaink kísérteties vizalatti életében, az emberiség tengeralatti őserdejében. Halhatatlan sorsunk azonban, hogy miután lenyeltük halzsákmányunkat, ismét kimeneküljünk a ragyogó éterbe, az Ősóceán felszínéről felfelé törve az igazi világosságba. S akkor ráeszmélünk örök természetünkre.

»Amikor Mrs. Boltont beszélni hallom, úgy érzem, hogy lemerülök, le a mélységekbe, ahol az emberi titkok halai fickándoznak és usznak. A hus utáni vágy arra készíti az embert, hogy megragadjon egy falásnyi zsákmányt: azután fel, ismét fel, ki a sűrűségből az éterbe, a nedvességből a szárazba. - Neked elmondhatom az egész folyamatot. De Mrs. Boltonnal csak a szörnyű alámerülést érzem, le a legsós fenék tengeri hinárjába és sápadt szörnyetegei közé.

»Félek, hogy elfogjuk veszíteni erdészünket. A hitvány asszony körül kitört botrány ahelyett, hogy elcsendesednék, egyre nagyobb botrányokat ölt. Mellorst mindenféle kimondhatatlan aljasságokkal vádolják és - ami eléggé érdekes - a nőnek sikerült elérnie, hogy a bányász-asszonyok többsége, ez a kegyetlen halnépség, a pártjára állt és a falu büzik a pletykától.

»Amint hallom, ez a Bertha Coutts ostromzár alatt tartotta Mellorst anyja házában, miután már előbb kifosztotta az erdészlakot és a kunyhót. Egy napon tulajdon leányával találkozott, amikor ez a saját fájáról való kis alma az iskolából hazafelé tartott; a kislány azonban ahelyett, hogy megcsókolta volna a szerető anyai kezét, jó erősen beleharapott, mire a másik kéztől akkora pofont kapott, hogy a csatornába bukfencezett: ahonnan a felháborodott és agyongyötört nagymama huzta ki.

»A nőszemély bámulatos mennyiségű mérges gázt permetezett szét. Részletesen szellőztette családi életüknek mindazon mozzanatait, melyeket a házastársak rendszerint a házassági titoktartás legmélyebb sirjába szoktak temetni. Miután jónak látta, hogy tíz évi eltemetés után exhumálja őket, ijesztő gyűjteményt állított össze belőlük. Én ezeket a részleteket Linleytől és a doktortól hallom: utóbbi mulat rajtuk. Persze alapjában véve semmi sincs bennük.

»Mégis mindenki fülel, mint én magam is. Tíz-tizenkét évvel ezelőtt a közönséges ildomosság is eltussolta volna a dolgot. De közönséges ildomosság nem létezik többé és a bányászok feleségei mind fegyvert fogtak és nem szégyenlik a hangjukat. Azt hihetné az ember, hogy az elmúlt ötven évben Tevershallben minden gyermek szeplőtlen fogantatás volt, minden nem-konformista nőtényünk pedig ragyogó Jeanne d'Arc. Ugy látszik, mintha az a körülmény, hogy tiszteletre méltó erdészünkben állítólag Rabelaisre emlékeztető hajlam van, nagyobb szörnyeteggé és visszataszítóbbá tenné őt, mint a legutolsó hidegvérű tömeggyilkost. Pedig, ha a szóbeszédnek hinni lehet, Tevershall lakói laza erkölcsű csöcselék.

»A baj azonban az, hogy ez a hitvány Bertha Coutts nem csak saját élményeire és szenvedéseire szorítkozott. Teli, torokkal kikürtölte, hogy férje nőket tartott lent az erdészlakban és találomra megnevezte ezeket a nőket. Ezzel néhány tisztességes nevet hurcolt meg a sárban, miért már fel is jelentették.

»Meg kellett kérdeznünk az ügyről Mellorst, minthogy a nőt lehetetlen volt távol tartani az erdőtől. Mellors úgy járt-kelt, mint mindig, a legközömbösebb arccal, mint aki ezt mondja: senkivel sem törődöm, nem én, ha senki sem törődik velem! Mindazonáltal azt hiszem, hogy úgy érzi magát, mint egy kutya, melynek bádogkannát kötöttek a farkára: noha nagyon jól tudja azt a látszatot kelteni, mintha a bádogkanna nem lenne rajta. De hallom, hogy az

asszonyok a faluba behívják gyermekeiket, ha elmegy a házuk előtt, mintha marquis de Sade volna saját személyében. Szinte kihívóan folytatja utját, de félek, hogy a bádogkannát erősen farkához kötötték.

»Megkérdeztem tőle, hogy mit gondol: el tudja-e látni továbbra is kötelességeit az erdőben; mire azt felelte: nem hiszi, hogy elhanyagolta volna. Megmondtam neki, hogy nagyon bosszantó, hogy az asszony a birtokon csatangol; mire azt felelte, hogy nincs hatalmában letartóztatni. Aztán célzást tettem a botrányra és kellemetlen folyományaira. - Igen, - mondta, - az emberek jobban tennék, ha a maguk szerelmi dolgaival törődnének és nem hallgatnának arra, amit másról fecsegnek.

»Némi keserőséggel mondta ezt és kétségtelenül van is ebben szemernyi igazság. A mód azonban, ahogy mondta, nem volt sem tapintatos, sem tiszteletteljes. Céloztam is erre s aztán megkérdeztem, igaz-e, hogy hölgyeket fogadott lenni az erdőszlakban; de erre csak ennyit válaszolt: - Ez miért érdekli, Sir Cliffordot? - Megmondtam neki, hogy birtokon örködni akarok az erkölcsökre, mire ezt felelte: - Akkor be kell fognia az asszonyok száját. - Amikor az erdőszlakban folytatott életmódjáról faggattam, ezt mondta: - Ugyanigy botrányt varrhatna a nyakamba Flossie kutyámmal kapcsolatban is. Itt elmulasztott valamit. - Annyi bizonyos, hogy szemtelenség dolgában nehéz volna tultenni rajta.

»Megkérdeztem, hogy könnyen tudna-e más foglalkozást találni magának. Ezt mondta: - Ha arra céloz ezzel, hogy szeretne kidobni az állásomból, fölösleges kertelnie. - Nem is gördített semmi akadályt az elé, hogy a jövő hét végére elbocsássam, sőt nyilván arra is hajlandó, hogy egy Joe Chambers nevű fiatalembert az erdőszlak minden titkába beavasson. Megmondtam neki, hogy egyhavi külön fizetést fog kapni, amikor kilép. Azt felelte, hogy csak tartsam meg a pénzemet, minthogy semmi okom sincs arra, hogy megkönnyítsem lelkiismeretemet. Megkérdeztem, hogy érti ezt és ezt válaszolta: - Ön nem tartozik nekem külön semmiért, Sir Clifford, így hát ne is fizessen külön semmit. Ha azt hiszi, hogy az ingem kilóg, csak mondja meg egyenesen.

»Nos, jelenleg vége is van ezzel a mesének. A nő elköltözött: nem tudjuk hová, de letartóztatás vár rá, ha mutatkozni merészel Tevershallben. És úgy hallom, halálosan fél a börtöntől, mert nagyon megérdemli. Mellors szombathoz egy hétre utazik el és ezzel Wragby újra felveszi megszokott képét.

Nagyon örülnék, kedves Conniem, ha augusztus elejéig Velencében vagy Svájcban maradnál. Így legalább megszabadulnál az egész ocsmány szóbeszédtől, amely e hó végéig remélhetőleg teljesen el fog némulni.

»Látod tehát, hogy mélytengeri szörnyetegek vagyunk és ha a rák az iszapban mászik, azt nemcsak magának, de mindenkinek felzavarja. S ebbe kénytelenek vagyunk bölcsen belenyugodni...« Clifford levelének kesernyés hangja és az a körülmény, hogy minden részvét hiányzott belőle, nagyon rossz hatással volt Conniera. De jobban megértette a történeteket, amikor a következő sorokat kapta Mellorstól:

»A macska, egy sereg más cicával együtt, kiugrott a zsákból. Hallottad, hogy feleségem, Bertha, visszatért nemszerető karjaim közé és letelepedett az erdőszlakban: ahol - hogy illetlen szót ne használjak - hamar megszagolta a patkányt egy kis üveg Coty alakjában. Más bizonyítékot nem talált, legalább is néhány napon keresztül, mikor az elégetett fénykép miatt kezdett jajveszékelni. Meglátta az üveget és a lemezipapírt a másik hálókamrában. Szerencsétlenségre, valaki kis rajzokat vázolt fel a lemezipapírra és ezeket a többbizben ismétlődő kezdőbetűket: C. S. R. Ez ugyan még semmi támpontot sem nyújtott, amíg be nem tört a kunyhóba és meg nem találta egyik könyvedet, Judith színésznő életrajzát a te neveddel, Constance Stewart Reiddel a címlapon. Ezután napokon át járt-kelt és hangosan hiresztelte,

hogy a szeretőm nem kisebb személy, mint maga lady Chatterley. A hír végre eljutott a lelkész, Mr. Burroughs és Sir Clifford fülébe. Ezek talán törvényes lépéseket tettek folyamatba feleségem ellen, aki viszont eltűnt, minthogy mindig halálosan félt a rendőrségtől.

»Sir Clifford magához hivatott s így elmentem hozzá. Hímezett-hámozott és láttam, hogy haragszik rám. Aztán megkérdezett, tudom-e hogy még a méltóságos asszony nevét is meghurcolták. Azt feleltem, hogy én sohasem vetek ügyet a botrányokra s hogy meglepetéssel hallom ezt a részletet magától Sir Cliffordtól. Azt mondta, hogy ez természetesen súlyos sértés, mire én közöltem vele, hogy Mária királyné rajta van egy naptáron, a konyhamban, kétségtelenül azért, mert őfelsége is tagja a hárememnek. Sir Cliffordot azonban nem elégítette ki ez a gúnyos megjegyzésem. Szemembe vágta, hogy feslett erkölcsű ember vagyok, aki állandóan kigombolt ruhában jár, mire én a szemébe vágtam, hogy ő még ezt sem tudja megtenni. Így hát utilapot kötött a talpam alá és szombaton egy hétre elmegyek és Wragby sohasem lát többé.

»Londonba utazom és vagy régi háziasszonyomnál, Mrs. Ingernél, Coburg Square 17, találok szobát, vagy ő fog keresni egyet a számomra.

»Az ember biztos lehet abban, hogy bűnei ki fognak derülni, kiváltképp ha házasság és feleségét Berthának hívják...«

Egyetlen szó sem volt róla, vagy hozzá. Connienak ez fájt. Mondhatott volna néhány vigasztaló vagy megnyugtató szót. De tudta, hogy Mellors szabad elhatározására bizza, hogy visszatér-e Wragbybe és Cliffordhoz. Ez is fájt neki. Nem kellett ezt a hamis lovagiasságot színlelnie. Azt szerette volna, ha megmondja Cliffordnak: - Igen, a kedvesem és urnóm és én büszke vagyok erre! - De idáig nem terjedt a bátorsága.

Szóval a nevét együtt emlegették Mellorsszéval Tevershallben! Nagy baj. De hamarosan feledésbe fog merülni. Haragudott, bonyolult és zavart haraggal, ami tehetetlenné tette. Nem tudta, hogy mit tegyen, vagy mit mondjon; így semmitsem mondott és semmitsem tett. Ugyanugy élt tovább Velencében, mint eddig, gondolázott Duncan Forbes-szal, fürdött, engedte mulni a napokat. Duncan, aki tíz évvel ezelőtt reménytelenül szerelmes volt belé, most megint beleszeretett. De Connie megmondta neki: - Csak egyet kívánok a férfiaktól: hogy hagyjanak békében.

Duncan tehát békében hagyta: és valójában nagyon örült, hogy erre képes volt. De egy különös torz szerelem enyhe áradatával borította el: *együtt* akart lenni Connieval.

- Gondolt-e valaha arra, - kérdezte egyik nap, - hogy milyen kevés az olyan ember, akinek szoros kapcsolata van egy másikkal? Nézze meg Daniele! Olyan szép, mint a nap fia. De milyen magányosnak látszik szépségében. Pedig fogadni mernék, hogy felesége és családja van, akiktől talán nem tudna elszakadni.

- Kérdezze meg tőle, - mondta Connie.

Duncan megkérdezte. Daniele elmondta, hogy nős és két gyermeke van, mindkettő fiú, az egyik hét, a másik kilenc éves. De mikor ezt elmondta, szavai semmilyen érzést sem árultak el.

- Talán csak az olyan emberek látszanak egyedül állni a világban, akik igazi együttlétre képesek, - jegyezte meg Connie. - A többiekben valami tapadósság van: úgy tapadnak a tömeghez, mint Giovanni... És mint te, Duncan, - tette hozzá magában.

XIX. FEJEZET.

El kellett döntenie, hogy mitévő legyen. Azon a szombaton akarta elhagyni Velencét, amelyen Mellors Wragbyt készült elhagyni: hat nap múlva. Ilymódon a következő hétfőn Londonban lesz és találkozni fog vele. Írt neki londoni címére és kérte, feleljen a Hartland szállodába és keresse fel hétfőn este hét órakor.

Lelkében különös és bonyolult harag volt és minden érzése kábult. Még Hildára sem bízta rá magát és Hilda, akit Connie állhatatos hallgatása sértett, egy holland asszonnyal barátkozott össze. Connie gyűlölte ezeket a meglehetősen fojtó meghittségeket nők között, meghittségeket, melyekbe Hilda mindig sokatremélőn bocsátkozott.

Sir Malcolm úgy határozott, hogy Connieval utazik, míg Duncan Hildával mehet. Az öreg művész mindig a kényelmét kereste: hálókocsi-helyeket bérelt a Keleti Expressen, jóllehet Connie nem szerette a luxusvonatokat és a közönséges romlottság levegőjét, amely manapság bennük uralkodik. De ezzel megrövidült az utazás Párisba.

Sir Malcolm mindig kellemetlen érzéssel tért vissza feleségéhez. Ezt még első feleségénél megszokta. De szalonkavadászatot vett tervbe és azt akarta, hogy jóval vendégei előtt érkezék meg. A szép, napbarnított Connie szótlanul ült, teljesen megfélelve a tájékról.

- Kissé unalmas neked visszatérni Wragbybe, - mondta apja, mikor észrevette lehangoltságát.

- Még nem biztos, hogy vissza fogok térni Wragbybe, - felelte Connie meghökkentő nyíltsággal, nagy kék szemével apja szeme közé nézve. Sir Malcolm nagy kék szemei annak az embernek az ijedt tekintetét vették fel, akinek társadalmi lelkiismerete nem egészen tiszta.

- Azt érted ezalatt, hogy egy ideig Párisban maradsz?

- Nem! Azt értem ezalatt, hogy sohasem térek vissza Wragbybe.

Connie apját a maga kis problémái nyugtalanították és őszintén remélte, hogy a leányáéival nem fog kelleni megbirkóznia.

- Hogyhogy? így egyszerre? - kérdezte.

- Gyermekelem lesz.

Az első eset volt, hogy e szavakat egy élő lény előtt kiejtette és úgy látszott, hogy ez határvonalat jelent életében.

- Honnan tudod? - apja élesen ránézett.

Connie mosolygott.

Sir Malcolm szemmel láthatólag igyekezett összeszedni magát.

- De ugye nem Clifford gyermeke lesz?

- Nem! Egy másik férfié.

Szinte örült, hogy kinezhatja apját.

- Ismerem én azt a férfit? - kérdezte Sir Malcolm.

- Nem! Sohasem láttad.

Hosszú szünet következett.

- És mik a terveid?

- Nem tudom. Éppen erről van szó.

- Nem lehetne a dolgot Clifforddal elintézni?

- Azt hiszem, hogy Clifford elvállalná, - felelte Connie. - Azután, hogy utoljára beszéltél vele, megmondta nekem, hogy nem bánná, ha gyermekem lenne, feltéve, hogy a körülmények titokban maradnak.

- Az egyetlen okos dolog, amit az adott helyzetben mondhatott. Így szerintem minden rendben lesz.

- Hogyan? - kérdezte Connie és apja szemébe nézett. Sir Malcolmnak nagy, kék szemei voltak, akárcsak Connienak, de bizonyos nyugtalanság látszott bennük: néha egy nyugtalan kis fiú tekintete, néha a konok önzés pillantása, rendszerint csupa jókedv és óvatosság.

- Megajándékozhatod Cliffordot örökösrel, hogy a Chatterley név ki ne haljon és új baronetje legyen Wragbynek.

Sir Malcolm arcán félig érzéki mosoly futott át.

- Nem hiszem azonban, hogy kedvem lesz hozzá, - felelte Connie.

- Miért nem? Úgy érzed, hogy a másik férfihez tartozol? Nos, ha hallani akarod tőlem az igazságot, gyermekem, ez a következő: A világ tovább megy. Wragby áll és tovább is fog állni. A világ többé-kevésbé szilárdan álló valami és külsőleg alkalmazkodnunk kell ehhez. Befelé, az én magánvéleményem szerint, azt tehetjük, amit akarunk. Az érzelmek változnak. Lehet, hogy az idén ezt a férfit szereted és jövőre egy másikat. De Wragby még áll. Ragaszkodj Wragbyhez, amíg Wragby ragaszkodik hozzád. Azután tedd, amit akarsz. De nagyon kevesed lesz abból, ha szakítasz. Szakíthatsz, ha akarsz. Önálló jövedelmed van; ez az egyetlen, ami sohasem hagyja cserben az embert. Sokad azonban nem lesz belőle. Egy kis baronet Wragbyben... egészen kedves.

És Sir Malcolm hátra dült és újra mosolygott. Connie nem felelt.

- Remélem, hogy végre igazi férfivel akadtál össze, - mondta kis idő múlva leányának, érzékileg felcsigázva.

- Igen. És éppen ez a baj. Nem sok ilyen férfi van, - válaszolta Connie.

- Istenemre, nem! - mondta Sir Malcolm elgondolkozva. - Igazán nem! Ha az ember így rád néz, szerencsés férfi volt. Bizonyára nem akar neked nehézségeket okozni.

- Oh, nem! Teljesen rám bíz mindent.

- Helyes! Helyes! Igazi férfi így is tesz.

Sir Malcolm örült. Connie a kedvenc leánya volt, akiben mindig szerette a nőt. Nem volt oly sok benne anyjából, mint Hildában. Cliffordot pedig mindig ellenszenvesnek találta. Így hát örült és olyan gyengéd volt leányához, mintha a meg nem született gyermek az ő saját gyermeke lenne.

Connieval a Hartland szállodába hajtattott és ott maradt, míg leánya el nem rendezkedett: aztán átment klubjába. Aznap este Connie lemondott a társaságáról.

A szállodában levelet talált Mellorstól. »Nem jövök el hozzád a szállodába, hanem az Arany Kakas előtt foglak várni, az Adam Streeten, hét órakor.«

Ott állt, délcegen és karcsún és annyira újszerűen, vékony sötét szövetből készült utcai ruhában. Volt benne valami természetes előkelőség, de nem Connie osztályának szabásminta

utáni eleganciája. Connie mégis mindjárt látta, hogy bárhol megjelenhetnék. Veleszületett természetessége sokkal kedvesebb volt, mint a szabásminta szerinti magatartás.

- Ah, hát itt vagy! Milyen jó színben vagy!

- Igen! De te nem.

Connie aggódva nézett Mellors arcába: sovány volt és pofacsontjai kiálltak. Szemei azonban mosolyogtak rá és Connie otthon érezte magát vele. A feszültség, hogy meg kell őriznie a látszatot, hirtelen eloszlott benne. Szinte valami kézzelfogható áradt ki Mellorsból, ami lehetővé tette, hogy Connie belsőleg elfogulatlanul és boldogan és otthonosan érezze magát. Éber női boldogság-ösztönével ezt tüstént észrevette. »Boldog vagyok, ha itt van!« Velence minden napfénye sem adta meg neki ezt a belső felengedést és melegséget.

- Ugye borzasztó volt elviselned? - kérdezte, amint vele szemben ült egy asztalnál. Mellors túlságosan, lesóványodott; most látta. Keze, amilyennek ismerte, egy alvó állat furcsa, ernyedt elfeledkezetttségével feküdt. Annyira szerette volna megfogni és megcsókolni. De még nem merte megtenni.

- Az emberek mindig borzasztóak, - felelte Mellors.

- És nagyon a szivedre vetted?

- Annyira, mint mindig. Pedig tudom, bolond voltam, hogy a szíveimre vettem.

- Úgy érezted magad, mint egy kutya, melynek bádogkannát kötöttek a farkára? Clifford azt írta, hogy így érezted magad.

Mellors ránézett. Az adott pillanatban ez kegyetlenség volt Connie részéről: mert Mellors kegyetlenül szenvedett büszkeségében.

- Valószínűleg úgy éreztem magam, - válaszolta.

Connie sohasem tudta, hogy Mellors milyen gyötrő keserűséggel fogadta a sértéseket.

Sokáig hallgattak.

- És hiányoztam neked? - kérdezte Connie.

- Örültem, hogy nem voltál benne a botrányban.

Megint sokáig hallgattak.

- De tényleg *elhitték* az emberek, amit rólad és rólam pletykáltak? - kérdezte Connie.

- Nem! Nem hiszem, hogy egy pillanatig is elhitték volna.

- Hát Clifford elhitte?

- Azt kellene mondanom, hogy nem. Gondolkodás nélkül visszautasította. De természetesen azt a kívánságot ébresztette fel benne, hogy ne lásson többé.

- Gyermekelem lesz.

A kifejezés teljesen eltűnt Mellors arcából, egész testéből. Elsötétült szemekkel nézett, melyeknek pillantását Connie egyáltalán nem tudta megérteni: olyan volt, mintha valami sötétben lángoló szellem nézne rá.

- Mondd, hogy örülsz! - kérlelte Connie és a keze után nyúlt. És látta, hogy bizonyos újjongás lobban fel Mellorsban. De ezt az újjongást elfojtotta valami, amit Connie nem tudott megérteni.

- Ez a jövő, - felelte.

- De nem örülsz? - unszolta Connie.

- Oly szörnyen bizalmatlan vagyok a jövővel szemben.

- De nem kell, hogy a felelősség miatt gondjaid legyenek. Clifford szívesen elismerné sajátjának; örülne.

Látta, hogy Mellors elsápad és meghökken szavaira. Nem felelt.

- Térjek vissza Cliffordhoz és adjak egy kis baronetet Wragbynek? - kérdezte.

Mellors ránézett, sápadtan és nagyon idegenül. A rút kis vigyorgás felvillant arcán.

- De azt nem kell megmondanod neki, hogy ki az apja.

- Oh! - felelte Connie: - ha akarnám, Clifford még ez esetben is magáénak vállalná.

Mellors gondolkodott egy ideig.

- Igen! - mondta végül, mintegy magának. - Azt hiszem, hogy megtenné.

Hallgattak. Nagy szakadék volt közöttük.

- De ugye, nem akarod, hogy visszamenjek Cliffordhoz? - kérdezte Connie.

- Mit akarsz te magad? - vizionozta Mellors.

- Veled akarok élni, - mondta Connie egyszerűen.

Akarata ellenére kis lángok futottak végig Mellorson, amikor ezt hallotta. Lehorgasztotta fejét. Aztán megint Conniera nézett meghajszolt szemeivel.

- Ha érdemesnek tartod, - mondta. - Nekem semmim sincs.

- Többed van, mint a legtöbb férfinak. Magad is tudod, - felelte Connie.

- Egy tekintetben tudom. - Elgondolkodva hallgatott egy ideig. Aztán folytatta: - Gyakran mondták rólam, hogy túlsok nőiesség van bennem. De nem így van. Azért még nem vagyok nőies, mert nem akarok madarakra lőni, vagy mert nem hajhászom a pénzt és nem tülekedem előre. A katonaságnál könnyen vihettem volna valamire, de nem szerettem a katonaságot. Pedig jól tudtam bánni az emberekkel: kedveltek és szörnyen félték tőlem, ha megvadultam. Az ostoba, vak tekintélyelv teszi a katonaságot halottá: teljesen és ostobán halottá. Én szeretem az embereket és az emberek szeretnek engem. De nem tudom elviselni azoknak kicsinyes, marakodó arcátlanságát, akik e világot kormányozzák. Ezért nem törekszem előre. Gyűlölöm a pénz arcátlanságát és gyűlölöm az osztály-arcátlanságot. Ha így van, mit ajánlhatok én fel egy nőnek ezen a világon?

- Minek is akarnál felajánlani valamit? Nem üzletet kötünk. Egyszerűen szeretjük egymást, - válaszolta Connie.

- Nem, nem! Nem erről van szó. Élni annyit tesz, mint mozogni és egyre mozogni. Az én életem nem akar a rendes keréknyomban haladni, egyszerűen nem akar. Így önmagamban semmitsem érek. És nem szabad egy nőt vinnem életembe, hacsak az életem nem teljesít valamit és el nem jut valahová, legalább belsőleg. A férfi kell, hogy *valami* értelmet adjon életében a nőnek, ha ez az élet elszigetelt lesz és ha a nő igazi asszony. Nem lehetek egyszerűen férfi hálótársad.

- Miért nem? - kérdezte Connie.

- Miért? Mert nem tudok. És te hamarosan meggyűlölnél érte.

- Mintha nem tudnál bizni bennem, - szólt Connie.

A kényszeredett mosoly átsuhant Mellors arcán.

- A pénz a tied, a társadalmi helyzet a tied, az utolsó szó is a tiéd lesz. Elvégre nem vagyok csupán úrnőmnek a kedvese.

- Hát mi más vagy?

- Ezt jogosan kérdezed. Kétségtelen, hogy nem lehet megállapítani. De mégis vagyok valaki, legalább magamnak. Látom életem értelmét, noha jól tudom, hogy senki más nem látja.

- És kevesebb értelme lesz az életednek, ha velem élsz?

Mellors sokáig hallgatott, mielőtt válaszolt volna:

- Meglehet.

Connie is elhallgatott és gondolkodott.

- És mi az életed értelme?

- Mondom neked, hogy nem lehet megállapítani. Én nem hiszek a világban, sem a pénzben, sem a haladásban, sem civilizációnk jövőjében. Ha kell, hogy valami jövője legyen az emberiségnek, úgy ez a jövő nagyon különbözni fog a jelentől.

- És milyennek kell lennie az igazi jövőnek?

- Tudja Isten! Valamit érzek bensőmben, fogcsikorgató dühvel keverve. De hogy ez a valami tulajdonkép mit jelent, azt nem tudom.

- Megmondjam neked? - kérdezte Connie Mellors arcába nézve. - Megmondjam neked, hogy mid van, ami nincs meg más férfiakban és ami a jövőt fogja alakítani? Megmondjam neked?

- Mondd hát meg, - válaszolta Mellors.

- A bátorság van meg benned arra, hogy gyengéd tudj lenni. Ez az, amid van.

A vigyor felvillant Mellors arcán.

- Igazad van! - mondta. - A testi öntudat és a természetes fizikai gyengédség teszi a férfiakat igazi férfiakká.

Connie rápillantott.

- Akkor miért félsz tőlem? - kérdezte.

Mellors sokáig nézett rá, mielőtt válaszolt volna.

- Alapjában a pénzedtől félek és a társadalmi helyzetedtől. A benned élő világtól.

- Hát nincs bennem gyengédség? - kérdezte Connie elgondolkodva.

Mellors elhomályosult, réveteg szemekkel nézett Conniera.

- De igen! Jön és megy, mint bennem.

- De nem tudsz bízni benne, mikor kettőnkéről van szó? - kérdezte Connie és aggódó tekintetet vetett Mellorsra.

Látta, amint a férfi arca megenyhül és a jégkéreg leolvad róla.

- Talán! - válaszolta Mellors.

Mindketten hallgattak.

- Azt akarom, hogy a karjaidban tarts, - mondta Connie. - Azt akarom, hogy mondd, hogy örülsz megszületendő gyermekünknek.

Oly kedvesen és melegen és komolyan nézett rá, hogy Mellors szíve megmozdult.

- Azt hiszem, elmehetünk hozzám, - mondta. - Jóllehet kerülnünk kellene az újabb botrányt.

Connie azonban látta, hogy Mellorst ismét elfogja a világról való megfélekedezés és arca a gyengéd szenvedély szelíd, tiszta kifejezését veszi fel.

Félreeső utcákon elmentek a Coburg Square-re, ahol Mellorsnak szobája volt egy ház legfelső emeletén, padlásszobába, ahol gázfőzőn maga főzött magának. Kicsi, de rendes és tiszta szoba volt.

- El kellene válnunk, - mondta a férfi.

- Nem! - kiáltotta Connie. - Szeress! Szeress és mondd, hogy meg akarsz tartani. Mondd, hogy meg akarsz tartani! Mondd, hogy sohasem engedsz át, sem a világnak, sem senki másnak.

Szorosan átölelte, erősen hozzásimulva sovány, erős testéhez, az egyetlen otthonhoz, melyet valaha ismert.

- Akkor hát megtartalak, - mondta Mellors. - Ha akarod, hát megtartalak.

Erősen átkarolta.

- És mondd, hogy örülsz a gyermeknek, - ismételte Connie. - Csókolj meg és mondd, hogy örülsz.

De ez már nehezebbére esett Mellorsnak.

- Félek, gyermeknek adni életet erre a világra, - mondta. - Annyira félek a jövője miatt.

- De már életet adott neki. Légy gyengéd hozzá és meglesz már a jövője.

Mellors megborzongott, mert ez igaz volt. »Légy gyengéd hozzá és meglesz a jövője«. E pillanatban a legtisztább szerelmet érezte a nő iránt. Megcsókolta.

- Oh, hiszen te szeretsz! Te szeretsz! - kiáltotta Connie kis sikollyal, amely vak, tagolatlan szerelmi sikolyaihoz hasonlított.

És Mellors ráeszmélt, hogy mi az, amit tennie kell: gyengéd érintkezésbe kell lépnie Connie-val, anélkül, hogy feláldozná férfiúi büszkeségét, vagy méltóságát, vagy önállóságát. Elvégre ha Connienak pénze és anyagi függetlensége van, neki pedig nincsen, legyen meg neki a büszkesége és önérzete, hogy meg ne fossza emiatt a gyengédségétől. »Én kiállok az emberek testi tudatainak érintkezéséért, - mondta magában, - és a gyengédségek érintkezéséért. És ez a nő az élettársam. És harc folyik a pénz ellen és a gépek ellen és a világ érzéketlen, eszményi majomszerűsége ellen. És ez a nő mögöttem fog állni. Istennek hála, hogy egy nőre találtam! Istennek hála, hogy egy nőre találtam, aki velem van s aki gyengéd és megért. Istennek hála, hogy nem divatbolond és nem bábu. Istennek hála, hogy gyengéd, megértő asszony.

Connie most végleg elhatározta, hogy nem válnak el többé egymástól, de az utat-módot még meg kellett találniok.

- Gyülölöd Bertha Couttst? - kérdezte Mellorstól.

- Ne beszélj róla.

- De igen! Meg kell engedned, hogy beszéljek róla, mert egyszer tetszett neked. És egyszer ugyanolyan meghittségben voltál vele, mint velem vagy. Így hát meg kell mondanod. Nem borzasztó-e, hogy így gyülölöd, amikor meghitt viszonyban voltál vele? Miért van ez?

- Nem tudom. Olyan nő volt, aki mindig ellenem szegezte akaratát: utálatos női akaratát: szabadságát. Egy nő kísérteties akaratát, amely a legállatibb zsarnokságban végződik! Mindig ellenem szegezte akaratát, mintha vitriolt készülne arcomba önteni.

- De hiszen még most sem szabadult meg tőled. Szeret még?

- Nem, nem! Ha még nem szabadult meg tőlem, azért van, mert eszelős düh szállta meg és meg kell kísérelnie, hogy zsarnokoskodjék fölöttem.

- De kellett, hogy szeressen.

- Nem! Néha talán szeretett. Valami vonzotta hozzám. És azt hiszem, hogy még gyűlölt is ezért. Némely pillanatban szeretett. De mindig erőt vett magán és megpróbált zsarnokoskodni. Leghőbb vágya az volt, hogy zsarnokoskodjék rajtam és lehetetlen volt megváltoztatni. *Akarata* kezdettől fogva gonosz volt.

- De talán érezte, hogy nem szereted igazán és azt akarta, hogy szeresd.

- Ha így van, akkor ördögien akarta.

- De ugye, nem szeretted igazán? Ezt az igazságtalanságot elkövetted vele szemben.

- Hogyan szerethettem volna? Ugyan már kezdtem kedvelni; de valahogy mindig önkéntelenül is eltaszított. Nem, ne beszéljünk erről. A végzet volt ez. És végzetes nő volt. Most utoljára lelöttem volna, mint egy veszett kutyát, ha szabad lett volna: őrvongó, végzetes teremtmény, nő alakjában! Bárcsak lelőhettem volna és ezzel véget vethettem volna az egész nyomorúságnak! Szabad kellett volna legyen, hogy lelőhessem. Borzasztó, amikor egy nőt egészen hatalmába kerít az akarata, a mindennel szembehelyezkedő akarata; ilyenkor szabad kellene legyen, hogy az ember végre lelőhesse.

- És nem kellene-e végre a férfiakat is lelőni, ha őket szállja meg az akaratuk?

- Igen! ugyanúgy! De meg kell tőle szabadulnom, különben újra a nyakamba ül. Meg akartam ezt neked mondani. Ki kell eszközölnöm a válást, ha van rá lehetőség. Ezért óvatosaknak kell lennünk. Igazán nem szabad, hogy együtt lássanak bennünket. Soha, *soha* nem tudnám elviselni, ha rajtunk ütne.

Connie mérlegelte szavait.

- Szóval nem lehetünk együtt? - kérdezte.

- Körülbelül hat hónapig. Azt hiszem, szeptemberben benyújthatom a válókeresetemet; így hát márciusig.

- De a gyermek valószínűleg már február végére megszületik, - mondta Connie.

Mellors hallgatott.

- Bárcsak valamennyi Clifford és Bertha halott volna, - mondta.

- Ez nem valami nagy gyengédség velük szemben, - jegyezte meg Connie.

- Gyengédség? A legnagyobb gyengédség talán az lenne velük szemben, ha megölnék őket. Nem tudnak élni. Csak megrontják az életet. Rettenetes lélek lakozik bennük. A halál nyilván édes volna számukra. És szabad kellene legyen, hogy lelőhessem őket.

- De nem tennéd meg, - vetette ellen Connie.

- De igen, megtenném! És kevesebb izgalommal, mintha egy menyétet lőnék le. Egy állatban mindig van valami báj és magányosság; ezek azonban rengetegen vannak. Oh, én lelőném őket.

- Akkor talán jó, hogy nem mered.

- Jó.

Connienak most bőven volt min gondolkodnia. Nyilvánvaló, hogy Mellors teljesen meg akart szabadulni Bertha Couttstól. És Connie érezte, hogy Mellorsnak igaza van. Az utolsó támadás túlságosan ádáz volt.

Annyit jelentett ez, hogy tavaszig egyedül kell élnie. Talán addig törvényesen elválasztják Cliffordtól. De hogyan? Ha Mellorst megnevezik, akkor vége Clifford beleegyezésének. Milyen felháborító! Nem lehetne egyenesen elmenni a világ végére és megszabadulni mindettől?

Nem lehet. A világ vége manapság öt percre sincs a Charing Cross pályaudvartól. Amíg rádió van, addig nincs másik vége a világnak. Dahomey királyai és Tibet lámái Londont és New Yorkot hallgatják.

Türelem! Türelem! - A világ roppant nagy és kísértetiesen bonyolult gépezet. Az embernek nagyon óvatosnak kell lennie, hogy szét ne marcangolja.

Connie mindent elmondott apjának.

- Látod apa, Clifford erdész volt: de azelőtt mint tiszt szolgált az indiai hadseregben. Ugyanolyan, mint C. E. Florence ezredes, aki többre értékelte a közlegényi rangot.

Sir Malcolm azonban nem rokonszenvezett a híres C. E. Florence megokolatlan titokzatosságával. Túlsok önreklámot látott az egész megalázkodás mögött. Ugyanaz volt ez szemében, mint az az önhittség, amit a legjobban gyűlölt: a megalázkodás önhittsége.

- Milyen származású ez a te erdészed? - kérdezte ingerülten.

- Egy tevershalli bányász fia. De kifogástalan úriember.

A nemessé ütött művész még bosszúsabb lett.

- Az a gyanum, hogy aranyásó, - mondta. - És nyilván te vagy a csinos, kiadós aranybánya.

- Tévedsz, apám. Magad is belátnád, ha megismernéd. Tetőtől talpig férfi. Clifford mindig lenézte, mert nem alázkodott meg előtte.

- Nyilván ez egyszer helyes ösztöne volt.

Amit Sir Malcolm nem tudott elviselni, az a botrány volt, hogy leánya viszonyt folytathatott egy erdésszel. Nem a viszony ellen volt kifogása, hanem a botrány ellen.

- A fickóval nem törődöm. Bizonyára megvolt benne a képesség, hogy alaposan behálózzon. De az Isten szerelmére, gondolj a pletykákra. Gondolj mostohaanyádra; mit fog szólni hozzá?

- Tudom, - felelte Connie. - A pletyka utálatos, kivált, ha az ember társaságban él. És Mellors azért is van annyira azon, hogy válását kimondják. Azt hiszem, hogy talán valaki mást mondhatnánk a gyermek apjának és egyáltalán nem említenők Mellors nevét.

- Valaki mást! Kicsodát?

- Talán Duncan Forbest. Egész életében barátunk volt. És eléggé jóhírű művész. És engem kedvel.

- Az ördögbe! Szegény Duncan. És mi haszna lesz ebből?

- Nem tudom. De talán még tetszeni is fog neki.

- Azt hiszed? Furcsa egy embernek kellene lennie, hogy tessék neki. Hiszen még csak viszonyod sem volt vele; vagy igen?

- Nem! De alapjában véve nem is akarja. Csak szereti, ha a közelében vagyok, de nem kívánja, hogy hozzáérjek.

- Istenem, micsoda nemzedék!

- A legjobban azt szeretné, ha modelt állnék egy képéhez. Csak én sohasem akartam.

- Isten segítse! Elég megtiportnak látszik, hogy minden kiteljük tőle.

- De azt, ugye, nem vennéd annyira zokon, ha róla pletykáznának?

- Istenem, Connie, micsoda kegyetlen ötletek!

- Tudom! Utálatos! De mit tehetek?

- Ravaszságok, fondorlatok; fondorlatok, ravaszságok! Azt a gondolatot támasztják az emberben, hogy már túlsokat élt.

- Ugyan, apa; akkor beszélhetnél, ha a te életedben nem lettek volna ravaszságok és fondorlatok a magad idejében.

- De az más volt, biztosítalak.

- *Mindig* minden más.

Hilda megérkezett; ő is dühöngött, amikor az új fejleményekről hallott. Egyszerűen nem tudta elviselni a nyilvános botrány gondolatát, nővérével és egy erdőszel központjában. Túlságosan megalázó!

- Miért ne tűnnénk el külön-külön Angol Columbiába, hogy elkerüljük a botrányt? - szolt Connie.

De az ötlet nem volt jó. A botrány ugyanúgy kitörne. És ha Connienak szándékában van megszökni a férfivel, akkor már jobb, ha nőül is mehet hozzá. Ez volt Hilda véleménye. Sir Malcolm nem volt biztos a dologban. Az ügyet talán még meg lehetne hiusítani.

- De nem akard megismerni, apa?

Szegény Sir Malcolm! egyáltalán nem vágyódott erre. És a szegény Mellors még kevésbé vágyódott. De a találkozás mégis megtörtént: villásreggeli a klub egyik különszobájában, a két férfi egyedül és tetőtől talpig végigmérik egymást.

Sir Malcolm alaposan bewhiskyzett és Mellors is ivott. És az egész idő alatt Indiáról beszélgettek, amelyről a fiatalabb férfi elég sokat tudott.

Az egész étkezés alatt erről folyt a szó. De mikor a kávéf felszolgálták és a pincér kiment, Sir Malcolm szivarra gyujtott és kedélyesen így szolt:

- Nos, fiatalember, mi van a leányommal?

Mellors arcán vigyorgás suhant át.

- Nos, Sir, mi van vele?

- Úgy értem, hogy gyermeke lesz magától.

- Megtiszteltetés rám nézve! - vigyorgott Mellors.

- Megtiszteltetés, Istenemre! - Sir Malcolm röviden, gyöngyözve felkacagott. - Megtiszteltetés!

Be kell ismernünk, hogy nem jutottak nagyon messzire. Kettejük közül Mellors volt a józanabb, bárha ő is beszszelt egy kicsit. Olyan értelmesen beszélgetett, amennyire csak kitelt tőle: ami nem sokat jelent.

- Szóval maga vadőr! Oh, teljesen igaza van! Ez a fajta vad megéri, hogy az ember meg-erőltesse magát érte, he, mi? Irigylem magát, fiam. Hány éves maga?

- Harminckilenc.

A lovag felhúzta szemöldökét.

- Már ennyi? A külseje után ítélve akkor is van még jó húsz esztendeje. Akár erdész, akár nem, derék fickó maga. Ezt behunytt szemmel is látom. Nem olyan, mint az a felfuvalkodott Clifford! Erőtlen, vizesvérű kutya, akiben sohasem volt velő. Maga tetszik nekem, fiam. Bátor ember maga. Vadőr! Ha-ha, a rézangyalát, nem biznám magára a vadamat! De nézzük csak komolyan, mitévők legyünk? A világ tele van átkozott vénasszonyokkal.

Komolyan szólva, semmit sem tettek, kivéve hogy megalapozták maguk között a férfi érzékiség régi szabadkőművességét.

- És ide nézzon, fiam, ha bármikor tehetek valamit magáért, számíthat rám. Vadőr? Istenemre, ez aztán a foglalkozás. Tetszik nekem! Oh, tetszik nekem! Micsoda? Elvégre tudja, hogy lányomnak saját jövedelme van: szerény, szerény, de nem lehet mellette éhenhalni. És én ráhagyom, amim van. Istenemre, ráhagyom. Megérdemli, ha ilyen bátor volt egy vénasszony világban. Én magam hetven éven át küzdöttem, hogy elszabaduljak a vénasszonyok szoknyája mellől és még máig sem tudtam elszabadulni. De maga megfelelő ember erre, azt látom.

- Örülök, hogy így gondolkodik. Rendszerint azt szokták kerülő úton az értésemre adni, hogy majom vagyok.

- Igaz is! Mi más is lehetne, kedves barátom, ezeknek az öregasszonyoknak a szemében, mint majom?

A legbarátságosabban váltak el egymástól és a nap egész hátralévő része alatt Mellors nevetett magában.

Másnap együtt villásreggelizett Connieval és Hildával egy eldugott helyen.

- Nagy kár, hogy ilyen kellemetlen helyzetbe kerültünk, - mondta Hilda.

- Én csak mulattam rajta, - válaszolta Mellors.

- Azt hiszem, elkerülhették volna, hogy gyermekeket hozzatok a világra, míg mindkettőtöknek módotokban nem áll összeházasodni és családot alapítani.

- A jó Isten kissé túlhamar ráfujt a szikrára, - szólt Mellors.

- Azt hiszem, hogy a jó Istennek semmi köze sincs a dologhoz. Connienak persze elég pénze van ahhoz, hogy mindkettőtököt eltartson, a helyzet azonban elviselhetetlen.

- De magának akkor sem kell többet, mint egy kis csücskét elviselnie, nem igaz? - válaszolta Mellors.

Csend állt be.

- Szerintem az lesz a legjobb, - mondta Hilda, - ha Connie másvalakit nevez meg tettes-társként és magát teljesen kihagyja a játékból.

- Pedig azt hiszem, hogy nagyon is benne vagyok.

- Azt akarom ezzel mondani, hogy a válóperből.

Mellors csodálkozva nézett rá. Connie nem merte említeni előtte a Duncan-tervet.

- Nem értem, - mondta.

- Van egy barátunk, aki valószínűleg beleegyeznék, hogy őt nevezzük meg tettestársnak s így a maga nevének nem kell szerepelnie.

- Férfire gondol?

- Magától értetődik!

- De csak nincs neki másvalakije?

Csodálkozva pillantott Conniera.

- Nem, nem! - vágott közbe Connie gyorsan. - Csak egészen egyszerű régi barátságról van szó és nem szerelemről.

- Akkor miért venné magára az illető a szégyent? Ha semmit sem kapott tőled?

- Még vannak lovagias férfiak, akik nemcsak arra néznek, hogy mit kapnak egy nőtől, - jegyezte meg Hilda.

- Ez a vágás nekem szól, mi? De ki az a pali?

- Egy barátunk, akit gyermekkorunk óta ismerünk Skóciából, egy festő.

- Duncan Forbes! - találta ki Mellors tüstént, mert Connie beszélt neki róla. - És hogyan akarnák nyakába varrni a szégyent?

- Együtt lakhattak valamelyik szállodában, sőt Connie az ő szobájában is megszállhatott.

- Sok hühó semmiért az egész, - mondta Mellors.

- Hát mi más tanácsol? - kérdezte Hilda. - Ha a maga neve is szerepel, úgy a felesége nem fog beleegyezni a válasba. Tudjuk róla, hogy milyen lehetetlen személy, akivel nem szabad, hogy dolga legyen az embernek.

- Ez igaz! - mondta Mellors komoran.

Sokáig hallgattak.

- Egyszerűen eltűnhetnénk, - mondta Mellors.

- Connie nem tűnhetik el egyszerűen, - felelte Hilda. - Cliffordot túl jól ismerik.

Ismét a tanácsalanság csöndje.

- A világ olyan, amilyen. Ha üldöztetések nélkül akartok együtt élni, akkor meg fog kelleni házasodnotok. Ahhoz, hogy megházasodhassatok, mindkettőtöknek törvényesen el kell válnotok. Hogyan akartok hát hozzákezdeni?

Mellors sokáig hallgatott.

- Hogyan kezdene *maga* hozzá a mi helyzetünkben? - kérdezte.

- Meg kell tudnunk, vajjon Duncan beleegyezik-e abba, hogy mint tettestárs szerepeljen. Aztán rá kell vennünk Cliffordot, hogy váljon el Conniétól; és magának is le kell folytatnia a válóperét és mindkettőtöknek távol kell maradnotok egymástól, amig szabadok nem lesztek.

- Úgy hangzik, mint valami bolondokháza.

- Lehet! És a világ úgy néz majd rátok, mint akik örültek, vagy még rosszabbak.

- Mik a még rosszabbak?

- Például gonosztevők.

- Remélem, hogy legalább még láthatom Conniét néhányszor, - szólt Mellors vigyorogva. Aztán dühösen elhallgatott.

- Jól van! - mondta végül. - Beleegyezem mindenbe. A világ dühöngő örült és senkisem tudja agyonverni, jóllehet én megteszem, ami tőlem tellik. De magának igaza van. Szabadítsuk meg magunkat, ahogy tudjuk.

Megalázottan, böszülten, elkeseredetten és nyomorultan nézett Conniera.

Connie kevesebbet törődött ezzel a világ ellen kieszelt ravaszsággal, mint Mellors.

Duncan, mikor a tervbe beavatták, ugyancsak ragaszkodott ahhoz, hogy lássa a bűnös erdészt; így hát ebédre gyűltek össze, ezúttal Duncan lakásán, mind a négyen. Duncan meglehetősen zömök, szélesvállu, sötétbőrű, hallgatag Hamlet-szerű fickó volt, síma fekete hajjal és nyugtalanító kelta önhittséggel. Ultramodern festményei csupa csóból és szelepből és csigavonalakból és különös színekből álltak, de volt bennük bizonyos erő, sőt bizonyos forma- és tónus-tisztaság is: csak Mellors találta, hogy rémesek és visszataszítók. Ezt nem merte nyíltan megmondani, mert Duncan csaknem tébolyultja volt művészetének: a művészet személyes kultusz, egyéni vallás volt nála.

Megtekintették a képeket a műteremben, miközben Duncan egy pillanatra sem vette le kis barna szemeit a másik férfiről. Hallani akarta, hogy mit fog mondani róluk. Connie és Hilda véleményét már ismerte.

- Olyanok, mint tiszta kis gyilkosságok, - mondta Mellors végül; kijelentés, melyet Duncan semmiesetre sem várt egy erdésztől.

- És ki az áldozat? - kérdezte Hilda, meglehetősen hűvösen és gúnyosan.

- Én! Az ilyen képek minden együttérzést kiölnek az emberből.

Tiszta gyűlölet-hullám áradt ki a festőből. A nem tetszést és a megvetést hallotta ki a másik férfi hangjából. S ő maga utálkozott az együttérzés említésétől is. Beteges érzékenység!

Mellors ott áll, karcsún és soványan és megviselten, és egy röpködő moly táncára emlékeztető libegő közönnyel nézte a képeket.

- Talán az ostobaság az áldozat, az érzelgős ostobaság - gúnyolódott a festő.

- Gondolja? Szerintem mindezek a csövek és hullámvonalak éppen eléggé ostobák és érzelgősek. Szerintem jó adag ön-sajnálkozásra és még több ideges fontoskodásra vallanak.

Újabb gyűlölet-hullám; a festő arca sárgának látszott. De néma göggel a fal felé fordította a festményeket.

- Azt hiszem, átmehetünk az ebédlőbe, - mondta.

És nyomott hangulatban kimentek a műteremből.

A fekete után Duncan így szólt:

- Egyáltalán nincs kifogásom az ellen, hogy mint Connie gyermekének apja szerepeljek, de kizárólag azon feltétellel, ha modellt áll nekem. Éveken keresztül szerettem volna modelnek megnyerni, és mindig visszautasított. - E szavakat egy inkvizitor komor határozottságával ejtette ki, aki *auto da fé*-t hirdet.

- Úgy? - szólt Mellors. - Szóval ön csak feltétele teljesítése esetén adja beleegyezését?

- Úgy van! Kizárólag ezzel a feltétellel. - A festő igyekezett a legnagyobb megvetést kifejezni hangjával a másik férfi iránt. De kissé túlsok megvetést vitt be hangjába.

- Jobb lenne, ha ugyanakkor engem is modelnek venne, - mondta Mellors. - Fessen talán csoportképet rólunk: Vulcan és Venus a művészet hálójában. Én kovács voltam, mielőtt erdész lettem.

- Köszönöm, - felelte a festő. - Vulcan alakja nem érdekel.

- Még csövekké alakítva sem?

Nem kapott választ. A festő túlságosan gőgös volt ahhoz, hogysem további szavakat vesztessen.

Kedvtelen ebéd-társaság volt ez, amelyben a festő ettől fogva tudomást sem vett a másik férfi jelenlétéről és olyan rövid mondatokban beszélt a nővel, mintha szavait komor fontoskodása mélységeiből kellett volna kisajtolnia.

- Neked nem tetszik, pedig igazán jobb, mint bárki más. Igazán derék ember, - magyarázta Connie, mikor eltávoztak.

- Kis fekete kutyakölyök, hullámvonal-veszettséggel, - felelte Mellors.

- Nem, ma kedves volt.

- És modelt akarsz állni neki?

- Igazán semmi sincs benne. Nem fog hozzám nyúlni. És semmitől sem riadok vissza, ami kikövezi az együttélésünkhöz vezető utat.

- Csak fel fog nyársalni a vásznon.

- Mit bánom én! Csak az irántam táplált érzéseit fogja lefesteni és nem törődöm vele, ha megteszi. Nem engedném meg, hogy hozzám érjen, a világ minden kincseért sem. De ha azt hiszi, hogy tenni tud valamit bagolyszerű bámulásával, akkor hadd bámuljon. Annyi üres csövet és hullámvonalat csinálhat belőlem, amennyit akar. Az ő baja. Azért gyűlölt meg, mert azt mondtad, hogy csövesített művészete érzелgős és önhitt. De természetes, hogy így is van.

XX. FEJEZET.

»Kedves Clifford, félek, hogy amit előre láttál, bekövetkezett. Valóban beleszerettem egy másik férfibe és remélem, hogy el fogsz válni tőlem. Jelenleg Duncannél tartózkodom a lakásán. Megírtam neked, hogy Velencében volt velünk. Nagyon boldogtalan vagyok miattad: de igyekezz nyugodtan fogadni a történeteket. Alapjában véve nincs többé rám szükséged és én képtelen vagyok visszatérni Wragbybe. Szörnyen sajnálom. De próbálj megbocsájtani, és válj el tőlem és találj nálam jobbat magadnak. Én igazán nem illek hozzád; azt hiszem, túlságosan türelmetlen és önző vagyok. De nem tudok többé visszajönni és újra veled élni. És oly rettenetesen sajnálom a dolgot miattad. De ha nem izgatod fel magad, meg fogod látni, hogy nem is veszed oly rettenetesen a szívedre. A személyem tulajdonkép közömbös volt számodra. Így hát bocsáss meg és szabadulj meg tőlem.«

Clifford nem lepődött meg *belsőleg*, mikor ezt a levelet megkapta. Belsőleg régen tudja, hogy Connie el fogja hagyni. De teljesen elutasította magától e meggyőződés minden külső elismerését. Ezért ez a levél külsőleg a legszörnyűbb csapást és megrázkódtatást jelentette számára. Connieba vetett bizalmának felszínét eddig zavartalanul megőrizte.

Ilyenek vagyunk mindnyájan. Belső intuitív tudásunkat akaraterőnkkel elvágjuk megengedett tudásunktól. Ez a félelem vagy aggodalom olyan állapotát vonja maga után, amely tizszeressé fokozza fel a csapást, mikor ez tényleg ránk zúdul.

Clifford olyan volt, mint egy hisztériás gyermek. Mrs. Bolton félholtra rémült, mikor kísértetiesen és kifejezéstelen arccal felült ágyában.

- Az Istenért, mi történt, Sir Clifford?

Semmi válasz! Mrs. Bolton megrettent: csak nem szélütés érte? Hozzásietett és megtapintotta arcát és érverését.

- Fáj valamije? Mondja meg, hol fáj. Mondja meg!

Semmi válasz!

- Oh, Istenem! Oh, Istenem! Rögtön telefonálok Sheffieldbe dr. Carringtonért és dr. Leckyért, hogy jöjjenek azonnal át.

Az ajtó felé indult, mikor Clifford tompán megszólalt:

- Nem kell!

Mrs. Bolton megállt és Cliffordra meredt. Arca sárga volt és kifejezéstelen és olyan, mint egy örülté.

- Tényleg azt akarja, hogy ne hívassak orvost?

- Igen! Nincs rá szükségem, - mondta a siri hang.

- De ön beteg, Sir Clifford és én nem merem vállalni, a felelősséget. El *kell* küldenem az orvosért, vagy engem fognak hibáztatni.

Szünet; aztán a tompa hang így szólt:

- Nem vagyok beteg. A feleségem nem jön vissza. - Mintha egy szobor beszélt volna.

- Nem jön vissza? A méltóságos asszonyt tetszik gondolni? - Mrs. Bolton valamivel közelebb húzódott az ágyhoz. - Oh, ne higgye. Bízhatik benne, hogy a méltóságos asszony visszajön.

A szobor az ágyból nem felelt, csak egy levelet tolt felé a takarón.

- Olvassa el! - mondta a síri hang.

- Ha a levelet a méltóságos asszony írta, akkor egészen bizonyos, hogy nem szeretné, ha elolvassám. Ön elmondhatja, hogy mi áll benne, Sir Clifford, ha akarja.

De az arc a kidülledő merev kék szemekkel nem változott meg.

- Olvassa el! - ismételte a hang.

- Ha kell, elolvasom. De csak azért teszem, hogy engedelmeskedjem önnek, Sir Clifford, - mondta Mrs. Bolton.

És elolvasta a levelet.

- Igazán csodálkozom a méltóságos asszonyon, - szólt. - Hiszen szentül megígérte, hogy visszajön!

Úgy látszott, hogy a vad, de mozdulatlan téboly kifejezése mélyebbé válik Clifford arcán. Mrs. Bolton ránézett és nyugtalan lett. Tudta, hogy mivel fog kelleni megküzdnie: férfi hisztériával. Nem azért ápolt katonákat, hogy ne ismerje ezt a kellemetlen betegséget.

Kissé türelmetlen volt Sir Cliffordhoz. Minden épeszü embernek *tudnia* kellett volna, hogy felesége valaki mást szeret és el akarja hagyni. Sőt biztos volt benne, hogy Sir Clifford is tudta ezt belsőleg, csak nem akarta bevallani magának. Ha bevallotta volna és felkészült volna rá, vagy ha bevallotta volna és megküzd feleségével, hogy be ne következzenek: ez férfias cselekedet lett volna. De nem tudta és az egész idő alatt azzal próbálta áztatni magát, hogy nem így van. Érezte, hogy az ördög szurkálja és úgy tett, mintha az angyalok mosolyognának rá. Az álnokoskodásnak ez az állapota idézte most elő az álnokoskodás és hisztérikus lelki zavar ama válságát, amely a téboly egyik formája. »Azért van ez, - gondolta, gyűlölve is érte Cliffordot, - mert mindig magára gondol. Annyira begubózott saját halhatatlan énjébe, hogy amikor tényleg csapás éri, olyan, mint egy pólyáiba bugyolált mumia. Csak rá kell nézni!«

A hisztéria azonban veszedelmes és Mrs. Bolton ápolónő volt s így kötelességének tartotta, hogy Sir Cliffordot lecsillapítsa. Minden kísérlet férfiasságának és büszkeségének felkeltésére csak rosszabbítaná állapotát: mert férfiassága, ha nem is véglegesen, de legalább ideiglenesen halott volt. Csak összetekerődznék egyre puhábban és puhábban, mint egy féreg és még jobban kizökkenne lelki egyensúlyából.

Az egyetlen segítség, ha kiváltja belőle az önmaga fölötti sajnálkozást. Mint egy hölgynek Tennysonnál: sírnia kell vagy belehal.

Mrs. Bolton kezdte hát el elsőnek a sírást. Kezeibe temette arcát és kis, vad zokogásban tört ki. - Sohasem hittem volna a méltóságos asszonyról, sohasem hittem volna! - sírta, hirtelen felidézve minden régi baját bűját és a maga keserves bánatáért hullatva könnyeket. Mihelyt rákezdett, sírása elég őszinte lett, mert volt miért sírnia.

Clifford arra a módra gondolt, ahogy Connie, egy asszony, megcsalta s mert a bánat ragályos, neki is könnyek tolultak szemeibe és kezdtek leperegni arcán. Magát siratta. Mikor Mrs. Bolton észrevette a férfi kifejezéstelen arcán lepergő könnyeket, gyorsan megtörölte kis zsebkendőjével a maga nedves képét és Cliffordhoz hajolt.

- Ne gyötörje magát, Sir Clifford, - mondta az érzelem pazar bőségével. - Ne gyötörje magát; csak magának árt vele!

Clifford teste hirtelen összerázkódott a visszafojtott néma zokogástól és a könnyek gyorsabban peregtek le arcán. Mrs. Bolton karjára tette kezét és az ő könnyei is újra megindultak. A borzongás, mint valami görcs, megint keresztülfutott Cliffordon és Mrs. Bolton átkarolta

vállát. - Ugyan, ugyan! Ugyan, ugyan! Ne izgassa magát! - nyöszörögte, miközben könnyei tovább hulltak.

És magához vonta Cliffordot és átkarolta széles vállait, mialatt Clifford keblére hajtotta fejét és zokogott, meg-megrándulva roppant vállaival, míg Mrs. Bolton szelíden símogatta sötét-szőke haját és így szólt: - Ugyan! Ugyan! Ugyan! Ugyan hát! Sose törődjék vele! Sose törődjék vele!

És Clifford átkarolta és gyermekként hozzásímult, könnyeivel benedvesítve kikeményített fehér kötényének vállpántját és halványkék gyapjuruhája mellrészét. Clifford végre tartózkodás nélkül átadta magát a sírásnak.

Mrs. Bolton most megcsókolta és elringatta keblén és így beszélt szívében magához: - Oh, Sir Clifford! Oh, nagy és hatalmas Chatterley! Hát ily mélyre zuhantál! - És Clifford, mint egy gyermek, utoljára még el is aludt. Mrs. Bolton pedig elcsigázottnak érezte magát a saját hisztériájától. Olyan nevetséges jelenet volt! Olyan borzasztó! Olyan zuhanás! Ekkora szégyen! S egyben milyen izgató!

Clifford ezután olyan lett Mrs. Boltonnal szemben, mint egy gyermek. Szerette megfogni kezét és keblén nyugtatni fejét és amikor egyszer Mrs. Bolton könnyedén megcsókolta, így szólt hozzá: - Igen! Csókoljon meg! Csókoljon meg! - S amikor Mrs. Bolton szivaccsal ledörzsölte nagy szőke testét, megint csak ezt mondta: - Csókoljon meg! - és az asszony könnyedén, félíg ingerkedve megcsókolta.

És Clifford furcsa, kifejezéstartalannal arccal feküdt, mint egy gyermek, kissé gyermeki csodálkozással. És tágranyílt gyermekszemekkel, a Madonna-imádás megnyugvásával bámult Mrs. Boltonra. Igazi megnyugvás volt számára, letenni egész férfiasságáról és visszazuhanni olyan gyermeki állapotba, amely valójában természetellenes érzésvilágra vallott.

Mrs. Bolton ujjongott és szégyenkezett, szerette és gyűlölte ezt az állapotot. De nem taszította el magától és dorgálta meg érte Cliffordot. És így szoros testi meghittségbe kerültek egymással, természetellenes meghittségbe, melyben Clifford gyermek lett, megszálltan a leplezetlen őszinteségtől és a leplezetlen csodálattól, ami szinte vallásos rajongásnak számíthatott: természetellenes és szószerinti megvalósulásaként a mondásnak »hacsak olyan nem leszel megint, mint a kis gyermek«, - míg Mrs. Bolton a hatalmas és életerős Magna Mater volt, aki teljesen akarata és befolyása alatt tartotta a nagy, szőke gyereket.

Különös, hogy mikor ez a gyerekember, aki most Clifford volt és akivé hosszú évekre vált, felbukkant a világba, sokkal élesebb elméjűnek és erélyesebbnek mutatkozott, mint férfi korában. Ez az elfajult gyerekember most igazi üzletember lett; amikor üzletről volt szó, talpig férfi, éles, mint egy kés és hajthatatlan, mint egy acéldarab. Amikor kint volt emberei közt, célkitűzéseit követve és bányavállalatát »felvirágoztatva,« szinte nyugtalanítóan ravasznak, keménynek, és határozottnak bizonyult. Ugy látszott, mintha éppen erélytelensége és megalázkodása a Magna Materrel szemben tette volna éleslátóvá az anyagi és üzleti ügyekben és kölcsönzött volna neki ellenállhatatlan, emberfölötti erőt. Az egyéni érzésvilágban való kéjelgése, férfiasságának teljes levetkezése mintha második természetet keltett volna fel benne, hideg, csaknem látnoki üzleti ügyességet. Üzleti dolgokban emberfeletti volt.

És Mrs. Bolton ujjongott. - Hogyan halad előre! - mondogatta büszkén magában. - És ez az én művem! Szavamra, lady Chatterleyvel sohasem haladt volna ennyire. Nem az az asszony volt, aki ösztönzött volna egy férfit. Túl sokat akart magának.

Ugyanakkor, boszorkányos női lelke valamelyik zugában mennyire megvetette és gyűlölte Cliffordot! Az elhullt állat, a vonagló szörnyeteg volt szemében. S mialatt annyira segítette és

támogatta, amennyire csak tudta, régi, egészséges nőiessége legtávolabbi zugában oly vad megvetést érzett iránta, mely nem ismert határokat. A legutolsó csavargót többre becsülte nála.

Clifford viselkedése Connieval szemben különös volt. Ragaszkodott ahhoz, hogy viszontlássa; sőt követelte, hogy jöjjön Wragbybe. Ebben a tekintetben végérvényesen és megtántoríthatatlanul határozott. Hiszen Connie szentül megígérte, hogy visszatér Wragbybe.

- De van ennek valami értelme? - kérdezte Mrs. Bolton. - Nem lenne jobb, ha futni hagyná és megszabadulna tőle?

- Nem! Azt mondta, hogy visszajön és vissza kell jönnie.

Mrs. Bolton nem ellenkezett vele tovább. Tudta, hogy kivel van dolga.

»Szükségtelen mondanom, hogy milyen hatást gyakorolt rám a leveled, - írta Clifford Connienak Londonba. - Talán el tudod képzelni, ha megkísérled; noha kétségtelen, hogy nem fogod miattam képzelőtehetségedet fárasztani.

»Válaszul csak egyet mondhatok; személyesen kell, hogy lássalak, itt Wragbyben, mielőtt bármit is tehetnék. Szentül megígérted, hogy visszajössz Wragbybe és most szavadon foglak. Semmit sem hiszek el és semmit sem értek meg mindaddig, amíg személyesen nem láttalak, itt, rendes körülmények között. Szükségtelen mondanom, hogy itt senki sem gyanít semmit, úgy hogy visszatérésed egészen magától értetődő lenne. S ha aztán megbeszéltük a dolgokat és még mindig úgy érzed, hogy megmaradsz elhatározásod mellett, egészen bizonyos, hogy meg fogunk tudni egyezni.«

Connie megmutatta a levelet Mellorsnak.

- Rajtad akarja elkezdni a bosszúállást, - mondta a férfi, a levelet visszaadva.

Connie hallgatott. Bizonyos mértékben meglepte az a felfedezése, hogy fél Cliffordtól. Félt a közelébe menni. Félt tőle, mintha gonosz és veszedelmes lenne.

- Mit tegyek? - kérdezte.

- Semmit, ha nem akarsz tenni valamit.

Connie válaszolt és megpróbálta más elhatározásra bírni Cliffordot. Clifford ezt felelte: »Ha nem jössz most vissza Wragbybe, azt fogom hinni, hogy egy szép napon mégis csak visszajössz és ennek megfelelően fogok cselekedni. Minden úgy lesz, mint eddig és várni fogok itt rád, ha mindjárt ötven évig is kell várnom.«

Connie megrémült. Álnok zsarnokoskodás volt ez és Connie biztosan tudta, hogy Clifford tényleg úgy gondolkodik, ahogy mondja. Nem fog elválni tőle és a gyermek az övé lesz, hacsak nem talál módot arra, hogy törvénytelenységét kinyilváníttathassa.

Néhány izgalmas és zaklatott nap után elhatározta, hogy leutazik Wragbybe. Hilda kész volt vele menni. Ezt megírta Cliffordnak. Clifford így válaszolt: »Nem fogom Isten hozottal fogadni nővéredet, de nem is mutatok neki ajtót. Kétségtelen előttem, hogy egyetértett veled, mikor kötelességeid és felelősséged elöl megszöktél; ne várd tehát, hogy örömet mutassak, ha meglátom.«

A két nővér leutazott Wragbybe. Mikor megérkeztek, Clifford nem volt otthon. Mrs. Bolton fogadta őket.

- Oh, méltóságos asszony! ugye nem az a boldog hazatérés ez, amit reméltünk - mondta.

- Nem az! - felelte Connie.

Szóval ez a nő mindent tudott! Mennyit tud vagy gyanít a többi cselédség?

Belépett a házba, melyet most minden idegszálával gyűlölt. A hatalmas épület szinte fenyegető ellenségnek látszott. Connie többé nem az úrnője volt, hanem az áldozata.

- Nem tudok itt maradni, - sugta Hildának rémülten.

És szenvedett, mikor bement hálósobájába és újra birtokába vette, mintha misem történt volna. Minden percet gyűlölt Wragby falai közt.

Csak akkor találkoztak Clifforddal, amikor lementek az ebédhez. Estélyi ruhában volt és fekete nyakkendővel: meglehetősen szertartásos és teljesen fölényes úriember. Étkezés alatt kifogástalanul udvariasan viselkedett és udvariasan eltársalgott a nővérekkel: de mindebben volt valami eszelősség.

- Mit tudnak a cselédek? - kérdezte Connie, amikor az asszony kiment a szobából.

- A szándékaidról? Egyáltalán semmit.

- Mrs. Bolton mindent tud.

Clifford színét változtatta.

- Mrs. Bolton nem egészen cseléd, - jegyezte meg.

- Oh, én nem törődöm vele.

Tovább tartott a feszültség, míg ki nem itták a kávé, mikor is Hilda azt mondta, hogy felmegy szobájába.

Amikor kiment, Clifford és Connie szótlánul ültek. Egyikük sem akart elkezdni beszélni. Connie nagyon örült, hogy Clifford nem érzélgéssel kezdte; azon volt, hogy gögjét minél jobban felcsigázza. Csak némán ült és kezeit nézte.

- Úgy látom, egyáltalán nem bánod, hogy megszegted a szavadat, - mondta végre Clifford.

- Nem tehetek róla, - mormolta Connie.

- Ha te nem tehetsz, akkor kicsoda?

- Azt hiszem, senki.

Clifford különös hideg dühvel nézett rá. Megszokta Conniét. Mintegy be volt ágyazva akaratába. Hogyan merészelte most cserben hagyni és lerombolni egész életét? Hogyan merte kizökkenteni kerékvágásából egész egyéniségét!

- És *miért* akarsz mindent cserben hagyni? - unszolta.

- A szerelemért! - felelte Connie. A legjobbnak látszott közhelyet használni.

- Duncan Forbes szerelméért? Hiszen semmibe sem vetted, mikor velem találkoztál. Azt akarod mondani, hogy most jobban szereted, mint bármi mást az életben?

- Az ember megváltozik, - felelte Connie.

- Lehet! Lehet, hogy szeszélyeid vannak. De még meg kell hogy győzz a változás fontosságáról. Én egyszerűen nem hiszek Duncan Forbes iránti szerelmedben.

- Miért is higj benne? Az a fontos, hogy elválj tőlem s nem, hogy higj az érzelmeimben.

- És miért váljak el tőled?

- Mert nem akarok itt élni tovább. S neked alapjában véve nincs rám szükséged.

- Bocsáss meg! Én nem változtam. Minthogy a feleségem vagy, a magam részéről jobb szeretném, ha méltóságodat és nyugalmadat megőrizve házamban marnál. A személyes

érzésekről nem is szólva, pedig biztosítalak, hogy ezek az érzések részemről még léteznek, halálosan keserves lenne számomra felborítani itt Wragbyben kijegecesedett életrendemet és feldúlni a mindennapi élet megszokott folyamatát, pusztán egy szeszélyed miatt.

Connie egy ideig hallgatott, majd így szólt:

- Nem tehetek róla. El kell mennem. - Gyermekelem lesz. - Clifford is hallgatott egy ideig.

- És a gyermek miatt kell elmenned? - kérdezte végül.

Connie bólintott.

- És miért? Annyira ragaszkodik Duncan Forbes a magzatához?

- Mindenesetre jobban, mint ahogy te ragaszkodnál, - válaszolta Connie.

- Igazán azt hiszed? Nekem szükségem van a feleségemre és semmi okát sem látom, hogy elengedjem. Ha kedve tartja, hogy a házamban gyermeket szüljön, szívesen veszem és a gyermeket is szívesen veszem: feltéve, hogy a tisztesség és az életrend sértetlen marad. Azt akarod talán bebeszélni nekem, hogy Duncan Forbesnak nagyobb hatalma van fölöttem? Nem hiszem.

Csend állt be.

- Hát nem látod be, - mondta Connie, - hogy el *kell* mennem tőled és azzal a férfivel *kell* élnem, akit szeretek?

- Nem, nem látom be! Egy fityinget sem adok a szerelmedért, sem azért a férfiért, akit szeretsz. Nem hiszek az ilyen mesékben.

- De amint látod, én hiszek.

- Igazán? Biztosíthatom, drága asszonyom, hogy ön sokkal okosabb, semmint hogy higgyen Duncan Forbes iránt érzett szerelmében. Hidd meg, hogy valójában még most is jobban szeretsz engem. Miért egyezném hát bele ilyen ostobaságba?

Connie érezte, hogy ebben igaza van Cliffordnak. És érezte, hogy nem tud tovább titkolódzni.

- Mert nem Duncan az, akit *valójában* szeretek, - mondta, - Cliffordra pillantva. - Csak Duncanról beszéltünk, hogy kíméljük érzékenységedet.

- Hogy kíméljétek érzékenységet?

- Igen, mert az, akit tényleg szeretek, és aki miatt meg fogsz gyűlölni, Mr. Mellors, hajdani erdészünk.

Ha Clifford ki tudott volna ugrani székéből, megtette volna. Arca megsárgult és szemei vésztjóslóan kidülledtek, amint Conniera meredt.

Aztán hátra hanyatlott székében, levegő után kapkodva és a mennyezetre nézve.

Végül felegyenesedett.

- Az igazat mondod nekem? - kérdezte kegyetlen tekintettel.

- Igen! Tudod, hogy az igazat mondom.

- És mikor kezdted el vele?

- Tavasszal.

Clifford hallgatott, mint vad a csapdában.

- Szóval *te* voltál az erdészlak hálósobájában?

Valóban így tudta belsőleg az egész idő alatt.

- Igen!

Clifford még mindig előrehajolt székében és úgy nézett Conniera, mint egy meghajszolt állat.

- Istenemre, korbáccsal kellene elkergetni téged a föld színéről!

- Miért? - tiltakozott Connie erőtlenül.

De úgy látszott, mintha Clifford nem hallaná.

- Ez a söpredék! Ez a pöffeszkedő fajankó! Ez a nyomorult faragatlan tuskó! És viszonyt folytattál vele az egész idő alatt, míg itthon voltál és ő a cselédem volt! Istenem... van-e határa a nők förtelmes aljasságának!

Amint Connie előre tudta, Clifford magán kívül volt dühében.

- És azt akarod mondani, hogy gyermeket akarsz egy ilyen faragatlan tuskótól?

- Igen! Gyermekem lesz tőle.

- Gyermeked lesz tőle? Biztos vagy benne? Mióta tudod biztosan?

- Június óta.

Clifford nem talált szavakat és a különös, kifejezéstelen gyermeki pillantás újra megjelent szemeiben.

- Csodálkozni kell, - mondta végül, - hogy ilyen teremtményeknek egyáltalán meg szabad születniök.

- Milyen teremtményeknek? - kérdezte Connie.

Clifford ijesztően nézett rá és válasz nélkül hagyta. Nyilvánvaló volt, hogy saját életével kapcsolatban még Mellors létezésének tényét sem tudta elfogadni. Kimondhatatlan, tehetetlen, merő gyűlölet rágódott rajta.

- És azt akarod nekem mondani, hogy férjhez mégy hozzá és piszkos nevét fogod viselni? - kérdezte végre.

- Igen.

Clifford megint elnémult, mintha villámcsapás érte volna.

- Igen! - szólalt meg végre. - Ez csak azt bizonyítja, hogy amit mindig feltételeztem rólad, helyes: nem vagy beszámítható, nem vagy józan eszednél. Egyike vagy azoknak a félbolond, elfajzott asszonyoknak, akiknek futniuk kell a romlottsága, a *nostalgie de la boue* után.

Hirtelen szinte erkölcsbíróvá vált, a jó megtestesülését látva magában és a szenny, a rossz megtestesülését az olyan emberekben, mint Mellors és Connie. Mintha alakja elmosódott volna, dicsfénnel feje körül.

- Nem tartod hát jobbnak, ha elvászsz tőlem s ezzel végzel velem? - kérdezte Connie.

- Nem! Mehetsz, ahová akarsz, de nem válok el tőled, - felelte Clifford eszelősen.

- Miért nem?

Clifford a gyengeelméjű konokságával hallgatott.

- Talán azt is eltűrnéd, hogy a gyermek törvény szerint a tied és a te örökösöd legyen? - kérdezte Connie.

- Nem törődöm a gyermekkel.

- De ha fiú lesz, akkor törvény szerint a te fiad lesz és örökölni fogja rangodat és Wragbyt.

- Nem törődöm vele, - mondta Clifford.

- De *kell* törődnöd! Ha tudom, meg fogom akadályozni, hogy a gyermek törvény szerint a tied legyen. Inkább legyen törvénytelen és az enyém, ha Mellorsé nem lehet.

- Tégy, amit akarsz.

Megingathatatlan maradt.

- És nem akarsz elválni? - kérdezte Connie. - Duncant használtatod fel ürügynek! Az igazi nevet nem kellene felhozni. Duncan beleegyezik.

- Én soha sem válok el tőled, - felelte Clifford, mintha szöveget vertek volna bele.

- De miért? Mert én akarom, hogy elválj?

- Mert a magam kedve szerint cselekszem és nincs kedvem elválni.

Hasztalan lett volna tovább unszolni. Connie felment az emeletre és elmondta Hildának az eredményt.

- Jobb lesz, ha holnap eltűnsz innen, - tanácsolta Hilda, - és hagyod, hogy észre térjen.

Connie a féléjszakát személyes holmijának összecsomagolásával töltötte el. Reggel az állomásra szállította bőröndjeit, anélkül hogy beszélt volna Clifforddal. Elhatározta, hogy csak villásreggeli előtt keresi fel, hogy elbúcsúzzék tőle.

Mrs. Boltonnal azonban beszélt.

- El kell magától búcsúznom, Mrs. Bolton. Maga tudja miért; de bízom abban, hogy nem fog beszélni.

- Megbízhatik bennem, méltóságos asszony, noha súlyos csapás ez itt mindnyájunkra. De remélem, hogy boldog lesz a másik úrral.

- A másik úrral! Mr. Mellors az a másik úr, akit szeretek. Sir Clifford tudja. De maga senki-nek se szóljon róla. És ha majd egy napon azt hiszi, hogy Sir Clifford hajlandó elválni tőlem, ugye értesít? Törvényesen akarok nőül menni ahhoz a férfihez, akit szeretek.

- Biztos vagyok benne, méltóságos asszony, hogy nőül is fog menni hozzá. Oh, megbízhat bennem. Hű leszek Sir Cliffordhoz és hű leszek önhöz is, mert látom, hogy a maguk módja szerint mindkettejüknek igazuk van.

- Köszönöm! És nézze, szeretném ezt magának adni... Elfogadja?... - Így Connie megint elhagyta Wragbyt és Skóciába utazott Hildával. Mellors vidékre ment és munkát kapott egy tanyán. Ugy határoztak, hogy ha lehet, intézze el válóperét, tekintet nélkül arra, hogy sikerül-e Connienak elválnia, vagy sem. És hat hónapig tanuljon be a mezőgazdaságba, úgy, hogy Connienak egy kis tanyát szerezhessen, ahol majd értékesítheti tudását. Mert azt akarta, hogy legyen valami munkája, sőt nehéz munkája és hogy maga keresse meg kenyerét, még ha új életük elkezdését Connie vagyona teszi is számára lehetővé.

Igy hát várniok fog kelleni, míg beköszönt a tavasz, míg a gyermek megszületik, míg újra nyár eleje lesz.

»Grange-tanya,
Old Heanor, szeptember 29.

»Egy kis protekcióval kaptam itt munkát, mert a katonaságtól ismerem Richardst, a társaság mérnökét. A tanya a Butler és Smitham bányatársulaté, ahol szénát és zabot termelnek a bányalovaknak; nem magánvállalkozás. De vannak itt tehenek és disznók és más állatok is s

mint munkás harminc shillinget kapok hetenként. Rowley, az intéző, annyi munkát ad, amennyit csak tud, hogy jövő huszáig lehetőleg megtanuljak. Berthárol semmit sem hallottam. Fogalmam sincs róla, hogy miért nem jelent meg a válóper tárgyalásán, sem arról, hogy hol van és mi a szándéka. De azt hiszem, hogy megszabadulok tőle, ha márciusig nyugodtan maradok. Neked se legyenek gondjaid Sir Clifford miatt. Egy nap majd meg akar szabadulni tőled. Már az is elég, ha békében hagy.

»Nagyon rendes lakást találtam egy régi kis házban az Engine Row-n. A férfi gépész High Parkban, magas, szakállas és nagyon jámbor. A nő madárszerű teremtes, aki szeret minden előkelőséget, tiszta angolsággal igyekszik beszélni és »engedje meg!« van minden mondatában. Egyetlen fiukat a háborúban vesztették el s ez bizonyos tekintetben hibbantta tette őket. Van egy félszeg meszelő-rúd-lányuk is, aki tanítónőnek készül; néha segítek neki s így szinte egy család vagyunk. Tisztességes emberek és rendkívül szívesek hozzám. Azt hiszem, engem jobban kényeztetnek itt, mint téged.

»A mezőgazdasági munka nagyon tetszik. Nem lelkesíti ugyan az embert, de nem is akarok lelkesülni. A lovakhoz szokva vagyok és a tehenek, bár nagyon nőiesek, megnyugtató hatást gyakorolnak rám. Amikor fejés közben fejemmel az oldalukhoz támaszkodva ülök, meleget érzek szívem körül. Hat szép herefordijuk van. A zabot éppen leraktuk s bár a kezem kisebesedett és folyton esett az eső, nagyon élveztem az aratást. Nem sokat törődöm az emberekkel, de egészen jól megvagyok velük. A legtöbb dologról legjobb egyszerűen nem venni tudomást.

»A bányák rosszul mennek; olyan bányavidék ez, mint Tevershall, csak szebb. Némelykor beülök a Wellingtonba és elbeszélgetek a bányászokkal. Sokat morognak, de semmit sem fognak megváltoztatni. Amint mindenki mondja, a notts-derby-i bányászoknak helyén van a szívük, de anatómiájuk többi része rossz helyen kell, hogy legyen, egy olyan világban, amely nem láthatja hasznukat. Kedvelem őket, de nem nagyon vidítanak fel: nincs elég bennük a régi harcos kakasszellemből. Sokat beszélnek a nacionalizmusról, a járadékok nacionalizálásáról, az egész ipar nacionalizálásáról. De nem lehet állami tulajdonná tenni a szenet és a többi ipart úgy hagyni, ahogy van. Beszélnek a szénnek új célokra való felhasználásáról, amivel Sir Clifford is próbálkozik. Azt hiszem, néhol beválhat, de általánosságban aligha. Bármit termeljünk is, el is kell adnunk. Az emberek nagyon közönyösek. Érzik, hogy az egész átkozott dolog kárhozatra van ítélve és én is így vélekedem. S ezzel együtt kárhozatra vannak ítélve ők is. Néhány fiatalember a szovjetről locsog, de nincs sok meggyőződés bennük. Másról sincs az embereknek erős meggyőződésük, kivéve, hogy kátyúba jutott a világ. Még szovjet-uralom alatt is el kellene adni a szenet: és ez a bökkenő.

»Itt van ez a nagy ipari népesség, melyet etetni kell, hogy valahogy működésben tartsák ezt az átkozott cirkuszt. A nők manapság sokkal többet beszélnek, mint a férfiak és sokkal kardosabbak is. A férfiak lomhák, érzik valahol a végítéletet és úgy járnak-kelnek, mintha semmit sem lehetne tenni ellene. Igaz, hogy senki sem tudja, mit kellene tenni, bármennyit fecsegni is összevissza. A fiatalok megbolondulnak, mert nincs pénzük a költsékezésre. Egész életük célját a pénz-költségben látják s most nincs mit költeniök. Ez civilizációnk és nevelésünk: arra nevelik a tömegeket, hogy csak a pénzkidáást tartsák fontosnak és aztán a pénz kifogy. A bányák két, két és fél napot dolgoznak hetenként és télre sincs remény a javulásra. Annyit jelent ez, hogy egy férfinak huszonöt és harminc shillingből kell családját eltartani. A nők bizonyulnak a legveszettebbeknek. De ők a legveszettebbek manapság is, amikor pénzkidáásra kerül a sor.

»Bárcsak meg lehetne magyarázni nekik, hogy élni és költsékezni nem ugyanaz! De semmi célja. Ha legalább az *életre* nevelnék őket a pénz-keresés és költsékezés helyett, akkor is nagyon boldogan megélhetnének huszonöt shillingből. Ha a férfiak, amint mondtam, vörös

nadrágot viselnének, úgy nem gondolnának oly sokat a pénzre: ha tudnának táncolni, ugrani, szökdécselni, énekelni, büszkélkedni, és szépek lenni, ezt nagyon kevés pénzzel megtehetnék. És örömet szerezhetnének asszonyaiknak és örömben lehetne részük asszonyaiktól. Meg kellene tanulniok, hogy meztelenek és szépek legyenek, hogy dalárdákba tömörüljenek és régi csoporttáncokat lejtessenek, hogy kifaragják a székeket, melyeken ülnek, és kihímezzék címereiket. Akkor nem lenne szükségük pénzre. És ez az egyetlen mód megoldani az ipari kérdést: ránevelni az embereket, hogy tudjanak élni, éspedig szépen élni, anélkül, hogy költekezniök kellene. Eleveneknek és vidámaknak kellene lenniök és el kellene ismerniök a nagy Pan-istent. Pan az egyetlen isten a tömegek számára, mindörökre. Néhány kivétel, ha kedve tartja, magasabb kultuszokba is belekóstolhat; de a tömeg hadd legyen örökre pogány.

»De a bányászok nem pogányok; messze vannak ettől. Szomorú társaság ez, holtlelkű ember-sereg: halottak asszonyaikkal szemben, halottak az életre. A fiatalok motorkerékpárokon száguldoznak a lányokkal és szerelmeskednek, ha alkalmuk adódik. De ehhez is pénz kell. A pénz megmérgezi az embert, ha van és éhen lehet pusztulni, ha nincs.

»Biztosan tudom, hogy unod már ezt az egészet. De nem beszélhetek mindig magamról, mikor semmi sem történik velem. Nem akarok sokat gondolni rád, mert ez csak mindkettőnket megzavar. De természetesen csak annak élek most, hogy valamikor egymásnak élhessünk. Igazán félek. Érzem az ördögöt a levegőben; meg fogja próbálni, hogy kísértésbe ejtsen bennünket. Vagy nem is az ördögöt, hanem Mammont; aki, ahogy gondolom, végre is csak azoknak a tömeg-akarata, akik áhítozzak a pénzt és gyűlölik az életet. Nagy, markoló fehér kezeket érzek a levegőben, melyek torkon akarnak ragadni mindenkit, aki megpróbál élni, pénz nélkül élni, hogy kiszorítsák belőle az életet. Rossz idők jönnek. Rossz idők jönnek, fiúk, rossz idők jönnek! Ha így haladnak tovább a dolgok a jövőben. Néha úgy érzem, hogy egészen vízzé válok bensőmben; és itt vagy te, akinek gyermeked lesz tőlem. De sebj. Minden eddigi rossz idő sem tudta kiirtani a sáfrányvirágot, sőt a nők szerelmét sem. Így arra sem lesz képes, hogy kioltsa vágyakozásomat utánad, sem a kis parazsat, amely bennünk izzik. Jövő évben együtt leszünk. S bár félek, hiszek abban, hogy velem leszel. A férfinak küzdenie kell, ahogy csak tud s emellett bíznia valamiben ami rajta kívül áll. Nem biztosíthatjuk magunkat a jövővel szemben, hacsak igazán nem hiszünk a legjobb énünkben és kívül álló hatalomban. Így én is hiszek a kis lángban, amely bennünk lobog. Nekem ez az egyetlen most a világon. Nincsenek barátaim, benső barátaim. Csak te. És most ez a kis láng minden, amit fontosnak tartok az életemben. Ez az én Pünkösödöm, ez a fecskefarkú lángocska bennünk. Ennek élek és fogok is élni, dacára valamennyi Cliffordnak és Berthának, a bányatársulatoknak és kormányoknak és az emberi pénz-tömegeknek.

»Ez az oka, hogy miért nem akarok most rólad gondolkodni. Engem csak gyötörne és rajtad sem segítene, akarom, hogy távol légy tőlem, de türelem. Ez a negyvenedik telem. És nem segíthetek a teleken, melyek már elmúltak. Ezen a télen kitartok kis pünkösdi lángocskám mellett és békém lesz. És nem fogom megengedni, hogy az emberek lehelletükkel elfűjják. Hiszek egy magasabb misztériumban, amely még a sáfrányvirágot sem engedi elfűjni. És ha te Skóciában vagy is, én pedig Középagliában és nem tudlak megölelni és szeretni, mégis van valamim belőled. Lelkem szelíden ringatózik veled a kis pünkösdi lángban, amely szerelmünk békéje.

»A tisztaságot szeretem most, mert ez béke, amely szerelemből fakad. Szeretek most tiszta lenni. Szeretem, mint a hóvirág szereti a havat. Szeretem a tisztaságot, amely szerelmünk béke szünete, fecskefarkú fehér tűzből való hóvirág közöttünk. És ha eljön az igazi tavasz, ha eljön az egyesülés ideje, akkor a kis láng ragyogva fellobog. De most nem, még nem! Most a tisztaság ideje van; oly jó tisztának lenni, mint hűvös patak a lelkemben. Szeretem a tisztaságot, hogy most itt csörgedezik közöttünk. Olyan, mint a friss víz és az eső. Hogyan

kívánhatják a férfiak a terhes szeretkezést? Milyen nyomorúság Don Juannak lenni, örökre képtelennek arra, hogy békében szeressünk és a kis lángot felgyújtsuk, képtelennek, hogy tiszták legyünk a hűvös, mint valami folyótól lehűtött szünetekben.

»Azért beszélek ilyen sokat, mert nem tudlak megérinteni. Ha téged átkarolva pihenhetnék, a tinta az üvegben száradhatna. Ugyanúgy lehetnénk együtt tisztán, ahogy együtt lehetünk testi szerelemmel. De egy időre távol kell lennünk egymástól és azt hiszem, hogy tényleg ez az okosabb. Csak biztosak lehetnénk.

»Sebaj, sebaj. Nem fogunk emiatt felőrlődni. Mi igazán bízunk a kis lángban és a névtelen istenben, amely megóvta azt a kioltástól. Valóban oly sok van itt belőled velem, hogy kár, hogy nem vagy itt egészen.

»Ne törődj Sir Clifforddal. Ha semmit sem hallasz róla, ne törődj vele. Igazán semmit sem tehet neked. Várj; végre majd meg akar szabadulni tőled, el fog akarni taszítani magától. És ha nem teszi, úgy fogjuk intézni, hogy szem elől veszítsük. De meg fogja tenni. Utoljára ki akar majd köpni, mint valami undorító piszkot, ami a szájába került.

»Most abbahagyom az írást.

»De énjeink nagyrésze együtt van és kitartunk egymás mellett és úgy irányítjuk útjainkat, hogy mielőbb találkozzanak.«

VÉGE.